

Τα μικρά κείμενα του

ΤΟΜ ΡΟΜΠΙΝΣ

Αγριόπαπιες

**ΠΕΤΟΥΝ
ΑΝΑΣΤΡΟΦΑ**

Α Ι Ο Λ Ο Σ

Τίτλος πρωτοτύπου: Wild ducks flying backward
α' έκδοση στην ελληνική γλώσσα: εκδόσεις ΑΙΟΛΟΣ 2006

TOM ROMPINS

ΑΓΡΙΟΠΑΠΙΕΣ ΠΕΤΟΥΝ ΑΝΑΣΤΡΟΦΑ

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

μετάφραση:
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΡΟΥΞΗΣ

Εικόνα εξωφύλλου: Δημήτρης Καλοκύρης

© 2006, για την ελληνική γλώσσα και μετάφραση: εκδόσεις ΑΙΟΛΟΣ
Χαριλάου Τρικούπη 25, 106 81 Αθήνα, τηλ.: 210-33.01.553,
fax: 210-33.01.554
http: www.aiolos.com.gr, e-mail: info@aiolos.com.gr
© 2005 Tom Robbins

ISBN 960-521-171-8

Η αναπαραγωγή μέρους ή ολόκληρου του βιβλίου επιτρέπεται μόνο
μετά από έγγραφη άδεια του εκδότη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΙΟΛΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2006

*Για τον Ντέιβιντ Χίρσεϊ, που με άφησε να τρέξω
με τους ταύρους, και για τη Μις Ιντιάνα Τσιρλίντερ
και την Μπατ Γκερλ της οδού Μπλίκερ,
που μου πετούσαν ροδοπέταλα στο δρόμο.*

Αυτός που αληθινά σου δείχνει το δρόμο πίνει
από άφραγο ποτάμι.

Ρουμί

Ποτέ μην μπαίνεις σε σπίτι που δεν έχει μουσική υπόκρουση.

Ερίκ Σατί

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ	
Το Φαράγγι των Αιδοίων	23
Δύο στη ζούγκλα	42
Το οκταώροφο φιλί	48
Ο Βασιλιάς των Κανιβάλων θέλει το μαμ του	51
Τη μέρα που η γη έφτυσε αγριογούρουνα	56
ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ	
Οι Doors	75
Η νοσοκόμα Ντάφι του MTV	79
Τζόζεφ Κάμπελ	81
Νάτζα Σαλέρνο-Σόνενμπεργκ	88
Η σερβιτόρα-ιδιοψύια	89
Ρέι Κροκ	91
Τζένιφερ Τζέισον Λι	97
Λέοναρντ Κοέν	99
Σαμπάνια στο γοβάκι	104
Κοκκινομάλλες	107
Άλαν Ρούντολφ	109
Φεμινισμός της μίνι φούστας	113
Τα Σίξτις	115
Νταϊάν Κίτον	121
Το φιλί	123
Σρι Μπαγκουάν Ραζνίς	127
Ρούμπι Μοντάνα	132
Τέρενς Μακένα	136
Τόμας Πίντσον	142
Ντέμπρα Γουίνγκερ	144
ΙΣΤΟΡΙΕΣ, ΠΟΙΗΜΑΤΑ & ΣΤΙΧΟΙ	
Τρίδυμες	151
Το όνειρο του τροχού της γλώσσας	153

Κατς 28	154
Τρία χαϊκού	156
Πορδομαξιλαρένια σονάτα του σεληνόφωτος	157
Η προέλευση των πούρων	164
Ινδιάνοι των ξύλων	165
Σπιτίσιο γιατρικό	167
Σεληνόφως	168
Αλόχα Νούι	170
Είστε έτοιμοι για τα νέα αρώματα των πόλεων;	171
Μπαρόβιος αστροναύτης	173
Κρεολή ντεμπιάντ	175
Δάσκαλος Μπο Λινγκ	176
Πρόσκληση	177
Η καρδιά μου δεν είναι κανίς	178
Δυτικά του Σατόρι	180
Τζόκερ	181
Ολάνοιχτα	183
Δύο για το μικρό μου γιο	184
Οι Πύργοι του Σαιντ Ιγκνάτζ	185

ΣΚΕΨΕΙΣ & ΚΡΙΤΙΚΕΣ

Ενάντια στη βαρύτητα	201
Μέχρι να μας χωρίσει το γεύμα	215
Τι είναι τέχνη και αν ξέρουμε τι είναι τέχνη, τι είναι πολιτική;	226
Μόρις Λούις: άδειο και γεμάτο	232
Χαμένοι στη μετάφραση	237
Λίο Κένεϊ και η γεωμετρία των ονείρων	240
Η επιθυμία του αντικειμένου του	248

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γράψτε για ένα από τα αγαπημένα σας πράγματα	253
Πώς νιώθετε για την Αμερική;	256
Τι νομίζετε ότι είναι το συγγραφικό μπλοκάρισμα	258
Με ποιον μυθιστορηματικό χαρακτήρα ταυτίζεστε περισσότερο;	259
Είναι υποχρεωμένος ο συγγραφέας να χρησιμοποιεί τα έργα του ως μέσο κοινωνικής βελτίωσης;	261
Γιατί ζείτε εκεί που ζείτε;	262
Ποια ήταν η πρώτη σας περιπέτεια στην ύπαιθρο;	269

Εκφράζετε τις προσωπικές σας πολιτικές απόψεις στα μυθιστορήματά σας;	272
Πώς θα αξιολογούσατε τον Τζον Στάινμπεκ;	273
Πείτε μας για το αγαπημένο σας αυτοκίνητο	274
Ποιο είναι το αγαπημένο σας μέρος στη φύση	276
Στείλτε μας ένα σουβενίρ από το δρόμο	278
Ποια είναι η λειτουργία μιας μεταφοράς;	280
Είστε ρεαλιστής;	282
Ποιο είναι το νόημα της ζωής;	284
Σημείωμα του συγγραφέα	285

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΝΑΙ ΕΞΙ ΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ ΠΕΡΙΠΟΥ, συν-πλην μερικά τικ ή τακ, και ο ήλιος αρχίζει να παθαίνει σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής. Ο ήλιος, θα μπορούσαμε να πούμε αν θέλαμε να προχωρήσουμε ακόμη περισσότερο στην ατραπό της ανθρωπομορφικής υπερβολής, μας έχει δει αρκετά για σήμερα και εξετάζει τώρα άλλες εναλλακτικές. Τα σύννεφα έχουν βαρεθεί κι αυτά να το παίζουν στρουμπουλά διακοσμητικά σε παραμυθένια κάστρα, και αλλάζουν προτεραιότητες, συγκεντρώνουν δυνάμεις, παίρνουν πόζες. Μέχρι το βράδυ, μπορεί να έχετε βροχή. Ίσως παγερή βροχή. Ή ακόμη και χιόνι. Προφανώς, δεν γνωρίζουμε ούτε πού βρίσκεστε ούτε τι εποχή του χρόνου έχετε. Τίποτα δεν αποκλείει να είστε ακόμη και στη Βόρεια Ντακότα. Νοέμβρη.

Εκείνο που σίγουρα ξέρουμε είναι ότι έχετε στα χέρια σας το τελευταίο βιβλίο του συγγραφέα Τομ Ρόμπινς, και εκείνο που μπορούμε να συμπεράνουμε –αν και μπορεί να αποτελεί έπαρση από μέρους μας– είναι ότι έχετε κάθε πρόθεση να το αρχίσετε σήμερα το βράδυ (δεν θα μπορούσατε, βέβαια, να το αρχίσετε στη δουλειά το πρωί). Έτσι, αν οι εξωτερικές καιρικές συνθήκες αποδειχθούν κακές, ακόμη καλύτερα. Αν βρέχει με το τουλούμι, αν φυσάει μετά μανίας, ο παράγοντας «χουζούρι» (σχεδόν πάντα ενισχυτικός της λογοτεχνικής εμπειρίας) θα πολλαπλασιαστεί, γονιμοποιώντας έτσι τη ναρκωτική παπαρούνα της αναγνωστικής απόλαυσης.

Το εσωτερικό κλίμα είναι ένα άλλο θέμα. Η σοβαρή ανάγνωση δεν είναι βέβαια κοινωνική δραστηριότητα, και ακόμη και ένας

εν μέρει σοβαρός αναγνώστης υφίσταται μονίμως μια μορφή διακοπόμενης συνουσίας. Μέλη της οικογένειας ή φίλοι που δεν έχουν την επιθυμία, το κουράγιο ή την ευκαιρία να ορμήσουν και να σας διακόψουν όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι μπορεί να είστε σεξουαλικά απασχολημένοι, σπάνια διστάζουν να παρεμβληθούν ανάμεσα σ' εσάς και μια σελίδα, έστω και αν η πράξη της ανάγνωσης είναι συχνά εξίσου βαθιά και έντονη με έναν ακραίο σεξουαλικό εναγκαλισμό. Πρέπει να λάβετε μέτρα για να διασφαλίσετε τον ιδιωτικό σας χώρο.

Είναι Δευτέρα, έτσι, κατά πάσα πιθανότητα, ο άντρας σύντροφός σας και ο φιλαράκος του, ανυπομονώντας να απολαύσουν τρεις ολόκληρες ώρες διαφημιστικών μπίρας και τηλεοπτικού ράγκμπι, έχουν κάνει ήδη κατάληψη στον καναπέ. Ωραία. Έτσι μένει ελεύθερη η κρεβατοκάμαρα.

Ή, αλλάζοντας φύλο (αν και όχι απαραίτητα), η κοπέλα σας είναι στο κρεβάτι με μηνιαίες κράμπες, μια θερμοφόρα στη γλυκιά κοιλίτσα της που τόσο σας αρέσει να μουσουδίζετε, φάρμακα που της προκαλούν νύστα και απαλό ροκ στο ραδιόφωνο. Πνίγεται ένα χαμόγελο ανακούφισης. Ο καναπές είναι όλος δικός σας.

Φυσικά, αν ζείτε μόνοι, έχετε στη διάθεσή σας και το κρεβάτι και τον καναπέ – το μόνο που μένει είναι να διαλέξετε το μέρος σας, να φορέσετε κάτι πιο άνετο, να ρυθμίσετε το φωτισμό και να αποσυνδέσετε το τηλέφωνο.

Όχι, υπάρχει και κάτι άλλο: ετοιμάζετε να καθίσετε με ένα βιβλίο Τομ Ρόμπινς στο χέρι, και μολονότι η ειδική ενίσχυση σίγουρα δεν είναι υποχρεωτική, δεν θα έβλαπτε να κάνετε μια μικρή ρύθμιση και στο νοητικό σας θερμοστάτη. Τίποτα το δραστικό. Δεν μιλάμε για γενική αναδιαμόρφωση του νοητικού σας σκηνικού. Ξέρετε. Απλώς να σπινάρετε λίγο τα λάστιχα. Ωστόσο, ενώ ένα αδύνατο τζιν-τόνικ θα πήγαινε ίσως καλά με, ας πούμε, τον Ε. Μ. Φόρστερ ή τη Βιρτζίνια Γουλφ, ενώ ένα ποτήρι μπέρμπον θα σας βοηθούσε να κατεβάσετε πιο εύκολα τον Φόκνερ, ο Ρόμπινς απαιτεί μια πιο –να την πούμε, εξωτική;– υπόκρουση.

Λαθραία και ήδηδεν αδιάφορα, πηγαίνετε στην τουαλέτα σας,

ανοίγεται το συρτάρι με τα εσώρουχα και βρίσκετε το μπουκάλι αναΐς νιν (πράσινη ετικέτα) που έχετε κρυμμένο εκεί. Προσέξτε! Μη βάλετε πολύ. Θυμάστε τι έγινε την τελευταία φορά στα γενέθλιά σας. Άλλωστε, μετά την επανάσταση στο Πούντο ντελ Βισιονάριο είναι σχεδόν αδύνατο πια να το βρεις το άτιμο. Και παρεπιπτόντως, για την περίπτωση που δεν το ξέρετε, έχει μπει στον κυβερνητικό κατάλογο των ελεγχόμενων ουσιών.

Εντάξει. Επιτέλους είστε έτοιμοι. Ακουμπάτε κάπου ψηλά τα πόδια σας (πρέπει πάντα να διαβάζετε με τα πόδια ψηλά, ακόμη και στο μετρό ή το λεωφορείο), και παίρνετε το βιβλίο, νιώθετε στα χέρια σας το βάρος, την καινούργιάδα του, τη βιβλιότητά του. Για μια στιγμή κλείνετε τα μάτια σας, πίνετε μια γουλιά από τη σπονδή σας (Χριστέ μου! Αδερφάκι μου! Καθόλου παράξενο που 'χει τα διαλυτικά πάνω από το ι!), και επιτρέπετε στον εαυτό σας να αναρωτηθεί τι σκαρώνει πάλι ο Ρόμπινς. Ποια παράξενα φώτα σε μακρινή βουνοπλαγιά έχουν προσελκύσει την προσοχή του. Σε ποιας κατασκήνωσης τη φωτιά –τσιγγάνων; ανταρτών; προσκοπίνων; σαμάν;– έχει ψήσει τις ιδέες του, τις εικόνες του, τα σχήματά του λόγου;

Με την περιέργεια κατάλληλα διεγερμένη και την προσμονή σε υπέροχη κορύφωση, παίρνετε μια μικρή ανάσα, ανοίγετε το βιβλίο και... Ωπ! Για μια στιγμή, ρε γαμώ το. Για βάστα. Αυτό δεν είναι το καινούργιο μυθιστόρημα του Τομ Ρόμπινς. Εντάξει, είναι του Ρόμπινς, αλλά... Κοιτάτε πάλι το εξώφυλλο. *Τα Μικρά Κείμενα τού...* Το γράφει μπροστά-μπροστά, στο εξώφυλλο. Ίσως θα μπορούσε να είναι με μεγαλύτερα γράμματα, αλλά δεν είναι ότι σας ξεγέλασαν. Εσείς φταίτε, έπρεπε να προσέχετε περισσότερο. Να μάθετε, λοιπόν, να μην μπαίνετε βιαστικά σε βιβλιοπωλείο στο διάλειμμα του μεσημεριανού φαγητού. *Το Αγγιόπαπες Πετούν Ανάστροφα* δεν είναι μυθιστόρημα.

Κάπως ενοχλημένοι ξεφυλλίζετε τις σελίδες. Χμ; Ταξιδιωτικά άρθρα. Αφιερώματα για διάφορα γνωστά ονόματα. Ένα-δυο διηγήματα. Ποιήματα. (Ή τουλάχιστον, ο Ρόμπινς τα λέει «ποιήματα»: ο παλιός σας καθηγητής των Αγγλικών μάλλον θα κουνού-

σε το κεφάλι του και θα τα 'λεγε κάτι άλλο, εντελώς διαφορετικό.) Δοκίμια. Απαντήσεις. Σκέψεις. Ο σκελετός ενός σεναρίου για μια ταινία που θα βάζατε στοίχημα ότι δεν πρόκειται να γυριστεί ποτέ.

Υπάρχουν ακόμη και δυο-τρία παραδείγματα άρθρων κριτικής της τέχνης, που τα έχουν συμπεριλάβει, φαντάζεστε, για να δείξουν σ' εκείνους που μπορεί να υποψιαστούν το αντίθετο ότι η εκπεφρασμένη προτίμηση του συγγραφέα για τη δραστηριότητα του δεξιού εγκεφάλου δεν αποτελεί απαραίτητα παραδοχή αδυναμίας του αριστερού. Εδώ που τα λέμε η ανάλυση του Ρόμπινς για τον ζωγράφο Μόρις Λούις είναι τόσο νηφάλια και ψυχρά εγκεφαλική που δυσκολεύεστε να πιστέψετε ότι μπορεί να γράφτηκε την ίδια χρονιά (1967) και από τον ίδιο άνθρωπο (Ρόμπινς) με τον παθιασμένο, ψιλοσαλεμένο, γουρλομάτικο παιάνα στους Doors που περιλαμβάνει επίσης το βιβλίο. Η αντίθεση ανάμεσά τους σας προκαλεί ενδιαφέρον και απορία.

Την ίδια περίπου εποχή που ο νεαρός Τομ αποδομούσε τη σύγχρονη τέχνη και εξυμνούσε ψυχεδελικούς ρόκερ, αποφάσιζε επίσης μια για πάντα να μετακινήσει την επαγγελματική του κατοικία στη γη του φανταστικού, τη γη των εντυπώσεων σε αντιδιαστολή προς την πραγματικότητα, τη χώρα όπου το Στιλ είναι βασιλιάς και το Παράδοξο και το Αίνιγμα (τα οποία στο ρεπορτάζ πρέπει να κρύβονται ανάμεσα στις γραμμές) έχουν διπλωματική ασυλία. Άρχισε να γράφει το πρώτο του μυθιστόρημα το 1968 και έχει ξεκαθαρίσει ότι, αν τον θυμούνται, θέλει να τον θυμούνται για τα μυθιστορηματά του. Ωστόσο, για διάφορους λόγους –για να απαντήσει στην πρόκληση ενός συντάκτη, ίσως, ή για να πληρώσει τα μπακαλικά του– έχει κάνει ανά τα χρόνια και κάποιες περιστασιακές επιδρομές πίσω από σύνορα του μελανιού, στα χωράφια της δημοσιογραφίας. Με δεδομένη την πηγή, δεν μπαίνετε τουλάχιστον στον πειρασμό να δείτε τα αποτελέσματα. Και τι είναι αυτό το διήγημα που το έχει ονομάσει «Πορδομαξιλαρένια σονάτα του Σελινόφωτος»;

Είστε μέσα στη ζέστη και στο χουζούρι σας, μόνοι, με φαρδιά ριχτά ρούχα, και το αναίς νιν (πράσινη ετικέτα) δουλεύει το αίμα

σας σαν ανιματέρ του Βέγκας που δουλεύει αίδουσα ψυχαγωγίας. Αν δεν τρυπώσετε βαθύτερα σε αυτήν τη σεμνή αν και ασυνήθιστη συλλογή, τι άλλο θα μπορούσατε να κάνετε με τον εαυτό σας απόψε;

Δεν χρειάζεται να το απαντήσετε αυτό.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Το Φαράγγι των Αιδοίων

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΚΑΠΟΙΟΣ για προσκύνημα στο Φαράγγι των Αιδοίων, πρέπει να προσέχει πώς θα ζητήσει οδηγίες.

Γιατί το λέω αυτό: Γιατί στη δυτική-κεντρική Νεβάδα υπάρχουν μερικοί πολύ ζόρικοι τύποι. Το καταλαβαίνει κανείς ότι είναι ζόρικοι από το ότι τρώνε φορώντας το καπέλο τους.

Εννιά μέρες ήμουν στην έρημο ανάμεσα στο Γουινεμούκα και το Λας Βέγκας, και σ' αυτό το διάστημα δεν είδα ποτέ αρσενικό χόμο σάπιενς να τρώει γεύμα μεσημβρινόν τε και εσπερινόν με εκτεθειμένη κούτρα. Σε όλες τις περιπτώσεις, ένας λιγδωμένος γύρος καπέλου ή ένα εξίσου λιγδωμένο γείσο κασκέτου σκίαζαν το φαγητό του μάγκα από το χυδαίο φως της μέρας. Υποθέτω ότι πρέπει να τρώνε και πρωινό *καπελωμένοι*, αλλά μέχρι να καθίσει ο υπογράφων προσκυνητής να φάει τις τηγανίτες *του* το πρωί, οι ζόρικοι τύποι είχαν ήδη φύγει για να επιδοθούν στην καθημερινή τους προσπάθεια πλουτισμού.

Όταν ο εγκέφαλος ενός άντρα θερμαίνεται συνεχώς από σκέψεις πλουτισμού, σκέψεις που δεν ξεθωριάζουν πολύ κατά τα γεύματα, ίσως χρειάζεται κάποιο είδος μόνιμου κεφαλικού καλύμματος για να δροσίζεται ο εγκεφαλικός του μηχανισμός. Από την άλλη μεριά, αφού ζουν σχετικά κοντά στη μεγαλύτερη περιοχή πυρηνικών δοκιμών της Αμερικής, σ' ένα ντεπό πολεμικών αερίων, σε αρκετά μυστηριώδη αεροδρόμια, σε πολυάριθμες αποθήκες όπου φυλάσσονται τα φρικτά τοξικά μυστικά της κυβέρνησής μας, μπορεί οι ζόρικοι τύποι να φυλάγονται απλώς για να μη δουν μίαν

ωραία εσπέρα τη χωρίστρα τους να φωσφορίζει στο σκοτάδι. Προσωπικά, αν ζούσα στη δυτική-κεντρική Νεβάδα, μπορεί να έτρωγα με προστατευτικά γάντια και στολή.

Φυσικά, δεν μπορεί κανείς να μην αναρωτηθεί αν οι άντρες της Νεβάδα κοιμούνται επίσης φορώντας τα καπέλα τους. Και πιο συγκεκριμένα, κοιμούνται με τις γυναίκες τους, τις γκόμενες τους και τις καθ' όλα νόμιμες πόρνες τους φορώντας τα καπέλα τους; Σκόπευα να πάρω συνέντευξη από μια-δυο Νεβαδίτισσες επί του προκειμένου, αλλά δεν τα κατάφερα τελικά. Όμως, κάτι που είδα στο Φαράγγι των Αιδοίων με κάνει να πιστεύω βάσιμα ότι η απάντηση είναι καταφατική. Θα πούμε περισσότερα επί του θέματος αργότερα.

Επανερχόμενοι στην αφήγησή μας, κάτω από αυτά τα κασκέτα του μπίτζμπολ που διαφημίζουν μάρκες μπίρας ή βαριά μηχανήματα, κάτω από αυτά τα καπέλα που είναι γνήσια απομίμηση Στέτσον, περνούν από επεξεργασία ζόρικοι μεθυσονοκέφαλοι και φιλοξενούνται ζόρικες ιδέες. Δεν μπορεί κανείς να πλησιάσει απλώς ένα μεταλλωρύχο, έναν καουμποί, ένα χρυσοθήρα, ένα χαρτοπαίκτη, έναν πιλότο Στελθ, έναν οικοδόμο ή έναν αμμοβολημένο πλιατσικολόγο, και να διακόψει τις σκέψεις του για τα χοντρά γρήγορα λεφτά και τις ενδεχόμενες δυνάμεις –περιβαλλοντική νομοθεσία, κοινωνική αλλαγή, φτιαγμένα ζάρια κ.λπ.– που θα μπορούσαν να σταθούν στο δρόμο του προς τα χοντρά γρήγορα λεφτά. Δεν μπορεί κανείς να πλησιάσει έναν τέτοιο άνθρωπο, έναν άνθρωπο που δεν σηκώνει το λιγδωμένο καπάκι του για κανέναν, και να ρωτήσει:

«Με συγχωρείτε, κύριε, θα μπορούσατε να μου πείτε πώς θα πάω στο Φαράγγι των Αιδοίων;»

* * *

ΑΝ ΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ επιθυμούν να κάνουν το δικό τους προσκύνημα στο Φαράγγι των Αιδοίων –το οποίο, σε τελική ανάλυση, είναι ένα από τα λίγα ιερά μέρη που έχουν απομείνει στην Αμερι-

κή–, θα πρέπει να το βρουν μόνοι τους. Αν ρωτούσε κανείς τη θέση του σ' ένα μπαρ ή βενζινάδικο (στη δυτική-κεντρική Νεβάδα συχνά είναι ένα και το αυτό, και περιλαμβάνουν και ληστές μ' ένα χέρι), το καλύτερο που θα μπορούσε να ελπίζει θα ήταν να του κλείσει το μάτι κάποιος λιμοκοντόρος και να του εξηγήσει πώς θα φτάσει στις ροζ πύλες του Κουνελοράντσου του Μπόμπι ή όπως αλλιώς μπορεί να ονομάζεται το κοντινότερο μπορντέλο.

Στην απίθανη περίπτωση που ο τύπος δεν θα παρερμηνεύσει την ερώτηση του προσκυνητή ή δεν θα διχτεί βαρύτατα από αυτήν (ή και τα δύο), και πάλι δεν θα μπορεί να τον βοηθήσει. Εδώ που τα λέμε, ούτε και κανείς άλλος μπορεί, με μοναδική εξαίρεση κανέναν αρχαιολόγο πού και πού. Ο πληθυσμός της Νεβάδα ξυπνά κάθε πρωί, ισιώνει το καπέλο του, κατεβάζει μερικές ασπιρίνες και φεύγει με τα φορτηγάκια για να προσπαθήσει γι' άλλη μια φορά να πλουτίσει χωρίς να έχει την παραμικρή νευρική υποψία ότι το Φαράγγι των Αιδοίων κατοικοεδρεύει στην περιοχή του.

Ο υπογράφων προσκυνητής έμαθε για την ύπαρξή του από έναν ζωγράφο του Σολτ Λέικ Σίτι που έχει κάνει συχνές πυκνές πεζοπορίες και κατασκηνώσεις στις ερήμους της Μεγάλης Λεκάνης. Ο άνθρωπος μου έφτιαξε και έναν αρκετά ακριβή χάρτη, αλλά δεν μπορώ να καταγράψω τις λεπτομέρειες για λόγους ηθικής ευσυνειδησίας. Η απροθυμία μου να τις μοιραστώ με τον αναγνώστη δεν έχει τις ρίζες της ούτε στην ιδιοτέλεια ούτε στον ελιτισμό, αλλά στην πεποίθηση ότι ορισμένες πλευρές του φαράγγιού είναι πολύ εύθραυστες και χρειάζονται προστασία.

Όχι ότι πρόκειται να επιέσουν στο Φαράγγι ορδές γονυκλιούντων προσκυνητών. Το φαράγγι είναι απομακρυσμένο. Μαστίγεται, ανάλογα την εποχή, από φονικό ήλιο, εξοντωτικούς ανέμους και εκτυφλωτικές χιονοθύελλες. Και για να φτάσεις εκεί πρέπει να περάσεις ένα δρόμο που κανείς δεν πρέπει έστω και να διανοηθεί να τον περάσει αν πληρώνει ακόμη δόσεις για το αμάξι. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν πολλοί νεοεποχίτες που έχουν τον ελεύθερο χρόνο και την ενέργεια για να εντοπίσουν ένα ακόμη «κέντρο δύναμης», και πολλοί κυνηγοί αξιοπερίεργων που τους

αρέσουν τα εξωτικά σουβενίρ. Έτσι, σίγουρα θα συγχωρηθώ αν γίνω ελαφρά διακριτικός.

Άλλωστε, τι προσκύνημα θα ήταν αυτό αν δεν εμπεριείχε κάποιο στοιχείο κακουχίας και αινίγματος; Η αναζήτηση είναι απαραίτητη για την τελετουργία. Για να προσανατολιστούμε μέσα στην επιφάνεια επαφής του αόρατου και του ορατού κόσμου –κάτι που μπορεί να αποτελεί το σκοπό όλων των προσκυνημάτων– πρέπει να αγκαλιάσουμε και την ίδια την αναζήτηση και όχι μόνο το στόχο της. Αν το ταξίδι μας στην καρδιά (ή το αιδούιο) του νοήματος της ζωής μοιάζει σε αισθητό βαθμό με την τελευταία μας επίσκεψη στο εμπορικό κέντρο, κατά πάσα πιθανότητα κάτι κάνουμε λάθος.

Μπορώ πάντως να αποκαλύψω τα εξής: για να φτάσει στο Φαράγγι των Αιδοίων ο υπογράφων προσκυνητής, χρειάστηκε να ταξιδέψει για ένα διάστημα στην Οδό 50, μια μπλε λωρίδα ασφαλτο που θυμίζει χορδή κιθάρας και περιγράφεται σωστά από καρτοποστάλ και μπροσούρες ως ο Πιο Μοναχικός Δρόμος της Αμερικής. Μερικοί αναγνώστες θα προσέξουν πόσο απόλυτα ταιριαστό είναι το γεγονός ότι για να φτάσει κανείς σε τόσα πολλά αιδούια πρέπει να περάσει από έναν δρόμο σχεδόν θρυλικής μοναξιάς. Άλλοι πάλι δεν θα έχουν καθόλου αυτή την αντίδραση.

* * *

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ, το προσκύνημά μου άρχισε από το κέντρο του Σιάτλ. Το κέντρο του Σιάτλ αποτελεί εδώ και καιρό την έδρα μου, όπως λένε, αν και τα τελευταία χρόνια έχει χάσει τη σπιτίσια του ατμόσφαιρα. Μια παρενέργεια της οικονομικής πολιτικής του Ρίγκαν ήταν ο πυρετός των ουρανοξυστών. Οι τεχνικές εταιρείες, εκμεταλλευόμενες κερδοφόρες φορολογικές απαλλαγές, κάρφωσαν στα κέντρα των πόλεών μας περιπτούς στην πλειονότητά τους πύργους γραφείων (κάτι σαν τις καρφίτσες του βουντού). Στο κέντρο του Σιάτλ, για κάποιο λόγο, τα περισσότερα περιττά κτίρια είναι μπεζ. Οι Σιατλίτες παραπονούνται για μπεζ α βου: την αίσθηση ότι κάπου έχουν ξαναδεί αυτό το χρώμα.

Όπως και να 'χει, σ' ένα πάρκινγκ του Σιάτλ, πλαισιωμένος από μπεζ οικοδομήματα, αντάλλαξα αυτοκίνητο με τον χειροπράκτη μου. Αυτός πήρε το δικό μου, μια φτιαγμένη Καμάρο Z-28 καμπιριολέ, ένα γρήγορο μηχανήμα που οι υπέροχες αρετές του δεν περιλαμβάνουν την άνεση στα ταξίδια μεγάλων αποστάσεων. Κι εγώ πήρα τη δική του μεγάλη καινούργια Μερσεντές.

Αν ο αναγνώστης αποφασίσει όντως να πάει στη Νεβάδα, και δεν μένει αρκετά κοντά ώστε η εν λόγω εκδρομή να είναι μια απλή απογευματινή βόλτα γι' αυτόν, θα του πρότεινα να αλλάξει αυτοκίνητο μ' έναν χειροπράκτη. Τα αυτοκίνητα των χειροπρακτών δεν είναι σαν τα δικά μας. Μοιάζουν με τροχοφόρα σαλόνια μασάζ, εφοδιασμένα με τις τελευταίες ανακαλύψεις σε ό,τι αφορά τα θεραπευτικά καθίσματα, τα μαξιλαράκια οσφυϊκής χώρας και τα ευθυγραμμιστικά προσκέφαλα. Είναι σαν να τρέχεις μέσα σ' ένα τεχνολογικό σπα. Ο οδηγός μπορεί να απολαύσει μια μάλαξη της σπονδυλικής στήλης, ενώ ταυτόχρονα παίρνει κλήση για υπερβολική ταχύτητα.

Τόσο χαλαρωμένος ήμουν μέσα σε αυτή την πράσινη Μερσεντές (πράσινο στην απόχρωση του τσαγιού), που δεν γύρισα καν να κοιτάξω όταν άκουσα τον χειροπράκτη να καίει δυο πόντους τα λάστιχα της Καμάρο από το σπινάρισμα καθώς ξεκινούσε. Από μια άποψη, θυμίζει την ταινία *Αλλάζοντας Θέσεις*. Καθώς ο καλός μου γιατρός εξαφανιζόταν για να πάει να κάνει φιγούρα στο δρόμο με τις γυναικείες φοιτητικές αδελφότητες στο Πανεπιστήμιο της Ουάσινγκτον, εγώ διέσχιζα πλέοντας τον μπεζ λαβύρινθο του Σιάτλ μ' ένα γαλήνιο χειροπρακτικό χαμόγελο στα χείλη, για να φρενάρω τρυφερά μπροστά στο διαμέρισμα της Αλιζα και μετά του Τζον.

Τις επόμενες μέρες, οι τρεις μας, η Αλιζα, ο Τζον και ο υπογράφων προσκυνητής, πιλοτάραμε εκ περιτροπής το κλινικό ονειρόχημα του γιατρού απολαμβάνοντας κεκλιμένα επίπεδα αγροτικού τοπίου. Αφού διασχίσαμε την εξημερωμένη Κολούμπια και μπήκαμε στην απεραντότητα του ανατολικού Όρεγκον, αφού βγήκαμε από την υγρή ζώνη και μπήκαμε στην ξηρή, αφού βγήκαμε

από τη ζώνη των λαχανικών και μπήκαμε στη ζώνη του κρέατος, αφού βγήκαμε από τη ζώνη των θαλάμων ντους από φάιμπεργκλας και μπήκαμε στη ζώνη των θαλάμων ντους από μέταλλο, βρεθήκαμε να τσουλάμε μέσα σε μια φαινομενικά ατελείωτη ποικιλία από οικοσυστήματα, τα περισσότερα απαλλαγμένα από τις πιο εμφανείς ενδείξεις της ανθρωπίνης ανοησίας, και όλα τους αναπόφευκτα και εκπληκτικά όμορφα.

Μερικοί από τους λόφους έμοιαζαν με πυραμίδες, άλλοι έμοιαζαν με το περιεχόμενο του σουτιέν της Μηρουνχίλντας. Ένας ήταν τόσο έντονα μοβ-μαύρος, που υποψιαστήκαμε ότι ανακαλύψαμε τη μητρική φλέβα απ' όπου εξορύσσεται η σκιά των ματιών. Υπήρχαν κρατήρες και καδιζήσεις, υψώματα και κατηφόρες, αλκαλικές λίμνες και αμμόλοφοι, φαράγγια και περάσματα, στρώματα απολιθωμάτων, ανεμοστρόβιλοι και τεράστια απότομα και απόκρημνα υψώματα που θα μπορούσαν να είναι κρουαζιερόπλοια για τρολ που κάνουν το μήνα του μέλιτος. Ακολουθήσαμε φλύαρα ποταμάκια που ξερνούσαν όλα τα ποταμίσια μυστικά τους σε όποιον είχε διάθεση να τα ακούσει. Στρίψαμε για να μη χτυπήσουμε αντιλόπες, ισοπεδώσαμε νεκρά αγριοκούνελα μετατρέποντάς τα σε χαλκομανίες δυο διαστάσεων, κορνάραμε σε χαρούμενα σκυλιά και βόδια ελεύθερης βοσκής, φωτογραφίσαμε ξεδοντιασμένους ανεμόμυλους και εκκλησίες στις οποίες δεν θα ξανακυκλοφορούσε ποτέ ο δίσκος του εράνου, εισπνεύσαμε το άρωμα των θάμνων μέχρι που μπούκωσαν τα ρουθούνια μας, και εκφέραμε αυτάρεσκες καταδικαστικές κρίσεις για τους βαριεστημένους έφηβους πιστολάδες και τους μπιροφεσωμένους γελαδοτρομοκράτες που είχαν ανοίξει έναν γαλαξία από τρύπες σε όλα τα σήματα του δρόμου μηδενός εξαιρουμένου.

Με ενθουσίαζε το γεγονός ότι το Φαράγγι των Αιδοίων βρίσκεται εδώ έξω, στη μέση της Άγριας Αμερικανικής Δύσης. Γιατί είναι ωραία που στην Παλιά Δύση με τους πιστολάδες και τις αρπαγές εκτάσεων, τις σφαγές και τους χρυσοπυρετούς, τις ενέδρες και τα αλογομαστιγώματα, τις ιεραποστολές, τα σαλούν, τα νεκροταφεία και τα οχυρά, υπήρχε μια κουλτούρα που εξυμνούσε με

καλλιτεχνική έμπνευση και πνευματικό ζήλο το πιο απόκρυφο χαρακτηριστικό της γυναικείας ανατομίας.

Φανταστείτε το ιππικό του Κάστερ να περνά καλπάζοντας αθώα μια ράχη, για να βρεθεί πρόσωπο με πρόσωπο με (ωχ!) το ροζ, το υγρό, το υποχωρητικό, το λεπτεπίλεπτα σγουρό. Φανταστείτε απογευματινή εκπομπή στην τηλεόραση: *Ο Ρόι Ρότζερς στο Φαράγγι των Αιδοίων*.

Νοητικά, συναισθηματικά, το προσκύνημά μου άρχισε γύρω στα τριάντα μου, συν-πλην κάποια χρόνια ίσως, όταν συνειδητοποίησα για πρώτη φορά ότι τα γυναικεία γεννητικά όργανα είναι στην κυριολεξία θεϊκά. Στην Ανατολή, ιδιαίτερα στα θρησκευτικά συστήματα του Θιβέτ και της Ινδίας, αυτή η αντίληψη επικρατούσε από την απώτερη αρχαιότητα, ενώ στα σπήλαια της Παλαιολιθικής Ευρώπης υπάρχουν σύμβολα γιόνι (ηλικίας είκοσι χιλιάδων ετών) που είναι πανομοιότυπα με εκείνα που λατρεύονται σήμερα από τα ταντρικά δόγματα των Ιμαλαίων.

Όταν διάβασα ότι για τους πιστούς της τάντρα το αιδείο λατρεύεται ως όργανο παραγωγής του κόσμου και του χρόνου, αυτή η αντίληψη άγγιξε μια συγγενική χορδή μέσα μου. Από κείνη τη μέρα αναζητώ την αμερικανική τάντρα, που σημαίνει ότι αναζητώ αμερικανικές εικόνες που προάγουν εκείνη την εσωτερική ένταση της γυναικείας σεξουαλικότητας που έχει για πηγή της τη Θεά της Δημιουργίας.

Ανάμεσα στα παραδείγματα που μου έχουν τραβήξει την προσοχή είναι το σλιπ χρώματος τσιχλόφουσας που άφησε πίσω της η Μπόνι Πάρκερ για να χλευάσει τους αστυνομικούς όταν το έσκασε μαζί με τον Κλάιντ Μπάροου. Βλέπετε, ήμουν πεπεισμένος ότι η αμερικανική τάντρα πρέπει να διαφέρει τόσο πολύ από την ασιατική, όσο εμείς οι Αμερικανοί –τρυφεροί γκάνγκστερ κατά βάθος– διαφέρουμε από τους ευλαβείς Ασιάτες. Εξακολουθώ να πιστεύω ότι αυτό ισχύει για τη σύγχρονη εποχή, αλλά μέχρι να μάθω για το Φαράγγι των Αιδοίων δεν είχα λάβει υπόψη μου την ταντρική συνεισφορά των Ινδιάνων της Αμερικής.

Δεδομένου ότι έχω εμπνευστεί και διαλογιστεί πάνω σε τόσο

φαινομενικά βέβηλα σύμβολα όπως το σλιπ της Μπόνι (παρεμπιπτόντως, το αγόρασε από ένα ψιλικατζίδικο μιας μικρής πόλης του Κάνσας το 1934), δεν με ανησύχησε παρά ελάχιστα το γεγονός ότι ένα μνημείο που μπορεί να αποτελεί τον υπέρτατο ταυτικό φόρο τιμής σε όλη την αμερικανική ήπειρο βρίσκεται στη δυτική-κεντρική Νεβάδα. Και ακόμη και αυτό το ίχνος σκεπτικισμού έσβησε όταν θυμήθηκα ότι η Θεά της Δημιουργίας είναι ταυτόχρονα και Θεά της Καταστροφής.

* * *

ΑΝ ΚΑΤΙ είναι τόσο επικίνδυνο και καταστροφικό και άσχημο και ανατριχιαστικό που δεν ξέρουμε τι να το κάνουμε, το πετάμε στη Νεβάδα. Όλη η πολιτεία είναι γεμάτη από «Επικίνδυνες Περιοχές», τεράστιες, φρουρούμενες και απαγορευμένες, που κρύβουν κάθε πιθανό είδος δηλητηρίου υψηλής τεχνολογίας, καθώς και τα διάφορα οπλικά συστήματα που τρώνε ή χέζουν αυτά τα δηλητήρια. Στη Νεβάδα, ένα χνουδωτό συννεφάκι μπορεί να εξοντώσει ξαφνικά ένα ολόκληρο κοπάδι πρόβατα. Και η Νεβάδα είναι το μέρος που η Βόμβα το θεωρεί σπίτι της.

Ακόμη και τα μπορντέλα –που επιτρέπονται από τις αρχές επειδή υπάρχει η αντίληψη ότι οι στρατιωτικοί, οι καουμπούδες και οι μεταλλωρύχοι δεν μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά χωρίς πόρνες– είναι ένα είδος χωματερής. Όσο για τα καζίνα, μπορούν να θεωρηθούν χωματερές χρήματος –αυτή, τουλάχιστον, ήταν η εμπειρία του υπογράφοντος προσκυνητή.

Πετάμε τα πάντα στη Νεβάδα επειδή φαίνεται τόσο άχρηστη και άδεια, επειδή εκεί μοιάζουν να υπάρχουν ακόμη λιγότερα από αυτά που η Γερτρούδη Στάιν δεν μπορούσε να βρει στο Όκλαντ. Αυτό, φυσικά, είναι μια ψευδαίσθηση. Κάθε τηλεορασόβιος που έχει δει τον *Υπέροχο Κόσμο του Ντίσνεϊ* ξέρει ότι η έρημος είναι γεμάτη ζωή.

Δεν υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στη Νεβάδα συγκριτικά, αλλά αν λάβουμε υπόψη μας τον τρόπο ζωής εκείνων που υπάρ-

χουν, αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα πυκνότερα πλήθη συγκεντρώνονται στα μπαρ και ότι τα μπαρ είναι ανοιχτά όλο το εικοσιτετράωρο (οι ζόρικοι παλικαράδες έχουν έδικο αν πλουτίσεις, να μεθάς για να γιορτάσεις, και αν δεν πλουτίσεις να μεθάς για να ξεχάσεις), αν λάβουμε υπόψη μας ότι το κυριότερο παράπονο σε αυτά τα μπαρ είναι, «Δεν μας άφησαν να νικήσουμε στο Βιετνάμ», αν λάβουμε υπόψη μας ότι ο μέσος Νεβαδίτης ζει σ' ένα διπλό-φαρδο τροχόσπιτο που δεν έχει τίποτα στην αχόρταρη αυλή του εκτός από έναν δορυφορικό δίσκο μεγάλο σαν το φεγγάρι, αν λάβουμε υπόψη μας ότι η πλειοψηφία είναι έτοιμη να πάρει δρόμο από κει τη στιγμή που θα πλουτίσει και, τέλος, αν λάβουμε υπόψη μας ότι έχει απαγορευτεί σε μόνιμη βάση η είσοδος επιτυχιών του ροκ γκρουπ Άντρες Χωρίς Καπέλα στο Top 40 της Νεβάδα, είναι αναμφίβολα ευλογία που δεν υπάρχουν περισσότεροι πολίτες εκεί για να λεηλατήσουν ακόμη χειρότερα το ύπαιθρο και να εξοντώσουν τα μικρά του πλάσματα.

Το πρόβλημα με τη Νεβάδα είναι ότι νομίζει πως είναι η Αλάσκα. Νομίζει ακόμη ότι είναι τα τελευταία σύνορα, σε μια εποχή που τα τελευταία σύνορα έχουν μετακινηθεί από το Άνκορατζ στην άλλη μεριά του Δία. Παρ' όλα αυτά, η Νεβάδα είναι διαποτισμένη από τη νοοτροπία των συνόρων, με την αγάπη της για τα όπλα και το ποτό και τη λαχτάρα της για τις πλούσιες φλέβες χρυσού. Ένα μεγάλο μέρος από αυτήν τη συμπεριφορά είναι φιλοπαλαβή και άξεστη (ο πολιτειακός ύμνος της Νεβάδα είναι το τραβηχτό ρέψιμο), αλλά η Αλίξα, ο Τζον κι εγώ συμφωνήσαμε ότι ακόμη και αυτοί οι υποκατάστατοι Κιτ-Καρσονισμοί ακτινοβολούν γνησιότητα αν συγκριθούν με τον εξευγενισμό που ζαχαρώνει τα άντερα της αστικής Αμερικής.

Για παράδειγμα, ήταν απρόσμενα αναζωογονητικό να διαβάσεις σε μια εφημερίδα που ονομάζεται *Τάιμς της Τονόπα-Νέα των Χρυσωρυχείων* όχι για έναν αλλά για δυο πρόσφατους φόνους με τσεκούρι. Στις πιο σικ πόλεις μας, οι δολοφόνοι δεν απευθύνονται πλέον στα δύματά τους με τσεκούρια. Χρησιμοποιούν μαχαίρια σούσι. Ή τους χώνουν μικρά μποκ τσόι στη μύτη.

Βασικά, πριν τελειώσει το προσκύνημά μου, έφτασα σε σημείο όπου δεν θα έλεγα όχι για ένα-δυο φύλλα μποκ τσσί. Εκτός από το μαρούλι άισπεργκ που στέλνουν ταχυδρομικά από την Καλιφόρνια, δεν υπάρχει ούτε ένα φρέσκο λαχανικό σε όλη τη δυτική-κεντρική Νεβάδα. Το πολιτειακό πτηνό της Νεβάδα είναι το τηγανητό κοτόπουλο –και το βαρύ φτεροκόπημα από τις περιχυμένες με σάλτσα φτερούγες του (που είναι ομολογουμένως νοστιμότατες) απλώς φουρνώνει τις φλόγες της συνοριακής νοοτροπίας. Ένας οργανισμός που καίει λαχανάκια Βρυξελλών, κατά πάσα πιθανότητα δεν έχει τόσο μεγάλη διάθεση να κάνει κόσκινο τις πινακίδες των δρόμων ή να μοιράζεται τους βιότοπούς του με πεδιάδα βομβαρδισμών και χωματερές πλουτωνίου όσο ένας οργανισμός που καίει σφυροκοπημένο βοδινό.

Όπως και να 'χει το πράγμα, η Θεά της Καταστροφής χορεύει στη Νεβάδα, με τα σκυλόδοντά της να στάζουν ζουμί από μπριζόλες και τον ήλιο της ερήμου να αστράφτει πάνω στο περιδέραιο από κρανία στο λαιμό της. Στην τάντρα δεν την αγαπούν ούτε ένα φιλί λιγότερο από την καλοκάγαθη δίδυμη αδελφή της. Ο υπογράφων προσκυνητής μαθαίνει σιγά σιγά να αγαπά και τη Σκοτεινή Χορεύτρια. Όμως, το φλιπ-σάιντ της, η Καλή Μάγισσα, ήταν εκείνη που τον δέλεασε να πάει στη Νεβάδα, όπου η φυσική ομορφιά παλεύει να αντισταθεί στην ύπουλη ομοιομορφία την οποία γεννοβολά η απληστία και ο φόβος των ανθρώπων. Σίγουρα, στο Φαράγγι των Αιδοίων θα επικρατούσε η Μητέρα της Δημιουργίας.

Αλίμονο, εκείνο το μαγιάτικο απόγευμα που πλησιάσαμε επιτέλους στο φαράγγι, η Θεά της Καταστροφής σκηνοθετούσε την παράσταση. Ο άνεμος πηλαλούσε με ριπές εκατό χιλιομέτρων την ώρα, και με κάθε φτυαριά άμμο και χιόνι που εκτόξευε στο παρμπρίζ, η χειροπρακτική Μερσεντές βογκούσε σαν να την πονούσε η μέση της. Η ορατότητα ήταν τόσο περιορισμένη, που ζητήσαμε από την Αλίξα να οδηγήσει. Όντας είκοσι πέντε χρονών, είχε πολύ μικρότερη πείρα στο τιμόνι από τον Τζον κι εμένα, αλλά συμβαίνει να είναι, πρώτον, γυναίκα και, δεύτερον, προικισμένο μέ-

ντιουμ. Σκεφτήκαμε ότι μια απλή ανοιξιιάτικη θύελλα δεν θα εμπόδιζε το ραντάρ της να πιάσει αυτά τα ιερά γιόνι.

Η Αλίξα αντάμειψε την εμπιστοσύνη μας στρίβοντας από τον κύριο ασφαλτοστρωμένο δρόμο και μπαίνοντας σ' ένα ακόμη πιο μοναχικό δρομάκι, ένα στενό χωματόδρομο που απλωνόταν στον επίπεδο θαμνοσκεπασμένο κάμπο σαν γραμμή με κιμωλία στο γήπεδο τένις των βουβάλων. Επί τριάντα χιλιόμετρα ακολουθούσαμε αυτόν το χωματόδρομο, πηγαίνοντας φαινομενικά ίσια προς το Μεγάλο Κενό. Η Μερσεντές, με τα χαλίκια να κροταλίζουν στην κοιλιά της και τα κλαδιά να γρατζουνούν την πολύτιμη πρωσική βαφή της, έκλαιγε με λυγμούς ζητώντας τις οτομπάν και φωνάζοντας, «*Die Stadt! Wo ist die Stadt?*». Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι ήμαστε στη μέση του πουθενά, ιδιαίτερα αν ανήκει στην κατηγορία των ανθρώπων που πιστεύει ότι το Μανχάταν είναι το κέντρο του παντού.

Μέσα από σχισμές στην κουρτίνα της χιονισμένης σκόνης, βλέπαμε ότι μπαίνουμε στους πρόποδες μιας χαμηλής οροσειράς. «Σύμφωνα με το χάρτη, απέχουμε μόνο μια εφηβειότητα», είπα εγώ, και στιγμές αργότερα η Αλίξα σταμάτησε το αμάξι. Ε, λοιπόν, αν υπήρχαν ιερά αγροτεμάχια στην περιοχή, δεν τα διαφήμιζαν. Τίποτα δεν έγινε αντιληπτό από την όρασή μας πέρα από την απεραντοσύνη του χώρου. Η σιωπή ήταν τόσο βαθιά, που ακόμη και η θύελλα έμοιαζε να φοράει μοκασίνια. Και όταν ανοίξαμε τις πόρτες, όρμησε μέσα στο αμάξι μια τέτοια ριπή από το άρωμα των δάμνων, που νόμιζες ότι όλες οι γιαγιάδες των Ηνωμένων Πολιτειών έπιασαν να παραγεμίσουν γαλοπούλα.

Αρχίσαμε να τριγυρίζουμε απαισιόδοξα σ' αυτό το Γαλοπουλοτοπίο για λίγο. Και ξαφνικά, να το! Δεν υπήρχε περίπτωση λάθους. Δεν μπορούσαμε να διακρίνουμε λεπτομέρειες, αλλά το μέρος ήταν τόσο φορτισμένο, που έβλεπες σχεδόν την αύρα γύρω του. Κοιταχτήκαμε και οι τρεις με νόημα, και μετά, προχωρώντας κόντρα στον άνεμο, ξεκινήσαμε με γρήγορο βήμα. Και δεν κόψαμε ταχύτητα μέχρι που βρεθήκαμε περιτριγυρισμένοι από πληθώρα αιδοίων.

Κοίταξα ένα από τα δείγματα κατάματα. «Ο Δόκτωρ Αιδοίος, υποδέτω;»

* * *

ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ ΟΝΟΜΑ της περιοχής είναι εντελώς αθώο: Βόρειο Φαράγγι. Είναι πολύ στενό και έχει μήκος μικρότερο από διακόσια μέτρα. Όλο το φαράγγι έχει μάλλον αιδοϊκό σχήμα, τελειώνοντας σε μια βαθουλωμένη λεκάνη με λευκά αλκάλια, που οι έχοντες την αντίστοιχη προδιάθεση θα μπορούσαν να τη δουν ως *μήτρα*. Το έδαφος του φαραγγιού είναι μαλλιαρό από δάμνους.

Σύμφωνα με την πυξίδα του Τζον, το Βόρειο Φαράγγι είναι απόλυτα ευθυγραμμισμένο με τον άξονα ανατολής-δύσης. Η είσοδος είναι στο ανατολικό άκρο, που είναι και το πιο στενό. Προφανώς υπάρχει μεγάλη σύνδεση με τον ήλιο. Όταν ανατέλλει ο ήλιος κάθε πρωί, περνά από αυτήν τη φυσική δίοδο και προχωρεί σιγά σιγά στο πέρασμα φτάνοντας στη «μήτρα». Τα τοιχώματα είναι από ηφαιστειογενή στάχτη με μια κιτρινωπή, πορτοκαλωπή, κοκκινωπή, καφετιά απόχρωση –έχουν δηλαδή την παλέτα του ήλιου.

Και τα δυο αντικριστά τοιχώματα της εισόδου του φαραγγιού είναι σκεπασμένα από πετρογλυφικά. Ή μάλλον όχι, η λέξη «σκεπασμένα» δεν αποδίδει σωστά το πράγμα. Τα τοιχώματα *τραγουδάνε* από πετρογλυφικά.

Πετρογλυφικό ονομάζεται ένα σχέδιο σκαλισμένο, χτυπημένο ή χαραγμένο πάνω σε πέτρα. Συχνά, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση του Βόρειου Φαραγγιού, ο βράχος που αποκαλύπτεται από το σκάλισμα έχει αισθητά πιο ανοιχτή απόχρωση από τις εξωτερικές επιφάνειες, οι οποίες καλύπτονται από την πατίνα της οξείδωσης χιλιετιών. Αυτό δίνει εξαιρετικό κοντράστ στο σχέδιο –αν και, με το πέρασμα των αιώνων, το πιο ανοιχτόχρωμο βαθύτερο πέτρωμα σκουραίνει κι αυτό βαθμιαία.

Υπάρχουν αμέτρητα παραδείγματα πετρογλυφικών στις δυτικές ΗΠΑ. Μερικά έχουν τελετουργικό χαρακτήρα, μερικά μνημονικό, μερικά τοτεμικό (σύμβολα φυλών) και μερικά, όπως φαίνε-

ται, είναι απλώς τυχαία σχέδια σαν αυτά που κάνει κανείς αφηρημένα στο χαρτί. Η πλειονότητα των σκίτσων έχουν σχέση με το κυνήγι, αφού οι καλλιτέχνες που τα έφτιαξαν ήταν κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες και μπορεί να περιλαμβάνουν ανθρώπινες φιγούρες ή όχι. Επί πλέον, υπάρχουν πετρογλυφικά με πολύ σαφή τεχνοπία, καθώς και παραδείγματα που είναι τελείως αφηρημένα.

Τα πέτρινα τοιχώματα στην είσοδο του Βόρειου Φαραγγιού περιέχουν κάποια σκόρπια αφηρημένα καμπυλόγραμμα σκίτσα, ανάμεσά τους και τα μυστηριώδη κουκκιδωτά σχήματα που είναι χαρακτηριστικά της πετρογραφικής τέχνης στην περιοχή της Μεγάλης Λεκάνης. Υπάρχουν πολλά μεγεθυμένα ίχνη πουλιών, προφανώς σύμβολο της Φυλής των Πουλιών. Και υπάρχει ένα σπίτι ευρωπαϊκού στιλ και ένας κλίβανος ξυλάνθρακα σαν αυτούς που χρησιμοποιούσαν οι μεταλλωρύχοι, κάτι που αποδειχνει ότι οι Ινδιάνοι σκάλιζαν σ' αυτό το μέρος μέχρι και το δέκατο ένατο αιώνα. Όμως, μακράν το συχνότερο μοτίβο στο Βόρειο Φαράγγι είναι το στιλιζαρισμένο αιδοίο.

Τα ανάγλυφα αιδοία δεν είναι ακριβώς σπάνια στους βράχους της Δύσης, αλλά σε κανένα άλλο μέρος δεν απαντώνται σε τέτοια συγκέντρωση και αφθονία. Σε ένα σπήλαιο σαμάν στο κοντινό Χίκισον Σάμιτ υπάρχει ένα μοναχικό γιόνι μεγάλης ομορφιάς, αλλά στο Βόρειο Φαράγγι... αδερφάκι μου! Το Βόρειο Φαράγγι είναι ένα φεστιβάλ, μια έκθεση, ένα πανηγύρι αιδοίων.

Η Ρώμη δεν χτίστηκε σε μια μέρα, για να επινοήσουμε ένα ρητό, και το ίδιο ισχύει για την αιδοϊκή έκθεση. Τα σκίτσα, φθαρμένα, αλληλοεπικαλυπτόμενα και πού και πού μισοσκεπασμένα, καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Ο άνθρωπος ζει δέκα χιλιάδες χρόνια σε αυτή την περιοχή. Η ηφαιστειακή στάχτη είναι πολύ μαλακή για να διατηρήσει εικόνες για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά ένας από τους λίγους αρχαιολόγους που ασχολήθηκαν λίγο με το Βόρειο Φαράγγι έχει υπολογίσει ότι μπορεί να διατηρήσει ένα αιδοίο σε αρκετά καλή κατάσταση για πέντε αιώνες περίπου. Σέλει Γουίντερς, σκάσε από τη ζήλια σου.

Αν και οι Πείγιούτ μπορεί να είχαν βάλει κι αυτοί το δάχτυλό

τους, η πιθανότερη εκδοχή είναι ότι οι τοιχογραφίες του Βόρειου Φαραγγιού είναι έργο των Σοσόνι, ενός ημινομαδικού πολιτισμού του οποίου η πολυπλοκότητα έχει υποτιμηθεί από τους ειδικούς. Το ερώτημα είναι: Γιατί; Γιατί στόλισαν την ηλιακή πύλη της ερήμου της Νεβάδα με δεκάδες στιλιζαρισμένα αιδoία; Μπορεί το Βόρειο Φαράγγι να ήταν ένα μοτέλ γονιμότητας στο οποίο πήγαιναν τα ζευγάρια των Σοσόνι για να εξασφαλίσουν τη σύλληψη. Μπορεί η διακόσμηση να έχει σχέση με κάποια τελετουργία ενηλικίωσης. Μπορεί –και ο υπογράφων προσκυνητής προτιμά αυτήν τη θεωρία– να αποτελούσε φόρο τιμής στη θηλυκή αρχή που οι Σοσόνι θεωρούσαν πηγή συνεχούς δημιουργίας: την ίδια τη Γη, τη μητέρα των ελαφιών, τη μητέρα των σολομών, τη μητέρα των σπόρων, των βολβών και των ριζών, τη μητέρα του εδάφους πάνω στο οποίο βάδιζαν και των γκρεμών που τους προστάτευαν. Ή ίσως, από την άλλη μεριά, το Βόρειο Φαράγγι να έχει καθαρά σεξουαλικό χαρακτήρα και να μην είναι παρά η χάραξη της προσωπικής λαγνείας πάνω στην αιώνια διάσταση της πέτρας.

Λέγεται ότι υπάρχουν ετεροφυλόφιλοι άντρες που μπορούν να κοιτάξουν ένα αιδoίο, πραγματικό ή ζωγραφιστό, και να μην αισθανθούν ίχνος λαγνείας, αλλά, ειλικρινά τώρα, θα είχατε επιποσούν σ' έναν τέτοιο άνθρωπο; Θα θέλατε να παντρευτεί η κόρη σας έναν από αυτούς;

Όπως και να έχει το πράγμα, πολλά αιδoία του Βόρειου Φαραγγιού είναι εφοδιασμένα με τρύπες στο κέντρο τους, τρύπες που έχουν «παρενοχληθεί» με ξύλα. Αν θεωρήσουμε ότι τα ξύλα ήταν υποκατάστατα του πέους, σίγουρα εδώ γινόταν κάποιο είδος συνουσιακής μαγείας. Η ενέργεια του μέρους είναι ανοιχτά ερωτική, και ταυτόχρονα έντονα πνευματική. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι Σοσόνι δεν θα έβρισκαν καμιά αντίφαση ανάμεσα σ' αυτά τα δύο.

Στεκόμαστε εκεί μέσα σ' έναν στρόβιλο από νιφάδες, τρώγοντας την άμμο με το κουτάλι και αφήνοντας τον άνεμο να βάφει τα μέλη μας μπλε, νιώθοντας κάπως σέξι και κάπως δρήςκοι, νιώθοντας κάποια διάθεση να γελάσουμε και κάποια διάθεση

να κλάψουμε, μέχρι που ξεπαγιάσαμε τόσο πολύ ώστε δεν νιώθαμε πια τίποτα άλλο πέρα από την ανάγκη για ένα αχνιστό μπάνιο. Δεδομένου ότι το κοντινότερο πανδοχείο απείχε πάνω από εκατόν πενήντα χιλιόμετρα, ξεκινήσαμε αμέσως, αφήνοντας μια στενότερη εξερεύνηση του περιέργου φαγγιού για μια πιο φιλόξενη μέρα.

* * *

ΕΚΕΙΝΟ ΤΟ ΒΡΑΔΥ, στην τραπεζαρία του Ξενοδοχείου Μίζπα της Τόνοπα, το τηγανητό κοτόπουλο σερβιρίστηκε στην Αλίξα που είναι χορτοφάγος, ενώ στον Τζον, που είναι μανιώδης σαρκοβόρος, έδωσαν το μπολ με το μαρούλι αίσπεργκ. Η ηλικιωμένη σερβιτόρα χαμογέλασε με το λάθος της και τράβηξε τα πέτα της κουκκιδωτής στολής της. «Μετράει καθόλου που τα έφερα στο σωστό τραπέζι;» ρώτησε. Φαίνεται πως όχι όμως, γιατί το σάντουιτς γαλοπούλα που παράγγειλε ο υπογράφων προσκυνητής (όλοι εκείνοι οι δάμνοι με τα μυρωδικά μου είχαν ξυπνήσει μια νοσταλγική λαχτάρα) κατέληξε σ' ένα τραπέζι στην άλλη άκρη της αίθουσας, όπου το καταβρόχδισε αστραπιαία ένα παλικάρι με καπέλο.

Ενώ η σερβιτόρα μας πάλευε να διορθώσει το μπέρδεμα, έσβησαν τα φώτα. Και μετά άναψαν πάλι. Έσβησαν. Άναψαν. Έσβησαν. Άναψαν. Τουλάχιστον τέσσερις φορές. «Συμβαίνει συνέχεια», μας είπε η σερβιτόρα. «Μην ανησυχείτε. Απλώς κάποια καλώδια κάνουν επαφή απ' τον αέρα».

Ο Τζον δεν βρήκε καθόλου πιστευτή την εξήγηση, εγώ όμως, ενώ υπέμενα τη μακριά αναμονή για ένα σάντουιτς γαλοπούλα που να 'χει πάνω τ' όνομά μου, σκέφτηκα ότι αυτή είναι μια πολύ καλή μεταφορά για την κατάσταση στη δυτική-κεντρική Νεβάδα: δυο καλώδια που κάνουν επαφή λόγω του αέρα. Στην έρημο, το παρόν κάνει επαφή με το παρελθόν, τα κατασκευάσματα των τεχνικών εταιρειών κάνουν επαφή με τη φύση, η καταπίεση κάνει επαφή με την επιείκεια, η πραγματικότητα με το όνειρο, το αρσενικό με το θηλυκό, η Θεά της Καταστροφής με τη Θεά της Δημι-

ουργίας, το Πεδίο Ατομικών Δοκιμών με το Φαράγγι των Αιδοίων.

Επί δυο ανεμοδαρμένες μέρες μείναμε τρυπωμένοι στο ξενοδοχείο κυνηγώντας φρουτάκια σε μια μηχανή και βλέποντας καπάκια σκουπιδοτενεκέδων να περνούν σαν UFO έξω απ' τα παράθυρα. Την τρίτη μέρα, ο αέρας τα 'φτυσε και η θερμοκρασία ανέβηκε είκοσι βαθμούς. Όταν πήγαμε πάλι στο Βόρειο Φαράγγι, ο ουρανός ήταν γαλάζιος σαν το μαλλί της σεβιτόρας μας, και μια μεταξένια γαλήνη είχε απλωθεί στην περιοχή. Μέσα στο φαράγγι, ο δείκτης γαλήνης τριπλασιάστηκε. Μας φάνηκε σαν ένα λιμάνι, ένα άσυλο, ένα μέρος όπου ακόμη και οι ανάξιοι είναι ασφαλείς. Το φαράγγι, μικρό και όμορφο, ήταν παρ' όλα αυτά τόσο ισχυρό που τα κύματά του κρατούσαν την ψυχή μας ψηλά, σε αιώρηση, σαν να βρισκόμαστε μέσα σε μια μεταφυσική σαλαμούρα.

Προφανώς, οι Σοσόνι δεν είχαν διαλέξει αυτό το σημείο αυθαίρετα. Σε πρακτικό επίπεδο πρόσφερε προστασία και νερό, γιατί οι γκρεμοί του είναι ψηλοί και υπάρχει μια πηγή στην άκρη της «μήτρας». Μετά υπάρχει και το θέμα της ηλιακής ευδυσγράμμισης. Αυτά τα γεγονότα όμως δεν μπορούν να εξηγήσουν τη μαγεία του, μια εγγενή αίσθηση που απλώς ενισχύεται από την αιδοϊκή ταπεσαρία.

Μην μπορώντας να λύσουμε το ευρύτερο μυστήριο, αρκεστήκαμε ικανοποιημένοι να καθόμαστε, να σουλατσάρουμε και να τεμπελιάζουμε σε κατάσταση προσωπικής επικοινωνίας με τα αποσωματωποιημένα όργανα που μας τριγύριζαν από παντού. Μύριζα σχεδόν τη θάλασσα μέσα τους, ένιωθα την εύδυμη, αλμυρή υγρασία τους πάνω στο μάγουλό μου. Το αιδόιο, όπως και το δελφίνι, έχει ένα μόνιμο χαμόγελο, ένα πλατύ μειδίαμα τόσο δακρύβρεχτο και αγαπησιάρικο όσο και η κούνια από την οποία βγήκαμε όλοι. Ακόμη και μέσα στην έρημο, ένα τέτοιο τέλμα δεν στεγνώνει –αντίθετα, γυαλίζει τόσο δελεαστικά που σε κάνει να υποψιάζεσαι ότι οι μικροί ζεστοί βάλτοι κυριαρχούν στην τοπογραφία του Παραδείσου.

Αργότερα την ίδια μέρα, καθώς εξερευνούσαμε το μεσαίο τμή-

μα του φαραγγιού, βρήκαμε κάτι που θα μπορούσε να είναι ο ίδιος ο Βάλτος του Παραδείσου. Εκεί, στο νότιο τείχος (πώς είναι δυνατόν να μην το προσέξαμε νωρίτερα) ήταν η βασίλισσα των αιδοίων. Πεντέμισι μέτρα ύψος (τα άλλα αιδοϊκά σχήματα σπάνια ξεπερνούσαν τα είκοσι πέντε εκατοστά), κυκλική, με μια σκούρα κατακόρυφη τομή και μια ένταση τόσων βατ που θα μπορούσε να εκπέμψει το αλμυρό τραγούδι της ως τη σελήνη. Ήταν σαφώς η γιαγιά, η προγιαγιά όλων των αιδοίων. Την είχαν εξωραΐσει χρησιμοποιώντας σκαλιστικά εργαλεία, αλλά προφανώς ήταν φυσικός σχηματισμός.

Συζητήσαμε αν αυτό το γεωλογικό αιδόιο μπορεί να ήταν η πηγή έμπνευσης για τα πετρογλυφικά. Είχε ζωή μέσα του –εκείνη τη ζωή που είναι αυτο-ανανεούμενη και έξω από την ιστορία– με τον ίδιο τρόπο που μια βόμβα έχει θάνατο. Αυτή η οπή που θα ταίριαζε σε μια θεά, μπορεί να γέμισε τους Σοσόνι με δέος και θαυμασμό, να τους συνέδεσε με τη σάρκα που ήταν η προέλευσή τους και με τη γη στην οποία θα τέλειωνε το ταξίδι τους.

Ο Τζον με τη φωτογραφική του μηχανή και τα μπλοκ ιχνογραφίας που είχε μαζί του, η Αλίξα με τα χαρτιά ταρό και ο υπογράφων προσκυνητής με τα λεκτικά του ποικίλματα θα φεύγαμε όλοι από το Βόρειο Φαράγγι με τη βαθιά εντύπωση ότι η σύγχρονη κοινωνία δεν διαθέτει τίποτε το αντίστοιχο και είναι πιο φτωχή γι' αυτόν το λόγο. Επί πλέον, αισθανθήκαμε ότι με την απομάκρυνσή μας από τη φύση και από κείνες τις δυνάμεις που οι πρόγονοί μας γνώριζαν ενδόμυχα, αν και σπάνια κατονόμαζαν, έχουμε χάσει κάτι τόσο σημαντικό που η απώλειά του μοιάζει με κυριολεκτικό ακρωτηριασμό. Χωρίς ένα Φαράγγι Αιδοίων στο οποίο να σκαλίσουμε την αμερικανική μας τάντρα, μέσα στο οποίο να συνδέσουμε τις ορμόνες μας με τα άστρα, μπορεί να γινόμαστε ψυχολογικοί παραπληγικοί.

* * *

ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ της μέρας, πήγαμε μέχρι το δυτικό άκρο του φα-

ραγγιού για να δούμε, όπως έκαναν σίγουρα και οι Σοσόνι πριν από μας, τη δύση του ήλιου. Ορεινά ωδικά πτηνά έλεγαν τα κάλαντα από τους δάμνους, σαύρες έγραφαν με τις ουρές τους ερωτικές επιστολές στην άμμο κι εγώ διαλογιζόμουν πάνω στην παρατήρηση του Λόρενς της Αραβίας ότι λατρεύει την έρημο επειδή είναι τόσο καθαρή, όταν πάτησα πάνω σ' ένα βουναλάκι ατυχώς φρέσκιας κοπριάς από αντιλόπη. Ενώ έξυνα το παπούτσι μου, κοίταξα πάνω σε μια πλαγιά και είδα ένα βράχο με ύποπτα σημάδια.

Μια επιτόπια διερεύνηση έδειξε ότι ο βράχος ήταν στολισμένος με το παλαιότερο ίσως αιδοιογλυφικό του φαραγγιού. Ήταν πιο διαβρωμένο και πιο νατουραλιστικό από τις στιλιζαρισμένες ομάδες στην είσοδο. Όμως, δεν ήταν αυτό που μου τράβηξε την προσοχή. Όπως αποδείχτηκε, σ' αυτόν το βράχο, και μόνο σ' αυτόν, είχαν σκαλίσει και οι λευκοί.

Υπήρχαν μερικές αγγλικές λέξεις χαραγμένες στην πέτρα. Δεν διαβάζονταν, αλλά από το σκούρο χρώμα τους και την καλλιγραφική μορφή τους καταλάβαμε ότι τις είχαν χαράξει άποικοι, ίσως, στις αρχές του αιώνα. Υπήρχε επίσης μια μορφή σκαλισμένη στο βράχο. Μια λευκή μορφή. Αρσενική. Και τι μορφή.

Ο λευκός είχε μια τεράστια στύση μεγέθους κορμού δέντρου (τα φαλλικά γκράφιτι παραμορφώνουν τις διαστάσεις τείνοντας πάντα προς το υπερβολικό μέγεθος), η οποία σημάδευε το αιδοίο σαν κανόνι στραμμένο προς αχιβάδα. Η αδεξιότητα της εκτέλεσης, η ολοκληρωτική έλλειψη συναισθηματικής λεπτότητας ή πνευματικής διάστασης της εικόνας υπογράμμιζε τη διαφορά ανάμεσα στις επονομαζόμενες πρωτόγονες κουλτούρες και τις κουλτούρες των ευρωπαίων αποίκων. Είναι η διαφορά ανάμεσα στην αρμονία και την επιθετικότητα, τη σοφία και τη ρηχότητα, την τέχνη και την πορνογραφία.

Αν και είμαι πλέον έξω από την πολιτεία, δεν θα ήθελα, παρ' όλα αυτά, να πω ότι η μορφή δείχνει την πεοκρατική νοοτροπία που συνεχίζει να χαρακτηρίζει τη δυτική-κεντρική Νεβάδα. Ωστόσο, θα πρέπει να αναφέρω ένα πρόσθετο στοιχείο για τον άντρα

που ήταν σκαλισμένος πάνω στο βράχο. Καθώς κινείται για να κατακτήσει το αντικείμενο του σεξουαλικού του πάθους, ο ζόρικός παλικαράς φοράει το καπέλο του.

Esquire, 1988

Δύο στη ζούγκλα

ΛΕΣ ΣΤΗ ΦΙΛΕΝΑΔΑ ΣΟΥ ότι θα την πας διακοπές σ' ένα από τα πιο ρομαντικά μέρη της γης, και αφού σου εκφράσει καλαίσθητα την ευγνωμοσύνη της και τη χαρά της, σε ρωτάει τι ρούχα να πάρει μαζί της. Για το βουνό; Για τη θάλασσα; Για τα κλαμπ του Ρίο ή για τα μπουλβάρ του Παρισιού;

«Α», της λες εσύ, «απλώς πάρε μερικά πραγματάκια που θα σου χρειαστούν σ' ένα βάλτο».

Φυσικά νομίζει ότι αστειεύεσαι, ακόμη και αν προσέξει ότι εσύ παίρνεις μαζί σου ένα γενναίο απόδεμα εντομοαπωθητικού και παπούτσια θαλάσσης. Και όταν τελικά την οδηγείς στο ξενοδοχείο Βικτόρια Φολς μετά από μια εικοσιδύωρη πτήση που σου κάνει τη σπονδυλική στήλη ακορντεόν, χαμογελάει τόσο για το ευχάριστο περιβάλλον όσο και για το μικρό σου αστείο, όπως νομίζει. Το Βικτόρια Φολς, ίσως το μοναδικό αποικιοκρατικό ξενοδοχείο του δέκατου ένατου αιώνα που λειτουργεί ακόμη στη νότια Αφρική, μπορεί να έχει έναν-δυο φευγάτους πόντους στις προσκοπικές του κάλτσες και μερικούς λεκέδες στο πουκάμισο του σαφάρι, αλλά είναι τόσο ρομαντικό όσο και η τελευταία πράξη μιας κακής οπερέτας.

Απεριποίητα πολυτελείς, οι χαμηλές και λαβυρινθώδεις πτέρυγες του Βικτόρια Φολς γαργαλιούνται από φοινικόδεντρα, ποδοπατιούνται από μαϊμούδες, εξυπηρετούνται από ένα πρόθυμο προσωπικό με λευκή κολλαριστή λιβρέα και υγραίνονται από την ομίχλη ενός καταρράκτη τόσο πελώριου που κάνει τον Νιαγάρα να

μοιάζει με βρύση που στάζει. Η φιλενάδα σου έχει αρχίσει να βολεύεται για τα καλά στο ξενοδοχείο, και ιδιαίτερα στον ευρύχωρο κήπο του, αλλά δεν έχει προλάβει καλά καλά να λιώσει ο πάγος στο δεύτερο τζιν-τόνικ της όταν κλείνεις εισιτήρια στην Αιρ Μποτσουάνα, και προς το τέλος του επόμενου απογεύματος, πετάτε οι δυο σας πάνω από μια περιοχή που σαφώς μοιάζει με... βάλτο. Αχανής βάλτος από ορίζοντα σε ορίζοντα. Νιώθεις κάποια θλίψη από το βλέμμα που σου ρίχνει.

Για λόγους που είναι χαρακτηριστικά αφρικανικοί (σε αυτή την ήπειρο όλα τα ρολόγια έχουν ελαστικούς δείκτες και λαστιχένιες πλάκες), αλλά και δύσκολο να εξηγηθούν, η πτήση από τους Καταρράκτες Βικτόρια στη Ζιμπάμπουε μέχρι το Μασούν της Μποτσουάνα φτάνει με καθυστέρηση σχεδόν δυο ωρών, και καθώς περιμένετε τις αποσκευές σας, ο οδηγός που έχει έρδει να σας παραλάβει από το αεροδρόμιο –ένα μπάλωμα γυμνής έκτασης μέσα σ' ένα χωράφι με γιαμ– κοιτάζει νευρικά από το ρολόι του στον ουρανό και πάλι στο ρολόι του. «Έχουμε πολύ δρόμο και πρέπει να φτάσουμε πριν σκοτεινιάσει», εξηγείς στη φίλη σου. Όταν σε ρωτάει, «Κι αν δεν φτάσουμε;» σηκώνεις τους ώμους. Φοβάσαι την απάντησή της στην ερώτηση αν έχει περάσει ποτέ τη νύχτα της με ζώο.

Πριν περάσει πολλή ώρα ανεβαίνετε με βενζινάκατο ένα σκυθρωπό ποτάμι με καλάμια, ανταλλάσσοντας κύματα με ανθρώπους που δεν έχουν ακούσει ποτέ τους για τον Τζορτζ Μπους, παρόλο που οι συγγενείς τους είναι Μπουσμάνοι. Πριν προλάβεις να σκεφτείς ότι ίσως θα ήπρεπε να τους συγχαρείς, αυτοί, οι καλύβες τους και οι κασίκες τους έχουν εξαφανιστεί, και το σκάφος σας είναι μόνο του σ' έναν υδάτινο δρόμο που στρίβει μέσα στην υδρόβια χλωρίδα σαν σπαστικός χορτοφάγος σε σάλαντ μπαρ και που οι όχθες του αρχίζουν να σας στριμώνχουν και από τις δυο μεριές. Το ποτάμι στενεύει και γίνεται κανάλι. Το κανάλι στενεύει και γίνεται μονοπάτι ιπποπόταμων.

Στο μεταξύ, ο ήλιος έχει χαμηλώσει κάτω από τη φράντζα των φοινικόδεντρων στον ορίζοντα και η θερμοκρασία κατεβαίνει τό-

σο γρήγορα που σκέφτεσαι ότι πρέπει να κατρακύλησε από γκρεμό. Η ώρα περνάει, το σκοτάδι πυκνώνει όλο και πιο πολύ, το κρύο δυναμώνει όλο και πιο πολύ, η μοναξιά το ίδιο, η διαδρομή γίνεται όλο και πιο ιδιότροπη, τα παρτέρια των παπύρων όλων και πιο πυκνά και η φιλενάδα σου κατουριέται τόσο πολύ που αναγκάζεται να δαγκώσει τον ιμάντα της φωτογραφικής της μηχανής για να μην ουρλιάξει.

Παρ' όλα αυτά όμως, τα αστέρια που εμφανίζονται σιγά σιγά είναι φαντασμαγορικά, οι κραυγές των πουλιών κρυστάλλινες, η βατραχοφασαρία υπνωτική, και η κατάσταση δεν είναι τόσο φρικτή τελικά αν λάβεις υπόψη σου πόσο χαμένοι φαίνεστε να είστε.

Και ξαφνικά πέφτετε πάνω στο ΤΕΙΧΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΚΝΙΠΕΣ!

Το ονομάζεις τείχος αντί για σύννεφο γιατί τα σύννεφα συνήθως δεν σου προκαλούν αυθεντικό σύνδρομο. Μιλάμε για τη δύναμη τρισεκατομμυρίων μικροσκοπικών ζωυφίων ανά κυβικό μέτρο, σκνίπες κολλημένες μεταξύ τους μάγουλο με μάγουλο, κι εσύ καταπνέεις σκνίπες και αναπνέεις σκνίπες, ενώ μπροστά στα σκνιποτυφλωμένα μάτια σου χορεύουν οι τίτλοι του *Νάσιοναλ Ινκουάιρερ*: ΖΕΥΓΑΡΙ ΓΙΝΙΓΕΤΑΙ ΣΕ ΣΚΝΙΠΟ-ΤΣΟΥΝΑΜΙ. Συνεχίζετε να προχωρείτε υπό τύπον τρυπανιού μέτρο-μέτρο μέσα στο ΖΩΝΤΑΝΟ ΤΕΙΧΟΣ, σίγουροι ότι απέχετε μια σκνιπότριχα από την ασφυξία, όταν ξαφνικά το τείχος καταρρέει εξίσου ανεξήγητα όσο είχε υλοποιηθεί και στο βάθος βλέπετε να τρεμοπαίζει ένα φως που προφανώς είναι από ανθρώπινο χέρι.

Σε δέκα λεπτά έχετε δέσει στο νησί Ντσούι, με μια φωτιά και ένα γεύμα με κρέας στο άμεσο μέλλον σας. Όμως, η ψευδαίσθηση ότι τα πράγματα είναι τώρα μια χαρά εξαφανίζεται όταν ανακαλύπτεις ότι η φιλενάδα σου δεν τα κατάφερε να κρατηθεί μέχρι να φτάσει στην αχυροτουαλέτα. Δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από ένα βρεγμένο ολιπάκι για να μουσκέψει το ρομαντισμό ενός βάλτου.

Πρόσδεσε σ' αυτό και μερικούς φαφλατάδες ιπποπόταμους που απαγγέλλουν τον όρκο του Ιπποκράτη μερικές δεκάδες μέτρα απόσταση από το αντίσκηνό σου, και το απάνθρωπο κρύο που διαπερνά το ελαφρύ ολίπινγκ μπαγκ σας (στην Μποτσουάνα, τα μέσα

Ιουνίου προκύπτει να είναι μέσα του χειμώνα: θα περίμενε κανείς ότι αυτοί οι τύποι στα νότια του Ισημερινού θα είχαν ξεμπερδέψει πια τις εποχές τους), και έχεις μια νύχτα ολοκληρωτικής μιζέριας. Όταν υποδέχεσαι τα χαράματα, δεν είσαι πιο χαρούμενος από τη δυσοίωνα σιωπηλή αγαπημένη σου.

Σιγά-σιγά, όμως, αρχίζεις να το συμπαθείς το μέρος, κι αυτό αρχίζει να συμπαθεί εσένα. Πριν περάσει το απόγευμα, η θερμοκρασία θα έχει χτυπήσει τους είκοσι επτά βαθμούς –μια αυξομείωση τριάντα βαθμών περίπου που συμβαίνει κάθε μέρα– και ο ουρανός θα έχει καρφισώσει γαλάζιες κορδέλες σε όλα τα πέτα του δέλτα του Οκαβάνγκο, που είναι αδιαμφισβήτητα ένας βάλτος για πρώτο βραβείο.

Το Οκαβάνγκο είναι το μεγαλύτερο ηπειρωτικό δέλτα στον κόσμο. Σχηματίζεται όταν ο ποταμός Οκαβάνγκο, παραταϊσμένος από τις βροχές και τις πλημμύρες της Αγκόλας, πάει και πέφτει με τα μούτρα πάνω στην έρημο Καλαχάρι, όπου και φρενάρει χωρίς να φτάσει ποτέ στη θάλασσα. Το αποτέλεσμα είναι δεκαεφτά χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα γεμάτα διώρυγες, λιμνοθάλασσες, καλαμιώνες, εκτάσεις με γρασίδι και νησιά. Το νερό είναι τόσο καθαρό που πίνεται και τόσο ζεστό που μπορείς άνετα να κάνεις μπάνιο, αν και, αν πλατσουρίσεις πάνω από δέκα λεπτά, συνήθως εμφανίζεται ένας κροκόδειλος με σιελόρροια και ζητά το μενού των κρασιών. Μέσα σε μια βδομάδα όμως, η παρέα σου δεν βλέπει ούτε ένα δηλητηριώδες φίδι και ούτε ένα σμήνος από αιμοδιψή κουνούπια· ας μη σκεφτεί, λοιπόν, κανείς να το παρομοιάσει με τα Εβεργκλέιντς. Όσο για το ΣΚΝΙΠΙΚΟ ΤΕΙΧΟΣ!, φαίνεται να ακολουθήσε το δρόμο που πήραν πριν απ' αυτό τα τείχη της Ιερικούς, το Σιδηρούν Παραπέτασμα και τα μακριά σάβρακα.

Εκείνο που βλέπεις σ' αυτήν τη φωτεινή όαση με τα νούφαρα, τα φοινικόδεντρα και το γρασίδι, είναι πελαργοί και ψαραετοί, καλάο και μελισσοφάγοι. Βλέπεις παπαγάλους, όρνεα, χαλκοκουρούνες με μοβ στήθος και εκατοντάδες άλλα ορνιθολογικά αξιοθέατα. Παντού μεγάλα φτερά χτυπούν τον αέρα σαν να είναι τύμπανο, και όταν η ημερήσια χορωδία από περιστέρια και κούκους

τελειώνει τη βάρδια της και χτυπάει κάρτα, μπαίνουν ονλάιν τα πιο μυστηριακά νυχτοπούλια.

Στα μεγαλύτερα νησιά –και μερικά έχουν πολλές φορές το μέγεθος του Μανχάταν– υπάρχει κυνήγι. Μεγάλο κυνήγι. Βούβαλοι, καμηλοπαρδάλεις, ζέβρες, ελέφαντες, λιοντάρια, λεοπαρδάλεις και τα συναφή, όλα τα στερεότυπα του αφρικανικού τοπίου –αν και μοιάζουν με οτιδήποτε άλλο εκτός από στερεότυπα όταν τα παρακολουθείς αθόρυβα με τα πόδια και ανησυχείς μήπως στην πραγματικότητα σε παρακολουθούν κι αυτά. Η πεζοπορία, άοπλος μέσα από αγκαθωτούς δάμνους, σε κοντινή απόσταση από τα πιο άγρια θηρία, δίνει στην εμπειρία του Οκαβάνγκο εκείνο το σκοτεινό στοιχείο του κινδύνου χωρίς το οποίο ο ρομαντισμός δεν είναι παρά η ανόητη πλευρά της λαγνείας.

Η γαλήνη είναι επίσης ένα απαραίτητο στοιχείο της ρομαντικής περιπέτειας, και δεν υπάρχει έλλειψη γαλήνιων στιγμών σε αυτή την υδάτινη Εδέμ. Νωρίς κάθε πρωί, η ομάδα σας ξεκινάει με σκαλισμένα κανό φτιαγμένα από κοιλωμένους μονοκόμματους κορμούς δέντρων που θυμίζουν λουκάνικα. Με την προωθητική δύναμη ενός ντόπιου οδηγού μ' ένα κοντάρι τριώνμισι μέτρων, γλιστράτε αθόρυβα στα μονοπάτια των ιπποπόταμων, με την πλώρη σας να τινάζει έναν χείμαρρο δροσοσταλίδες από τις κορυφές των παπύρων και την οσμή του νέκταρ να πλανιέται στον αέρα, ενώ παντού γύρω σας πτερύγια, δόντια και φτερά δέχονται ένα φωσφορίζε φιλί από τον ήλιο που ανατέλλει αργά-αργά.

Μετά από μια μέρα πεζοπορίας και θαυμασμού, σας γυρίζουν πίσω με τα κανό στο μικροσκοπικό νησί Ντσούι, όπου, σ' ένα πρωτόγονο ανοιχτό μπαρ διακοσμημένο με κρανία, ο ίδιος αυτός ήλιος, δύνοντας τώρα, καθρεφτίζεται πάνω σε κρύα κουτιά ντόπιας μπίρας. Το σούρουπο ανήκει στη Λάιον Λάγκερ.

Και ένα βράδυ, κάτω από το εκπληκτικό εξωτικό σχήμα του Νότιου Σταυρού –όπως τυχαίως μια μέρα αφότου ένας αρσενικός ελέφαντας ήπие τα σαπουνόνερα μέσα στα οποία η φιλενάδα σας μόλις είχε πλύνει τα εσώρουχά της, μια πράξη που σας γέμισε με ένα διεστραμμένο μίγμα αποστροφής και ζήλιας– η αγαπημένη

σας διακόπτει τη συνουσία που έχουν στήσει όπως πάντα τα τριζόνια και τα ίβις και το μυστηριώδες θηρίο, για να σας ψιθυρίσει, «Μωρό μου, είναι γνωστό ότι έχεις έκφυλα γούστα, αλλά νομίζω ότι μπορεί να έχεις δίκιο γι' αυτόν το βάλτο. Είναι το πιο ρομαντικό μέρος πάνω στη γη».

Esquire, 1990

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα λιμνάζοντα νερά στα οποία φυτρώνουν κοντά χόρτα λέγονται τέλμα. Τα λιμνάζοντα νερά στα οποία φυτρώνουν ψηλά χόρτα λέγονται έλος. Τα λιμνάζοντα νερά στα οποία φυτρώνουν και δέντρα λέγονται βάλτος. Για την ακρίβεια, λοιπόν, το δέλτα του Οκαβάνγκο είναι περισσότερο έλος παρά βάλτος. Επειδή το 1990 που έγραψα τούτο το άρθρο δεν τήρησα αυτήν τη διάκριση, παραδίδω τώρα οικειοθελώς την ποιητική μου άδεια για ένα χρόνο.

Το οκταώροφο φιλί

ΑΠΟ ΜΑΚΡΙΑ –και φαίνεται από ενάμισι χιλιόμετρο απόσταση από γέφυρες και υπερυψωμένους δρόμους– μοιάζει να βγαίνει μέσα από τη θάλασσα, τεράστιο και ροδαλό, σαν τον Γκοτζίλα, ντυμένο με φόρεμα για το χορό της αποφοίτησης: όμορφο στα ροζ. Και συγχωρείται κανείς αν φανταστεί ότι βλέπει το μεγαλύτερο και πιο ροζ Μεγάλο Ροζ αντικείμενο σ' έναν πλανήτη όπου, ομολογουμένως, δεν υπάρχουν πολλά πράγματα που να καταφέρνουν να είναι ταυτόχρονα τεράστια σε μέγεθος και ζωηρά στο χρωματισμό. Ή τουλάχιστον δεν έχουν εκείνη την απόχρωση που συνήθως συνδέουμε με το μαλλί της γριάς, το Πεπτο-Μπισμολ και τα κοριτσίστικα σλιπάκια.

Δεν έχω μείνει ποτέ τη νύχτα στο Ξενοδοχείο Ντον ΣίΖαρ Ριζόρτ στο Σαιντ Πίτερσμπεργκ Μπιτς της Φλόριντα, αλλά έχω πάει εκεί πολλές φορές. Πηγαίνω για να αράξω στο λόμπι, να πιω στο μπαρ, να περιπλανηθώ στον κήπο και να απολαύσω έναν κυριακάτικο μπουφέ με θαλασσινά που, απ' όσο μπορώ να κρίνω, είναι ασύγκριτος σε αφθονία, ποικιλία και γεύση. Κυρίως, όμως, πηγαίνω εκεί για να βιώσω το ροζ χρώμα του.

Μια εποχή το ροζ ήταν το ανεπίσημο πολιτειακό χρώμα της Φλόριντα, ένα τέλειο χρωματικό συμπλήρωμα για τον γαλάζιο ουρανό, τα πράσινα φοινικόδεντρα και τα τερκουάζ νερά. Το πολυτελές Ντον ΣίΖαρ, που χτίστηκε το 1928 και αναδιακοσμείται κατά διαστήματα, είναι ένα περήφανο επιζών λείψανο της παλιάς Φλόριντα, της παραδείσιας μαγνητικής Φλόριντα που στο πρώτο

μισό του 20ού αιώνα γλύκαινε τα όνειρα και ζέσταινε τις φαντασιώσεις για ολόκληρες γενιές χιονοταλαιπωρημένων Αμερικανών.

Το Ξενοδοχείο έχει τα αντίστοιχά του στο Μαϊάμι, βέβαια, αλλά το Μαϊάμι είναι σκηνή, αδερφέ μου. Το Μαϊάμι είναι της μόδας, ενώ το Σαιντ Πίτερσμπεργκ Μπιτς είναι τόσο παλιομοδίτικο ώστε να γίνεται γνήσια κουλ. Και το Ξενοδοχείο Ντον ΣίΖαρ, μαζί με ό,τι έχει απομείνει από τα Εβεργκλέιντς και το Μπάρμπεκιου «Οίκος Προσευχής» στο Φορτ Λόντερντεϊλ, είναι ένας από τους πιο ακαταμάχητους λόγους για να επισκεφθεί κανείς μια τραγικά υπεροικοδομημένη πολιτεία που έχει πάρα πολλά κρυμμένα όπλα και ελάχιστους λογικούς οδηγούς και που στο μεγαλύτερο μέρος της έχει αφήσει πίσω της τη ροζ περίοδό της.

Το μπαρ του Ντον ΣίΖαρ –που είναι στριμωγμένο μέσα στους μισοσκότεινους εσωτερικούς χώρους αυτού του προπυργίου της τροπικής νοσταλγίας σαν κόκκος καφέ μέσα σε πηχτή– είναι από εκείνα τα μέρη που σε εμπνέουν να καταναλώνεις μαργαρίτες φράουλα. Ένα απόγευμα εκεί έφτασα στο σημείο να πιω πινκ-λέντις, το κοκτέιλ που προτιμούν κυρίες με ροζ μαλλιά που χτενίζουν ροζ κανίς, μια ράτσα σκύλων που δεν απουσίαζε εντελώς από τους χώρους του Ξενοδοχείου. Πραγματικά, το ίδιο το Ντον ΣίΖαρ είναι ένα είδος ροζ κανίς, αν και στην πραγματικότητα δεν έχει τίποτα που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί φρου-φρου. Δεν τραγουδάει, «Είμαι χαριτωμένο», αλλά μάλλον «Είμαι χαλαρό. Είμαι σε μόνιμες διακοπές δίπλα στον Κόλπο του Μεξικού, είμαι άνετο και ξένοιαστο και εορταστικό και εύπορο και ελεύθερο να έχω όποιο αναθεματισμένο χρώμα θέλω, και θέλω να είμαι ΡΟΖ!»

Το ροζ είναι η όψη που παίρνει το κόκκινο όταν βγάζει τα παπούτσια του και λύνει τα μαλλιά του. Το ροζ είναι το χρώμα του μπουντουάρ, το χρώμα των χερουβείμ, το χρώμα των πυλών του Παραδείσου. (Όχι μαργαριταρένιες ή χρυσές, αδελφοί και αδελφές: ροζ.) Το ροζ είναι αραχτό σαν το μπεζ, αλλά ενώ το μπεζ είναι μουντό και άοσμο και άγευστο, το ροζ είναι αραχτό με *τουπέ*. Το Ντον ΣίΖαρ (275 δωμάτια και όλα τα υδροσπόρ που μπορεί να κάνει ένα δίποδο θηλαστικό) φοράει καλά αυτό το τουπέ. Ξέ-

ρει ότι μοιάζει να είναι σαν σκαλισμένο σε τσιχλόφουσκα, σαν μεταλλαγμένο ραδιενεργό κοχύλι, σαν διαρροή από τη δεξαμενή όπου πάνε να βαφτούνε γέρικα φλαμίνγκο –αλλά δεν το νοιάζει. Απλώς κλείνει το μάτι, επιδεικνύει περήφανα την απόχρωσή του και, σαν πάνθηρας καρτούν που ξεπούλησε και το τελευταίο του ρολό οικιακής μόνωσης, γυρίζει το πρόσωπό του προς τον ήλιο.

Επειδή το ροζ, με τη μοναδική του θέση μέσα στο χρωματικό φάσμα, είναι ουσιαστικά μια παράδοση απόχρωση, η απόχρωση επιλογής του διακοσμητή τόσο για το μεξικάνικο μπορντέλο όσο και για το νηπιαγωγείο της Νέας Αγγλίας, καλείται ως χρώμα να υποδηλώσει και το άσεμνο και το αθώο. Έτσι όταν περιγράψω το Ντον ΣίΖαρ ως αρχιτεκτονικά τρυφερό, ένα είδος οικοδομικού φιλιού, αναφέρομαι όχι μόνο στους καυτούς και πεινασμένους ασπασμούς ενός μήνα του μέλιτος αλλά και στο αγνό φιλί που έστελνε η νεαρή Έστερ Γουίλιαμς σε όλες τις τρεμάμενες βόρειες μάζες πριν βουτήξει σε μια διαφανή πισίνα μια πιο παλιά και αθώα εποχή.

Από διαφορετική σκοπιά, θα μπορούσα επίσης να θεωρήσω το Ντον ΣίΖαρ γαριδοκοκτέιλ για τα μάτια. Και εφόσον δεν αλλάξει χρώμα, θα συνεχίσω να περνώ κάθε χρόνο από κει για να παίρνω μια γεύση. Κάποια μέρα μπορεί να φτάσω στο σημείο να πιάσω και δωμάτιο. Μπορείτε να το πείτε στη CIA, μπορείτε να το πείτε στο FBI, μπορείτε να το πείτε στον Τζέρι Φάλγουελ και σ' όλους τους μικρούς Φάλγουελ: σε ό,τι αφορά τα παραλιακά ξενοδοχεία, σύντροφοι, είμαι άνθρωπος του ροζ.

National Geographic Traveler, 2000

Ο Βασιλιάς των Κανιβάλων δέλει το μαμ του

ΟΤΑΝ ΤΑ ΚΟΚΟΡΙΑ ΠΟΥ ΣΚΑΛΙΖΟΥΝ στην αυλή του καλύτερου ξενοδοχείου του Μπραστάτζι με ξύπνησαν λαλώντας εκείνο το αχνιστό τροπικό χάραμα, προσωπικά δεν ένιωθα καμιά διάθεση να κοκορευτώ. Βλέποντας όμως τα πράγματα εκ των υστέρων, θα μπορούσα ίσως να συγχωρηθώ αν σηκωνόμουν από το κρεβάτι με κάποιο τουπέ, γιατί –όσο απίστευτο κι αν φαίνεται– πριν δύσει ο ήλιος της Σουμάτρας, εγώ, ένας σεμνός, σύγχρονος, πολιτισμένος κοινός θνητός που του αρέσουν τα ντόνατς και τα λαχανικά, θα κράδαينا το πρωτόγονο σκίητρο μιας ανθρωποφάγας μοναρχίας. Μάλιστα: Τομ, ο Βασιλιάς των Κανιβάλων!

Η προηγούμενη μέρα ήταν αρκετά ενδιαφέρουσα. Ένα μεγάλο μέρος της το περάσαμε σ' έναν οικισμό στη ζούγκλα που λειτουργεί ως κέντρο αποκατάστασης ουραγοτάγκων. Όχι, όχι, ο πληθυσμός των μεγάλων κόκκινων πιθήκων της Ινδονησίας δεν μαστίζεται από προβλήματα ναρκωτικών ή αλκοόλ, αλλά μερικά από αυτά τα αδέξια όμορφα ζώα (φανταστείτε μια διασταύρωση του Άρνολντ Σβαρτζενέγκερ με τη Λουσίλ Μπολ και το Μωρό της Γκέρμπερ) υποφέρουν από έναν ακόμη πιο επικίνδυνο εθισμό. Επειδή τα πιάνουν από μωρά και τα κρατούν σαν οικιακά ζώα στα σπίτια των πλουσίων, τα ζώα συνηθίζουν τη συντροφιά των ανθρώπων και εθίζονται σ' αυτήν. Όταν μεγαλώνουν και γίνονται πολύ μεγάλα και δυνατά για να μπορούν να ζήσουν σε σπίτι, οι κάτοχοί τους τα παραδίνουν σε μια κυβερνητική υπηρεσία που τα μεταφέρει στον οικισμό στη ζούγκλα, όπου τα μαθαίνουν

βαθμιαία να τα βγάζουν πέρα μόνα τους και να μην εμπιστεύονται τους ανθρώπους. Εξαιρετική ιδέα, φυσικά, αφού θα ήταν εξαιρετικά συνετό για όλα τα ζωντανά πλάσματα σε αυτό τον πλανήτη, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων, να μην εμπιστεύονται τους ανθρώπους. Αλλά ξεφεύγω από το θέμα μας.

Η μικρή ομάδα μας είχε έρθει στη νοτιοδυτική Σουμάτρα για να κάνει ράφτινγκ στον Άλας, ένα μακρινό ποτάμι που διασχίζει τη ζούγκλα, μια ασημόχρωμη διαδρομή που προσφέρει μερικά καλά σημεία με ορμητικό ρεύμα, αλλά κυρίως καθημερινές ευκαιρίες να δεις πραγματικά άγριους ουραγοτάγκους και, αν ήμαστε τυχεροί, κανέναν ασιατικό ρινόκερο ή καμιά τίγρη. (Προσπαθούσαμε να μη σκεφτόμαστε πιθανές συναντήσεις με κόμπρες ή βούγγαρους.)

Μια εξερευνητική ομάδα της Σόμπεκ, μιας εταιρείας της Καλιφόρνιας που οργανώνει περιπετειώδεις διακοπές, είχε κάνει για πρώτη φορά ράφτινγκ τον Άλας πριν από μερικούς μήνες, κι εμείς –οχτώ πελάτες, τέσσερις οδηγοί της Σόμπεκ, και ένας ινδονήσιος δασοφύλακας που στον ελεύθερο χρόνο του διάβαζε βιβλία γουέστερν του Λουίς Λ' Αμούρ– θα ήμαστε οι δεύτεροι ράφτερ που θα κάναμε τη διαδρομή.

Τόσο γαλήνια κρύβαμε τη νευρική μας έξαψη εκείνο το πρωί, που θα μπορούσε να μας πάρει κανείς για νερομολόχες σε κατασκήνωση προσκοπίνων. Αφού τσιμπολογήσαμε το πολυδιαφημισμένο «αμερικανικό μπρέκφαστ» του ξενοδοχείου (παγωμένα τηγανητά αυγά, φέτες παπάγια και επεξεργασμένο τυρί), ανεβήκαμε σ' ένα κουτσομούρικο λεωφορειώδες όχημα αγνώστου κατασκευής που θα μας πήγαινε σ' ένα σημείο βαθιά μέσα στους πράσινους λόφους όπου θα ρίχναμε τις φουσκωτές σχεδίες μας στο νερό.

Τα περιπετειώδη ταξίδια είναι εξ ορισμού απρόβλεπτα όμως, και δυστυχώς δεν φτάσαμε ποτέ στον Άλας –τουλάχιστον εκείνη τη μέρα. Εκμεταλλευόμενοι μια συμπτωματική πληροφορία που μας έδωσε ένας γεωλόγος της Μόμπιλ Όιλ, ότι σε λίγο θα γινόταν μια σπάνια ολοήμερη τελετή εκταφής σ' ένα απομονωμένο

χωριό της φυλής Κάρο Μπατάκ, κάναμε έναν κύκλο, παρκάραμε ανάμεσα σε δυο νεροβούβαλους και, ακολουθώντας το χονδροειδή χάρτη του γεωλόγου, συνεχίσαμε με μια πεζοπορία οχτώ χιλιομέτρων σ' ένα περιβάλλον που ήταν ο παράδεισος του ανθρωπολόγου.

Αν εξαιρέσουμε μερικούς γεωλόγους που ψάχνουν πετρέλαιο, μερικούς υλοτόμους που ψάχνουν ξυλεία ή κανέναν παραπλανημένο χριστιανό ιεραπόστολο, οι Κάρο Μπατάκ δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή με γαλαζομάτηδες διαβόλους. Όμως, όταν –με τα γαλάζια μάτια μας διάπλατα σαν τσιπ του πόκερ– εμφανιστήκαμε ξαφνικά από το πουθενά, μας υποδέχτηκαν σαν επίτιμους καλεσμένους. Πραγματικά, τα φιλόξενα αισθήματά τους ήταν τόσο έντονα που, μετά από μια συνομιλία, οι αρχηγοί της φυλής δήλωσαν ότι ένα ζευγάρι από την ομάδα μας θα στεφθούν βασιλιάς και βασίλισσα για κείνη τη μέρα.

Η Μπεθ, μία από τους οδηγούς μας, ήταν πολύ δυνατή και πολύ γλυκιά ταυτόχρονα και, επομένως, ήταν μια λογική επιλογή για βασίλισσα. Γιατί διάλεξαν εμένα για βασιλιά δεν έχω ιδέα. Σίγουρα δεν είχε καμιά σχέση με τη λογοτεχνική μου φήμη, αν και είναι γνωστό ότι μερικοί μυθιστοριογράφοι ασκούν λεκτικό κανιβαλισμό, δαγκώνοντας και τρώγοντας λαίμαργα ο ένας τον άλλο σε κοκτέιλ πάρτι ή σε κριτικές.

Όπως και να έχει το πράγμα, οι οικοδεσπότες μας συνόδεψαν την Μπεθ κι εμένα σε διαφορετικές καλύβες όπου μας τύλιξαν με βασιλικά σαρόνγκ και άλλα πολύχρωμα ενδύματα και κρέμασαν στο λαιμό μας και στα μέλη μας γύρω στα δέκα κιλά κοσμήματα από συμπαγή χρυσό –το θησαυρό του χωριού. (Πρέπει να σκέφτηκαν ότι είναι πολύ μεγάλο το βάρος για να την κοπανήσουμε.)

Κατόπιν ακολούθησε μια βασιλική πομπή μέχρι την κύρια καλύβα, όπου τώρα είχαν εκτεθεί τα λείψανα εφτά ατόμων που ξεθάφτηκαν πρόσφατα από τους τάφους όπου είχαν μείνει για χρόνια, όσο οι οικογένειές τους μάζευαν χρήματα για να χρηματοδοτήσουν την τελετή που θα οδηγούσε τελικά τα πνεύματά τους

στην κατά Κάρο Μπατάκ εκδοχή του παραδείσου. Οι συγγενείς έπλυναν με αγάπη τα οστά, τα σκούπισαν και τα τοποθέτησαν σε επτά τακτικές στοίβες, μ' ένα κρανίο στην κορυφή κάθε στοίβας σαν κερασάκι. Και μετά άρχισε η γιορτή.

Η Μπεθ εξαφανίστηκε σε μια σκοτεινή γωνιά όπου και έμεινε για ώρες (φοβούμενη ίσως ότι ο βασιλικός ομολογός της θα απαιτήσει τα συζυγικά του δικαιώματα;), αλλά οι «υπήκοοί» μου κι εγώ αρχίσαμε να χορεύουμε τελετουργικά γύρω από τις ντάνες με τα οστά. Χορεύαμε γύρω τους ξανά και ξανά και ξανά. Ενεργοποιημένος από τον καρπό βετέλ, που το μάσημά του έβαψε το μουδιασμένο στόμα μου με το χρώμα του πυραύλου του Μπακ Ρότζερς, και εμπνευσμένος από δυο ταλαντούχες ομάδες τυμπανιστών και φλογεροπαιχτών που πρέπει να ήταν και γόητες φιδιών, κατάφερα να μάθω τα σωστά επαναλαμβανόμενα βήματα και να χορεύω ακούραστα όλη τη μέρα.

Τώρα, για να είμαι απόλυτα ειλικρινής, οι Κάρο Μπατάκ έδειχναν αθώα εξημερωμένοι και, παρά τις περιοδικές αναφορές για το αντίθετο, πιστεύεται ότι δεν έχουν φάει κολλητούς τους τις τελευταίες τέσσερις γενιές. Πολλοί είναι χριστιανοί (πράγμα που με έκανε να αναρωτηθώ μήπως τους αρέσει ιδιαίτερα η Θεία Κοινωνία, κάτι σαν «φάε τον αρχηγό»). Παρ' όλα αυτά, όταν προς το βράδυ σέρβιραν μια καθόλου ορεκτική σούπα με γκριζο χρώμα στην απόχρωση του ζόμπι, εμείς οι παρείσακτοι ζητήσαμε ευγενικά συγγνώμη –κι εγώ, ως μονάρχης που εγκαταλείπει το δρόμο του, έσφιξα όλα τα χέρια του χωριού– και πήραμε το μακρύ λασπωμένο δρόμο της επιστροφής στο λεωφορείο μας.

Στην χειρότερη περίπτωση, η κρεατόσουπα ήταν από σκύλο, ενώ πιο πιθανό είναι το ενδεχόμενο να προερχόταν από επαρχιώτες ξαδέλφους των πετεινών του ξενοδοχείου Μπραστάτζι που έπαιζαν εγερτήριο κάθε πρωί. Όπως και να έχει το πράγμα, δεν θα πάψω ποτέ να επιμένω ότι μια φορά κι έναν καιρό, στους επικίνδυνους, γεμάτους τίγρεις λόφους της Σουμάτρας, έγινα Βασιλιάς των Κανιβάλων. Και αν κάποιοι αμφισβητήσουν αυτό τον ισχυρισμό, δεν θα διστάσω να τους πετάξω την αρχαία και πα-

ραδοσιακή βρισιά των Κάρο Μπατάκ: «Καθαρίζω τα δόντια μου από τη σάρκα των συγγενών σου».

The New York Times Magazine, 1986

Τη μέρα που η γη έφτυσε αγριογούρουνα

ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ που με τσίμπησε μύγα τσετσέ (Αου! Ρε γαμώ το! Πονάνε αυτά τα καθίκια!), ήμουν σίγουρος ότι σε λίγες μέρες, αν όχι σε ώρες, θα άρχιζε να με παίρνει ο ύπνος, να ροχαλίζω πάνω στη δουλειά, να ονειρεύομαι πάνω στη βάρδια, να χασμουριέμαι σαν χεβιμεταλός αποκλεισμένος στο Σολτ Λέικ Σίτι, άλλο ένα κοιμισμένο δύμα της τρομερής και φοβερής «αρρώστιας του ύπνου».

Στις δυο βδομάδες που έμεινα στη συνέχεια στο Σέλους, η τρυφερή μου σάρκα τρυπήθηκε και το εκλεκτό μου αίμα ρουφήχτηκε από σαράντα τουλάχιστον μύγες τσετσέ, χωρίς θλιβερές συνέπειες ως τώρα –αν και πρέπει να ομολογήσω ότι καθώς γράφω αυτή την αφήγηση, αρχίζει να με πιάνει μια πολύ πολύ μικρή νύστα. Αν με πάρει ο ύπνος στη μέση μιας πρότασης (μια εμπειρία κατά πάσα πιθανότητα όχι ασυνήθιστη για μερικούς αναγνώστες μου), θέλω να δηλώσω ότι δεν μετανιώνω. Το θανάσιμο νανούρισμα της μολυσμένης τσετσέ (της μύγας με το πιο ρομαντικό όνομα) είναι ίσως προτιμότερο από τον αναισθητικό βόμβο των κομπιούτερ, της οδικής κυκλοφορίας και της τηλεόρασης. Και η άγρια, καυτή ομορφιά του Σέλους αξίζει σχεδόν κάθε κίνδυνο.

* * *

ΤΟ ΣΕΛΟΥΣ είναι το μεγαλύτερο ακατοίκητο καταφύγιο ζώων στον κόσμο. Βρίσκεται στην κεντρική Τανζανία, τριακόσια χιλιόμετρα νότια του όρους Κιλιμάντζαρο –και δεν μιλάμε για εθνικό πάρκο όπου

οι τουρίστες αράζουν σε καναπέδες μπαμπού πίνοντας τζιν και ακούγοντας BBC ενώ μέσα από την κλιματιζόμενη ασφάλεια πολυτελών καταλυμάτων παρακολουθούν ξεδιάντροπα τα λιοντάρια που ζευγαρώνουν. Στο Σέλους δεν μπορείς να πάρεις το λεωφορείο σαφάρι και να κατεβείς στη γωνία Ζέμπρα και Βατούσι. Για να δεις το Σέλους, περπατάς και κωπηλατείς. Και όταν ένας ενοχλημένος ιπποπόταμος ορμάει στη λαστιχένια σχεδία σου, κωπηλατείς πολύ γρήγορα.

Όταν ανακοίνωσα σε συγγενείς και φίλους ότι θα κάνω πεζοπορία και ράφτινγκ σε μια τεράστια έκταση στην Αφρική, δεν με ρώτησαν γιατί. Πρέπει να κατάλαβαν ότι αφού είχα περάσει τρία χρόνια σκυμμένος πάνω από το ανοιχτό καπό ενός μυθιστορήματος με τη μηχανή στο ρελαντί και την εξάτμιση να ρίχνει πιστολιές, γδέρνοντας τις κλειδώσεις μου σε κάθε παξιμάδι και γαλλικό κλειδί της λογοτεχνικής εργαλειοθήκης, είχα ανάγκη να εκτονώσω λίγο ατμό και από τη δική μου εξάτμιση. Και μπορεί επίσης να αισθάνθηκαν ότι μετά τις πρόσφατες συναλλαγές μου με εκδότες, ατζέντηδες, δικηγόρους, παραγωγούς και κριτικούς, ήμουν προετοιμασμένος για τη συντροφιά των κροκοδείλων.

Κανείς δεν ανησούχησε ιδιαίτερα επειδή θα πήγαινα να περπατήσω με τα ζώα, να μιλήσω με τα ζώα, να κράξω με τα ζώα. Σε τελική ανάλυση, κάποτε αρνήθηκα μια μπριζόλα μανάτου σ' ένα παράξενο εστιατόριο στην Κούβα, και φροντίζω σε όλη μου τη ζωή να μη βγαίνω ποτέ με γυναίκες που φορούν λεοπαρδαλέ καπέλα. Το κάρμα μου σε σχέση με τα ζώα είναι πολύ καλό.

Παρ' όλα αυτά, επειδή είχαν ακούσει τις ιστορίες τρόμου του Αμερικανικού Ιατρικού Συλλόγου για τη σχιστοσωμίαση και την ελονοσία, για όρχεις διογκωμένους από ελεφαντίαση σε σημείο που ο καημένος ο ιδιοκτήτης τους να είναι υποχρεωμένος να τους κουβαλάει με καροτσάκι και, ναι, για τη ναρκοληπτική κληρονομιά της μύγας τσετσέ, συγγενείς και φίλοι ανησυχούσαν απαξάπαντες για τις τροπικές αρρώστιες. Προφανώς, το εμφανές μας τρομάζει λιγότερο από το αόρατο. Σκεφτόμαστε ότι είναι πιο δύσκολο να ξεφύγεις από μια αρκούδα παρά από ένα μικρόβιο.

Ε, λοιπόν, παιδιά, μην ανησυχείτε. Πρώτον, ήμουν μπουκωμένος μέχρι τον οισοφάγο με αντιελονοσιακά φάρμακα και κατατρυπημένος από εμβόλια για τις πιο διαδεδομένες τροπικές παθήσεις (δυστυχώς, δεν υπάρχει [χασμουρητό] ορός που να καταπολεμά την «ασθένεια του ύπνου») και, δεύτερον, το ίδιο το γεγονός ότι το Σέλους δεν κατοικείται από ανθρώπους ή εξημερωμένα ζώα σημαίνει ότι σπάνια κολλάς αρρώστιες εκεί. Στο Σέλους, η τσετσέτσι μπαίνει, αλλά δεν κοιμίζει. Όμως, εδώ είχα παραβλέψει ένα πράγμα. Το ίδιο το Σέλους είναι μια τροπική αρρώστια: πυρετική, ληθαργική, εξωτική, επώδυνη, ιδρωμένη, παραισθησιογόνα και, όπως διαπίστωσα αφού γύρισα πίσω, υποτροπιάζουσα.

Πάνω που νομίζω ότι την ξεπέρασα, ότι το μποτιλιάρισμα σε ώρα αιχμής, οι έλεγχοι της εφορίας και δυο επαναλήψεις του Αμαντέους έχουν ασκήσει την εκπολιτιστική τους θεραπεία, παθαίνω μιαν ακόμη κρίση της γρίπης του Σέλους. Εμφανίζεται μ' έναν υγρό ατμό, με μια δόνηση από μεμβράνες, με ουρλιαχτά και ποδοβολητά οπλών που κανείς άλλος στο δωμάτιο δεν ακούει και, ακόμη κι αν εκείνη τη στιγμή κάνω κάτι πολύ σημαντικό, όπως για παράδειγμα να διαλέγω ποια μάρκα συστήματος συναγερμού να εγκαταστήσω στη νεοπαραβιασμένη εξώπορτά μου, πάντα μου αποσπά την προσοχή με αναμνήσεις από ένα πιο γλυκό, πιο καθαρό, αν και λιγότερο άνετο μέρος –ένα μέρος όπου τα ρολόγια διαλύονται, όπου ακόμη και ο θάνατος είναι τίμιος, και όπου επικρατούν πρωτόγονες ισοότητες....

* * *

ΕΙΝΑΙ η πρώτη μας μέρα στη ζούγκλα. Σε αυτό το σημείο είμαι παρθένος από την άποψη των τσετσέ. Από το λιμάνι του Νταρ ες Σαλαάμ ταξιδέψαμε στο εσωτερικό της χώρας μ' ένα τρενάκι που μοιάζει με παιχνίδι: μια ατμομηχανή, ένα βαγόνι και στενές ράγες, όλα κατασκευασμένα από τους Κινέζους.

Παρ' όλα αυτά, το φαγητό στο τρένο ήταν πολύ καλό. Το αγοράσαμε από τα παράθυρα σε σύντομες στάσεις που κάναμε σε χω-

ριά. Υπήρχαν κάσιους, μάνγκο πραγματικά έργα τέχνης, και μπανάνες μεγέδους αντίχειρα που έλιωναν στο στόμα. Οι τιμές ήταν τόσο χαμηλές που νιώθαμε σαν ληστές.

Στο πεντάωρο σιδηροδρομικό μας ταξίδι γνωριστήκαμε με τους αρχηγούς μας, υπαλλήλους της Σόμπεκ Εξπεντίσιονς, μιας εταιρείας από σχετικά λογικούς κυνηγούς της περιπέτειας από το Έιντζελς Καμπ στην Καλιφόρνια. Οι άνθρωποι της Σόμπεκ είχαν κυνηγήσει συγκινήσεις σε ζούγκλες, βουνά και παγετώνες σε όλη την γη, αλλά έδειξαν την ίδια έξαψη μ' εμάς τους υπόλοιπους όταν, στα μισά του δρόμου, αρχίσαμε να βλέπουμε μερικά ζώα πού και πού: έναν μπαμπούνο εδώ, ένα αγριογούρουνο εκεί, ένα μικρό μακρινό κοπάδι τραγέλαφους και στις λίμνες και τους βάλτους (που ήταν στολισμένοι με νούφαρα στο χρώμα των μαντιλιών του Όσκαρ Ουάιλντ) κιτρινόραμφους πελαργούς ψηλότερους από τους περισσότερους παίκτες των παιδικών ομάδων μπέιζμπολ, που στέκονταν ανάμεσα στα νούφαρα σαν να περίμεναν την μπάλα.

Ναι, ήταν συναρπαστικό, αλλά υπήρχε και μια ατμόσφαιρα τουριστικού πάρκου, λες και αυτά τα τυχαία πλάσματα είχαν τοποθετηθεί στο οπτικό μας πεδίο από κάποιον επιχειρηματία του Σαν Ντιέγκο. Ξαφνικά όμως εμφανίστηκαν δυο καμηλοπαρδάλεις. Ο μηχανοδηγός πάτησε τη σφυρίχτρα σκόπιμα και οι καμηλοπαρδάλεις πανικοβλήθηκαν. Με τα άκαμπτα ξυλοπόδαρα να πηγαινοέρχονται και τους λαιμούς να ανεμίζουν σαν λαστιχάκια, όρμησαν τρομαγμένες προς το μέρος μας αντί ν' απομακρυνθούν, και μέσα στη σύγχυση και την τρομάρα τους κόντεψαν να πέσουν πάνω στο βαγόνι. Η μία, καθώς έστριβε, βρέθηκε τόσο κοντά μας, που θα μπορούσα να πετάξω ένα κάσιους στην πανικόβλητη μουσούδα της. Μα την Τσίτα, μα τον Ταρζάν και την Τζέιν! Ήμαστε στην Αφρική, μάγκα μου, κι αυτό που βλέπαμε ήταν το γνήσιο πράμα! Αλλά δεν ήταν ακόμη το Σέλους.

* * *

Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΣ μέρα στη σαβάνα μας βρίσκει όρδιους χαράματα.

Επειδή τα χαράματα τα έβλεπα πάντα από την άλλη μεριά του ρολογιού, δεν είχα φανταστεί ποτέ ότι το ξημέρωμα μπορεί να είναι ευχάριστο. Το ξύπνημα στις 5 το πρωί είναι σκληρό σαν τσίμπημα μύγας τσετσέ, αλλά μαλακώνει από τη θέα μας ελεφαντοοικογένειας, μαμά, μπαμπάς, γιος και κόρη, που πολτοποιούν αδιάφορα ένα εκατομμύριο δροσοσταλίδες καθώς κατεβαίνουν βαρύγδουποι τη βαθιά πράσινη κοιλάδα για να πάνε στην πηγή να πιουν νερό.

Παρακολουθούμε τους ελέφαντες από τη ρουστίκ βεράντα του Σαφάρι Καμπ Στίγκλερς Γκορτζ, που είναι το τελευταίο φυλάκιο πολιτισμού που θα απολαύσουμε πριν μπούμε στο Σέλου. Είχαμε κοιμηθεί εκεί –ή μάλλον είχαμε *προσπαθήσει* να κοιμηθούμε, αλλά μας ξυπνούσε κατά διαστήματα μια ολονύκτια χορωδία από ύαινες. Αργά το προηγούμενο απόγευμα, το τρένο μας είχε αφήσει σ' ένα χωριό που λεγόταν Φούγκα, στο τέλος της γραμμής, όπου τρία Λαντ Ρόβερ παρέλαβαν την ομάδα μας –δεκαοχτώ άτομα, μαζί με τους οδηγούς– και μετά από μια δίωρη ταρακουνητική διαδρομή μέσα σε μια περιοχή που θύμιζε κάτι μεταξύ Αρμαγεδώνα και σεληνιακού τοπίου, φτάσαμε στο Στίγκλερς Γκορτζ, τη Χαράδρα Στίγκλερ. Μέχρι να βάλουμε τα πράγματά μας στην καλύβα του ο καθένας, είχε σκοτεινιάσει και ένα σκουριασμένο γκονγκ μας κάλεσε για δείπνο με πράσινα φασόλια και μπριζόλα.

Ο Ντέιβ, ένας βετεράνος οδηγός, σήκωσε μια μπουκιά από την μπριζόλα και την κοίταξε στο φως της λάμπας. «Ιμπάλα», είπε με κύρος, κοιτάζοντας το πιρούνι του. «Στην αρχή νόμισα ότι μπορεί να είναι ζιμπελίνα. Η Αφρική είναι μια περιπέτεια κρέατος».

Όπως και να 'χει το πράγμα, είναι το πρώτο μας πρωί στη σαβάνα, ένα απόσπασμα από την ομάδα μας κάνει πεζοπορία για τρεις ώρες από το συγκρότημα του Στίγκλερς Γκορτζ κάτω από έναν γαλάζιο ουρανό που έχει αρχίσει ήδη να σφυρίζει σαν οξυγονοκόλληση. Κάτω στην Τανζανία έχουν Ιούλιο τον Ιανουάριο, και αν του πέφτει λόγος του ήλιου, τα πυροτεχνήματα συνεχίζονται όλη μέρα κάθε μέρα.

Το χόρτο της σαβάνας είναι πράσινο αλλά ξερό και τρίζει όταν το πατάμε. Ο Τζ' νάνγκα, ο ντόπιος οδηγός μας, βαδίζει αθόρυβα

πατώντας στα γυμνά σημεία ανάμεσα στις συστάδες του χόρτου, αλλά εμείς οι τσιμεντοπόδαροι Αμερικάνοι κάνουμε τρομερή φασαρία, σαν να χορεύουμε μπρέικνταντς μέσα σε σιλό με Ράις Κρίσπς. Τα αδέξια σνίκερ μας ισοπεδώνουν φρέσκα ίχνη ταίτας, γυαλιστερές σταγόνες κοπριάς από αντιλόπες γκνου, κranία ιμπάλα ασπρισμένα σαν φρύδια σέρφερ, μικροσκοπικά αγριολούλουδα και ένα μεγα-Μανχάταν μυρμηγκιών.

Διάσπαρτα στον κάμπο υπάρχουν δέντρα που μοιάζουν με τεράστιες πέτρινες κανάτες. Δέντρα που μοιάζουν με οργανικά ντελικατέσεν στολισμένα με γιρλάντες από σαλάμια και πεπερόνι. Δέντρα που μοιάζουν να φυτρώνουν τα πάνω κάτω. Δέντρα που μοιάζουν με κομμώσεις του '50, με τα φυλλώματά τους βιολογικά κουρεμένα ίσια από πάνω όπως την εποχή του Σα-Να-Να. Και –με σαφή αριθμητική υπεροχή έναντι των άλλων– γυμνά δέντρα γεμάτα αγκάθια τόσο μακριά και μυτερά, που μπορούν να τρυπήσαν την καρδιά γραφειοκράτη.

Τα δέντρα, τα λουλούδια, ακόμη και οι ντάνες της κοπριάς των γκνου δέχονται επισκέψεις από πεταλούδες, μερικές μικροσκοπικές και κίτρινες σαν πέταλα νεραγκούλας, άλλες μεγάλες σαν ταψιά και με χρώματα σαν μετάξι της Σαγκάης. Υπάρχουν επίσης πάρα πολλές μέλισσες. Δεν είναι φονικές μέλισσες, αλλά δεν το έχουμε μάθει ακόμη αυτό, και καθώς η Φλο προσπαθεί να αποφύγει έναν από αυτούς τους ιπτάμενους βομβητές, πέφτει μαζί με τις κάμερες σ' ένα λαγούμι φακόχοιρων, αγριογούρουνων της Αφρικής.

Τα αγριογούρουνα δεν είναι φονικά επίσης, εκτός ίσως αν τα στριμώξεις, αλλά με τους καμπυλωτούς χαυλιόδοντες και τις φάτσες που θυμίζουν σίδερο του σιδερώματος, μοιάζουν με εφιάλτες παραστρατημένου Εβραίου που μόλις έφαγε την πρώτη μπουκιά ζαμπόν. Το αγριογούρουνο της Αφρικής με την τρίχα από ατσαλόσυρμα, και όχι ο ροδαλός Πόρκι, θα έπρεπε να ανακοινώνει στο τέλος της εκπομπής, «Αυτό είναι όλο, παιδιά!» Ποιος θα τολμούσε να φέρει αντίρρηση; Σε μια άλλη πεζοπορία, μια βδομάδα αργότερα, εφτά από αυτά τα τρομερά αγριογούρουνα πετάχτηκαν ξαφνικά σαν σφαίρες από ένα βαθύ λαγούμι, μπροστά απ' όπου περ-

νούσαμε αμέριμνοι εκείνη τη στιγμή, ρίχνοντας σχεδόν κάτω την ξαφνιασμένη Ιβόν και εμφυτεύοντας τον φόβο του μπέικον σ' εμάς τους υπόλοιπους. Εκείνη η μέρα ονομάστηκε Η Μέρα που η Γη Έφτυσε Αγριογούρουνα, και η Ιβόν τουλάχιστον θα αφιερώνει κατά πάσα πιθανότητα την 21η Ιανουαρίου σε νηστεία και προσευχές για όλη την υπόλοιπη ζωή της.

Εκείνη την πρώτη μας μέρα στη σαβάνα δεν υπάρχουν αγριογούρουνα και δεν μωλωπίζεται τίποτε εκτός από την αξιοπρέπεια της Φλο. Τη στιγμή που ξεσκονίζεται, ο Τζ' νάνγκα εντοπίζει ένα κοπάδι βουβάλια.

Είναι καμιά διακοσαριά από δαύτα, γύρω στους τρεις τόνους το καθένα (και δεν χρειαζόμαστε το κομπιουτεράκι του Ρόναλντ ΜακΝτόναλντ για να καταλάβουμε ότι έχουμε μπροστά μας πάρα, μα πάρα πολλά μπέργκερ ΜακΜπάφαλο). Ευτυχώς ο αέρας παρασέρνει την οσμή μας μακριά από το κοπάδι, και έτσι καταφέρνουμε να το πλησιάσουμε στα σαράντα μέτρα πριν μας αντιληφθούν.

Υπάρχει ένα μεγάλο πεσμένο δέντρο κοντά μας, και ο Τζ' νάνγκα μας οδηγεί ανάμεσα στα ξερά κλαδιά του. Παρακολουθούμε τα βουβάλια και τα βουβάλια παρακολουθούν εμάς. Δύσκολο να πεις ποιος είναι ο πιο νευρικός. Τα ώριμα αρσενικά μπαίνουν στην περίμετρο του κοπαδιού και μας αγριοκοιτάζουν μ' ένα σχεδόν από απειλητικό βλέμμα. Σκάβουν το χώμα με την οπλή τους και ξεφυσάνε κοφτές χεμινγουεϊκές φράσεις γεμάτες φοβέρα.

Ο Τζ' νάνγκα σκέφτεται ότι μπορεί να έκανε λάθος. Αυτοί οι βούβαλοι είναι πολύ ευέξαπτοι, με βαριές οπλές και κέρατα, από τα πιο επικίνδυνα ζώα της Αφρικής, κι αυτός πήγε και στρίμωξε μισή ντουζίνα αρχάριους λευκούς σ' ένα δέντρο δίπλα σ' ένα κοπάδι που θα μπορούσε να κάνει τον Κεντρικό Σταθμό της Νέας Υόρκης αμμοχάλικο. Οι βούβαλοι δεν έχουν διάθεση να υποχωρήσουν, κι εμείς φαίνεται να έχουμε χάσει αυτή την επιλογή.

Ο Τζιμ, ένας περιβαλλοντιστής καουμποί δικηγόρος που είναι συνηθισμένος να κάνει φωτογραφικά σαφάρι με τα πρόβατα της Σιέρα, τραβάει πανευτυχής με τη βιντεοκάμερα, ενώ ο Τζ' νάνγκα συγίζει την κατάσταση. «Χατάρη!» ψιθυρίζω στο αφτί του Τζιμ. Υπο-

ψιάζομαι ότι έχει δει πιο πολλές ταινίες του Τζον Γουέιν και από μένα, αλλά αν θυμάται αυτή την ταινία του 1962 και αναγνωρίζει τη λέξη των σουαχίλι που σημαίνει «κίνδυνος», δεν δείχνει τίποτα. «Μεγάλο χατάρη!» ψιθυρίζω πάλι. Αυτός συνεχίζει να τραβάει βίντεο.

Στο δέντρο μας κάνει αρκετή ζέστη, για να βράσεις σαλιγκάρια, και ακόμη και οι τολμηροί οδηγοί μας έχουν αρχίσει να έχουν οφθαλμαπάτες. Τι είναι αυτό εκεί αριστερά: μια συστάδα αγκαθόδεντρα ή πισίνα του Κλαμπ Μεντιτερανέ; Μπορεί ο Τζ' νάνγκα να έχει ζαλιστεί κι αυτός από τη ζέστη. Αρχίζει να σφυρίζει διαπεραστικά με τα δάχτυλα, σαν να βλέπει γκόμενα με μπικίνι. Ο ήχος προκαλεί ημιάτακτη φυγή στους βούβαλους. Τρέχουν μ' έναν ήχο που θυμίζει μπουμπουνητά μέχρι ένα σημείο πέρα από τα φασματικά κοιτάσματα τανίνης ογδόντα μέτρα παρακάτω, όπου και σταματούν και επανέρχονται στη διπλωματία του Ψυχρού Πολέμου.

Ο Τζ' νάνγκα εκμεταλλεύεται αμέσως αυτήν τη μερική υποχώρηση. Μας βγάζει στα γρήγορα από το δέντρο και καλύπτοντάς μας με το τουφέκι του, μας οδηγεί σ' έναν χαμηλό λόφο –από την άλλη πλευρά του οποίου, μερικά λεπτά αργότερα, μας επιτίθεται ένας ελέφαντας εφηβικής ηλικίας.

Η Αφρική είναι όντως, τόσο στο τραπέζι όσο και ανάμεσα στα γεύματα, μια περιπέτεια κρέατος.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΠΡΩΙ αρχίζει η πραγματική διασκέδαση. Με δολωμένο μάτι από τις αντιυπνικές συνέπειες της σερενάτας που εξαπολύουν πάλι οι ύαινες, ρίχνουμε τις σχεδίες μας στο νερό και μπαίνουμε κωπηλατώντας στο Σέλους. Τις επόμενες δυο βδομάδες δεν θα δούμε άλλους ανθρώπους, μόνο ζώα, πτηνά, ερπετά που δαγκώνουν ό,τι βρουν μπροστά τους –και, φυσικά, τους θεούς του ποταμού.

Οι άνθρωποι της Σόμπεκ είναι απόλυτα εξοικειωμένοι με τους θεούς του ποταμού. Όποιος κάνει πολύ ράφτινγκ, αρχίζει να ανα-

γνωρίζει τις αόρατες δεότητες που κυβερνούν κάθε συγκεκριμένο ποτάμι, ή μερικές φορές ακόμη και κάθε συγκεκριμένη ορμητική στενωπό σε κάθε ποτάμι. Το ίδιο το όνομα «Σόμπεκ» είναι δανεισμένο από το θεό κροκόδειλο του Νείλου. Και το διάλεξαν τόσο σαν φυλαχτό προστασίας όσο και σαν φόρο τιμής.

Τα ποτάμια είναι οι πραγματικές λεωφόροι της ζωής. Μεταφέρουν τα αρχαία δάκρυα εξαφανισμένων φυλών, προωθούν τους αφρούς που θα γονιμοποιήσουν τη χιλιετία. Είτε πλημμυρισμένα είτε σκυθρωπά κι ατάραχα, τα ποτάμια έχουν τεράστια δύναμη, και μόνο άνθρωποι εκσυγχρονισμένοι σε σημείο μωρίας θα πρέπει να εκπληθούν όταν τα ποτάμια εκδικούνται εκείνους που τα φράζουν και τα βεβηλώνουν. Οι θεοί των ποταμών, μερικοί λασπωμένοι, άλλοι διάφανοι, ταξιδεύουν σε αυτές τις λεωφόρους τραγουδώντας το ανεξάντλητο τραγούδι του κόσμου.

Σε ό,τι αφορά τα αφρισμένα νερά, ο Ρουφίτζι, ο ποταμός που αποστραγγίζει το Σέλους, είναι γατούλα. Αφού ελευθερωθεί από τους περιορισμούς της χαράδρας του Στίγκλερ, σιγοτραγουδά ένα ρεφρέν που μόλις ακούγεται. Όμως, αν και οι θεοί του Ρουφίτζι είναι μάλλον σιωπηλοί, γρήγορα θα μάθουμε ότι τα στόματά τους είναι διάπλατα ανοιχτά.

Στην πραγματικότητα, ο Ρουφίτζι είναι μέρος ενός ποτάμιου συστήματος. Καθώς πλησιάζει στον Ινδικό ωκεανό, χωρίζεται σε απαντωτά κανάλια, σχηματίζοντας ένα πλέγμα από υδατόδρομους τόσο μπερδεμένο που κανένας εξερευνητής δεν έχει καταφέρει να το χαρτογραφήσει σε όλη του την έκταση. Σ' ένα σημείο εξαφανίζεται μέσα στους φοινικοβάλτους της λίμνης Ταγκαλάλα, για να ξαναβγεί όμως πάλι από την ανατολική πλευρά της σαν πολυκέφαλο ερπετό.

Μέσα στη Χαράδρα του Στίγκλερ, ο Ρουφίτζι μας δίνει μια ωραία γρήγορη διαδρομή, ανάλογη, για παράδειγμα, με τα νερά του Ρόουγκ, αν όχι του Κολοράντο. Μάλιστα, ένα στενό έχει τόσο ορμητικό ρεύμα που δεν τολμάμε να το διασχίσουμε με τις σχεδίες Άβον γεμάτες φορτίο. Έτσι, σε λιγότερο από μια ώρα αφότου ξεκινάμε στο ποτάμι, αναγκάζομαστε να κάνουμε μια δύσκολη μεταφορά από ξηράς.

Μερικά μίλια πιο κάτω, ο Ρουφίτζι σηκώνει το πόδι του από το γκάτζι και δεν ξανανοίγει ταχύτητα. Απλώς γίνεται όλο και πιο τεμπέλης και αργός μέχρι που δεν υπάρχει σχεδόν καθόλου ρεύμα. Χωρίς την πολυτέλεια του ρεύματος, αναγκάζομαστε να διασχίσουμε κωπηλατώντας όλη τη διαδρομή –εβδομήντα υγρά και ζεστά χιλιόμετρα– μέχρι το σημείο αποβίβασης. Επί πλέον, οι σχεδίες είναι τόσο φορτωμένες με εξοπλισμό (ανάμεσά τους και οι τέσσερις βιντεοκάμερες του Τζιμ) και εφόδια (ανάμεσά τους και τα κολλαρίστα λευκά σύνολα του τένις και οι χρυσές αλυσίδες του Σικάγο Έντι), που χρειάζεται ένας μαραθώνιος μυοπροώθησης για να προχωρήσουν.

Κανείς από μας τους επιβάτες δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ολυμπιακός κωπηλάτης, έτσι οι οδηγοί μπορεί να υποχρεώνονταν να συνεισφέρουν παραπάνω από το δικό τους μερίδιο προσπάθειας αν δεν ήταν η φόρα που μας έδιναν οι ιπποπόταμοι. Όλος ο νωθρός λαβύρινθος του Ρουφίτζι είναι πνιγμένος από ιπποπόταμους, και για ένα ολόκληρο δεκαπενθήμερο αυτές οι λιπαρές τορπίλες θα κυριαρχούσαν στη ζωή μας.

Στον Ρουφίτζι υπάρχουν επίσης πολλοί κροκόδειλοι, ανοιχτοπράσινοι και αδηφάγοι, αλλά, όπως η CIA, ασχολούνται μόνο με μυστικές επιχειρήσεις. Καμουφλαρισμένοι και αθέατοι, είναι οι αριστοτέχνες της ύπουλης επίθεσης. Η κακία των ιπποποτάμων, από την άλλη μεριά, είναι υπέροχα κραυγαλέα.

Όπως φαίνεται, συχνά έχουμε λανθασμένες αντιλήψεις για το ποιοι είναι οι «καλοί» και οι «κακοί», και οι αντιλήψεις αυτές αφορούν όχι μόνο τους ανθρώπους αλλά και τα ζώα. Ο ρινόκερος, για παράδειγμα, έχει μια φήμη αντίστοιχη με εκείνη, λόγου χάριν, ενός Αγγέλου της Κολάσεως. «Κλείδωσε τα παιδιά, Ελίζαμπεθ! Μεγάλο χατάρι!» Ο ιπποπόταμος, από την άλλη μεριά, επειδή ο Ντίσνεϊ τον έχει δείξει με δαντελωτή φουσίτσα μπαλαρίνας και χιλιάδες ζωγράφοι τον ζωγραφίζουν σε εορταστικές κάρτες μ' ένα γλυκό και χαριτωμένο χαμόγελο, θεωρείται ένα εύθυμο παχουλό παιδί.

Βασικά, όμως, ο ρινόκερος είναι ένα ήσυχο, ντροπαλό και ήπιο πλάσμα. Εντάξει, μπορεί να ορμήσει με μισή καρδιά σ' ένα Λαντ

Ρόβερ, αλλά αυτό το κάνει επειδή έχει τόσο κακή όραση που νομίζει ότι το αυτοκίνητο είναι ένας άλλος ρινόκερος με τον οποίο θέλει ή να ζευγαρώσει ή να μονομαχήσει. Όπως και πολλοί μοτοσικλετιστές, ο ρινόκερος κοιτάει κυρίως πώς να περνά καλά. Ο ιπποπόταμος, από την άλλη μεριά, είναι χυδαίος, εχθρικός και επιθετικός. Ενοχλείται τρομερά όταν παραβιάζεται η περιοχή του και ορμάει με μανία σε όποιον έχει το θράσος να κάνει κάτι τέτοιο. Κανένα ζώο δεν τα βάζει με ιπποπόταμο, ούτε τα λιοντάρια ούτε οι λεοπαρδάλεις ούτε οι πύθωνες ούτε οι κροκόδειλοι. Ο άσχημος ρινόκερος είναι θύμα κακής δημοσιότητας. Ο χερουβικός ιπποπόταμος σκοτώνει περισσότερους ανθρώπους κάθε χρόνο από κάθε άλλο ζώο της Αφρικής.

Μια μέρα, όταν ανακαλύψαμε ίχνη ρινόκερων σ' έναν κάμπο μερικά χιλιόμετρα από τη λίμνη Ταγκαλάλα, οι οδηγοί μας κυριολεκτικά άρχισαν να χοροπηδούν από χαρά. Πίστευαν ότι όλοι οι ρινόκεροι είχαν χαθεί από το Σέλους, εξοντωμένοι από λαθροκυνηγούς που πουλάνε το κονιορτοποιημένο τους κέρατο σε επιχειρηματίες εξ Ανατολής με πεσμένη σεξουαλική ορμή. Και από την άλλη μεριά, περνάμε κωπηλατώντας δίπλα από εκατό ιπποπόταμους κάθε μέρα, και όλοι, χωρίς εξαίρεση, το μόνο που κάνουν είναι να δημιουργούν προβλήματα.

Κάθε λίγο, οι οδηγοί μας φωνάζουν «Ιπποπόταμος δεξιά!» ή «Ιπποπόταμος αριστερά!». Αν κάποιο από αυτά τα ταχύτατα, περιέργως, ζώα αρχίσει να κινείται πολύ απειλητικά, ο οδηγός χτυπά το νερό με το κουπί του κάνοντας ένα σσσουάκ, που επειδή είναι άγνωστος ήχος, συχνά σταματά την επίθεση, τουλάχιστον προσωρινά. Στο μεταξύ, όλοι οι άλλοι μέσα στη σχεδία κωπηλατούμε πανικόβλητοι.

Όταν πίνουμε στη στεριά για μεσημεριανό ή για να κατασκηνώσουμε για τη νύχτα, είμαστε εξουθενωμένοι. Αγκομαχάμε, τα χέρια μας πονούν, βράζουμε μέσα στον ίδιο μας τον ιδρώτα και μόλις βγούμε τρεκλίζοντας από τις σχεδίες, πάμε και σωριαζόμαστε κάτω στην κοντινότερη σκιά. Και τώρα είναι η ώρα του Μίλερ, θα νομίσετε ίσως. Λάθος. Ούτε μπίρα, ούτε πάγος. Το αναψυκτικό που

μας σερβίρουν στον Ρουφίτζι είναι παντός: Κουλ-Έιντ με γεύση βατόμουρου φτιαγμένο με ποταμίσιο νερό αποστειρωμένο με ειδικό ιατρικό κιτ. Το νερό έχει θερμοκρασία είκοσι επτά βαθμούς, είναι γεμάτο λάσπη, βρομάει ιώδιο και σίγουρα είναι ενισχυμένο με σάλια κορκοδεϊλων και κάτουρα ιπποπόταμων. Αλλά το πίνουμε σαν να είναι γαλλική σαμπάνια.

Οι ιπποπόταμοι βγάζουν έναν χαρακτηριστικό ήχο, κάτι σαν διασταυρωμένες κλίμακες σε φάλτσο φαγκότο και γέλιο τρελού ρωμαίου αυτοκράτορα. Όλη τη νύχτα ακούμε αυτόν το σαματά. Οι οδηγοί λένε ότι οι ιπποπόταμοι, επειδή τρώνε κυρίως τη νύχτα, διαμαρτύρονται επειδή στήσαμε τα αντίσκηνα μας στην τραπεζαρία τους. Προσωπικά νομίζω ότι μας κοροϊδεύουν επειδή κατεβάζουμε έτσι άπληστα εκείνο το παντός.

Το φαγητό μας είναι απίστευτα καλύτερο από τα αναψυκτικά. Παρά τις δύσκολες συνθήκες, οι οδηγοί μας καταφέρνουν να φτιάξουν υπέροχο σπαγκέτι, τσοπ σουί και, όσο απίστευτο κι αν ακούγεται, κρέπες μπανάνα φλαμπέ. (Αν οι οδηγοί είχαν κάποια αμφιβολία ότι εμείς οι Αμερικανοί είμαστε τρελοί, τη χάνουν βλέποντας με μάτια διάπλατα από φρίκη τον Ντέιβ να βάζει φωτιά σε μια ποσότητα καλό ρούμι.) Είναι αλήθεια ότι προς το τέλος του ταξιδιού, καθώς μειώνονται τα τρόφιμα, μπορεί να φαντασιώνουμε εκείνες τις μικρές ταβέρνες όπου, με λίγο σκόρδο και λίγο κρασί, ένας Ιταλός μπορεί να κάνει ένα νεκρό ψάρι να τραγουδάει σαν αηδόνι. Αλλά δεν έχουμε έρθει στο Σέλους για να φάμε και να πιούμε.

Ακόμη κι αν υπήρχαν εστιατόρια στο Σέλους, η κουζίνα της ευρύτερης περιοχής της Τανζανίας περιέχει κυρίως *ουγκάλι*, μια μαλακή ζύμη που την κόβεις κομμάτια με τα δάχτυλα και τη βουτάς σε σάλτσα. Σάλτσα από ιμπάλα, σάλτσα από ζιμπελίνα, σάλτσα από ντικ-ντικ, σάλτσα από ιπτάμενους τερμίτες. Μια περιπέτεια κρέατος. Και μολονότι υπάρχουν στιγμές ασφυκτικής ζέστης όπου θα έδινά τα πάντα για ένα παγωμένο μπουκάλι Σαφάρι Λάγκερ, αυτή η μάρκα μπίρας, η μοναδική που υπάρχει στην Τανζανία, δεν είναι για χρυσό μετάλλιο.

Όχι, δεν ήρδαμε στο Σέλους για να φάμε και να πιούμε, ούτε

για να δούμε αξιοθέατα και να ψωνίσουμε. Ήρθαμε για να ζητήσουμε ακρόαση από τους θεούς του ποταμού, να εμφανιστούμε ενώπιόν τους και να δεχτούμε την τιμωρία τους ή τα δώρα τους. Ήρθαμε για να δοκιμάσουμε τον εαυτό μας ενάντια σε νεροδράκοντες με αφτιά σαν μασημένη τριχωτή τσίχλα και ορδάνοιχτα σαγόνια σαν χίλιες περιπτώσεις της «ασθένειας του ύπνου» ενωμένες σε μία. Ήρθαμε στο Σέλους για να κάνουμε αγώνα δρόμου με τους ιπποπόταμους και να τους νικήσουμε.

Σας είπα ότι είμαστε εξουθενωμένοι μόλις τελειώνει η πρωινή και η απογευματινή κωπηλασία; Είναι αλήθεια, είμαστε κουρασμένοι, αλλά είμαστε επίσης αναζωογονημένοι. Νιώθουμε τέτοια αγαλλίαση, που τα κόκαλά μας τραγουδάνε μέσα στις εξαντλημένες αρθρώσεις τους και, παρόλο που αρκετές φορές τη γλιτώσαμε παρά τρίχα, σε λίγο ντυνόμαστε με *ανυπομονησία* για να προστατευτούμε από το φονικό ήλιο και βγαίνουμε πάλι στο ποτάμι.

Επειδή οι κροκόδειλοι έχουν κακές συνήθειες, είμαστε αναγκασμένοι να πλενόμαστε στη στεριά, να κάνουμε ντους με κουβάδες λασπόνερο βγαλμένο προσεχτικά από το ποτάμι. Ο Σικάγο Έντι μπορεί να γκρινιάζει ότι θα προτιμούσε να μουλιάζει στη μαρμαρίνη μπανιέρα κάποιου πολυτελούς ξενοδοχείου, αλλά κανείς δεν τον πιστεύει. Το πάνθεον του Ρουφίτζι, γεμάτο φτερά και δυνατά δόντια, έχει ενεργοποιήσει έναν αρχαίο μηχανισμό στα κύτταρα του Έντι, και όπως κι εμείς οι υπόλοιποι δεκαεφτά, εκπέμπει μυστικά σήματα έκστασης –Ράδιο Εδέμ– καθώς, με τις χρυσές αλυσίδες του να τανταντεύονται, δεισδύει όλο και πιο βαθιά στο Σέλους.

* * *

ΙΣΩΣ θα βοηθούσε αν μπορούσα να σας πω ότι το Σέλος έχει το μέγεθος του Ρόουντ Άιλαντ μ' ένα κομμάτι του Κονέκτικατ μαζί. Δυστυχώς, δεν έχω στη διάθεσή μου τέτοια στοιχεία. Είχα έναν τουριστικό οδηγό της Ανατολικής Αφρικής που περιείχε αυτές τις πληροφορίες, αλλά τον δάνεισα σε μια συνταξιδιώτισσα κι αυτή δεν μου τον επέστρεψε ποτέ. Υπαινίσσεται πως όταν μειώθηκαν τα τρό-

φιμα, τον έβρασε για πρωινό. Και μετά μιλάμε για περιπέτεια κρέατος. Η ίδια αυτή γυναίκα ισχυρίζεται ότι την προσέχει το φάντασμα της προσφάτως εκλιπούσης σκυλίτσας της, της Τζουλιέτ, και ότι αυτό το φανταστικό κανίς και όχι οι οδηγοί και οι θεοί, μας δείχνει με ασφάλεια το δρόμο ανάμεσα στους ιπποπόταμους. Τέτοια γυναίκα είναι η Κίτι, κι εγώ προσωπικά χαίρομαι που την έχουμε μαζί μας.

Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι το Σέλος έχει μεγάλη έκταση, η πυκνότητά του σε πανίδα είναι εκπληκτική, και αν η καρδιά του (μία καρδιά φωτεινή, για να διαφωνήσω με τον Κόνραντ) δέχεται εισβολές και από άλλους εκτός από μερικούς σκόρπιους λαθροκυνηγούς, τις ετήσιες αποστολές της Σόμπεκ, και καμιά σπάνια κυβερνητική ομάδα επιθεωρητών, οι αποδείξεις τέτοιων εισβολών λείπουν. Συναντούμε παράξενα έντομα εδώ, ανάμεσά τους και μια μινιατούρα ιπτάμενου φρουρίου επιστημονικής φαντασίας, γυαλιστερού και μαύρου σαν τη μάσκα του Νταρθ Βέιντερ, με κεραίες μακριές, χοντρές και κίτρινες σε απόχρωση σχολικού λεωφορείου.

Το Σέλος είναι σαβάνα: σαβάνα με κοντά, μεσαία και ψηλά χόρτα. Μερικοί από τους κάμπους μοιάζουν σχεδόν μανικιουρισμένοι –με τόση ακρίβεια έχουν κοπεί τα χόρτα από τα κοπάδια που βοσκούν εκεί. Οι πράσινοι λόφοι κυλούν σαν κύματα στο βάθος, όπου και παίρνουν αργά-αργά ένα μοβ χρώμα. Από την Ταγκαλάλα ως τη θάλασσα οι διάφορες όχθες του ποταμού στολίζονται από αριστοκρατικά φοινικόδεντρα. Μερικές φορές συναντούμε ταρζανόμορφα ξέφωτα με πλήρη εξοπλισμό, πισίνα και αναρριχητικά.

Ο Τζόνι Βαϊσμίλερ, ο υπέρτατος Ταρζάν του κινηματογράφου, ήταν ο ψηλότερος ήρωας των παιδικών μου χρόνων, και στη διάρκεια της ζωής μου έχω παρακινηθεί περισσότερες φορές από όσες θα ήταν κοινωνικά αποδεκτό να μιμηθώ τη φημισμένη κραυγή του. Για μερικούς, η τυρολέζικη κραυγή του Ταρζάν είναι σαχλή, αδερφίστικη, παιδιάστικη και χυδαία. Για μένα είναι πιο συνταρακτική και από την πιο γενναία πολεμική ιαχή, πιο υπέροχη και από την πιο επιβλητική οπερετική άρια και πιο βαθιά από την πιο επιδέξια ρητορεία. Η κραυγή του Ταρζάν είναι η απόλυτη έκφραση αγαλλίασης του αδώου ανθρώπου, του ελεύθερου ανθρώπου. Οι τρίλιες της

διαπερνούν το σύνορο ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζώο, εκφράζοντας με τις ακραίες εξάρσεις και τους κυματισμούς τους όλη την ασυγκράτητη και ιερή χαρά της υπέρτατης ζωντάνιας.

Δυστυχώς στο παρελθόν συνήθως εκτόξευα τις ταρζανοκραυγές μου στα αναίσθητα αφτιά των κομάντος των σαλονιών, και η προσοχή που τραβούσαν ήταν πάντα ανεπιθύμητη. Εδώ, τουλάχιστον, στα ξέφωτα του Σέλους, η κραυγή εξαπολύεται μέσα στο περιβάλλον που της αρμόζει. Αισθάνομαι εκείνο το παλιό αρχέγονο ρίγος που ένιωθα βλέποντας τον Βαϊσμίλερ στην απογευματινή παράσταση του Σαββάτου καθώς η κραυγή βγαίνει κυματιστή από το λαιμό μου για να ενωθεί μέσα στο σούρουπο του Σέλους με τον τοιγαρόβηχα ενός μακρινού κοπαδιού λιονταριών, τα ανατριχιαστικά ερωτικά μουρμουρητά των νυχτερίδων που ξυπνούν εκείνη την ώρα σ' ένα δέντρο και τον ασταμάτητο, πανταχού παρόντα σφυγμό του σώματος της Αφρικής, τη διαπεραστική κραυγή της σμαραγδόλαρυγγης φάσσας.

Η τελευταία μας μέρα στο Σέλους μοιάζει με τις άλλες: ξυπνάμε τα χαράματα για πεζοπορία στη σαβάνα, μετά πρωινό, μαζεύουμε την κατασκήνωση, δυο ώρες στο ποτάμι, μεσημεριανό, ξεκούραση, άλλες δυο ώρες να παίζουμε τα συγκρουόμενα με τους ιπποπόταμους, στήνουμε την κατασκήνωση, άλλη μια πεζοπορία πριν σκοτεινιάσει, βραδινό, ύπνος. Στο τέλος μιας τέτοιας μέρας, δεν χρειάζεσαι ένεση τσετσέ για να κοιμηθείς. Αυτή την τελευταία βραδιά όμως, πολλοί από μας μένουμε ξύπνιοι και αφουγκραζόμαστε, προσέχοντας κάθε νότα της ενεργηταμελούς ορχήστρας της αφρικανικής νύχτας. Είναι σαν να τρέμουμε το πρωί και την επιστροφή μας σε αυτό που εμείς οι σύγχρονοι θέλουμε να ονομάζουμε «πολιτισμό».

Θα έβαζα στοίχημα ότι ο Σικάγο Έντι, ξαπλωμένος ανάμεσα στα κατεστραμμένα σύνολα του τένις στο διπλανό αντίσκηνο, θυμάται τις ιμπάλα που είδαμε εκείνο το σούρουπο να διασχίζουν μια στενή ράχη η μία πίσω από την άλλη, στημένες για να τις μετρήσουμε όπως τα παιδιά στις σιδηροδρομικές διασταυρώσεις μετράνε μερικές φορές βαγόνια. Παρεμπιπτόντως, ήταν ακριβώς εξήντα

πέντε, με το περιγράμμα τους να διαγράφεται μπροστά στο φόντο του ήλιου που βασιλεύει.

Και υποψιάζομαι ότι η Κάδι, μια πολυμαθέστατη κυρία με μια βιβλιοθήκη από εγχειρίδια για άγρια ζώα στο σακίδιό της, αναλογίζεται ακόμη το άδαιο βλέμμα που ηλικιωμένου οδηγού μας, του Μ'σενγκάλα, όταν τον ρώτησε αν η σπάνια αλκέλαφος που είχαμε δει ήταν η αλκέλαφος του Λιχτενστάιν ή κάποια από τις άλλες ποικιλίες. Από τότε, ο Μ'σενγκάλα λυνόταν στα γέλια κάθε φορά που ο Τζιμ κι εγώ ρωτούσαμε αν μια αντιλόπη ήταν η αλκέλαφος του Ράουσενμπεργκ ή ο τραγέλαφος του Ρόζενκουιστ ή η κόμπους του Βέσελμαν ή η γαϊδουρέλαφος του Κάτσκιλ ή οι παραλλαγές του Γκόλντμπεργκ. Ο Μ'σενγκάλα δεν μιλούσε ούτε δέκα λέξεις αγγλικά, αλλά το έπιανε το αστείο.

Στις δικές μου σκέψεις πάντως είναι σίγουρα ο Μ'σενγκάλα, με το μεταδοτικό του γέλιο. Θυμάμαι πόσο σοκαρίστηκε όταν ο Κερτ του πέρασε τα ακουστικά Σόνι Γουόκμαν στα αφτιά κι άνοιξε τη μουσική, Huey Lewis and the News, και πόσο γρήγορα άρχισε να χαμογελάει πλατιά και μετά να χορεύει, σαν να μην μπορούσε να σταματήσει το σώμα του. Ο Μ'σενγκάλα χορεύει, όπως χορεύει και το Σέλους, με τους περίεργους αλλά φυσικούς ρυθμούς της ζωής.

Και του θανάτου. Γιατί αν υπάρχει άφθονη ζωή στο Σέλους, υπάρχει επίσης και άφθονος θάνατος. Είχαμε δει μια αγέλη αγριόσκυλα να ακρωτηριάζουν και να καταβροχθίζουν μια ιμπάλα· ένα φουσκωμένο πτώμα ιπποπόταμου να ξεσκίζεται από είκοσι κροκόδειλους· τα υπολείμματα ενός γκνου που το είχε φάει κάποιο αιλουροειδές, με μαύρα σύννεφα από μύγες να βουίζουν σαν παπαράτσι γύρω από την ακαριαία δημοσιότητα του αίματος. Ακούγαμε τις μύγες από τριάντα μέτρα μακριά.

Ναι, υπάρχουν συνεχή δράματα θανάτου στο Σέλους, αλλά αν εξαιρέσεις τη μικρή ποσότητα που εισάγουν οι λαδροκυνηγοί, δεν υπάρχει περιττή βία, δεν υπάρχει απληστία, δεν υπάρχει σκληρότητα. Ούτε υπάρχει πολιτική, θρησκεία, μόδες, φιλοδοξίες, υπερβολές ή πωλητές. Ίσως αυτή η αγνότητα του Σέλους είναι που μας κάνει να μη θέλουμε να φύγουμε.

Επί δυο βδομάδες ταξιδεύαμε στο βασίλειο του αιώνιου. Εκεί αποδράς από τη φυλακή του παρελθόντος και αδιαφορείς για την υπόσχεση του μέλλοντος. Δεν υπάρχει άλλο μέρος. Το Σέλους είναι εδώ. Δεν υπάρχει άλλος χρόνος. Το Σέλους είναι τώρα.

Και καθώς είμαστε ξαπλωμένοι μέσα στα αντίσκηνά μας, πάνω στο χλοερό κάμπο της αιωνιότητας, πρέπει όλοι μας ανεξαιρέτως να σκεφτόμαστε ότι όλος ο κόσμος θα 'πρεπε να είναι σαν το Σέλους και πως όλα τ' άλλα είναι ένα λάθος.

Παρ' όλα αυτά, επιστρέφουμε στο μοκεταρισμένο σπίτι και στο ηλεκτρονικό τζάκι, και πρέπει να σας πω, παιδιά, ότι τώρα που γύρισα είμαι έτοιμος για έναν υπνάκο. Αν αποδειχθεί ότι κάποια μύγα τσετσέ νάρκωσε όντως τα ζωτικά υγρά μου, τότε, ω θεοί των ποταμών, χαρίστε μου μια γλυκιά πτώση στον ύπνο του Σέλους. Το φωτεινό ύπνο της Αφρικής. Τον ύπνο του Κιλιμάντζαρο.

Esquire, 1985

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Οι Doors

ΑΝΙΔΕΟ ΣΑΝ ΤΗ ΡΩΜΗ πριν κάνουν έφοδο στις πύλες της οι βάρβαροι, αδαές σαν την Πομπηία την παραμονή του γενοκτονικού ρεψίματος του Βεζούβιου, το Σιάτλ ήταν εντελώς απροετοίμαστο για τη σφαγή και τη λεηλασία στην οποία υποβλήθηκε η νεολαία του στην Αίδουσα Ιγκλς χτες βράδυ. Ούτε ήταν έτοιμο για το χρίσμα, την ενδυνάμωση και τον καθαγιασμό που είναι επίσης αναπόσπαστο κομμάτι μιας συναυλίας ροκ που αποτελεί ταυτόχρονα ψυχική δοκιμασία και πλήρη τελετουργία έκστασης.

Εδώ και καιρό τώρα, τα υιοθετημένα «οικιακά» συγκροτήματα του Σιάτλ ήταν οι Γιάνγκμπλαντς και οι Κάουντρι Τζο & δε Φις, γκρουπ που οι ηλεκτρικές τους μπανάνες μπορεί να σοκάρουν τη στρέιτ κοινωνία, αλλά που, για τους οπαδούς τους, είναι απλοϊκά και τρυφερά σαν ψυχεδελικά κουτάβια. Οι Σιατλίτες, συνηθισμένοι να τους γλείφουν το μούτρο, αιφνιδιαστήκαν από ένα συγκρότημα που, αν και μπορεί να μυρίζεται ένα-δυο καβάλους, σίγουρα δεν κουνάει την ουρά του· από ένα συγκρότημα που ενσαρκώνει το κυρίαρχο *zeitgeist**, με όλη του την πολιτική αισιοδοξία, την πνευματική επίγνωση και την απελευθερωτική υπέρβαση των απαρχαιωμένων αξιών, αλλά το ενσαρκώνει με μια πρωτοφανή δύναμη, συγκέντρωση και θεατρική σφοδρότητα· ένα συγκρότημα που παίρνει την απειλή της νέας κουλτούρας για την παλιά και την επιδεικνύει περήφανα αντί να την ζαχαρώνει –αφήνοντας και τις δυο κουλτούρες να παραπατούν από την εμπειρία.

* *zeitgeist*: το πνεύμα της εποχής (γερμανικά στο πρωτότυπο). (Σ.τ.Μ.)

Όταν, ζαλισμένοι και φουντωμένοι, βγήκαμε τρεκλίζοντας από την αίθουσα χτες βράδυ, ήμαστε όλοι μαγεμένοι από τέσσερις μουσικούς που έχουν δώσει στο συγκρότημά τους το αδώς όνομα των απλών, διαδεδομένων, χρηστικών αντικειμένων που έχουν σκοπό να ανοίγουν ή να κλείνουν τους αρχιτεκτονικούς χώρους.

Ναι, εννοώ τις πόρτες. Αλλά, μα το Θεό, τι πόρτες είναι αυτές; Φανταστείτε πετραδοστόλιστες τζαμαρίες, πόμολα σε σχήμα φαλλών που φτύνουν, χαραμάδες γραμματοκιβωτίου που λάμπουν σαν τα χείλια αποκριάτικης κολοκύδας –και πουθενά πατάκι για τα πόδια με τη φράση «Καλώς Ήρθατε». Μπείτε αν τολμάτε, παιδιά μου, βγείτε αν μπορείτε.

Οι Doors. Το στίλ τους είναι πρώιμο αιδοιολεικτικό, όψιμο πατροκτονικό, μεσημεριανό στο Εβεργκλέιντς, αιματολουκάνικο από τον Μέλανα Δρυμό πάνω σε ηλεκτρισμένο ψωμί, Ζαν Ζενέ πάνω σε στύλο τοτέμ, καλλιτέχνες στα οδοφράγματα, ο Έντγκαρ Άλαν Πόε να πνίγεται στο σιντριβάνι του, Σφαγή των Αδών, ταραντέλα των σατύρων, Βακχανάλια, Διονυσιασμός, παγανιστές του Λος Άντζελες που κατεβάζουν κάτω το φεγγάρι.

Οι Doors. Το μουσικό αντίστοιχο μιας τελετουργικής θυσίας, ένας ενισχυμένος σεξουαλικός παλμός, ένα πληγωμένο αλλά για κάποιο λόγο καλαίσθητο ουρλιαχτό για τη χαμένη ψυχή της Αμερικής, απατεώνες θεατρίνοι που αποστάζουν σκληρό μηλίτη από τα μήλα της Εδέμ ενώ χαϊδεύουν το κεφάλι του φιδίου.

Οι Doors. Η ένταση αρχίζει από τη στιγμή που βγαίνουν στη σκηνή και δεν σταματά παρά μόνο αφού τελειώσει ο εξαγνισμός, αφού ολοκληρωθεί η κάθαρση. Ακόμη και ανάμεσα στα τραγούδια δεν υπάρχει καμιά χαλάρωση: ούτε κουβεντούλα, ούτε καλαμπούρια, ούτε πλάκα. Σαν τους κλασικούς ηθοποιούς της Ιαπωνίας, οι Doors εκπέμπουν ακόμη μεγαλύτερη ένταση όταν είναι σιωπηλοί. Ακόμη και όταν κουρντίζουν, η αφοσίωσή τους είναι τόσο άγρια που αν τους έβλεπαν οι Μάμας & Πάπας θα άλλαζαν τα μπαμπαδίσια και μαμαδίσια σώβρακά τους απ' το φόβο τους.

Οι Doors. Η φωνή τους είναι σκοτεινή και ματωμένη, μια φωνή από τα σωδικά. Σατανική στην καύση της, καταβροχθιστική

στην ενέργεια, τρομερή στο πνεύμα. Η φωνή του Νίτσε, παγωμένη από τον τρόπο, να υποκύπτει στην τρέλα, να λαχταρά τη σωτηρία της σάρκας. Η μπρεχτική φωνή του Βερολινέζικου Μιούζικ Χολ να προειδοποιεί μια νέα γενιά για την ανοδική παλίρροια του αμερικανικού φασισμού. Μια φωνή μουλιασμένη από τη λυσσαμένη μανία της καταστροφής –αλλά ούτε έκλυτη ούτε αρνητική. Σαν τον Σίβα, το Θεϊκό Καταστροφέα των Ινδουιστών, οι Doors σκοτώνουν μόνο για να ανοίξουν δρόμο για την αναγέννηση. Επικαλούνται την αρχαία ρυθμική ισορροπία της ζωής και του θανάτου, του σκότους και του φωτός –γιατί οι πόρτες που έχουν πραγματική σημασία πάντα ανοίγουν και προς τις δυο κατευθύνσεις.

Τέσσερις Doors:

Τζον Ντένσμορ, ντραμς. Ίσως ο καλύτερος ντράμερ όλης της ροκ. Ενώ οι περισσότεροι ντράμερ σπάνια βγαίνουν από τον ρυθμό, ο Ντένσμορ διασχίζει το ρυθμό –μέσα και έξω, μπρος και πίσω, δημιουργώντας αντιρρυθμούς και τονίζοντας τους κόντρα ρυθμούς. Όχι μόνο δίνει στους Doors μια εκπληκτική πολυπλοκότητα κρουστών, αλλά και τους κεντρίζει σε νέες χρονικές υπογραφές και τους οδηγεί στην επική μελωδική γραμμή τους.

Ρέι Μάνζαρεκ, όργανο. Έχει το κύρος του Πίγκπεν των Grateful Dead αλλά είναι πολύ πιο εξελιγμένος και προφανώς έμαθε παίζοντας Μπαχ. Ο Μάνζαρεκ ρέει μέσα από ένα πεδίο με παραλλαγές και φιοριτούρες εξίσου μεγαλόπρεπο με το πιο πλούσιο Μπαρόκ. Τη μια στιγμή είναι ελαστικός και διερευνητικός και την άλλη ορμάει στο κλαβιέ σαν πεινασμένος που ξεσκίζει κοτόπουλο.

Ρόμπι Κρίγκερ, κιθάρα. Με τα ντραμς και το όργανο να οδηγούν, ο Krieger δίνει έναν σκληρό, ανελαστικό ρυθμό που κατά διαστήματα εκρήγνεται σε αιφνιδιαστικές νέες αποκαλύψεις συγχορδίας και μετατροπίας.

Τζιμ Μόρισον, φωνή. Ο Μόρισον αρχίζει εκεί που σταματούν ο Μικ Τζάγκερ και ο Έρικ Μπάρντον. Ένας ηλεκτρισμένος συνδυασμός αγγέλου γεμάτου χάρη και σκύλου σε οργασμό, μεθά από τον κίνδυνο της ποίησής του και, παρασυρμένος από βέβηλο γέλιο, πηδάει το μικρόφωνο, το χτυπάει, το πιπιλάει. Σεξουαλική

με έναν σχεδόν ψυχοπαθή τρόπο, η πλούσια φωνή του Μόρισον χλευάζει και περιπαίζει, απειλεί και πάλλεται. Μ' έναν απίστευτο φωνητικό έλεγχο και με τη θεατρική ακτινοβολία ενός σαιξπηρικού σταρ, παίζει με τα συναισθήματα των θεατών σαν σκανταλιάρικο παιδί που παίζει με τις κούκλες του: τώρα σας φιλάω, μικρά μου, τώρα σας στρίβω το λαιμό.

Οι Doors είναι σαρκοβόρα σε μια χώρα μουσικών χορτοφάγων. Η τέχνη τους είναι ακόμη πιο εκπληκτική αν λάβει κανείς υπόψη του την αγριότητά τους. Έχουν το δέσιμο του Κουαρτέτου Εγχόρδων Τζούλιαρντ, το μεγαλείο τους, όμως, δεν είναι η διάνοια αλλά το καυτό κόκκινο αίμα τους. Τα κηλιδωμένα νύχια τους, τα υγρά τους δόντια και τα δερμάτινα φτερά τους σπάνια χάνονται, αλλά αν μας αφήνουν με γδαρμένα τα σκέλια και σε πλήρη εξάντληση, τουλάχιστον μας αφήνουν έχοντας επίγνωση της ζωντάνιας μας. Και του πεπρωμένου μας. Οι Doors ουρλιάζουν μέσα στη σκοτεινή αίθουσα αυτό που όλοι όσοι ανήκουμε στην αντικουλτούρα ψιθυρίζουμε πιο σιγά μέσα στην καρδιά μας: Θέλουμε τον κόσμο και τον θέλουμε.....ΤΩΡΑ!

The Helix, 1967

Η νοσοκόμα Ντάφι του MTV

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΘΥΜΙΖΕΙ εκείνες τις ταβέρνες για εργάτες όπου συχνάζουν ραγκμπομανείς και μπάτσοι εκτός υπηρεσίας, ο επαγγελματικός της τίτλος ακούγεται σαν το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου. Αλλά η Κάρεν Ντάφι –η βασίλισσα των «Βι-Τζέι»– θυμίζει περισσότερο ερωτικό ζαχαροπλαστείο που ειδικεύεται σε ανατομικά σωστές τάρτες κρέμας, και ο χώρος εργασίας της μοιάζει περισσότερο με το τέλος του κόσμου –όπως τον γνωρίζουμε. Και η ίδια είναι ένα ζιζάνιο.

Μας έρχεται σε σύντομα ξεσπάσματα –η Στέλλα σε στροβοσκοπικό προβολέα– αλλά η Νταφ καταφέρνει παρ' όλα αυτά να είναι αστεία, λαμπερή, ευάλωτη και γνήσια. Το κορίτσι της διπλανής πόρτας σε έκδοση βίντεο βαμπ, η τέλεια αντίστιξη στο τρελάδικο του MTV, λείζερ και δέρμα, του οποίου προΐσταται με τόση άνεση και κέφι.

Είτε γυρίζει την προπέλα των Αεροσμίδ, είτε πετάει στον Χάμερ τα καρφιά του, εισάγει το οπτικό τσιτσιρίσμα, το θεατρινίστικο χιπ-χοπ, σαν να είναι η Μικρή Κοκκινοσκουφίτσα που μας επιδεικνύει τους εξημερωμένους λύκους της. Έχει παλικάριά με το παραπάνω, αλλά το μαστίγιό της είναι από γλυκόριζα, τα νεύρα της λιγάκι τενωμένα. (Βαν Άλεν, τι μυτερά δόντια που έχεις!)

Αν το MTV είναι ταυτόχρονα διεφθαρμένο και δροσερό, τεχνολογικά εξελιγμένο και συναισθηματικά πρωτόγονο, συνένοχος της καταστροφής και ταυτόχρονα αντίδοτό της, τότε ποιο θα ήταν το καταλληλότερο πρόσωπο για να βασιλεύει στη σφαίρα της παράδοξης δύναμής του αν όχι μια πρώην ψυχαγωγική δε-

ραπεύτρια σε οίκο ευγηρίας; Με τα γατίσια μάτια της, τη σιλουέτα πατισερί, την κυβιστική κόμμωση και ένα χαμόγελο πιο πλατύ και από το χαμόγελο της γάτας της Τζούλια Ρόμπερτς, η Κάρεν Ντάφι μπορεί να παίζει το δηλυκό υπνοσεξοδαιμόνιο για μια γενιά αποξενωμένων νέων. Και είναι εξίσου κατάλληλη για να γίνει η αγαπημένη εδελόντρια νοσοκόμα στους θαλάμους αποτοξίνωσης μιας δηλητηριασμένης χώρας.

Ας βγάλουμε, λοιπόν, το καπέλο στην Νταφ κι ας την πιούμε αχόρταγα: ένα ζουμερό αγκάθι κάτω από την άκαμπτη σέλα του αμερικανικού πουριτανισμού, ένας πνευματώδης σύντροφος σε πολλά μοναχικά δωμάτια φωτισμένα από σωλήνες καθοδικών ακτίνων· το καθησυχαστικό κλείσιμο του ματιού στο κέντρο μιας εικοσιτετράωρης παραίσθησης του ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων που έχει γεννηθεί από τον ταραγμένο γάμο του εμπορίου και της τέχνης.

Esquire, 1992

Τζόζεφ Κάμπελ

ΕΝΑ ΒΑΡΥ ΚΙ ΑΣΗΚΩΤΟ ΠΡΩΙΝΟ πριν από επτά χρόνια, στα ερείπια του Τσιτσέν Ιτζά, είδα ένα μικρό κοραλλί φίδι να γλιστρά από έναν σωρό χαλάσματα των Μάγιας και να εκτοξεύεται μέσα από τα χώρτα σαν λαστιχένιο βέλος προς μια ομάδα από συνταξιδιώτες μου. Το φίδι ξεχώρισε έναν άνθρωπο από την ομάδα, ανέβηκε προμελετημένα στη μύτη του συντηρητικού αστικού παπουτσιού του, έμεινε εκεί για αρκετές στιγμές και μετά έστριψε απότομα δεξιά και εξαφανίστηκε μέσα σ' έναν άλλο σωρό από αρχαία ερείπια.

Αυτό το μικροσκοπικό περιστατικό θα ήταν απλώς μέτρια ενδιαφέρον αν αυτός ο άνθρωπος τον οποίο «επισκέφθηκε» το φίδι δεν ήταν ο Τζόζεφ Κάμπελ.

Ο καθηγητής Κάμπελ έλεγε κάποια ιστορία στην παρέα μας και δεν έδειξε να αντιλήφθηκε το μικρό ερπετό. Εγώ, όμως, ήμουν σίγουρος ότι κάτι συνέβη ανάμεσά τους.

Μήπως το φίδι έγλειψε την άκρη του κορδονιού του Τζόζεφ Κάμπελ, μετουσιώνοντάς το σε νεφρίτη;

Είχε το φίδι ένα χαρτί τάρο κάτω από τη γλώσσα του; Κουβαλούσε έναν σπόρο από ρόδι;

Μήπως το φίδι έκλαψε; Μήπως τραγούδησε; Είναι μοβ φτερά αυτά που φυτρώνουν στη ραχοκοκαλιά του;

Θα συναντηθούν ξανά το ερπετό και ο καθηγητής Κάμπελ αργά εκείνο το βράδυ; Και θα πιουν τζιν από γκι μέσα σε κρανίο παρθένας ενώ θα συζητούν τις λεπτομέρειες της στέψης του Βασιλιά των Μυρμηγκιών;

Τέτοιες εικασίες δεν είναι καθόλου παράξενες. Ο Τζόζεφ Κάμπελ είναι τόσο βαθύς γνώστης του κόσμου των θαυμάτων που ξυπνά το λανθάνον δέος σε όποιον αγγίζει. Ξεκούμπωσε τη μυστική γη για μας και άφησε την ανεξάντλητη έμπνευση του Όντος να περάσει σαν χείμαρρος στον κόσμο μας.

Τώρα, όπως κι άλλοι ήρωες πριν από αυτόν, έχει εξαφανιστεί μέσα στην κουμπότρυπα. Άφησε όμως το φωτεινό άνοιγμα ανοιχτό, επιτρέποντάς μας ελεύθερη πρόσβαση σ' εκείνη την κληρονομιά των εκστάσεων και των τρόμων που τόσο γενναία ανέστησε και τόσο ζωντανά περιέγραψε.

Μερικούς μήνες πριν από το θάνατό του πέρσι, σε ηλικία ογδόντα τριών ετών, ο δημοσιογράφος Μπιλ Μόγιερς πήρε μακροσκελείς συνεντεύξεις από τον Κάμπελ. Το αποτέλεσμα, μια σειρά έξι εκπομπών με τίτλο *Τζόζεφ Κάμπελ και η Δύναμη του Μύθου*, θα κάνει πρεμιέρα στο PBS προς τα τέλη του μήνα. Είναι ουσιαστικά αδύνατο να υπερεκτιμήσει κανείς τη σπουδαιότητα αυτής της σειράς ωριαίων επεισοδίων ή να επαινέσει περισσότερο απ' όσο πρέπει τη δυνατότητά τους να εξορκίσουν, προσωρινά τουλάχιστον, τη βλακεία από την τηλεόραση. Είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια εποχή που ο πληθυσμός απειλείται από μια δυνητικά θανάσιμη επιδημία μυθολογικής προέλευσης. Η επιδημία στην οποία αναφέρομαι δεν είναι το ΕΪΤΖ αλλά ο χιλιετισμός.

Ο Τζόζεφ Κάμπελ ήταν ο μεγαλύτερος μυθολόγος του κόσμου. Στην αρχή ακόμη της μακρόχρονης ζωής του συνδύασε την ανακάλυψη του σερ Τζέιμς Τζορτζ Φρέιζερ, ότι οι θρύλοι σε όλες τις κουλτούρες έχουν εντυπωσιακές ομοιότητες, με την ιδέα του Καρλ Γιουνγκ ότι οι μύθοι είναι μεταφορές που δημιουργούνται για να φωτίσουν την ανθρωπινή εμπειρία. Έτσι, διπλά εμπνευσμένος, ο Κάμπελ έγινε ένας λόγιος κόντρα στο ρεύμα. Τα βιβλία και οι διαλέξεις του συχνά γίνονταν αντικείμενο χλευασμού από τους ακαδημαϊκούς, αλλά και λατρείας από ποιητές, ζωγράφους και φωτισμένους ψυχαναλυτές. Η ιδιοφυΐα του δεν εντοπιζόταν τόσο στις πλατιές του γνώσεις, όσο στη διαισθητική συνειδητοποίηση της σημασίας και της στενής σχέσης του μύθου με κάθε ζωντανή ψυχή.

Αν «το σωστό αντικείμενο μελέτης για τον άνθρωπο είναι ο άνθρωπος», τότε η μυθολογία είναι φακός μέσα από τον οποίο μπορεί να γίνει σωστά αυτή η μελέτη. Όμως οι περισσότεροι από μας, συμπεριλαμβανομένων των φαινομενικά μορφωμένων, δεν θα μπορούσαν να ξεχωρίσουν ένα μύθο από ένα δελτίο τύπου του Πενταγώνου. Μας έχουν μάθει να εξισώνουμε το «μύθο» με το «ψέμα».

Στην πραγματικότητα, οι μύθοι δεν είναι ούτε λογοτεχνία ούτε ιστορία. Ούτε και είναι οι περισσότεροι μύθοι –και αυτό μπορεί να εκπλήξει μερικούς– ένα *αμάλγαμα* της λογοτεχνίας και της ιστορίας. Ένας μύθος είναι κάτι που δεν συνέβη ποτέ αλλά συμβαίνει αιώνια. Οι μύθοι είναι οι πλοκές της ψυχής. Είναι αέναες συμβολικές δραματοποιήσεις της εσωτερικής ζωής του είδους, εξωτερικές μεταφορές εσωτερικών συμβάντων.

Όπως συνήδιζε να λέει ο Κάμπελ, οι μύθοι προέρχονται από το ίδιο μέρος απ' όπου προέρχονται τα όνειρα. Όμως επειδή έχουν περισσότερο ειρμό από τα όνειρα, επειδή είναι πιο γραμμικοί και εκλεπτυσμένοι, είναι ακόμη πιο διδακτικοί. Ένας μύθος είναι το τραγούδι του σύμπαντος, ένα τραγούδι που, αν γίνει σωστά αντιληπτό, εξηγεί το σύμπαν και τη συχνά μπερδεμένη θέση μας μέσα σε αυτό.

Μόνο όταν επιτρέψουμε να αποκρυσταλλωθεί σε «ιστορία», γίνεται ο μύθος άχρηστος –και ίσως επικίνδυνος. Για παράδειγμα, όταν η ιστορία της ανάστασης του Ιησού αναγνωσθεί ως ένα σύμβολο της πνευματικής αναγέννησης του ατόμου, παραμένει ζωντανή και μπορεί να συνεχίσει να ηχεί σαν μια ζωτική έμπνευση μέσα στο σύγχρονο ψυχισμό. Όμως, όταν η ανάσταση θεωρηθεί ιστορικό γεγονός, ένα συμβάν που συνέβη μία και μόνο μία φορά πριν από δυο χιλιάδες χρόνια περίπου, τότε δεν μπορεί παρά να μειωθεί ο απόηχός του. Ίσως προσφέρει κάποια αμυδρή ελπίδα για τη δική μας αθανασία, αλλά για τη βαθύτερη συνειδητότητά μας δεν είναι πια μετασχηματιστικός, δεν είναι καν πολύ προσιτός σε καθημερινή βάση. Το αυτοανανεούμενο μοντέλο έχει ατροφήσει και έχει μετατραπεί σε μεταχειρισμένη ανάμνηση και δόγμα, ένα δόγμα που οι φοβισμένοι, οι ένστολοι και οι συναισθηματικά διαταραγ-

μένοι αισθάνονται την ανάγκη να υπερασπιστούν με βίαιες πράξεις.

Η πιθανότητα βίας είναι ιδιαίτερα υψηλή όταν η ανθρωπότητα βρίσκεται, όπως σήμερα, σ' ένα σταυροδρόμι μύθου και θρησκευτικο-πολιτικού φανατισμού. Σε δώδεκα χρόνια θα μπορούμε σε μια νέα χιλιετία. Στο κατώφλι των χιλιετιών, ορδές ευεπηρεάστων ανθρώπων συχνά παρασύρονται από πυρετώδη οράματα του «τέλους του κόσμου». Η επιθυμία για μια νέα αρχή, για ένα τέλος στην ανησυχία, τη δουλειά και την προσωπική ευθύνη αναμειγνύεται με την τρελή προφητεία και αυτό που η συγγραφέας Ελέανor Μούνρο έχει ονομάσει «πίστη στη χιλιετιακή επιστροφή του Άρχοντα των Προσκυνητών», για να δημιουργήσουν μια εύφλεκτη ψυχολογική προσδοκία.

Στο παρελθόν η ανθρωπότητα γενικά αντιμετώπισε με επιτυχία αυτές τις καταιγίδες, αλλά στις περιπτώσεις όπου κάποιο μέρος της δεν μπόρεσε να κατανοήσει τη συμβολική ουσιαστικά φύση της Αποκάλυψης (όπως συνέβη στην Ιουδαία στα τέλη της τελευταίας χιλιετίας π.Χ.), το αποτέλεσμα ήταν η γενοκτονία. Αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Η Μούνρο θέτει το ανατριχιαστικό ερώτημα, «Σε ποιο βαθμό εξακολουθεί αυτός ο μύθος να επηρεάζει το πολιτικό πεπρωμένο, εμφυτεύοντας στο νου εκατομμυρίων ανθρώπων δομές που πρέπει να εκπληρωθούν σε ιστορικό χρόνο;»

Με άλλα λόγια, αν περιμένουμε ή κατά βάθος λαχταρούμε τη Μέρα της Κρίσης, μπορεί να την κάνουμε να συμβεί. Αυτοί οι δυο παράξενοι ομόκλινοι, από τη μια μεριά οι άκαμπτοι αδαείς της θρησκευτικής δεξιάς και από την άλλη οι αφελείς της Νέας Εποχής που κυνηγούν κομήτες, λαχταρούν σεισμούς και αποβλακώνονται από αρμονικές συγκλίσεις, έχουν σαν κοινό σημείο τους μια παρερμηνεία του εσχατολογικού θρύλου που είναι εντελώς τρομακτική στην ένταση και την ευρύτητά της. Με την παθιασμένη αν και παραπλανημένη της λαχτάρα να υπερβεί την αταξία, τις προστριβές και την απροβλεψιμότητα που χαρακτηρίζουν τη ζωή, μου φαίνεται σαν αυτοκαταστροφική επιθυμία σε παγκόσμια κλίμακα –η οποία όμως θα μπορούσε να αντιστραφεί με μια βασική κατανόηση της μυθολογίας.

Η σειρά εκπομπών των Μόγιερς-Κάμπελ δεν ασχολείται με το

θέμα του χιλιετισμού με άμεσο τρόπο, δεν θέλω να δημιουργήσω λάθος εντυπώσεις, αλλά απλά και μόνο επειδή μας ξαναφέρνουν σε επαφή με τα μυθικά στηρίγματα της κουλτούρας και της συνειδητότητάς μας, μπορεί να μας τραβήξουν πίσω από τα σαγόνια του δράκοντα και να μας αφήσουν ξανά κάτω μέσα στον υπέροχο λαβύρινθο του οποίου τις στροφές και τις καμπές έχουμε το ιερό πρόνομιο να συνεχίσουμε να βαδίζουμε για πολλές χιλιετίες ακόμη.

Στη σειρά *Ο Τζόζεφ Κάμπελ και η Δύναμη του Μύθου* θα ακούσετε εκπληκτικές ιστορίες από έναν αριστοτέχνη αφηγητή και θα δείτε ναούς, έργα τέχνης και τελετουργίες που μπορεί να μην έχετε ξαναδεί ποτέ. Θα ακούσετε επίσης για τα καμώματα γνωστών ηρώων και ηρωίδων: αστροναυτών, καλλιτεχνών, ηθοποιών και αθλητών. Που σημαίνει ότι οι εκπομπές είναι όχι μόνο εποικοδομητικές αλλά και διασκεδαστικές.

Είναι αλήθεια ότι μερικές φορές γίνονται οπτικά στατικές. Είναι η φύση του μέσου. Και παρόλο που ο Μόγιερς και ο Κάμπελ επικοινωνούν καλά μεταξύ τους, δεν είναι ο Γουόλι Σον και ο Αντρέ Γκρέγκορι. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν στιγμές όπου ο Μόγιερς, διμίζοντας έναν Τζορτζ Μπους-καλικάντζαρο, φαίνεται όντως να σαλτάρει σε μια σκηνή από *Το Δείπνο μου με τον Τζο*. Οι συνεντεύξεις είναι πιο συνομιλητικές, με λιγότερη αντιπαράθεση από το συνηθισμένο, παρ' όλα αυτά, όμως, υπάρχει μια λεπτή αλλά ευδιάκριτη δυναμική.

Εκείνο που δεν είναι τόσο ευδιάκριτο είναι η πραγματική προσωπικότητα του Κάμπελ. Εντάξει, βλέπουμε τη λάμψη του, τη διστακτική του ευγλωττία, τη στιβαρή αλλά πάντα ευγενική σιγουριά του (είναι πρώην δρομέας παγκόσμιου επιπέδου και αποτελεί υπόδειγμα για όλους τους επίδοξους ογδοντάρηδες), αλλά οι προσωπικές του διαστάσεις μένουν τυλιγμένες σε αδιαφανές μετάξι.

Και λοιπόν; μπορεί να πείτε. Ίσως να μη χρειάζεται να ξέρουμε ότι ο Κάμπελ ήταν ένας επιβλητικός νεο-βικτοριανός τζέντλεμαν αλλά χωρίς το παραμικρό ίχνος των σεξουαλικών κολλημάτων που είχαν συχνά αυτοί οι τύποι. Ή ότι τα τελευταία σαράντα χρόνια της ζωής του αρνιόταν να διαβάσει εφημερίδα και να δει κινηματο-

γραφική ταινία μέχρι που μια μέρα, πριν κλείσει τα ογδόντα, κάθισε και είδε όλη την τριλογία του *Πολέμου των Αστρων*, τη μια ταινία μετά την άλλη. Ή ότι κοινωνικά ήταν ελάχιστα πιο αριστερός από τον Γουίλιαμ Φ. Μπάκλεϊ, καθώς έτρεφε μια συντριπτική περιφρόνηση για τις κραυγαλέες απαιτήσεις και τις φοβίες της άμυαλης μάζας. (Επιστρέφοντας από το Μεξικό, ορκίστηκε να μην ξαναπατήσει ποτέ Νότια των Συνόρων: ήταν πολύ έντονη η ατμόσφαιρα για τα γούστα του, μια πλημμύρα από χτυπητά συναισθήματα.) Φαινόταν υπερόπτης μερικές φορές, αλλά στην ηλικία του και με τις γνώσεις του και τα επιτεύγματά του, συγχωρείται αν δεν μπορεί να ανεχτεί εύκολα τους ανόητους.

(Μια και μιλάμε για ανόητους, μπορεί να έχετε ακούσει ότι εμφανίστηκε μια αστυνομία της σκέψης από την ακαδημαϊκή αριστερά που θέλει να αμαυρώσει τον αρχιμυθολόγο με το αντισημιτικό πινέλο. Αυτά είναι βλακείες. Ο Κάμπελ κάθε άλλο παρά καταφέρθηκε κατά των Εβραίων. Είναι ένας τίμιος και ασυμβίβαστος μελετητής και απλώς έκανε την παρατήρηση –όχι αυθαίρετα και μέσα στο κατάλληλο πλαίσιο– ότι οι αρχαίοι Εβραίοι δεν δημιούργησαν υψηλή κουλτούρα, όπως για παράδειγμα οι Έλληνες, οι Αιγύπτιοι, οι Κινέζοι, οι Ρωμαίοι, οι Αζτέκοι, οι Ίνκας κ.λπ. Ήταν νομαδικός λαός και δεν παρήγαγαν μεγάλη τέχνη, αρχιτεκτονική, επιστήμη ή κέντρα μάθησης. Εκείνο που έκαναν οι Εβραίοι ήταν να δημιουργήσουν, να διανθίσουν, να κωδικοποιήσουν και να αναπτύξουν το θρύλο της Μέσης Ανατολής, έναν θρύλο που εξακολουθεί να επηρεάζει το σύγχρονο κόσμο, έναν θρύλο στην ερμηνεία του οποίου ο Κάμπελ αφιέρωσε τη ζωή του, αν και δεν την έκανε πάντα με τρόπο που ικανοποιούσε τους φαρισαϊζόντες.)

Όμως, παρά την απογοήτευσή του με τη σύγχρονη ανθρωπότητα, ο Κάμπελ διατηρούσε έναν τεράστιο μεταδοτικό ενθουσιασμό για «την έκσταση του να είσαι ζωντανός», όπως έλεγε. Αυτός ο ενθουσιασμός πυροδοτείται στη σειρά του PBS σαν φωτιά σε ξέφωτο Δρυΐδη. Μάλιστα ο Κάμπελ επέμεινε ότι οι συνεντεύξεις του στον Μόγιερς δεν αφορούσαν το νόημα αλλά την εμπειρία, μια εμπειρία της ζωής σε όλη της τη γεωμετρική σειρά από πλευρές και φάσεις.

Γι' αυτό παρακολουθήστε αυτήν τη διαφωτιστική σειρά από την αρχή ως το τέλος. Και μετά το τελευταίο επεισόδιο, κλείστε την τηλεόρασή σας. Στιγμές αργότερα, ένα τσεκούρι ξυλοκόπου με γαλάζια μάτια και χερούλι σκεπασμένο από βρύα μπαίνει μέσα πετώντας από το παράθυρο της κρεβατοκάμαράς σας. Μην ανησυχήσετε. Είναι αλήθεια ότι μπορεί να θέλει να σας παντρευτεί. Από την άλλη μεριά, μπορεί να πέρασε για να σας καλέσει στη στέψη του Βασιλιά των Μυρμηγκιών. Δεχτείτε και στις δυο περιπτώσεις. Σε τελική ανάλυση, όπως συνήδιζε να επισημαίνει ο Τζόζεφ Κάμπελ, «Ο μύθος είσαι εσύ».

Seattle Weekly, 1988

Νάτζα Σαλέρνο-Σόνενμπεργκ

ΠΑΙΞΕ ΝΑ ΣΕ ΑΚΟΥΣΟΥΜΕ, άγρια τσιγγάνα, εσύ που μοιάζεις σαν να πέρασες το πρωί βγάζοντας πατάτες στις στέπες της Ρωσίας, εσύ που σίγουρα ήρδες καλπάζοντας πάνω σε φοράδα χωρίς σέλα ή όρδια στην πλάτη της· εσύ που τα μαλλιά σου μυρίζουν καπνό φωτιάς και γιασεμί· εσύ που αντάλλαξες το σπιλέτο για ένα δοξάρι: άρπαξε το βιολί σου σαν να είναι κλεμμένο κοτόπουλο, κοίτα το με τα μόνιμα ξαφνιασμένα μάτια σου, μάλωσέ το με αυτό το κομμένο παντζάρι που έχεις για στόμα· κάνε κινήσεις νευρικές, παραγμένες, σπασμωδικές, γοργές, θυμωμένες –και παίξε βιολί: εκτόξευσέ μας με το βιολί σου μέσα από τη στέγη, στείλε μας στη σελήνη, πιο ψηλά και από το ροκ-εν-ρολ· πριόνισε αυτές τις χορδές σαν να είναι ο κορμός του αιώνα, γέμισε την αίθουσα με το όζον του πάθους σου· παίξε μας Μέντελσον, παίξε μας Μπραμς και Μπρουκ· μέθυσέ τους, χόρεψε μαζί τους, πλήγωσέ τους και μετά δέσε τις πληγές τους σαν το αιώνιο δηλικό που είσαι. Παίξε μέχρι να σκάσουν τα κεράσια στις κερασιές, παίξε μέχρι να αρχίσουν οι λύκοι να κυνηγάνε τις ουρές τους μέσα σε αίθουσες τσαγιού. Παίξε μέχρι να ξεχάσουμε πόσο λαχταράμε να κυλιστούμε μαζί σου στα παρτέρια κάτω από τα παράθυρα του Τσέχοφ. Παίξε, άγρια τσιγγάνα, μέχρι που η ομορφιά και το μένος και η λαχτάρα να γίνουν ένα.

Esquire, 1989

Η σερβιτόρα-ιδιοφυΐα

ΓΙΑ ΤΗ ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ-ΙΔΙΟΦΥΪΑ τραγουδώ.

Για κρυμμένη γνώση, θαμμένη φιλοδοξία και μυστικά σονέτα γραμμένα σε χαρτοπετσέτες· για πονεμένα πόδια, έξαλλους μάγισσες, συγκαταβατικούς πελάτες και μάτια που στράφηκαν από την αρχαία Ελλάδα στην αρχαία λίγδα· για εγκαύματα και τσιμπήματα και θάρρος και μυαλό που παίρνει στροφές· για μια μοναδικά αμερικάνη γυναίκα που ζει έναν μοναδικά αμερικάνικο συμβιβασμό τραγουδώ. Τραγουδώ για τη σερβιτόρα-ιδιοφυΐα.

Εντάξει, εντάξει, κατά πάσα πιθανότητα δεν είναι όντως ιδιοφυΐα. Αλλά είναι μορφωμένη. Έχει πτυχία στα σανσκριτικά, στην εθνοαστρονομία, στην ισλανδική μουσικολογία ή σε κάτι εξίσου περιζήτητο στη σημερινή αγορά. Ακόμη και αν μπορούσε να βρει δουλειά στον τομέα που έχει σπουδάσει, δεν θα έβγαζε το ψωμί της –κι έτσι προτιμά να το σερβίρει. (Δεν πρέπει να συγχέουμε τη σερβιτόρα-ιδιοφυΐα με τη σερβιτόρα-επίδοξη ηθοποιό, που είναι τόσο διαδεδομένη στο Μανχάταν και το Λος Άντζελες και τόσο διαφορετική από την αδελφή της σε ιδιοσυγκρασία και δείκτη ευφυΐας.)

Ως τύπος, η σερβιτόρα-ιδιοφυΐα είναι γλυκιά και τσαχπίνα, με χιούμορ και μυαλό· νέα, υποτιμημένη, μοιρολάτρισσα, εξουθενωμένη, κεφάτη (όχι ευτυχισμένη, κεφάτη: υπάρχει διαφορά και αυτή την καταλαβαίνει), λιγουλάκι μποέμ, συχνά οριακά αλκοολική, πολλές φορές όμορφη (αν και τα μαλλιά της βρομάνε κουζινίλα και μπαρ), ανεξάρτητη σαν αρκούδα (αν και πάντα ελπίζει να βρει τον «αληθινό έρωτα») και, πάνω απ' όλα, *γνήσια*.

Συγκαλυμμένα συναισθηματική, περιποιείται τα παιδάκια και τους ηλικιωμένους, αλλά μόνο ο φόβος της απόλυσης την εμποδίζει να δώσει στον ενοχλητικό πελάτη τα αχαμνά του μαζί με το λογαριασμό.

Δεν την πειράζει λίγο καλοπροαίρετο φλερτάρισμα, και αν φλερτάρεις με οίστρο και πνεύμα, μπορεί να το ανταποδώσει. Ποτέ, όμως, ποτέ μην προσπαθήσεις να την εντυπωσιάσεις με το βιογραφικό σου. Η ανοχή της για τους φαντασμένους γιάπηδες τελειώνει με τη βάρδια της, μερικές φορές νωρίτερα. Διαβάζει τους άντρες σαν μενού και το καταλαβαίνει πάντα όταν της δίνουν απομεινάρια ή σουφλέ τεχνητά φουσκωμένα.

Αν σταθείς ποτέ τόσο τυχερός ώστε να σε πάει σπίτι της, σ' εκείνη την γκαρσονιέρα με τα κακοφτιασμένα ράφια των βιβλίων και τις αφίσες της Φρίντα Κάλο, θα ανακαλύψεις ότι ενώ στη δημόσια τραπεζαρία είναι απλώς όσο ικανή χρειάζεται να είναι, στην ιδιωτική κρεβατοκάμαρα είναι βιρτουόζα. Πέντε αστέρια και βάλε! Μετά, μπορεί να συζητήσεις μαζί της τη θεωρία του χάους ή τις τρεις πτυχές της μητέρας θεάς στις καθολικές μορφές τέχνης –ενώ της κάνεις μασάζ στα πρησμένα πόδια.

Τελικά φεύγει από το σέρβις για το πανεπιστήμιο ή για να παντρευτεί, αλλά αν δεν πάρει υποτροφία ή μια καλή διατροφή, το πιθανότερο είναι ότι θα ξαναγυρίσει μετά από μερικά χρόνια και θα απαγγέλλει πάλι τις σπεσιαλιτέ της μέρας με το δικό της ιδιαίτερο μίγμα εγκαρδιότητας και πλήξης.

Πολυμαθής διεκπεραιωτής αυγών και ζαρζαβατικών, λόγιος μεταφορέας ψωμιών και γαρίδων, ευφράδης άγγελος της μηλόπιτας, η σερβιτόρα-διοφυΐα έχει βάρδια αυτήν τη στιγμή σε εκατοντάδες εστιατόρια των ΗΠΑ, με το χαμόγελο έτοιμο και συμπλήρωμα τη σάλτσα. Ξεσκονίστε λοιπόν, τον Σοπενχάουερ και δώστε παραγγελία –και πουρμπουάρ, κύριος, πουρμπουάρ. Της αξίζει κάτι παραπάνω σήμερα.

Γι' αυτήν τραγουδώ.

Playboy, 1991

Ρέι Κροκ

ΑΝ ΟΙ ΑΓΕΛΑΔΕΣ ΕΒΛΕΠΑΝ ΤΑΙΝΙΕΣ ΦΡΙΚΗΣ, όλοι ξέρουμε ποιο θα ήταν το αγαπημένο τους τέρας.

Φανταστείτε μεσάνυχτα Παρασκευής κάτω στη φάρμα, και οι Γκέρνσεϊ και οι Άνγκους είναι μαζεμένοι γύρω από την τηλεόραση του στάβλου παρακολουθώντας μαγεμένοι την επανάληψη του κλασικού αγελαδοδρίλερ, *Με τα Μαστάρια Ανάποδα*, όταν ξαφνικά τα φώτα τρεμοσβήνουν, ακούγεται μουσική από εκκλησιαστικό όργανο και μπαίνει στη σκηνή ένας φουσκωμένος, αγγελικός ογδοντάρης με επαγγελματικό κοστούμι κραδαίνοντας έναν μπαλτά και φορώντας ένα μαγικό δαχτυλίδι με συμβολικές χρυσές αψίδες πάνω, κι ένα τρομοκρατημένο μουγκάνισμα υψώνεται από το κοπάδι και ακολουθεί μεγάλη τρεμούλα μασταριών και ουρών. Εκείνη τη στιγμή, ένας μικρός ταύρος στο πίσω μέρος ακούγεται να ρωτά, «Μαμά, τις Απόκριες μπορώ να ντυθώ Ρέι Κροκ;»

Για τις αγελάδες, ο Ρέι Κροκ είναι ο Φρανκενστάιν των φραντσάιζ, ο Χίτλερ της αγελαδογενοκτονίας, ένας δαίμονας που έχει στείλει γύρω στους 550.000 συγγενείς τους στη μηχανή του κιμά, χαμογελώντας και παρακινώντας τους μπράβους του με το μακάβριο σύνθημα, «Μην ξεχνάτε, είκοσι μπιφτέκια στο κιλό!»

Δεν είναι παρήγορο για τις αγελάδες το γεγονός ότι ο Κροκ έχει καταδικάσει επίσης πενήντα εκατομμύρια αγγούρια να γίνουν πίκλες ψιλοκομμένες ή ότι έχει βράσει πάνω από μισό δισεκατομμύριο πατάτες σε λάδι. Όπως φαίνεται, αυτό δεν ενοχλεί τις πατάτες

και τα αγγούρια. Λένε ότι τους αρέσει να περνούν επεξεργασία. Τη θεωρούν χειραφέτηση.

Οι βοτανολόγοι, ιδιαίτερα αν είναι καθολικοί, μπορεί να υποστηρίξουν ότι τα αγγούρια, αφού στην πραγματικότητα είναι οι ωοθήκες της αγγουριάς, μπορούν να βρουν εκπλήρωση μόνο μέσα από την αναπαραγωγή, αλλά η αλήθεια είναι ότι πολλά από αυτά τα λαχανικά έχουν βαρεθεί πια να τα θεωρούν σεξουαλικά αντικείμενα και εργοστάσια παραγωγής μωρών. Θέλουν να ξεφύγουν από το καλούπι, να ταξιδέψουν και να γνωρίσουν τον κόσμο και να τα εκτιμήσουν για τη δική τους αξία και μόνο. Και ο Κροκ τους δίνει αυτή την ευκαιρία. Αν οι πίκλες φορούσαν σανδάλια, ο Ρέι Κροκ θα ήταν ο Μωυσής. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Το κατά πόσο θα επιλέξει κανείς να δηγήσει μαζί με τα κρεατικά ή να πανηγυρίσει μαζί με τα λαχανικά είναι μια θρησκευτική απόφαση καθαρά προσωπική στην οποία δεν χωρούν εξωτερικές παρεμβάσεις. Το θέμα εδώ δεν είναι αν ο Κροκ έχει ξεκληρίσει μια σημαντική ποσότητα χλωρίδας και πανίδας, ούτε αν έχει γίνει τρομακτικά πλούσιος με αυτό τον τρόπο, αλλά ότι ο τρόπος με τον οποίο εμπορεύεται τα υπολείμματα των θυμάτων του έχει μεταμορφώσει τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Ο Κροκ, φυσικά, είναι ο άνθρωπος που κρύβεται πίσω από τα Μακντόναλντς. Ήταν ένας μεσόκοπος πωλητής μηχανών του μιλκ-σέικ στο Σικάγο, όταν το 1954 πήγε να δει κάποιους πελάτες του στο Σαν Μπερναντίνο και είδε το μέλλον. Το όνομά του ήταν φαστ-φουντ.

Απορημένος πώς ένα μικρό ντράιβ-ιν στην Καλιφόρνια κατάφερνε να χρησιμοποιεί οχτώ από τα Μούλτι-μιξερ του ταυτόχρονα, ο Κροκ πήγε να κάνει επιτόπια έρευνα και βρήκε ένα εστιατόριο απογυμνωμένο στο ελάχιστο δυνατό από σέρβις και μενού, ένα εργαστήριο ακριβείας που παρήγαγε τηγανητές πατάτες, αναψυκτικά και χάμπουργκερ των δεκαπέντε σεντς σε εργοστασιακή γραμμή παραγωγής. Το εστιατόριο αυτό, με την επωνυμία Μακ και Ντικ, δημιούργημα των αδελφών Μακντόναλντ, συνδύαζε ταχύτητα, απλότητα και «βρωσιμότητα» σε βαθμό που έφερε ίλιγγο στον Κροκ,

ιδιαίτερα όταν τα δυο αδέρφια συμφώνησαν αμέσως να του πουλήσουν τα δικαιώματα για δημιουργία παρόμοιων εστιατορίων σε όλη τη χώρα. Ήταν λες και ο Χένρι Φορντ παντρεύτηκε τη Μηλόπιτα της Μαμάς και υιοθέτησαν τον Ρέι σαν γιο και κληρονόμο τους.

Ο Μακ και ο Ντικ Μακντόναλντ δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα φιλόδοξοι και έτσι περισσότερο τον εμπόδισαν παρά τον βοήθησαν. Ο Κροκ όμως, ένας δραστήριος οραματιστής, έχτισε μια αυτοκρατορία 7,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων αποτελούμενη από 7.400 ντράιβ-ιν, και κάπου σε αυτή την πορεία έδωσε στο διπλό χάμπουργκερ Μπιγκ Μακ το όνομα ενός από τους αδελφούς. (Αφού τα Μακντόναλντς είναι «οικογενειακά» εστιατόρια, εύκολα καταλαβαίνει κανείς γιατί δεν έδωσε το όνομα του άλλου αδελφού.)*

Η σύγχρονη Αμερική κυριαρχείται –περιβαλλοντικά, πολιτισμικά και ψυχολογικά– από δρόμους ταχείας κυκλοφορίας, και τα Μακντόναλντς και οι μιμητές τους (Εμπρός, Μπέργκερ Κινγκ! Εμπρός, Γουέντις! Εμπρός, Τζακ ιν δε Μποξ!) καλλιέργησαν την κουλτούρα των αυτοκινητοδρόμων και της επέτρεψαν να ανθίσει. Στο παρελθόν, οι πεινασμένοι αυτοκινητιστές μπορούσαν να κοιτάζουν μέσα από τα παρμπρίζ τους και να διαλέξουν από μια λαμπρή στέλειωτη σειρά από εστιατόρια και μπάρμπεκιου που υπήρχαν κατά μήκος του δρόμου. Όμως, μια τέτοια παράταξη από ατραξιόν αναιρούσε το σκοπό ενός ταχυσυγκινητοδρόμου, και το ίδιο ισχύει για το χρώνο και τον κόπο του οδηγού αν ήταν υποχρεωμένος να βγει από την οδική αρτηρία στην τύχη και να ψάξει σε μια άγνωστη γειτονιά για ένα άγνωστο εστιατόριο που να ταιριάζει με το πρόγραμμά του, το πορτοφόλι του και το γούστο του.

Χάρη στον Κροκ, οι μεταναστεύουσες μάζες απλώς σηματοδούν με τα πεταχτά στομάχια τους τις χαρακτηριστικές ασίδες, λεπτόγραμμες στη μορφή και χαρούμενες στο χρώμα τους, και μέχρι να έρθει το πρώτο ρέψιμο βρίσκονται πάλι πίσω στο δρόμο, γρήγορα ταϊσμένοι και σχεδόν γαλήνιοι, πράγμα που συγκεκριμένα σημαίνει ότι: δεν τους έκλεψε ο ταμίας, δεν τους πρόσβαλε ο μετρ,

* Η λέξη «Ντικ» σημαίνει και «πέος». (Σ.Τ.Μ.)

δεν τους καθυστέρησε ίσως ένας ιδιότροπος σεφ, μια όμορφη σερβιτόρα ή μια παράξενη γεύση. Ούτε πνίγηκαν από το λίπος, ούτε σκόνταψαν στο *x ενός oie roti aux pruneaux*. Με τα Μακντόναλντς είναι ασφαλείς.

Και αυτό είναι η μύγα μες στο γάλα του Εγκ ΜακΜάφιν. Ή μάλλον, η μύγα είναι ότι δεν υπάρχει ποτέ μύγα σ' ένα Εγκ ΜακΜάφιν. Το ανθρώπινο πνεύμα χρειάζεται έκπληξη, ποικιλία και ρίσκο για να διευρυνθεί. Η φαντασία τρέφεται με την πρωτοτυπία. Όσο атρoφεί η φαντασία, οι εναλλακτικές δυνατότητες μειώνονται. Όσο λιγότερες είναι οι δυνατότητές μας, τόσο πιο ζοφερές γίνονται οι προοπτικές και τόσο μεγαλύτερη η επιδεκτικότητά μας στον έλεγχο. Το πάντρεμα της υψηλής τεχνολογίας και της εστίασης έχει δημιουργήσει μια ρομποτική κουζίνα, ένα ολοκληρωτικό χάμπουργκερ, την τυποποιημένη τροφή ενός Γενναίου Καινούργιου Κόσμου.

Τα Μακντόναλντς όχι μόνο μαγειρεύουν με κομπιούτερ ώστε κάθε μικροσκοπική τηγανητή πατάτα να είναι πανομοιότυπη στο χρώμα, την υφή και τη θερμοκρασία, αλλά έχει και «ειδικά σχεδιασμένες συσκευές διανομής» ώστε το Μπιγκ Μακ που μπορεί να φάτε σήμερα στο Σιάτλ να έχει «ειδικές σάλτσες» ακριβώς στην ίδια ποσότητα που τις είχε και ο ξαδελφός του που καταβροχθίσате τον προηγούμενο μήνα κοντά στο Ντιτρόιτ. Αν αυτή η ακραία ομοιομορφία δεν ενεργοποιεί τους συναγερμούς σας, έχετε μισομετακομίσει ήδη στη μυρμηγκοφωλιά του Σκίներ.

Παρ' όλα αυτά, δεν παύουμε να ζούμε σε μια πλουραλιστική κοινωνία, όπου κατά πάσα πιθανότητα υπάρχουν αρκετά μαθήματα γαλλικής μαγειρικής και αρκετά μεξικάνικα μπαρ σούσι για να ικανοποιήσουν τον καλλιεργημένο ουρανίσκο και τη γλώσσα που διψά για περιπέτεια. Επί πλέον έχουν αρχίσει να εξαπλώνονται αλυσίδες χάμπουργκερ «γκουρμέ», όπως η Ρεντ Ρόμπιν και η Χάμπουργκερ Χάμλετ.

Τι σημασία έχει, λοιπόν, αν η δημοκρατία τείνει να προάγει τη μετριοτήτα και τα Μακντόναλντς αντιπροσωπεύουν τη μετριοτήτα στο ζενίθ της, στην υπέρτατη μορφή της; Τα φαστ-φουντάδικα ταιριάζουν απόλυτα στην Αμερική, σ' έναν πληθυσμό που βρίσκεται

σε συνεχή κίνηση· σ' έναν ευμετάβλητο, άτυπο λαό, απαλλαγμένο από εκζητήσεις και από την παράδοση· μια γλυκά άξεστη φυλή που υπονομεύεται από την ίδια της τη χυδαία αφέλεια αντί από τον ασιατικό στωικισμό ή από το ευρωπαϊκό ανγκστ. Σήμερα υπάρχουν Μακντόναλντς στο Τόκιο και στη Βιέννη, αλλά δεν ταιριάζουν στο περιβάλλον και δεν θα ταιριάζουν ποτέ. Εδώ αποτελούν την καρδιά του πράγματος, μινιμαλιστικές κουζίνες μιας κουλτούρας χωρίς τάξεις που δεν έχει χρόνο για καθυστερήσεις στο δρόμο της ως την άκρη του επόμενου ουράνιου τόξου.

Όταν έχουμε να κυνηγήσουμε όνειρα, να απολαύσουμε πιο πράσινα λιβάδια, να προλάβουμε προθεσμίες, να κάνουμε τεστ, να ψωνίσουμε σε εμπορικά κέντρα, να δούμε ματς, να παρακολουθήσουμε τηλεοπτικές εκπομπές ή να αποφύγουμε άδεια μοναχικά διαμερίσματα, ανεφοδιαζόμαστε εν πτήση. Οι αλυσίδες όπως τα Μακντόναλντς κάνουν τον ανεφοδιασμό εύκολο, αν και μπανάλ.

Ο Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική, ο Τζέφερσον την επινότησε, ο Λίνκολν την ένωσε, ο Γκόλντουνι τη μυθοποίησε και ο Κροκ την μακντοναλντοποίησε. Η κυρίαρχη ατμόσφαιρα αυτής της χώρας θα μπορούσε να έχει δημιουργηθεί από έναν παντογνώστη κομπιούτερ, από ένα ακατανίκητο νέο οπλικό σύστημα, από μια πολιτική επανάσταση, ένα καλλιτεχνικό κίνημα ή ένα γονιδιο-αλλοιωτικό φάρμακο. Δεν είναι υπέροχο που τελικά δημιουργήθηκε από ένα χάμπουργκερ;

Γιατί το χάμπουργκερ είναι ζεστό και αρωματικό και ζουμερό. Το χάμπουργκερ είναι μαλακό και μη απειλητικό. Αντιπροσωπεύει την ίδια την Μεγάλη Μητέρα, εκείνη που μας θρέφει από την αρχή.

Ένα χάμπουργκερ είναι μια εικόνα διαστρωματωμένων κύκλων, και ο κύκλος είναι ταυτόχρονα το πιο πνευματικό και το πιο αισθησιακό από όλα τα σχήματα. Ένα χάμπουργκερ είναι κοινωνικό και αμυδρά ερωτικό: η ρόγα της Θεάς, η αφδονία του ομφαλού της Εύας. Είσαι αυτό που νομίζεις ότι τρως.

Και κυρίως, ένα χάμπουργκερ δεν παίρνει στα σοβαρά τον εαυτό του. Έτσι, ενσαρκώνει εκείνη τη γενναιοδωρή αίσθηση του χιούμορ που επιμένει να υπάρχει στην Αμερική ακόμη και την ώρα που

το μπείκόν μας καίγεται και τα κουλουράκια μας θρυμματίζονται. Τα Μακντόναλντς έχουν σερβίρει σαράντα πέντε δισεκατομμύρια χάμπουργκερ, και όλα, από το πρώτο μέχρι το τελευταίο, είχαν ένα χαμόγελο στο πρόσωπό τους.

Έτσι, δώστε χάρη στον Ρέι Κροκ για τα εγκλήματά του σε βάρος των αγελάδων, αναστείλτε την ποινή του για την ενέδρα που έστησε στην ατομικότητά μας στη Χαράδρα της Τυποποίησης, δώστε εντολή να εκτελέσει όχι πάνω από, ας πούμε, πενήντα χιλιάδες ώρες κοινοτικής υπηρεσίας επειδή μας μετέτρεψε σε μια παπίσια στρουμπουλή χοντροκώλα φυλή. Ναι, μας άλλαξε τις συνήθειες, αναμφισβήτητα προς το χειρότερο, αλλά ένας άνθρωπος που μπορεί να πει για τον εαυτό του, όπως είπε ο Κροκ, ότι «χρειάζεται ένα ορισμένο είδος ανθρώπου για να δει την ομορφιά που έχει ένα ψωμάκι του χάμπουργκερ», είναι ένας άνθρωπος που δεν μασάει.

Esquire, 1983

Τζένιφερ Τζέισον Λι

ΘΕΛΩ ΝΑ ΣΑΣ ΜΙΛΗΣΩ ΓΙΑ ΤΗ ΣΑΥΡΟ-ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ, θέλω να σας μιλήσω για τη Μορφαλλάκτρια, θέλω να σας μιλήσω για μια πιο όμορφη χίμαιρα και ένα πιο σκοτεινό ρόδο, θέλω να σας μιλήσω για τις τρεις πλευρές της Παγκόσμιας Θεάς –παρθένα, μητέρα και γριά· ή αλητάκι, πόρνη και μάγισσα– όπως εκδηλώνονται σε μια μικροκαμωμένη νεαρή ηθοποιό από τη Νότια Καλιφόρνια, που μπορεί να αναγνωρίσετε το όνομά της αλλά που θα δυσκολευτείτε να θυμηθείτε το πρόσωπό της γιατί είναι τόσο διαφορετική από ταινία σε ταινία, που θα παίρνατε όρκο ότι δεν είναι μια γυναίκα αλλά μια εγκυκλοπαίδεια γυναικών, μια θηλυκή πανοπλία: τα τρεις χιλιάδες πρόσωπα της Εύας.

Θέλω να σας πω ότι είναι ένα ραντάρ αναζήτησης αλήθειας, πως όταν αναπτύσσει ένα ρόλο πηγαίνει απευθείας στην ψυχή του χαρακτήρα και μετά τη συμπληρώνει με λεπτομέρειες απρόσμενης και τρομακτικής ακρίβειας. Ο θρίαμβός της είναι η προθυμία της να κατεβεί στον πράσινο βούρκο στον πυθμένα της ψυχής, ανάμεσα στα ποντίκια και τα μαύρα σκαθάρια, μόνο και μόνο για να αναδυθεί πάλι κρατώντας κάτι όμορφο, κάτι καλό, κάποιο λεκιασμένο και χτυπημένο συναισθηματικό αντίστοιχο του Ιερού Γκραλ.

Και θα πρέπει να σας πω ότι ενώ μπορεί να ακτινοβολεί με μια ήρεμη πυράκτωση τόσο στην οδόνη όσο και στη σκηνή, αν τη γνωρίζατε ανάμεσα σε γυρίσματα θα τη βρίσκατε να κάνει ανεπιτηδευτα τις πιο πεζές καθημερινές δουλειές και να υποδέχεται τις ερωτήσεις σας για την τέχνη της μ' ένα γέλιο τόσο μουσικό και ντρο-

παλό, που θα μπορούσε να το κάνει γαργάρα η Μέριλιν Μονρόε. Η έλλειψη υποκρισίας ενισχύει τις υποκριτικές της ικανότητες.

Τέλος, σε σχέση με την παράδοση περσόνα της –μύγα και αράχνη, ηλιαχτίδα και ανεμοστρόβιλος, κουταλάκι της κρέμας και μαχαίρι για γδάριμο–, επιτρέψτε μου να αναφέρω ότι ο Άλαν Ρούντολφ, που σκηνοθέτησε την ερμηνεία της στο *Η Κυρία Πάρκερ και ο Φαύλος Κύκλος*, μια ερμηνεία που σε διαπερνά ως το μεδούλι, είπε κάποτε, «Όταν την πρωτογνώρισα, ήθελα να την προστατέψω. Αφού την έμαθα καλύτερα, ήθελα να με προστατέψει αυτή».

Το όνομά της είναι Τζένιφερ Τζέισον Λι. Ας πάρουμε το μικρό της χέρι στο δικό μας. Και μετά ας της ζητήσουμε να μας φυλάει κι εμάς από τις απάνθρωπες σκιές που αυτή, με την αντιφατική της αδωότητα, φαίνεται να καταλαβαίνει τόσο καλά.

Esquire, 1994

Λέοναρντ Κοέν

ΤΟΝ ΚΑΤΕΒΑΣΑΝ ΚΩΠΗΛΑΤΩΝΤΑΣ από το βορρά μέσα σ' ένα δερμάτινο κανό επανδρωμένο με τρολ. Η γούνινη κάπα του είχε μια κρούστα από κερί, το συνοφρύωμά του λεκέδες μπλε από κρασί –αν και αυτό σπάνια το πρόσεχε κανείς γιατί το έκρυβε η μάσκα της αλεπούς που φορούσε πάντα. Με μια πένα από φτερό στα δόντια του, ένα μοναχικό δάκρυ να στριφογυρίζει στην παλάμη του χεριού του, ήταν ο νέος πρίγκιπας ποιητής του Μόντρεαλ, αρρενωπός, αμόλυντος, που ήρθε αναζητώντας πιο ανθεκτικές πόρτες για να καρφώσει τους σπαρακτικούς στίχους του.

Στο Μανχάταν έπεσε άμμος στο μελανοδοχείο του. Στη Βιέννη εξερράγη το κουτί με τα μπαχαρικά του. Και στην Ελλάδα, στο νησί της Ύδρας, ήρθε ο Ορφέας τα χαράματα καβάλα σ' ένα διάφανο γαίδαρο και πέρασε νέες χορδές στη φηγή του κιθάρα. Από εκείνη τη στιγμή άφησε τον εαυτό του πρόθυμα και αδιάντροπα εκτεθειμένο στην αρρώστια της μουσικής. Στη φευγαλέα θρησκευτικο-σεξουαλική περιέργεια του σοβαρού αναζητητή προστέθηκε το ανοιχτά παράτολμο πάθος του ρομαντικού τροβαδούρου. Όταν γύρισε στην Αμερική, τα τραγούδια δούλευαν μέσα του σαν μέλισσες στη σοφίτα και οι ειδήμονες ένιωθαν ανεξέλεγκτη μια λαχτάρα για το νυχτερινό του μέλι, παρόλο που μερικές φορές τους πλήγανε την καρδιά.

Τώρα, τριάντα χρόνια αργότερα, καθώς η κοινωνία οδεύει τρεκλίζοντας προς τη χιλιετία χειρονομώντας αλαφιασμένα και στριγκλίζοντας σαν ουραγοτάγκος μ' ένα μαχαίρι καρφωμένο στα

πλευρά, ο Λέοναρντ Κοέν –το όραμά του, το δώρο του, η επιμονή του– βρίσκει επιτέλους την αναγνώριση που του αξίζει. Μπορεί να είναι επειδή μιλά στο πληγωμένο *zeitgeist* με ιδιαίτερη ευγλωττία και ακρίβεια, μπορεί να είναι απλώς μια πολιτισμική χρονική υστέρηση, ένα ακόμη παράδειγμα όπου οι πολλοί μέσα στη βραδυπορία τους ανοίγουν καθυστερημένα τα αφτιά τους σε αυτό που οι λίγοι άκουγαν από την αρχή. Όπως και να έχει το πράγμα, η χρυσωμένη αυλαία κουρελιάστηκε, η πύλη μπούγκι-γούγκι τραντάχτηκε κι έπεσε από τους μεντεσέδες της, και να ο Λέοναρντ Κοέν να κάθεται σ' έναν βωμό στον κήπο απολαμβάνοντας μετρημένα την νέα του δημοτικότητα και τον διευρυμένο σεβασμό.

Από την αρχή οι συνάδελφοί του αναγνώρισαν την ικανότητα του Κοέν να επινοεί περιεκτικές αναλογίες για τις πραγματικότητες της ζωής, το ταλέντο του να δημιουργεί στενές σχέσεις ανάμεσα στον εσωτερικό κόσμο της λαχτάρας και της γλώσσας και τον εξωτερικό κόσμο των τρένων και των βιολιών. Ακόμη και οι καλλιτέχνες που ούτε συμπεριέλαβαν τις συνδέσεις του στο ρεπερτόριό τους ούτε έχουν επηρεαστεί σημαντικά από αυτές, έχουν δηλώσει ότι θαυμάζουν την ποιότητά τους: τις σκοτεινές υπέροχες μελωδίες –ακουστικά μπουκέτα από γαρδένιες και αγκάδια– που θυμίζουν έναν ηλεκτρισμένο, απογευμανοποιημένο Κουρτ Βάιλ· τους εύθυμα (και επομένως επικίνδυνα) πένθιμους στίχους που ξεφλουδίζουν το μήλο της αγάπης και το ροδάκινο της λαγνείας μ' ένα μαχαίρι που κόβει ως τα βάθη του μυστηρίου, σ' ένα στρώμα που ο Κόουλ Πόρτερ δεν μπορούσε να αποκαλύψει.

Η επιθυμία τους να τιμήσουν τον τραγουδοποιό Λέοναρντ Κοέν είναι αυτή που έκανε μια αντιπροσωπεία από τους λαμπρότερους καλλιτέχνες μας να ανεβούν ένας-ένας, και με ξυλαράκια τζος να καπνίζουν στο χέρι, την απότομη και αλμυρή σκάλα του Πύργου του Τραγουδιού.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι ο τιμώμενος έχει γνώση του μυστικού του σύμπαντος, το οποίο, για την περίπτωση που αναρωτιέστε, είναι απλώς αυτό: ότι τα πάντα συνδέονται μεταξύ τους. Τα πάντα. Πολλές από τις συνδέσεις, αν όχι οι περισσότερες, δύσκολα προσ-

διορίζονται. Το όργανο, το εργαλείο, η εστιασμένη ακτίνα που μπορεί να αποκαλύψει και να φωτίσει αυτές τις συνδέσεις είναι η γλώσσα. Και όπως ακριβώς ένας ξαφνικός έρωτας συχνά φωτίζει το βιοχημικό ουρανό του ανθρώπου πιο πυροτεχνηματικά από οποιαδήποτε βαθιά και μόνιμη προσκόλληση, έτσι και ένα απίδανο απρόσμενο ξέσπασμα γλωσσικής φαντασίας συνήθως αποκαλύπτει μεγαλύτερες αλήθειες ακόμη και από τις πιο λόγιες και κοπιαστικές μελέτες. Πραγματικά, η ποιητική εικόνα ίσως είναι η μοναδική μέθοδος που μπορεί έστω και ελάχιστα να φωτίσει την ανατομία της ρομαντικής επιθυμίας, και πολύ περισσότερο να αποκαλύψει την κρυφή μυστικιστική ουσία του υλικού κόσμου.

Ο Κοέν είναι ένας αριστοτέχνης της ημι-σουρεαλιστικής φράσης, του «παράλογου» στίχου που μιλά τόσο άμεσα στο ασυνείδητο ώστε η επιφανειακή του ασάφεια να μεταμορφώνεται σε υπέρτατη, αν και φευγαλέα, κατανόηση: κατανόηση των μαγευτικών λεπτών αποχρώσεων του σεξ και των ακατανόητων επιθέσεων της κουλτούρας. Αναμφίβολα, οι σημαντικοί συνάδελφοί του αποδίδουν τώρα φόρο τιμής στη στιχουργική του αριστοτεχνία. Όμως, μπορεί να υπάρχει και κάτι άλλο. Όσο πολυποίικες, όσο ευδιάκριτες, όσο απολαυστικές κι αν είναι καθεμία από τις εκφράσεις του, μέσα στις ατομικές τους ερμηνείες ακούγεται ακόμη η μακρινή ηχώ της φωνής του ίδιου του Κοέν, γιατί η φωνή του είναι αυτή που, σε συνδυασμό με την πένα του, έχει εμφυσήσει ζωή σε αυτά τα τραγούδια.

Είναι μια φωνή αυλακωμένη από τα νύχια του Έρωτα, μια φωνή γδαρμένη από την τριβή της με τη φιλοσοφική λίθο. Μια φωνή μαριναρισμένη σε μπράντι από κεράσια, θειάφι, μόσχο και χιόνι· δεμένη με επιδέσμους φτιαγμένους με τρίχινο ράσο από ρημαγμένο μοναστήρι· ζεσταμένη από τα κάρβουνα που μένουν κοντά στο ποτάμι αφού φύγουν οι τσιγγάνοι.

Είναι μια φωνή μετανοούντος, μια φωνή ραβινική, μια κρούστα από άζυμη φωνητική φρυγανιά αλειμμένη με καπνό και ανατρεπτικό πνεύμα. Έχει μια φωνή σαν μοκέτα σε παλιό ξενοδοχείο, σαν κακή φαγούρα στην καμπούρα της αγάπης. Είναι μια φωνή φτιαγ-

μένη για να προφέρει τα ονόματα γυναικών –και να ταξινομεί τα μερικές φορές επικίνδυνα κάλλη τους. Κανείς δεν μπορεί να πει τη λέξη «γυμνή» όσο γυμνά τη λέει ο Κοέν. Μας κάνει να βλέπουμε τα σημάδια του καλτσόν.

Τέλος, μπορούμε να πούμε ότι η πραγματική καθημερινή περσόνα του δημιουργού στοιχειώνει αυτά τα τραγούδια, αν και δεν είμαστε σε θέση να ξέρουμε τις λεπτομέρειες του προσωπικού του τρόπου ζωής παρά μόνο συμπερασματικά. Πριν από μια δεκαετία, ένας δάσκαλος που αυτοαποκαλούνταν Σρι Μπαγκουάν Ραζνίς, βρήκε το όνομα «Ζορμπάς ο Βούδας» για να περιγράψει τον ιδανικό σύγχρονο άνθρωπο: έναν άνθρωπο στοχαστικό που διατηρεί ένα δεσμό βαθιάς αφοσίωσης με τις κοσμικές ενέργειες, αλλά νιώθει επίσης απόλυτη άνεση μέσα στη φυσική σφαίρα. Ένας τέτοιος άνθρωπος ξέρει την αξία του ντάρμα και την αξία του γερμανικού μάρκου, ξέρει πόσα να δώσει φιλοδώρημα σ' έναν σερβιτόρο σε παρισινό νάιτ-κλαμπ και πόσες φορές να υποκλιθεί σ' έναν ναό του Κιότο· ένας άνθρωπος που μπορεί να λειτουργήσει επιχειρηματικά όταν είναι απαραίτητο, αλλά και να αφήσει τον νου του να δεισδύσει σ' ένα κουκουνάρι ή τα πόδια του να χορέψουν με τρελό αυθορμητισμό αν παρακινηθεί από το τραγούδι. Αρνούμενος να γυρίσει την πλάτη του στην ομορφιά, αυτός ο Ζορμπάς-Βούδας βρίσκει στις απολαύσεις των αισθήσεων όχι μια αντίφαση αλλά μια επιβεβαίωση του πνευματικού εαυτού. Δεν ακούγεται πολύ σαν τον Λέοναρντ Κοέν;

Οδηγηθήκαμε σε μια εικόνα του Κοέν που τον θέλει να περνά τα πρωινά του κάνοντας διαλογισμό ντυμένος με κοστούμια Αρμάνι, τα απογεύματα παλεύοντας με τη μούσα, τα βράδια του καθισμένος σε καφέ όπου τρώει, πίνει και μιλά εκ βαθέων αποπλανώντας τις όμορφες του δρόμου. Είναι πολύ πιθανό αυτή η εικόνα να είναι παραμορφωμένη. Το απόκρυφο, όμως, έχει ένα ιδιαίτερο είδος αλήθειας.

Δεν έχει σημασία ουσιαστικά. Εκείνο που μετράει εδώ είναι ότι μετά από τριάντα χρόνια ο Κοέν αγορεύει στον προθάλαμο του ανεμοστρόβιλου και ότι οι γίγαντες έχουν συγκεντρωθεί για να του

αποτίσουν φόρο τιμής. Σε αυτόν –και σ' εμάς– φέρνουν τις προσφορές που έχουν σφυρηλατήσει από το σίδερο του, το μολύβι του, τον κρυπτονίτη του, το σεξουαλικό του άζωτο, τον χρυσό του.

Tower of Song, τιμητικό άλμπουμ τριακονταετίας,
σημειώσεις εξωφύλλου, 1995

Σαμπάνια στο γοβάκι

ΑΝ ΕΞΑΙΡΕΣΟΥΜΕ ΤΙΣ ΜΑΣΕΛΕΣ ΑΠΟ ΣΟΚΟΛΑΤΑ, κατά πάσα πιθανότητα δεν υπάρχει λιγότερο πρακτικό πράγμα στον κόσμο από τα γυάλινα παπούτσια: η συντομία της αναμενόμενης διάρκειας ζωής τους πρέπει να συναγωνίζεται τη φρίκη της ταλαιπωρίας που προκαλούν. Τότε, λοιπόν, η Σταχτοπούτα ήταν μια αφελής εκκεντρική, μια ανόητη με μαζοχιστικές τάσεις; Μήπως η νεραϊδονόνα της, που υποτίθεται ότι μπορούσε να δημιουργήσει τα καλύτερα μιλανέζικα δερμάτινα γοβάκια, είχε διεστραμμένη αίσθηση του χιούμορ; Ή υπήρχε κάποια κρυφή λογική πίσω από το γεγονός ότι έστειλε τη μικρή ταπεινή γλυκιά Σταχτοπούτα στο βασιλικό χορό με εύδραυστο πυρίτιο στα πόδια;

Σίγουρα το τελευταίο. Προφανώς, η πρόθεση της Νεραϊδονόνας ήταν να δαμάσει τον Πρίγκιπα του Παραμυθιού (που, αλίμονο, δεν είχε και το πιο κοφτερό μυαλό σε αυτή την ιστορία) να πει σαμπάνια από το γοβάκι της Σταχτοπούτας.

Γιατί; Γιατί καμιά χειρονομία στα χρονικά της ρομαντικής συμπεριφοράς δεν είναι τόσο ευαίσθητη όσο το να πεις από το παπούτσι μιας γυναίκας. Κάθε βαρετός δαυμαστής μπορεί να αγοράσει σε μια κοπέλα λουλούδια ή γλυκά ή ακόμη κι ένα δαχτυλίδι, να την πάει σ' έναν κινηματογράφο ή ένα Σαββατοκύριακο σε σπα, αλλά ο άνθρωπος που θα πει από ένα υπόδημα εν χρήσει είναι ένας άνθρωπος που, στο όνομα της αγάπης, δεν μπορεί σχεδόν τίποτα να τον σταματήσει. Η γυναίκα που τιμάται με αυτό τον τρόπο μπορεί να είναι σίγουρη ότι αυτός ο παράτολμος άντρας δεν φοβάται τί-

ποτα. Με την πράξη του δεσμεύεται, έστω και σε στοιχειώδες επίπεδο. Και κάτι ακόμη καλύτερο, ο τύπος έχει πλάκα!

Έτσι όπως βαδίζει πάνω σε μια λεπτή γραμμή ανάμεσα στην επιδειξιμανία και την οικειότητα, ανάμεσα στον ιπποτισμό και τη διαστροφή, η πράξη της γοβακοποσίας αυτή καθαυτήν κάνει το γοητευτικό ζήλο να πάλλεται έστω και ελάχιστα από το μακρινό ρίγος της ανωμαλίας. Πέρα από το συμβολισμό (δείτε τι λέει ο Φρόιντ για τα παπούτσια), φλερτάρει με τον κίνδυνο, έστω και αν ο κίνδυνος αυτός δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα λεκιασμένο κουτουπιέ. (Ένας πραγματικός τζέντλεμαν μετά θα σκουπίσει το εσωτερικό του υποδήματος μ' ένα καθαρό μαντίλι ή με την άκρη του πουκαμίσου του.)

Αρωματισμένο, έστω και μόνο στη φαντασία, από τα γλυκά ροζ ποδοδάχτυλα· με κολλημένη πάνω του ασφαλτό, τσίχλες ή και κάτι πολύ χειρότερο· φίλος της γης, ταλαιπωρημένο από καρφιά και θραύσματα· θυσανοστόλιτος περιπλανώμενος αγκραφογαρνίρι· στος κυρίαρχος της φουσκάλας, πεζικάριος που μεταφέρει τη λασπωμένη σημαία της μόδας, ναύτης των ασφαλτόστρωτων και πλακόστρωτων θαλασσών· παιδί του δρόμου, χορευτής από κούνια, τυφλό σαν γέρινη γάτα των μπλουζ, το ταπεινό παπούτσι –όσο κομπού ή ακριβό κι αν είναι, ένα γοβάκι δεν μπορεί ποτέ να κρύψει τις χρηστικές του ρίζες ή τη συγγένειά του με τα ζώα– το παπούτσι πρέπει να σοκάρεται όταν γίνεται ξαφνικά ένα όχημα που μεταφέρει πολυτελείς φυσαλίδες στα χείλη ενός ερωτευμένου. Και η κατάπληξη του απλώς αντικατοπτρίζει την κατάπληξη της ιδιοκτήτριάς του, γιατί καμιά γυναίκα, ούτε καν η Γκαμπόρ ή η Λόλα Μοντέζ, δεν αναισθητοποιείται ποτέ τόσο πολύ ώστε να μην εντυπωσιαστεί από τον άντρα που παρορμητικά και τελετουργικά σβήνει τη δίψα του πίνοντας από το γοβάκι της.

Παρ' όλο τον αυθορμητισμό της, όμως, η αυτοσχέδια παπουτοποσία απαιτεί ένα κάποιο πρωτόκολλο. Ενώ μπορεί να υπάρχει κάτι το ποιητικό στο να πει κανείς ένα μαρτίνι από ένα μποτίνι ή να ρουφήξει έναν καπουτσίνο από ένα Καπέζιο, αυτές οι παραλλαγές στην πράξη δεν είναι ποτέ αποδεκτές. Το επιλεγμένο παπούτσι μπο-

ρεί να έχει οποιοδήποτε χρώμα ή στίλ –φτάνει, φυσικά, να μην είναι ανοιχτό μπροστά ή αξιολύπητα ορθοπεδικό–, αλλά το ποτό που καταναλώνεται από αυτό μπορεί να είναι μόνο σαμπάνια. Ούτε μπίρα, ούτε τζιν, γάλα, τσάι, κόκα διαίτης ή νερό της μπανιέρας. Ούτε καν καλό κονιάκ ή κρασί μπορντό καλής χρονιάς. Η σαμπάνια και μόνον η σαμπάνια, με τον αναβρασμό της αστερόσκονης, με τις επίχρυσες σπίδες της, το μουσικό της τραγούδι και τις μικροσκοπικές εκρήξεις φωτός έχει την απαραίτητη μαγεία για να μεταμορφώσει ένα παπούτσι σε ιερό κύπελλο και τη γουλιά από ένα γοβάκι (που επιφανειακά μοιάζει μια μάλλον ανόητη πράξη) σ' ένα είδος τρελού κινητικού σονέτου, μια παντομίμα παράτολμης λατρείας.

Λόγω του τρόπου με τον οποίο συνδυάζει την παιχνιδιάρικη διάθεση με το πάθος, λόγω του τρόπου με τον οποίο ηλεκτρίζει τη στιγμή και προεξοφλεί το μέλλον, η κατάποση σαμπάνιας από το κατάλληλο γοβάκι μπορεί να αποτελέσει έναν τέλειο χαιρετισμό για τη νέα χιλιετία.

Όταν η μικρή ποδολέμβος της γυναίκας πλημμυρίσει από σαμπάνια έξτρα ντράι, όταν αυτό το πεζό αντικείμενο που προστατεύει τη φτέρνα και στηρίζει την καμάρα δεχτεί εισβολή από τη γλώσσα, όταν η αφοσίωση τονωθεί από το θράσος και η λαχτάρα αρνηθεί να αυτοπεριοριστεί στη συμβατική έκφραση, ε, τότε όλα μπορεί να συμβούν. Όλα.

Ποιος σοφότερος τρόπος υπάρχει, λοιπόν, για να αντιμετωπίσουμε το Μεγάλο Αύριο παρά με ανοιχτό μυαλό, περιπετειώδη διάθεση και ρομαντική καρδιά; Έτοιμοι, ή και ανυπόμονοι ακόμη, για ό,τι ήθελε προκύψει; Η Νεραϊδονόνα το ήξερε αυτό. Γι' αυτό δημιούργησε το υποδηματόμορφο ποτήρι. Και γι' αυτό πέτυχε το ποθητό αποτέλεσμα.

Έτσι, φέρε τα ψηλοτάκουνα, μωρό μου, φέρε τις γόβες σου κι ας είναι και στιλέτο. Στην υγεία σου –από τα νύχια ως την κορφή. Και Ευτυχισμένος ο 21ος Αιώνας!

Bergdorf Goodman, 1999

Κοκκινομάλλες

ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ ΜΑΛΛΙΑ είναι γυναικείο παιχνίδι.

Η σκληρή αλήθεια είναι ότι οι περισσότεροι άντρες με κόκκινα μαλλιά μοιάζουν σαν ξανθοί που χάλασαν επειδή έμειναν έξω από το ψυγείο. Μοιάζουν με καστανομάλληδες που τους άφησαν να χωνέψουν μαζί με την κοπριά πίσω από το στάβλο. Όμως το ίδιο αυτό χρώμα που σ' έναν άντρα μπορεί να μοιάζει με μούχλα πάνω σε φύλλο ή με σκουριά σε παλιατζίδικο, μια γυναίκα το φορά σαν τιάρα από ρουμπίνια.

Οι κοκκινομάλλες όχι μόνο είναι συχνά όμορφες, αλλά η ομορφιά τους υποδηλώνει λαγνεία μαζί και κίνδυνο, απόλαυση και βία, και επομένως είναι για το αρσενικό του είδους ουσιαστικά ακατανίκητη. Κόκκινο –Κόκκινος Συναγερμός– ήταν το χρώμα των μαλλιών της αρχέγονης φαρματάλας.

Φυσικά, ένα μεγάλο μέρος του «φατάλ» που συνδέεται με τις κοκκινομάλλες είναι μια ψευδαίσθηση, μια στερεότυπη προβολή των σεξουαλικά νευρωτικών αντρών. Πολλές κοκκινομάλλες είναι σεμνές σαν μπουμπούκια τριαντάφυλλου και γλυκές σαν κρέμα φράουλα. Όμως, το απλό γεγονός ότι τις βλέπουν σαν θυελλώδεις, αν όχι μοχθηρές, τους δίνει μια ορισμένη ελευθεριότητα και μια κάποια δύναμη. Σαν να είναι κληρονομικό τους δικαίωμα να είναι σκύλες. Χάρη στο χρωματισμό τους, έχουν τη γενετική άδεια να είναι τρομερές και λάγνες, μια άδεια που, ακόμη και αν δεν την ασκήσουν ποτέ, τις ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες γυναίκες που παραδοσιακά υποτίθεται ότι πρέπει να είναι ήπιες και αγνές.

Τώρα που οι γυναίκες κατεδαφίζουν αυτές τις παλιές μισογύνι-

κες προσδοκίες, θα χάσουν οι κοκκινομάλλες την ιδιαίτερη μαγεία τους; Θα καταλήξει η Πίπι η Φακιδομύτη να θεωρείται απλώς ένα ακόμη από τα καλά κορίτσια: η Χάιντι με πυρετό, η Χιονάτη στην πα-
ραλία; Όχι βέβαια. Το να πιστέψει κανείς ότι οι ξανθές και οι με-
λαχρινές είναι απλώς κοκκινομάλλες με καταπιεστική μεταμφίεση εί-
ναι σαν να πιστεύει ότι οι ιπτάμενοι δίσκοι είναι παιδικά μπαλόνια.
Γιατί, βλέπετε, οι κοκκινομάλλες είναι μεταλλαγμένες.

Το κατά πόσο πηγάζουν από γονίδια διαταραγμένα από χθό-
νιες δυνάμεις ή έχουν «φυτευτεί» εδώ από επικυρίαρχους του δια-
στήματος είναι θέμα αμφισβήτησης και διαμάχης ανάμεσα σε λο-
γίους. Είναι αρκετό για μας να αναγνωρίσουμε ότι οι κοκκινο-
μάλλες είναι αφύσικα όντα, βιοηλεκτρικά συνδεδεμένα με σφαί-
ρες παράξενης δύναμης, κινδύνου, έκστασης και μένους. Ποια εί-
ναι η αποστολή σας ανάμεσά μας, ω εσείς θυγατέρες της αρχαί-
ας Χένας, ω εσείς πράκτορες της πανσελήνου; Είναι αστρικοί χάρ-
τες αυτά τα σχήματα που αποτυπώνουν οι φακίδες σας; Πώς εξη-
γείτε το γεγονός ότι ζείτε περισσότερο από το μέσο άνθρωπο;
Πού βρήκατε αυτό το τόσο ευαίσθητο δέρμα; Και γιατί οι μπου-
κλες σας έχουν την ίδια απόχρωση με το ερωτικό μαράζι;

Αλίμονο, οι ερωτήσεις είναι μάταιες: είτε δεν ξέρουν είτε δεν
θέλουν να μας πουν –και ποιος έχει το κουράγιο να πιέσει μια
κοκκινομάλλα; Μπορεί να μη μάθουμε ποτέ την προέλευση ή το
νόημά τους, αλλά κατά πάσα πιθανότητα αυτό δεν έχει σημασία.
Θα συνεχίσουμε να πηδάμε έξω από το τηγάνι μας για να βρε-
θούμε στη φωτιά τους, ευγνώμονες για την ευκαιρία να σκανδα-
λιστούμε από την εκδικητική τους μανία, πραγματική ή φανταστι-
κή, και να δοκιμάζουμε πότε-πότε το ερωτικό μας σθένος στη θρυ-
λική κόλαση του πάθους τους.

Κοκκινομάλλες! Αιματόχρωμα σανγκουίνια! Πύρινα πυροτε-
χνήματα! Ουράνιες μέγαιρες και βασίλισσες του χαλκού! Είδη να
μην πάσουν ποτέ να λεκιάζουν τις λευκόψωμες ζωές μας με το
υπερφυσικό τους κέτσαπ.

GQ, 1988

Άλαν Ρούντολφ

ΣΤΙΣ ΕΞΥΠΝΕΣ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΝΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ του Άλαν Ρούντολφ, οι λε-
πτές αποχρώσεις δουλεύουν ασταμάτητα σαν μέλισσες σε κυψέ-
λη. Ένα αεικίνητο σμήνος από αδιόρατα νοήματα παράγει έναν
πυρήνα αφηγηματικής κηρήθρας με περισσότερα στρώματα και
από τη γαμήλια τούρτα ενός αρχαιολόγου, και αυτό το ενεργο-
ποιημένο δίκτυο γίνεται ακόμη πιο εκπληκτικό γιατί η πολύπλοκη
δομή του φαίνεται στην αρχή ασαφής και αυτοσχέδια.

Τα οριζόντια στρώματα της λαγνείας και του ανγκστ διασταυ-
ρώνονται με κατακόρυφα στρώματα πνεύματος και ομορφιάς (πα-
ρά τους λιτούς προϋπολογισμούς, όλες οι ταινίες του Ρούντολφ
είναι υπέροχες για το μάτι και το αφτί), αλλά το στρώμα που με
ενθουσιάζει περισσότερο (και το στρώμα αποτελείώνει τους βλά-
κες) είναι το λοξό στρώμα της γκαφατζίδικης χαζομάρας που κό-
βει γωνιαστά το κινηματογραφικό του πλέγμα σαν μαχαίρι για το
βούτυρο που ξέχασε να πάρει το λίδιό του και μετατράπηκε σε τρι-
μπουσόν.

Για πολλούς η λέξη «γκαφατζίδικη χαζομάρα» μπορεί να υπο-
δηλώνει ένα είδος καλοπροαίρετης ηλιθιότητας. Με χιουμοριστι-
κές προεκτάσεις. Όμως, η συστηματική παρατήρηση με έχει οδη-
γήσει να ορίσω την «γκαφατζίδικη χαζομάρα» ως κάτι «αλλόκο-
το αλλά φιλικό για το χρήστη». Με χιουμοριστικές προεκτάσεις.
Και αυτός είναι ο ορισμός που χρησιμοποιώ εδώ.

Για την περίπτωση που υπάρχει κανείς που δεν το έχει προσέ-
ξει, ο μικρός μας πλανήτης είναι *très* αλλόκοτος. Ένα μέρος της

αλλόκοτης τρέλας μας είναι βίαιο και φρικτό, καλύπτοντας το φάσμα από την πλήρη άνθιση του πολέμου και της γενοκτονίας μέχρι τα κρυφά μπουμπούκια του προσωπικού κακού που συνηθίζει ο Ντέιβιντ Λιντς να βάζει στα άλμπουμ του με τα αναμνηστικά από μικρές πόλεις. Πολύ πιο διαδεδομένη –αλλά σαφώς πιο δύσκολο να αποτυπωθεί από το σοβαρό καλλιτέχνη– είναι η μη απειλητική ποικιλία της αλλόκοτης τρέλας: το αλλόκοτο του εκκεντρικού, το τικ, η αντίφαση, η μισοκρυμμένη ιδιοσυγκρασία, η παθιασμένη παρόρμηση που όταν ικανοποιηθεί, δίνει ένα νέο παράξενο στροβίλισμα στην καρδιά.

Οι ζωές όλων μας είναι τουλάχιστον λιγάκι παλαβές, ιδιαίτερα στον τομέα των αισθηματικών σχέσεων. Η ιδιαίτερη ιδιοφυΐα του Ρούντολφ είναι να φωτίζει τις παλαβές τάσεις και να αποκαλύπτει πώς αυτές –και όχι η σύμβαση ή ο ορθολογισμός– εκφράζουν τα βαθύτερα ρεύματα του είναι μας. Η προσοχή που δίνει ο Ρούντολφ στην επονομαζόμενη «αλλοπρόσβαση» συμπεριφορά μας είναι ακριβώς εκείνη που χαρίζει σε ταινίες όπως οι *Choose Me*, *The Moderns* και *Trouble in Mind* την κωμική και ερωτική ζωτικότητα τους, την ψυχολογική τους αλήθεια, το ωοειδές τους περίγραμμα.

Ο σωστός χαρακτηρισμός είναι «ωοειδής», αλλά και το «ελλειπτικός» αρκεί. Το σχήμα της μπάλας του ράγκμπι, τέλος πάντων. Οι περισσότερες ταινίες, μυθιστορήματα ή θεατρικά έργα αναπηδούν σαν μπάλες του μπάσκετ, δηλαδή πάνω-κάτω, πάνω-κάτω, κινούμενες σε κανονική κατεύθυνση και γενικά σε ευθεία γραμμή. Οι ταινίες του Ρούντολφ, από την άλλη μεριά, αναπηδούν σαν μπάλες του ράγκμπι: κάνουν τούμπες φευγαλέες, αλλάζουν κατεύθυνση, ή ακόμη και αντιστρέφουν κατεύθυνση, παραπαίουσες, απρόβλεπτες και τρελές. Γκαφατζίδικες, με άλλα λόγια, όπως και ένα τόσο μεγάλο μέρος της ζωής. Οι περισσότερες ταινίες του παράγουν τα αισθητικά, συναισθηματικά και διανοητικά αντίστοιχα ενός εναρκτήριου λακτίσματος, που ακολουθείται από τάκλιν που κάνουν τα κόκαλα να τρίβουν και από συναρπαστικές επιστροφές.

Όταν εξετάζουμε τον Άλαν Ρούντολφ, είναι σημαντικό να μην παραβλέπουμε αυτά τα τρανταχτά χτυπήματα. Όσο γοητευτικό και ευφάνταστο κι αν είναι το έργο του, δεν τροφοδοτείται από αφρό. Ακόμη και ένα αλλήθωρο επιδεικτικό έργο όπως το *Songwriter* έχει τις σκοτεινές πριονωτές άκρες του. Και όταν κόβουν, κόβουν βαθιά. Ο σκηνοθέτης διαθέτει μια αστική ευαισθησία την οποία εστιάζει με σαρδόνια διάθεση στις λύπες και στις χαρές του μητροπολιτικού ειδυλλίου. Για παράδειγμα, ποιος θα μπορούσε να δει το *Afterglow* χωρίς να νιώσει ότι τον μαστίγωσαν και ταυτόχρονα ότι του έκαναν ένα απολαυστικό μασάζ.

Το θαύμα του Ρούντολφ είναι πως καταφέρνει να είναι γενναίος και ονειροπόλος ταυτόχρονα, ή ακόμη σοβαρός και αστείος ταυτόχρονα. Όχι αστείος σε μια σκηνή, σοβαρός στην επόμενη, αλλά αστείος και σοβαρός ταυτόχρονα. Αυτή είναι μια μορφή βαθύτητας που μόνο οι εύστροφοι μπορούν να εκτιμήσουν σε όλη της την έκταση, και αυτό σημαίνει αναγκαστικά ότι αποκλείει... τέλος πάντων, ξέρετε ποιους αποκλείει. Υποψιάζομαι ότι εκείνο που του επιτρέπει να χειρίζεται τόσο επιτυχημένα το κωμικοτραγικό παράδοξο είναι ο αριστοτεχνικός τρόπος με τον οποίο ενορχηστρώνει τις λεπτές συναισθηματικές και νοηματικές αποχρώσεις.

Όπως και να έχει το πράγμα, αυτές οι σχεδόν σουρεαλιστικές ερμηνείες της μελαγχολίας και της ευθυμίας ενισχύουν την αφήγηση του μυστηρίου που στοιχειώνει κάθε ταινία του Ρούντολφ, αν όχι κάθε του σκηνή (πολλές από τις οποίες εκτυλίσσονται σε γεμάτα καπνό κλαμπ και μπαρ με φωτισμό νέον). Εκείνο που υπάρχει εδώ δεν είναι ούτε το πεζό μυστήριο του αστυνομικού θρίλερ ούτε το αισθηματικό μυστήριο τού αν θα καταφέρει ο ήρωας να κατακτήσει την ηρωίδα –και οι δυο τυποποιημένες φόρμουλες που έχουν σκοπό να χειριστούν τις αντιδράσεις των θεατών μέσα από ένα κατασκευασμένο σασπένς–, αλλά μάλλον εκείνο το υπερβατικό μυστήριο που στροβιλίζεται γύρω από τις βαθύτερες λαχτάρες μας και που μπορεί να απελευθερώσει το θεατή συνδέοντάς τον σε ενστικτώδες επίπεδο με το ευρύτερο μυστήριο της ύπαρξης.

Στο υπέροχο *Love at Large*, ο Ρούντολφ (ο οποίος συνήθως

γράφει μόνος του τα σενάρια των ταινιών του) βάζει την Άνν Άρτσερ να ρωτήσει τον Τομ Μπέρεντζερ αν θα είναι «χαρούμενοι και ζαλισμένοι συνέχεια». Τελικά, όσο μελαγχολική ή γλυκόπικρη κι αν είναι μια ταινία του Ρούντολφ, όταν βγαίνω από την αίθουσα, νιώθω κατά κάποιον τρόπο χαρούμενος και ζαλισμένος. Αν ξέρετε κανέναν καλύτερο τρόπο να νιώθει κανείς, σας παρακαλώ τηλεφωνήστε μου αυτήν τη στιγμή. Με δική μου χρέωση.

Συγγραφείς Μιλούν για Σκηνοθέτες, Watson-Guptill, 1999

Φεμινισμός της μίνι φούστας

ΠΑΡΟΛΟ ΠΟΥ ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ και άνθρωπος έχω αφήσει πίσω μου αυτή την περίοδο εδώ και πολύ καιρό, εξακολουθώ να πιστεύω ότι τα χρόνια 1964-72 ήταν από πνευματική και πολιτική άποψη τα πιο σημαντικά που έχει γνωρίσει ποτέ η χώρα μας, ένα διάστημα (καταδικασμένο να πέφτει συνέχεια θύμα συκοφαντιών και παρερμηνειών) στο οποίο υπήρχε μια πραγματική υπέρβαση στην ατμόσφαιρα, και μερικοί Αμερικανοί άρχισαν να εκλαμβάνουν ως κυριολεκτική την έκφραση «χώρα των ελεύθερων και πατρίδα των γενναίων» προς μεγάλη ενόχληση κάποιων άλλων Αμερικανών.

Ωστόσο, με δεδομένες όλες τις ζυμώσεις, τις ταραχές, τους πειραματισμούς και τη φώτιση που χαρακτήριζε την εποχή, πρέπει να πω ότι είχε μερικές απρόσμενες αισθητικές ελλείψεις, ιδιαίτερα στον τομέα της επίπλωσης και του ντεκόρ.

Αν και οι μυριάδες φτηνές ταπετσαρίες, τα περσικά χαλιά, οι βαδιοί καναπέδες, τα αμπαζούρ με χάντρες, τα φτερά παγωνιών, τα θυμιατά, οι μακραμέ κουρτίνες, οι μαξιλάρες με τα καμπυλωτά σχήματα και τα χτυπητά νεο-Νουβό πόστερ πρόσφεραν ένα απαλό, απτικό, αισθητηριακά πλούσιο περιβάλλον μέσα στο οποίο μπορούσε κανείς να μαστουρώσει φιλικά, ψυχαγωγικά ή ακόμη και διαφωτιστικά, υπήρχε κάτι σε όλα αυτά –η ακαταστασία, η στενότητα του χώρου, το αναπόφευκτο σκοροφάγωμα, η σκόνη και ο ψευτο-ανατολιτισμός– που ήταν αποπνικτικό όσο και το σαλόνι ενός εφημέριου βικτοριανής εποχής.

Μου έφερνε βήχα είτε εισέπνεα είτε όχι.

Ο χώρος όπου επέλεγα να ζω εκείνη την εποχή ήταν πολύ όμοιος με αυτόν όπου ζω και τώρα: δωμάτια στα οποία μια σειρά από καθαρά, έντονα, απλά, βασικά χρώματα τονίζονται από ένα κατάλευκο φόντο. Ο γκουρού μου στον τομέα της διακόσμησης ήταν πάντα ο Ματίς, στον οποίο στρέφομαι ενστικτωδώς για θέματα γούστου, αποφεύγοντας την πολυάσχολη πολυπραγμοσύνη του Κλιμτ, του Μπίρντσαλεϊ και του Τζέρι Γκαρσία. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν δυο πράγματα από τη δεκαετία του '60 που πρέπει να τα τιμήσουμε: η μίνι φούστα για το λαμπρό ντεμπούτο της και το σουτιέν για τα μαρτύρια που υπέφερε στην εξορία.

Η διαδεδομένη υιοθέτηση του μίνι και ο εξοβελισμός του σουτιέν συμβόλιζαν μια γενική εξέγερση κατά των περιορισμών –σεξουαλικών, κοινωνικών, πολιτικών και δραστηριοτήτων. Μεταξύ άλλων, η κουλτούρα μας αναδηλοποιήθηκε, και απελευθερωμένες γυναίκες με κοντά γοφοκαλύμματα –γυναίκες που ήταν όμορφες, γυναίκες που ένιωθαν ελεύθερες!– το εξέφραζαν αυτό με έναν τρόπο τόσο ευθύ και άμεσο όσο και οι άντρες με τα δαντελωτά κολάρια και τα μαλλιά ως τη μέση. Οι γραμμές των παλιών ορίων θόλωναν σαν υγρή μάσκα, και ένα μεγάλο μέρος της χώρας ήταν ζαλισμένο από το χάσις της κοινωνικής αλλαγής. Άνθρωποι, ελπίδες και ποδόγυροι είχαν εκτοξευτεί στα ύψη.

Δεν ήταν απλώς το γεγονός ότι οι μίνι φούστες (και τα χειραφετημένα αδέρφια τους, τα καυτά σορτς) ήταν σέξι. Μάλλον ήταν σέξι μ' έναν σαφώς παιχνιδιάρικο τρόπο, και αυτή η παιχνιδιάρικη διάθεση είχε μεταφερθεί σε πολλές άλλες πλευρές της ζωής.

Ο κόσμος διατηρούσε αυτήν τη διάθεση ακόμη και όταν αντιμέτωπιζε αντιξοότητες, βία και ταραχές. Ήταν το είδος της παιχνιδιάρικης διάθεσης που μπορεί να ξεπεράσει το καπρίτσιο και την επιπολαιότητα και να γίνει μια μορφή σοφίας, ένα μέσο επιβίωσης, ένα είδος χάρης. Οι γυναίκες μπορεί να έκαναν διαδήλωση για να διαμαρτυρηθούν για έναν άδικο πόλεμο ή να πολεμήσουν για τα πολιτικά δικαιώματα, αλλά η ενδυμασία τους έδειχνε ότι αρνούσαν να αφήσουν τα προβλήματα της μέρας να τις

μετατρέψουν σε δύματα ή να τις σύρουν σε μια κακοντυμένη απελπισία.

Τελικά, βέβαια, το εκκρεμές γύρισε στο άλλο άκρο. Από τη μια μεριά, ο παλιός Ιουδαίο-Χριστιανικός φόβος της ελευθεριότητας προκάλεσε έναν άγριο αντίκτυπο. Από την άλλη, όταν τα συμβατικά μέσα ενημέρωσης κατέληξαν τελικά να αγκαλιάσουν τη φωτιά των γυμνών μηρών και τον καπνό των σουτιέν ως σαφή και απαραίτητα χαρακτηριστικά της σύγχρονης «ιν» γυναίκας, το πνεύμα της σκανταλιάς και της εξέγερσης υπονομεύτηκε και η πλάκα πήρε τέλος. Το πάρτι είχε τελειώσει. Τα σουτιέν αναστήθηκαν από τις στάχτες τους και ανέλαβαν πάλι τα παλιά τους καθήκοντα. Τώρα ήταν σειρά της μίνι φούστας να καεί.

Από τότε οι σούπερ μίνι φούστες έχουν επανέλθει αρκετές φορές. Ξέρετε, όμως, ότι έχω δίκιο όταν λέω ότι δεν είναι το ίδιο πράγμα. Πραγματικά, μπορεί να μην είναι πια δυνατόν να κεντήσεις ένα *zeitgeist* πάνω σε μερικά τετραγωνικά εκατοστά ύφασμα.

Όσο κράτησε όμως, η μίνι φούστα των σίξτις ήταν θέαμα υπέροχο. Δεν ήταν απλώς ένα ρούχο, ήταν μια σημαία χωρίς χώρα, ένα πανό χωρίς σλόγκαν, μια παντιέρα χωρίς ομάδα. Δερμάτινη ή σατέν, κολλητή ή φαρδιά, ίσια ή πλισέ, προκλητική ή σεμνότυφα σοβαροφανής, ήταν το φλάμπουρο που ανέμιζε από το κατάρτι μιας ηρωικής τρέλας. Ήταν το ευτυχισμένο μπαϊράκι της καρδιάς.

The New York Times, 1995

Τα Σίξιτις

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΕΚΝΕΥΡΙΣΤΙΚΟ να έχεις ενηλικιωθεί στις δεκαετίες του '80 ή του '90 και να βλέπεις τη δεκαετία σου –τη δική σου ιστορική στιγμή– να επισκιάζεται συστηματικά από Τη Δεκαετία που Δεν Λέει να Πεθάνει, τα δέκα χρόνια που έκλεψαν την παράσταση στον εικοστό αιώνα και ιδιοποιήθηκαν τα φώτα της πολιτισμικής δημοσιότητας από τότε που θυμάστε τον εαυτό σας. Τα Σίξιτις είναι μια τρίχα (μια μακριά τρίχα) στη σούπα της γενιάς σας –και επί πλέον, αν είστε σκεπτόμενος άνθρωπος, γνωρίζετε καλά πόσο λανθασμένη είναι η νοοτροπία του «δεκαετισμού» και πόσο επικίνδυνη και ανόητη μπορεί να είναι η αυτοταρίχευση μέσα στο ελκυστικό κεχριμπάρι του παρελθόντος.

Στη ζωή των περισσότερων ανθρώπων, καλώς ή κακώς, υπάρχει μια περίοδος κορυφαίας εμπειρίας, ένα διάστημα στο οποίο είμαστε στην καλύτερη φόρμα μας, ίσως επειδή αντιμετωπίζουμε κάποια πρόκληση, αντέχουμε κάποια δοκιμασία, απολαμβάνουμε κάποια ειδική αναγνώριση, βρίσκουμε μια παρατεταμένη και αδιανόητη ως τότε απόλαυση ή απλώς αισθανόμαστε συνεχώς ευτυχισμένοι και ελεύθεροι. Τότε υπάρχει μια τάση να παγώσουμε ψυχολογικά σε αυτόν το χαρούμενο πάγο και να μετατρέψουμε τον εαυτό μας σε ζωντανά απολιθώματα για όλη την υπόλοιπη ζωή μας.

Για τις γυναίκες αυτή η παρελθοντική μυγοπαγίδα είναι συχνά η καλοκαιρινή κατασκήνωση ή το γυμνάσιο. Για πάρα πολλούς άντρες στην Αμερική είναι ο στρατός, η μοναδική περίοδος στη

ζωή τους όταν, με καλυμμένες όλες τις ανάγκες τους και απαλλαγμένοι από γονείς, γυναίκες, παιδιά, βαρετές ρουτίνες και ευθύνες, μπορούσαν να απολαύσουν τη συντροφικότητα, τα ταξίδια και την περιπέτεια. Πάρα πολλοί από τους ηγέτες των Ηνωμένων Πολιτειών δεν ξεπέρασαν ποτέ τα πολεμικά τους κατορθώματα, και αυτά τα γέρικα άλογα –ανεμίζοντας κόκκινα, άσπρα και μπλε βούκεντρα και κλάνοντας τις μπάσες νότες του εθνικού ύμνου– επιμένουν ξανά και ξανά να δίνουν στρατιωτικές λύσεις σε οικονομικές διαφορές, μια εκδήλωση ανεσταλμένης ανάπτυξης για την οποία ο κόσμος έχει πληρώσει σκληρό και απαίσιο τίμημα.

Τα γκριζομάλλικα πλέον παιδιά των λουλουδιών, αν και απείρως πιο καλοκάγαθα, φαίνονται συχνά εξίσου ανόητα. Όμως θα ήταν λάθος –μια αυτάρεσκη διαστρέβλωση– να απορρίψουμε τα Σίξιτις θεωρώντας ότι ήταν απλώς μια συνηθισμένη προβληματική δεκαετία με καλό γραφείο δημοσίων σχέσεων. Τα Σίξιτις όχι μόνο διαφέρουν από τη δεκαετία του '50, του '80, του '90 κ.λπ., αλλά ήταν και από αρκετές σημαντικές απόψεις ανώτερα. Ανώτερα, για παράδειγμα, στο βαθμό του πάθους αλλά και της συμπόνιας, ανώτερα στον αριθμό των ρομαντικών και ιδεαλιστών αναζητητών (να είναι καλά όλοι τους, από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο) που αναζητούσαν κάτι πιο ουσιαστικό από την υλική επιτυχία. Από την άποψη της λεγόμενης αντικουλτούρας (και για ένα διάστημα, η «αντικουλτούρα» λειτουργούσε ως κυρίαρχη κουλτούρα), η μουσική ήταν λιγότερο επιφανειακή τότε, η αγάπη λιγότερο περιορισμένη και ο κόσμος σεβόταν λιγότερο την εξουσία, ανεχόταν λιγότερο τη βία, λάτρευε λιγότερο τον πλούτο, επιθυμούσε λιγότερο τη δύναμη, επωμιζόταν λιγότερο τις ενοχές, αφηνόταν λιγότερο στην κατάθλιψη και έτρεμε λιγότερο από το φόβο. Στα Σίξιτις, η καλλιτεχνική κοινότητα δεν είχε καταψηφίσει ακόμη την ομορφιά, το φλερτάρισμα δεν είχε δαιμονοποιηθεί ως σεξουαλική παρενόχληση από τους μπάτσους της ορθότητας, και μπορούσες εύκολα να βρεις εισιτήρια για ένα σωρό νιρβάνες από ένα σωρό πηγές, αρχαίες ή φουτουριστικές, παρόλο που, όπως μας προειδοποίησε κάποτε ο Χέρμαν Έσε, «Το Μαγικό Θέατρο δεν είναι για όλους».

Η φώτιση, είτε μας αρέσει είτε όχι, είναι μια ελιτίστικη κατάσταση. Σε κάθε εποχή και σχεδόν σε κάθε τομέα, υπήρχαν πάντα μικροσκοπικές μειονότητες φωτισμένων ατόμων που ζούσαν τη ζωή τους λίγο πέρα από το όριο, έχοντας ανοίξει την πύλη προς μια κατάσταση που μπορεί κάλλιστα να είναι η επόμενη εξελικτική φάση της ανθρωπότητας, μια φάση που η πραγματοποίησή της –αν έρθει ποτέ– θα βρίσκεται κατά πάσα πιθανότητα πολλά χρόνια στο μέλλον. Σε ορισμένες καθοριστικές περιόδους της ιστορίας, κάποιες από αυτές τις ελιτιστικές μειονότητες γινόταν αρκετά μεγάλη και ηχηρή για να επηρεάσει την κουλτούρα στο σύνολό της.

Σκεφτείτε την εποχή του Ακενατόν στην Αίγυπτο, την περίοδο του Ζωροάστρη στην Περσία, τις χρυσές εποχές της Ελλάδας και του Ισλάμ, τις αρκετές σημαντικές περιόδους της κινέζικης κουλτούρας και την ευρωπαϊκή Αναγέννηση. Κάτι παρόμοιο μαγεύει όταν στην Αμερική στα χρόνια από το 1964 μέχρι το 1972.

Μπορεί να είναι ρομαντικό, αν όχι βλακώδες, να εξιδανικεύουμε τα Σίξτις ως μια εμβρυακή χρυσή εποχή. Προφανώς, αυτή η εμβρυακή περίοδος της φώτισης εξαμβλώθηκε. Παρ' όλα αυτά, όσο διήρκεσε, ήταν έξω από τα συνηθισμένα. Όπως τα χρόνια του Αρδούρου στο Κάμελοτ, αποτέλεσε μια εντυπωσιακή επανάσταση, μια φευγαλέα στιγμή λαμπρότητας, ένα διάστημα στο οποίο μια σημαντική μικρή ομάδα γήινων συνειδητοποίησε για λίγο τις ηθικές της δυνατότητες και φλερτάρισε με το νευρολογικό της πεπρωμένο. Μια συλλογική πνευματική αφύπνιση, που έλαμψε δυνατά μέχρι που οι τάσεις του είδους προς την απανθρωπιά και τη μετριότητα έκλεισαν πάλι σφιχτά τις χοντρές κουρτίνες της αποβλακωμένης υπονοθείας.

Υπάρχει και κάτι άλλο: Νομίζω ότι πρέπει να δηλώσουμε ξεκάθαρα, ανυποχώρητα και τελεσίδικα ότι αυτό που ονομάζουμε Σίξτις δεν θα είχε συμβεί ποτέ χωρίς την εισαγωγή των ψυχεδελικών ναρκωτικών στο κυρίαρχο αμερικανικό υπόδειγμα.

Σίγουρα θα υπήρχαν διαμαρτυρίες, μοϊκοτάζ και διαδηλώσεις, αλλά θα είχαν ένα μικρό μόνο κλάσμα της έκτασης εκείνων

που συνέβησαν τελικά. Θα ήταν πολύ λιγότερο συχνές, διαδεδομένες, έντονες, γραφικές ή αποτελεσματικές.

Ο πολιτικός και κοινωνικός οδοστρωτήρας των Σίξτις κυλούσε με τους τροχούς της μουσικής, και αυτή η μουσική χρωστούσε τόσο την αισθητική όσο και την ηθική ορμή της στα ψυχεδελικά ναρκωτικά. Τα μάτια και οι καρδιές ήταν ανοιχτές –συχνά μέσα από τα αφτιά– σε νέες αντιλήψεις και σε ουτοπικές δυνατότητες.

Ήταν μια ζαλισμένη περίοδος υπέρβασης και επίγνωσης: υπέρβασης των συμβιβασμένων και απαρχαιωμένων συστημάτων αξιών, επίγνωσης των τεράστιων διαστάσεων και του πλούτου μιας εσωτερικής πραγματικότητας που ως τότε δεν είχαμε υποψιαστεί την ύπαρξή της. Το *zeitgeist* της εποχής, παρά τα όσα μπορεί να έχετε ακούσει, ήταν δευτερευόντως μόνο πολιτικό. Ό,τι κι αν λένε οι δημοσιογράφοι που δεν κατανόησαν ποτέ αυτή την εποχή, τα πολιτικά κινήματά της (είτε ήταν ειρηνιστικά, φεμινιστικά, περιβαλλοντικά ή φυλετικά) ήταν σε μεγάλο βαθμό συνέπεια μιας πνευματικής έκρηξης.

Σήμερα, το 1996, η λέξη «πνευματικός» έχει γίνει δυστυχώς εξαιρετικά ύποπτη. Όμως, οι αλλαγές συνειδητότητας και ηθικής συνείδησης που χαρακτήρισαν και ενεργοποίησαν τα Σίξτις ήταν ενός επιπέδου που μπορεί να περιγραφεί μόνο ως ωκεάνιο. Και αποτελούσαν άμεση συνέπεια ενός μυστικισμού εμπνευσμένου από τα ναρκωτικά.

Έτσι, υποστηρίζω ότι το να μιλάμε σήμερα για τη δεκαετία του '60 χωρίς να μιλήσουμε, για παράδειγμα, για την ψιλοκυμίνη, τη μαριχουάνα και το LSD, όπως κάνουν συστηματικά τα μέσα ενημέρωσης με εξαίρεση κάποια χλευαστικά παράλληλα σχόλια, πέφτουμε στην πιο ανειλικρινή μορφή ρεβιζιονισμού. Επί πλέον, μια συζήτηση για τα Σίξτις που αγνοεί ή υποβαθμίζει τη συνεισφορά των ψυχεδελικών ναρκωτικών θα έμοιαζε με μια συζήτηση για τα αυγά που αγνοεί ή υποβαθμίζει τη συνεισφορά της κότας.

Κλείνοντας, επιτρέψτε μου να ομολογήσω ότι αν μου χάριζαν μία και μοναδική βόλτα με χρονομηχανή, δεν θα επέλεγα να γυρίσω πίσω στο 1967. Όχι, όσο ανεξίτηλα και αν έχει σφραγιστεί

αυτή η χρονιά στους ιστούς της μνήμης μου, όσο ενθουσιασμό κι αν προκαλεί μερικές φορές η ανάμνησή της, είναι πράγματα που έχω ζήσει και έχω κάνει, και κατά πάσα πιθανότητα θα προτιμούσα να ταξιδέψω στο Παρίσι την περίοδο της *Μπελ Επόκ* ή στην Ιαπωνία του δέκατου πέμπτου αιώνα όπου θα μπορούσα να εξερευνήσω το χαλάκι του διαλογισμού, τα μονοπάτια των βουνών, τα μπαρ του σάκε και τα μπορντέλα μαζί με το είδωλό μου, τον Ικίου Σοτζούν. Όμως, η άρνησή μου να μη μείνω προσκολλημένος στα χρόνια που με διαμόρφωσαν δεν σημαίνει ότι θα κάθομαι άπραγος ενώ διάφοροι άσχετοι γραφιάδες, βαρετοί επικρισιμομανείς και πιτσιρίκια που κατά βάθος ζηλεύουν, συκοφαντούν μια περίοδο της πρόσφατης ιστορίας μας που υψώνεται πάνω από όλες τις άλλες σε φωτεινές υποσχέσεις, ανεξάρτητα από τα κατάγματα που έπαθαν αυτές οι υποσχέσεις όταν τελικά έπεσαν από την ανεμόσκαλα.

Εισαγωγικά σχόλια σε δημόσια συζήτηση,
Northwest Book Fest, 1996. Point No Point, 1996.

Νταιϊάν Κίτον

ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΛΟΟΥΝ εμφανίστηκε σ' ένα εμπορικό κέντρο, και ξαφνικά ένα μικρό παιδί από το ακροατήριο ανέβηκε και κάθισε στα πόδια της κοιτάζοντας το βαμμένο πρόσωπό της με μια έκφραση εκστατικής αναγνώρισης. Η μητέρα του παιδιού άρχισε να κλαίει. «Το παιδί μου είναι αυτιστικό», εξήγησε. «Πρώτη φορά αφήνει άλλον άνθρωπο να το αγγίξει».

Αυτό το περιστατικό μου θύμισε την ηθοποιό Νταιϊάν Κίτον, και όχι επειδή μερικές φορές μοιάζει σαν να την ντύνει ο Φ. Τ. Μπάρνουμ. Βλέπετε, η Κίτον, όντας μόνιμα σε αυτή την κατάσταση της γκαφατζίδικης χάρης, διαθέτει ένα είδος πραγματικότητας που στερούνται τα συνηθισμένα όντα. Μια κατσίνα,* μια θαυματοποιός, μια καλή μάγισσα μας δίνει μια τέτοια πυρακτωμένη σύνδεση με την αλλοτριότητα κι έτσι εμείς οι εσωστρεφείς τύποι βγαίνουμε ανοιγοκλείνοντας τα μάτια από τις τρύπες όπου κρυβόμαστε και παρακαλούμε να μας αγγίξουν αυτά τα παράξενα χέρια.

Το κατά πόσο είναι ένα είδος φωσφορίζουσας χιονονιφάδας, ένας παράδοξος άγγελος που οργώνει τους αιθέρες σε βάθος και πλάτος· το αν κέρδισε το διαγωνισμό εκκεντρικότητας στα καλλιστεία για την ανάδειξη της μισ Καλιφόρνια ή αν στην πραγματικότητα ήταν στην Ισταμπούλ εκείνη την εποχή· όλα αυτά δεν έχουν σημασία για μας που την αγαπάμε. Δώσε μας μισή ευκαιρία και θα γλείφαμε ζεστό φατζ από τα δάχτυλά της, θα τη δερ-

* Αγαθό πνεύμα των Ινδιάνων. (Σ.τ.Μ.)

ναμε με το παπούτσι του μπαλέτου, θα της διαβάσαμε τα ιερά ποιήματα της σελήνης από την παράδοση των βουσμάνων της Καλαχάρι. Επί πλέον, μας αρέσει ο τρόπος που ντύνεται.

Ωστόσο, παραμερίζοντας τυχόν φαντασιώσεις συμβατότητας, το γεγονός είναι ότι αν το σεξ απίλ ήταν δυο κόκκοι ρύζι, η Νταϊ-άν Κίτον θα μπορούσε να θρέψει τον κινεζικό στρατό. (Όχι; Πότε είδατε για τελευταία φορά το *Αναζητώντας τον Κύριο Γκούντμπαρ*;)

Η γοητεία της οφείλεται εν μέρει στον τρόπο που συνδυάζει μια τσαχπίνικη μποέμ λάμψη με μια προσωπικότητα ολοκληρωτικά ευάλωτη, και εν μέρει στην ορμονική αύρα του βρεφικού λίπους (είναι τρυφερό και χυμώδες) που την περιβάλλει ακόμη και όταν είναι ώριμη και λεπτή. Κυρίως όμως οφείλεται στο χαμόγελό της –ένα χαμόγελο που θα μπορούσε να βάψει το ταβάνι του Λιμπεράτσε, να βουτυρώσει τις βάφλες ενός τυφλού και να λιώσει τους συσσωρευμένους παγετώνες στον Σταθμό της Φιλανδίας.

Το χάρισμα αυτού του όμορφου και θείου παλιάτσου είναι πως όσο μεγαλώνει τόσο πιο σέξι γίνεται. Όταν φτάσει στα πενήντα, μπορεί να χρειάζεται να φοράει μάσκα με φάτσα καλαμαριού για αυτοπροστασία.

Esquire, 1987

Το φιλί

ΤΟ ΦΙΛΙ ΕΙΝΑΙ Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΕΦΕΥΡΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ. Στον κατάλογο των μεγαλύτερων εφευρέσεων είναι ψηλότερα από το Θερμός και το τροχόσπιτο Αίρστριμ. Ψηλότερα ακόμη και από το ρουμ-σέρβις, ίσως επειδή ο κύριος λόγος για τον οποίο δημιουργήθηκε το ρουμ-σέρβις ήταν για να μπορούν οι πελάτες των ξενοδοχείων να μένουν στα κρεβάτια τους και να φιλιούνται χωρίς να πεινούν.

Ο καθρέφτης είναι υπέροχη εφεύρεση κι αυτός, αλλά η δημιουργία του δεν χρειάστηκε τεράστια φαντασία, αφού αποτελεί απλώς προέκταση της επιφάνειας μιας λίμνης, σε φορητή και βελτιωμένη μορφή. Το φιλί, από την άλλη μεριά, δεν μιμήθηκε τη φύση αλλά την αναδόμησε. Το φιλί διαμόρφωσε το πρόσωπο δίνοντάς του ένα εντελώς νέο σχήμα, το σχήμα των σουφρωμένων χειλιών, και μετά, σαν αποστάτης επιστήμονας που μπολιάζει αχινοούς πάνω σε ώριμα ροζ ροδάκινα, βρήκε έναν τρόπο να ενώσει τα σουφρωμένα χείλια, να τα συγχωνεύσει και να τα βάλει σε κίνηση, ώστε η τριβή ενός ζευγαριού σουφρωμένων χειλιών πάνω στο άλλο να παραγάγει θερμότητα, υγρασία και μια φωτοβόλα νευρομυϊκή τριβή. Τόμας Έντισον, σβήσε τη σκοτεινή σου λάμπα και αποσύρσου ντροπιασμένος!

Η παράδοση μάς πληροφορεί ότι το φιλί όπως το γνωρίζουμε επινοήθηκε από τους ιππότες του μεσαίωνα για έναν πρακτικό σκοπό: για να εξακριβώνουν αν οι γυναίκες τους είχαν βάλει χέρι στο βαρέλι με το υδρόμελι όσο εκείνοι έλειπαν στις Σταυροφο-

ρίες. Αν η ιστορία για μια φορά είναι ακριβής, το φιλί άρχισε σαν ένας κατασκοπικός ασπασμός ή σαν μια στοματική διερεύνηση, ένα είδος αλκοολικής ζώνης αγνότητας για το αλκοόλ, αφού το έγκλημα είχε ήδη διαπραχθεί. Η φόρμα όμως δεν είναι πάντα πιστή στη λειτουργία, και σιγά-σιγά το φιλί για το φιλί διαδόθηκε στις βασιλικές αυλές και ξαπλώθηκε (καθοδική μετάδοση) σε εμπόρους, χωρικούς και δουλοπάροικους. Και γιατί όχι; Το φιλί, υπερβαίνοντας τα σύνορα των κοινωνικών και οικονομικών τάξεων, τελείως δημοκρατικό στη μυστηριώδη ικανότητά του να προκαλεί χειμαρρώδεις νυγμούς άμεσης σωματικής και συναισθηματικής απόλαυσης, αποδείχτηκε εγγενώς, αν και παραλόγως, γλυκό. Ήταν λες και τα όποια ίχνη αταβιστικής γλυκύτητας απομένουν ακόμη στον πολιτισμένο δυτικό άνθρωπο διοχετεύτηκαν στο φιλί και μόνο στο φιλί.

Το φιλί είναι το υπέρτατο επίτευγμα του *δυτικού* κόσμου. Οι ανατολίτες, ακόμη και εκείνοι που φρόντιζαν τη Βορειοαμερικανική ήπειρο πριν φτάσουν οι τεχνικές εταιρείες από την Ευρώπη το 16ο αιώνα, έτριβαν τις μύτες τους, και εκατομμύρια εξακολουθούν να το κάνουν. Όμως, παρά το χρυσό αμάλθειο κέρασ των χιλιατών τους –αυτοί μας έδωσαν τη γιόγκα και το μπαρούτι, τον Βούδα και το σπαγκέτι–, όλοι, παρά τα πλήθη τους, άγιοι και σοφοί, δεν παρήγαγαν ποτέ ένα φιλί. (Εντάξει, η Ριγκ Βέδα, ένα ινδουιστικό κείμενο τεσσάρων χιλιάδων ετών, περιλαμβάνει αναφορές στο φιλί, αλλά ποιος ξέρει επακριβώς τη φύση της δραστηριότητας στην οποία αναφέρεται η σανσκριτική λέξη; Οι σύγχρονοι Ασιάτες, φυσικά, έχουν ασπαστεί το φιλί όπως έχουν ασπαστεί και το πιρούνι, αν και μέχρι τώρα δεν το έχουν βελτιώσει ακόμη, όπως κάνουν συνήθως με τα ξένα στοιχεία που υιοθετούν.)

Το φιλί είναι το άνθος του *πολιτισμένου* κόσμου. Οι επονομαζόμενοι πρωτόγονοι άγριοι, πυγμαίοι και κανίβαλοι δείχνουν τρυφερότητα ο ένας στον άλλο με πολλούς απικούς τρόπους, αλλά η χειλική επαφή δεν ήταν ποτέ το στίλ τους. Οι Αφρικανοί της τροπικής ζώνης άγγιζαν τα χείλη τους, είπατε; Πολύ σωστά, πολλοί το έκαναν, όπως άλλωστε έκαναν και οι ιθαγενείς σε άλλα μέρη

του κόσμου. Όμως, τα χείλια τους μπορεί να έρχονταν σε επαφή, αλλά ελάχιστα. Και ας το παραδεχτούμε, το πεταχτό φιλί δεν είναι παρά ένας τετράγωνος τροχός, στείρο και ελαφρά δυσοίωνα. Με τι άλλο πρόδωσε ο Ιούδας τον Μεγάλο αν όχι μ' ένα πεταχτό φιλί, ξερό, χωρίς σάλιο και γλώσσα;

Το φιλί είναι η δόξα του *ανθρώπινου* είδους. Όλα τα ζώα συνουσιάζονται, αλλά μόνο οι άνθρωποι ασπάζονται. Οι παπαγάλοι τρίβουν τα ράμφη τους; Και βέβαια, αλλά μόνο κάτι γριούλες που δολοφονούν παιδιά με βελόνες του πλεξίματος για να κλέψουν το χαρτζιλίκι τους και να αγοράσουν φρέσκα νεφρά για να ταΐσουν παχύσαρκες γάτες θα έβαζαν το τρίψιμο του ράμφους στο ίδιο επίπεδο με το αληθινό φιλί. Υπάρχουν ζωολόγοι που υποστηρίζουν ότι οι πίθηκοι ανταλλάσσουν στοματική στοργή, αλλά από δω που είμαστε, τα άτσαλα φιλιά των χιμπατζήδων φαίνονται μάλλον συμπτωματικά: στην καλύτερη περίπτωση κατά πάσα πιθανότητα θέλουν απλώς να ελέγξουν αν οι σύντροφοί τους έχουν βουτήξει τις μπανάνες. Όχι, το αυθαίρετο ρυγχοτρίψιμο ζώου με ζώο μπορεί να δίνει στους αφηγητές των ντοκιμαντέρ για την άγρια φύση μια ευκαιρία για να βολιδοσκοπήσουν νέα βάδη ανθρωπομορφικής χαριτωμενάδας, αλλά στο ραντάρ της Αφροδίτης δεν προκαλεί ούτε ένα μπιπ.

Οι ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι το να μιλάμε στα οικιακά μας ζώα είναι μια κοινωνικά αποδεκτή δικαιολογία για να μιλάμε στον εαυτό μας. Αυτό μπορεί να ρίχνει ένα ιδιαίτερα ναρκισσιστικό φως σε όσους φιλούν τα οικιακά τους ζώα, αλλά αυτό δεν πρέπει να τους σταματήσει. Φιλήστε το μπουλντόγκ σας αν έχετε τη διάθεση. Σκάστε φιλιά στην αδερφή σας, το δείο σας, τον παππού σας και όλα τα μωρά στο οπτικό σας πεδίο. Κανένα φιλί δεν πηγαίνει χαμένο, ούτε καν το φιλί που δίνουμε σ' ένα λαχείο για τύχη. Φιλάτε δέντρα. Τα αγαπημένα σας βιβλία. Μπάλες του μπόουλινγκ. Οι γέροι Εβραίοι μερικές φορές φιλούν το ψωμί τους πριν το φάνε, και αυτά είναι καλά φιλιά επίσης. Ηχούν μέσα στο όζον.

Τα καλύτερα φιλιά, όμως, είναι τα φιλιά ανάμεσα σε ερωτευμένους, επειδή είναι σημαντικά, είναι επικίνδυνα, είναι μετασχη-

ματιστικά, είναι τα φιλιά που καλούν τις νύμφες και τους σάτυρους πίσω στη ζωή, τα πολυδιαστρωματωμένα φιλιά στα οποία βουτάμε σαν να είναι η βατραχολίμνη του παραμυθιού ή η ζοφερή γονιδιοδεξαμενή της προέλευσής μας.

Το γεγονός ότι μας αρέσει να βλέπουμε άλλους να φιλιούνται μπορεί να είναι λιγότερο θέμα ηδονοβλεπτικής διάθεσης και περισσότερο ένα ένστικτο παλιννόστησης. Όπως και να έχει το πράγμα πάντως, αυτό εξηγεί τη δημοτικότητα του Χόλιγουντ και του Παρισιού. Ποιος μπορεί να ξεχάσει το ελαστικό νήμα του σάλιου που για μια σύντομη αλλά ηλεκτρισμένη στιγμή σύνδεσε την Ιβόν ντε Κάρλο με τον Νταν Ντουρέγια στο *Black Bart*; Και μήπως ο στίχος της Τζόνι Μίσελ, «στη Γαλλία φιλιούνται στον Κεντρικό Δρόμο», δεν έκανε εκατοντάδες ρομαντικούς να ρίξουν στη βαλίτσα μέντες για την αναπνοή και να φύγουν για το Ορλί;

Μια τελευταία σκέψη: φυλαχτείτε από τον άντρα που βλέπει το φιλί σαν ένα καθήκον, μια παραχώρηση προς το «ασθενέστερο» φύλο, ένα ενοχλητικό αλλά απαραίτητο συστατικό του προκαταρκτικού ερωτικού παιχνιδιού. Αυτός ο άντρας έχει πεοπλάκα στις αρτηρίες του και θα καταρρεύσει κάτω από το βάρος μιας βαθύτερης επαφής. Ξαποστείλτε τον στο κοντινότερο γήπεδο του γκολφ ενώ όσοι από μας είμαστε πιο εξελιγμένοι γιορτάζουμε τις μοναδικές χάρες του φιλιού:

Καμιά άλλη σάρκα σαν τη σάρκα των χειλιών! Κανένα άλλο κρέας σαν το κρέας του στόματος! Το μουσικό κλικ δοντιού πάνω σε δόντι! Η υπέροχη περιέργεια των γλωσσών!

Playboy, 1990

Σρι Μπαγκουάν Ραζνίς

ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΜΑΘΗΤΗΣ του Σρι Μπαγκουάν Ραζνίς. Δεν είμαι μαθητής κανενός γκουρού. Βασικά, δεν έχω πειστεί ότι το ανατολικό σύστημα των γκουρού είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για την εξέλιξη της συνειδητότητας στο δυτικό κόσμο (αν και είμαι ο πρώτος που θα παραδεχτώ ότι αυτό που είναι πιο «χρήσιμο» δεν είναι πάντα και το πιο σημαντικό). Η ίδια η ιδέα της «γκουροσύνης» φαίνεται να συγκρούεται με τις φιλοδοξίες του παθιασμένου ατομιστή που πρεσβεύω ότι είμαι, και μπορώ να πω ότι θα εμπιστευόμουν την ψυχή μου σ' έναν άγιο, όσο αγνός κι αν ήταν, με ελάχιστα μεγαλύτερη εμπιστοσύνη από αυτήν που θα την εμπιστευόμουν σε μια πολιτική επιτροπή ή σ' έναν ψυχίατρο.

Έτσι, λοιπόν, δεν είμαι σανιάσιν.* Από την άλλη μεριά, όμως, μπορώ να αναγνωρίσω τη σμαραγδένια αύρα όταν τραντάζει τα παντζούρια μου, και ο Μπαγκουάν είναι σαν ένας σκληρός γλυκός άνεμος που κυκλώνει τον πλανήτη πετώντας τα καπέλα των ραβίνων και του πάπα, σκορπίζοντας τα ψέματα πάνω στα γραφεία των γραφειοκρατών, προκαλώντας άτακτη φυγή στα γαϊδούρια μέσα στους στάβλους των ισχυρών, σηκώνοντας τις φούστες των παθολογικά σεμνών και επαναφέροντας με το γαργαλητό του στη ζωή τους πνευματικά νεκρούς.

Ο τυφώνας Μπαγκουάν δεν σφυρίζει Ντίξι. Δεν πουλάει φιλόλαδο. Δεν σου πουλάει μαντάλα που ισιώνουν τα δόντια ούτε

* Μαθητής γκουρού. (Σ.τ.Μ.)

σε διδάσκει ψαλμούς που θα σε κάνουν εκατομμυριούχο. Αν και σίγουρα ξέρει από ποια πλευρά είναι βουτυρωμένο το ψωμί του, αρνείται να παίξει με τους κανόνες της πνευματικής αγοράς, μια αναζωογονητική στάση κατά τη γνώμη μου που τον τοποθετεί σε πολύ καλή συντροφιά.

Ο Ιησούς είχε τις παραβολές του, ο Βούδας τα σούτρας του, ο Μωάμεδ τις φαντασιώσεις της αραβικής νύχτας, ο Μπαγκουάν έχει κάτι πιο κατάλληλο για ένα είδος σακατεμένο από την απληστία, το φόβο, την άγνοια και τη δεισιδαιμονία: την κοσμική κωμωδία.

Νομίζω ότι εκείνο που προσπαθεί να κάνει ο Μπαγκουάν είναι να διαπεράσει τις μεταμφιέσεις μας, να συντρίψει τις ψευδαισθήσεις μας, να θεραπεύσει τους εθισμούς μας και να δείξει πόσο αυτοπεριοριστικό και συχνά τραγικά ανόητο είναι το να παίζουμε τον εαυτό μας πολύ στα σοβαρά. Ο δρόμος του προς την έκσταση περνά μέσα από το μπερδεμένο τοπίο του Εγώ ως Αστείο.

Φυσικά, πολλοί δεν το καταλαβαίνουν αυτό το αστείο. (Για παράδειγμα, πόσοι κατάλαβαν ότι ο γελοίος στόλος των Ρολς Ρόις του Μπαγκουάν ήταν μια από τις μεγαλύτερες φάρσες καταναλωτισμού που έχουν σκηνοθετηθεί ποτέ;) Όμως, αν και τα αστεία μπορεί να περνούν σφυρίζοντας πολύ πάνω από το κεφάλι τους, οι αρχές νιώθουν διαισθητικά κάτι επικίνδυνο στο μήνυμα του Μπαγκουάν. Αλλιώς γιατί να τον έχουν ξεχωρίσει για να τον υποβάλουν σ' έναν δόλιο διωγμό που δεν θα έκαναν ποτέ σ' έναν δικτάτορα μπανανοδημοκρατίας ή σ' έναν αρχιμαφιόζο; Αν ο Ρόναλντ Ρίγκαν μπορούσε να κάνει ό,τι θέλει, θα είχε σταυρώσει αυτόν τον ευγενικό χορτοφάγο στον κήπο του Λευκού Οίκου.

Ο κίνδυνος που διαισθάνονται είναι ότι στα λόγια του Μπαγκουάν, όπως και στα ψυχεδελικά ναρκωτικά που οι αρχές καταδιώκουν με μια εξίσου υστερική μεροληψία, υπάρχουν πληροφορίες που, αν αφομοιωθούν σωστά, μπορούν να βοηθήσουν τον άνθρωπο να ξεφύγει από τον έλεγχό τους. Τίποτα δεν τρομάζει το κράτος –ή τον συνεργό του στο έγκλημα, την οργανωμένη δρη-

σκεία– τόσο πολύ όσο η προοπτική ενός ενημερωμένου πληθυσμού που σκέφτεται για τον εαυτό του και ζει ελεύθερος.

Η ελευθερία είναι δυνατό κρασί όμως. Εκείνοι που το πίνουν μπορεί να χρειαστούν πολύ καιρό για να προσαρμοστούν στη μέθη του. Μερικοί, ανάμεσά τους και πολλοί σανιάσιν, δεν προσαρμόζονται ποτέ. Οι πατριώτες Αμερικανοί εκδειάζουν φλύαρα την ελευθερία τους, αλλά, όπως έχουν αποδείξει ξανά και ξανά, δεν μπορούν να αντέξουν την ελευθερία. Το κατά πόσο μπορούν να την αντέξουν μια χούφτα μιμητές του Μπαγκουάν είναι ένα άλλο ερώτημα στο οποίο δεν ξέρουμε την απάντηση. Είναι πιθανό να χρειαστεί κάτι πιο εσχατολογικά δραματικό από την ανορθόδοξη σοφία ενός ευσπλαχνικού γκουρού για να ξεκολλήσουν οι περισσότεροι σύγχρονοι γήινοι (είτε είναι αναζητητές είτε κορόιδα), από το διπλό έλικα της διαφθοράς και της απάθειας της εποχής μας, και πολύ περισσότερο για να διευκολυνθεί η τελική απόδραση του ανθρώπινου ζώου από το δίκτυο του χρόνου.

Στο μεταξύ, όμως, λαχταράμε για σωστές συμβουλές, και τα λόγια του Μπαγκουάν ακούγονται πιο αληθινά από τα λόγια των περισσότερων. Έχει το όραμα για να μπορέσει να δει μέσα από τη Μεγάλη Μάσκα, τα κότσια για να εκφράσει αυτό το όραμα ανεξάρτητα από τις συνέπειες και την αγάπη και το χιούμορ για να τα τοποθετήσει όλα σε μια εγκάρδια και σκανταλιάρικη προοπτική. Επί πλέον, εδώ έχουμε να κάνουμε με έναν δάσκαλο που είναι αρκετά ειλικρινής, αρκετά φωτισμένος, αρκετά ζωντανός για να απολαμβάνει ανοιχτά τον υλικό κόσμο, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνει τις παταχού παρούσες παγίδες και πονηριές του. Ζορμπάς ο Βούδας!

Όπως είναι φυσικό, οι δημοσιογράφοι που ερεύνησαν τον Μπαγκουάν σάσισαν όλοι ανεξαιρέτως από τις μεθόδους του, τα μηνύματά του και τα υπέροχα παράδοξα που εκείνοι βλέπουν μόνο ως εκκεντρικές αντιφάσεις. Ακόμη και πολλοί οπαδοί του Ραζνίς τελικά μπερδεύονται. Εδώ που τα λέμε, ο Ιησούς άφησε σε παρόμοια κατάσταση σύγχυσης πολλούς συγχρόνους του, ανάμεσά τους και συναδέλφους του εβραίους μεταρρυθμιστές, αλλά και τους ίδιους τους μαθητές του. Το έχει αυτό η περιοχή, και γι' αυ-

τό λένε στο Ζεν, «Ο δάσκαλος πάντα σκοτώνεται στο δρόμο». Συχνά σκοτώνεται από εκείνους που ισχυρίζονται ότι τον αγαπούν περισσότερο.

Όταν οι μαθητές του Ραζνίς παρεκτρέπονται, τα μέσα ενημέρωσης και το κοινό κατηγορούν τον Ραζνίς. Δεν μπορούν να καταλάβουν πως όχι μόνο δεν τους ελέγχει, αλλά ούτε έχει καμιά πρόθεση να προσπαθήσει ποτέ να τους ελέγξει. Η ίδια η ιδέα του ιεραρχικού ελέγχου είναι αντίθετη στις διδασκαλίες του.

Όταν ο Μπαγκουάν μαθαίνει για χυδαία και ηλίθια πράγματα που έγιναν στο όνομά του, απλώς κουνάει το κεφάλι του και λέει, «Το ξέρω ότι είναι τρελοί, αλλά είναι ένα στάδιο που πρέπει να το περάσουν». Αυτός ο βαθμός ελευθερίας, αυτό το βάθος ανοχής είναι ακατανόητα τόσο για τον προοδευτικό μοντερνίζοντα όσο και για τον άκαμπτο συντηρητικό. Και όμως, ως ένας τρίτος που έχει συγκινηθεί, εντυπωσιαστεί και διασκεδάσει από τον τρόπο με τον οποίο ο Μπαγκουάν έχει επαναφέρει την *ψυχαγωγία στη βαθιά δεώρηση των πραγμάτων*, ξέρω ότι αυτό είναι ένα επίπεδο σοφίας το οποίο απλούστατα πρέπει να αποκτήσουμε αν θέλουμε να βγούμε από το αφόρητο χάλι που εμείς, τα πιο επιθετικά από όλα τα πρωτεύοντα θηλαστικά, με την πείνα μας για τάξη και τη δίψα μας για δύναμη, έχουμε δημιουργήσει σε αυτό τον υπέροχο κόσμο.

Εισαγωγή στο βιβλίο *Μπαγκουάν*:

Ο πιο Άθεος και Ταυτόχρονα ο πιο Ένθεος των Ανθρώπων,
του Δρος Τζορτζ Μέρεντιθ, 1987

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όταν ο Μπαγκουάν διάβασε τα παραπάνω σχόλια γέλασε και είπε πως ούτε αυτός πιστεύει στα ανατολικά συστήματα των γκουρού. Βασικά αρνήθηκε κάθε σχέση με την «γκουροσύνη», λέγοντας ότι η ίδια η ιδέα μιας σχέσης γκουρού-μαθητή είναι προσβολή στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Και εξήγησε ότι αφού η δική του έμφαση ήταν πά-

να στο να είναι κανείς απλώς ο εαυτός του, η πράξη του να αρνείσαι να είσαι μαθητής *οποιουδήποτε* είναι ακριβώς η ουσία του να είσαι μαθητής του Μπαγκουάν. Μπίνγκο! Πιστεύω ότι μιλούσε ειλικρινά και τον αγαπώ γι' αυτό. Παραπονούμενος ότι οι άλλοι έχουν παρερμηνεύσει τον Μπαγκουάν, τον παρερμήνευσα κι εγώ ο ίδιος, και γι' αυτό ζητώ συγνώμη.

Παρεμπιπτόντως, όπως θα γνωρίζει μάλλον ο αναγνώστης, λίγον καιρό πριν δηλητηριαστεί ο Μπαγκουάν από κυβερνητικούς δολοφόνους, άλλαξε το όνομά του σε Όσο. Στο άσραμ Πούνα, η αλλαγή του ονόματος έγινε δεκτή τόσο ολοκληρωτικά και τόσο ζεστά, που θα νόμιζε κανείς ότι το «Μπαγκουάν» δεν είχε υπάρξει ποτέ. Θύμιζε σχεδόν μια από εκείνες τις παλιές σοβιετικές εκκαθαρίσεις ονομάτων. Όμως πιστεύω ότι αν είχε ζήσει, θα είχε αλλάξει πάλι το όνομά του, αφού όλη η ουσία ήταν, κατά τη γνώμη μου, να δείξει την υπέρτατη πλάνη του να ταυτίζεται κανείς και να προσκολλείται σε αυτό· ή, εδώ που τα λέμε, να κάνει το ίδιο με οποιαδήποτε άλλη αυτοπροσδιοριστική ετικέτα, όπως επαγγελματικούς τίτλους και εθνο-γεωγραφικές διακρίσεις. Ποιος ξέρει, αν είχε ζήσει ο Μπαγκουάν Όσο, μπορεί να είχε αυτοονομαστεί Βόλφγκανγκ, Μπούμπα ή Γουόρντ Μπι Φρι.*

* Κόσμε Ζήσε Ελεύθερα. (Σ.τ.Μ.)

Ρούμπι Μοντάνα

ΟΤΑΝ ΜΑΘΑΙΝΕΙΣ ότι το όνομά της είναι Ρούμπι Μοντάνα, σκέφτεσαι αμέσως ότι είναι καουμπόισσα. Καουμπόισσα της πόλης. Που σημαίνει ότι παριστάνει την καουμπόισσα. Οι πραγματικές καουμπόισσες, οι εργαζόμενες καουμπόισσες, έχουν λιγότερο ρομαντικά ονόματα, όπως Πατ Φάτερς ή Ντέμπε Τζιν Στρανκ. Παρ' όλα αυτά, η Ρούμπι φοράει τόσο σωστές μπότες, γιλέκα και μαντίλια, που αναρωτιέσαι μήπως είναι τουλάχιστον ροντεο-βασίλισσα του Σαββατοκύριακου. Μετά όμως τη βλέπεις να έρχεται από τους μοναχικούς κάμπους με μια απαίσιμα δίτονη Όλντσμπομπίλ του 1955, να παίρνει ένα γαλλικό κόρνο από την καρότσα και να μπαίνει στο σπίτι της –ένα ροζ σπίτι, ένα σπίτι στο χρώμα του πιο ερεθισμένου ερεθισμού από σέλα που έχει καθίσει ποτέ ο Ντέιλ Έβανς– και συμπεραίνεις ότι πρέπει να είναι κάτι άλλο.

Κάτι άλλο, όντως.

Στην πραγματικότητα, η Ρούμπι Μοντάνα είναι μια δημοφιλής μαγαζατορίσσα του Σιάτλ. Είναι επίσης η φανταστική αγαπημένη της πόλης. Γιατί η φαντασία της Ρούμπι δεν είναι απλώς δεμένη στον πάσσαλο της δήθεν καουμπόισσας. Όλη της η ύπαρξη είναι μια παράσταση. Στον κόσμο που έχει δημιουργήσει η ίδια –έναν κόσμο φτιαγμένο από παλιμπαιδισμό, παλαβομάρα, νοσταλγία και κιτς, έναν κόσμο στον οποίο η μυστική ζωή των αντικειμένων όχι μόνο αναγνωρίζεται αλλά και έρχεται σε δραματική αλληλεπίδραση με τη δική της ζωή– η Ρούμπι αποδεικνύει ότι η

πραγματικότητα είναι θέμα αντίληψης και ότι τα όνειρα δεν βγαίνουν αληθινά, τα όνειρα είναι αληθινά.

Το κατάστημά της, το Πίντο Πόνι της Ρούμπι Μοντάνα, πουλάει συλλεκτικά αντικείμενα, και είναι και η ίδια συλλέκτρια. Αν την ακολουθήσετε μέσα σ' εκείνο το ροζ μπανγκαλόου (η πρόσοψή του έχει μια απόχρωση παρόμοια με το Πεπτο-Μπισμολ που κατεβάζει μια νευρική Νταϊζή Λου πριν από το μεγάλο αγώνα με τα βαρέλια), θα μείνετε κατάπληκτοι τόσο με την έκταση των συλλογών της όσο και με την τέχνη με την οποία τις εκθέτει. Όλα τα δωμάτια είναι γεμάτα πράγματα: βάζα για κουλουράκια, κηροπήγια, λάμπες (λάμπες λάβα, λάμπες αγαλματίδια, λάμπες προβολής), ψάρια για τον τοίχο, παγωνιέρες, τασάκια, βιβλιοστάτες, γερμανικές μυθολογικές γκραβούρες, έπιπλα για ράντσα, μπιχλιμπίδια Πιγούι Χέρμαν, αναμνηστικά της Άγριας Δύσης από φτηνομάγαζα του Χόλιγουντ και –στο Δωμάτιο Φλαμίνγκο, το μέρος όπου η Ρούμπι ελπίζει να κάθεται «όταν ρίξουν τη βόμβα»– ένα μπαρ με μορφή βενζινακάτου του τέλους της δεκαετίας του '40, μαξιλάρια αλόχα, τραπεζάκια από τις Νότιες Θάλασσες, ένας ναός αφιερωμένος στον Έλβις και φώτα τίκι που αναβοσβήνουν. Για κάποιον ανεξήγητο λόγο, όλη αυτή η κακόγουστη διακόσμηση είναι τοποθετημένη μ' έναν τρόπο που προσεγγίζει το καλό, αν και ασυμμάζετο, γούστο.

Και δεν αναφέραμε καν ακόμη τις αλατιέρες και τις πιπεριέρες. Όχι ότι μπορεί να τις παραβλέψει κανείς βέβαια. Θεέ και Κύριε! Υπάρχουν εκατοντάδες αλατιέρες και πιπεριέρες. Εκατοντάδες. Οι περισσότερες ασυνήδιστες, πολλές σπάνιες. Κυριαρχούν στο σπίτι. Από μια άποψη κυριαρχούν και στην ιδιοκτήτρια του σπιτιού. Την κρατούν όπως κρατούν έναν σκηνοθέτη τα διάφορα ανταγωνιστικά εγώ του θιάσου του. Βλέπετε, η Ρούμπι Μοντάνα συναλλάσσεται με τους θησαυρούς της. Επικοινωνεί μαζί τους. Δεν της αρέσει η απλή ιδιοκτησία και δεν συγκεντρώνει μπιχλιμπίδια («Τη σιχαίνομαι αυτήν τη λέξη!») για να εντυπωσιάσει τους άλλους ή για να διακοσμήσει έναν χώρο. Η Ρούμπι συλλέγει τις αλατιέρες της και τις πιπεριέρες της με προσοχή, και όταν κάποιες περνούν στην

οντισιόν, παίζει μαζί τους. Φτιάχνει ιστορίες για το παρελθόν τους. Τους δίνει ρόλους σε ιδιωτικές παραγωγές σκηνοθετημένες πάνω σε τραπέζια φορμάικας και ράφια της κουζίνας.

Για παράδειγμα, υπάρχει ένας γκέι γάιδαρος (μπορεί αλάτι, μπορεί πιπέρι), που οι γονείς του δεν αντέχουν τις σεξουαλικές του προτιμήσεις. Σήμερα ο γάιδαρος χορεύει με τον εραστή του ενώ η Μαμά και ο Μπαμπάς κοιτάζουν απορημένοι. Ακολουθεί ένας έντονος διάλογος στον οποίο ο ογκανίζων ομοφυλόφιλος εξηγεί ότι θα φύγει από την πόλη. Το ίδιο έχει αποφασίσει και η οικογένεια των γουρουινιών δίπλα, αν και το ταξίδι των γουρουινιών γίνεται υπό πιο χαρούμενες συνθήκες: πάνε στη Φλόριντα για να παρακολουθήσουν μια διαστημική εκτόξευση. Ο πύραυλος, επιτραπέζιο σκεύος κι αυτός, είναι έτοιμος για εκτόξευση, υπό την επίβλεψη του Τζον Κένεντι που δείχνει αξιοπρεπής και υγιής παρά τα υψηλά επίπεδα νατρίου. Μιλάμε για αλατοπιπερόδραμα εδώ. Για θέατρο μπαχαρικών.

Γεννημένη και μεγαλωμένη κυρίως στην Οκλαχόμα των καουμπόισων (το Μοντάνα είναι πιο όμορφο επώνυμο, πρέπει να παραδεχτείς), η Ρούμπι (το γενέθλιο όνομά της παραμένει μυστικό) επισκεπτόταν συχνά τη γιαγιά της στο Στιλγουότερ. Η γιαγιά έκανε συλλογή από κανάτες, που τις εξυμνούσε στα εγγόνια της. «Κάθε κανάτα είχε τη δική της ιστορία», λέει η Ρούμπι. «Και αποφάσισα πως όταν μεγαλώσω θέλω κι εγώ ένα σπίτι γεμάτο ιστορίες».

Το 1974, έχοντας πάρει πτυχίο μουσικής στο κλασικό γαλλικό κόρνο από το Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν –«κανείς δεν μου έδινε υποτροφία για να καθαλικοεύω άλογα», μετακόμισε στο Σιάτλ όταν τράβηξε το όνομά του από ένα καπέλο με κλήρους. Φαντάζομαι πρέπει να ήταν καουμπόικο καπέλο των δέκα γαλονιών. Εγκατέλειψε τα σχέδιά της να κάνει διδακτορικό (Δρ Μοντάνα;) επειδή το Σιάτλ είναι «πολύ όμορφο, το άτιμο», και έπιασε δουλειά σαν δασκάλα. Μετά άρχισε να συλλέγει έργα τέχνης από περιπλανώμενους αλήτες και λαϊκούς καλλιτέχνες. Μερικά από τα κομμάτια πήραν τόσο μεγάλη αξία, που ένωσε υποχρεωμένη να τα πουλήσει. Πριν περάσει πολύς καιρός αγόρασε ένα σπίτι, το

έβαψε στην απόχρωση που έχει το πρώτο ρούφηγμα στο λαιμό μιας καουμπόισσας και άρχισε να το γεμίζει με αφηγήσεις δικής της επινόησης. «Είμαι σε επαφή με όλα τα αντικείμενα μέσα στο σπίτι μου», λέει. «Τα έπιπλα είναι συνδεδεμένα με τη φανταστική ζωή μου και με την καρδιά μου. Είναι η χαρά μου, οι φίλοι μου». Και όχι μόνο τα νοσταλγικά αντικείμενα. «Ζούμε σε μια εποχή όπου τα περισσότερα αντικείμενα σου δίνουν την ίδια αίσθηση με τα οδοντιατρικά εργαλεία, αν και μου αρέσουν τα μοντέρνα πράγματα αν έχουν χαρακτήρα».

Έχει επίσης επαφή με το γλυκό πουλί της νιότης. «Τα κεραμικά και τα αντικείμενα μιας καουμπόισσας είναι μέρος του παιδιού μέσα μου, και θέλω να κρατήσω αυτό το μέρος ζωντανό. Τόσες πολλές από τις σκληρές πραγματικότητες του ενήλικου κόσμου έναι περιπτώσεις και παράλογες. Οι άνθρωποι σκοτώνονται επειδή έχουν χάσει το παιδί που υπάρχει μέσα τους, αυτό το παιδί που είναι στην πραγματικότητα ο καθένας μας».

Η Ρούμπι, που δεν είναι ούτε τόσο εκκεντρική ούτε τόσο επιδεικτική όσο μπορεί να νομίζετε, σου δίνει την αίσθηση της καλοσυνάτης ενδοσυϊώδους δασκάλας που πρέπει να ήταν πριν από χρόνια. Στην ποπ κουλτούρα αναζητά βάθος και νόημα, όχι επιπολαιότητα ή απόδραση από την πραγματικότητα. Το Πίντο Πόνι είναι χώρος συγκέντρωσης για σοβαρούς συλλέκτες και για άτομα που προσελκύονται από το καλοκάγαθα αλλόκοτο. Κάποια μέρα ίσως μπορέσουν να κάνουν και ιππασία μαζί της. Η φιλοδοξία της Ρούμπι είναι να ανοίξει ένα ράντσο διακοπών. Με μια σουίτα Ρόι Ρότζερς, διακοσμημένη προσωπικά από την ίδια, και ένα μουσείο αλατοπιπεριέρας πίσω από το κοράλ. Ροζ, σίγουρα. Σαν έναν ανεμοστρόβιλο από νεογέννητα ποντίκια, ή σαν την τσιχλόφουσα μιας καουμπόισσας.

House & Garden, 1991

Τέρενς Μακένα

ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΜΟΥ στο κέντρο του Σιάτλ φαίνονται μερικές ενδιαφέρουσες επιγραφές νέον, που απαγγέλλουν σιωπηλά το σήμα τους σαν αράδες από ένα καυτό, σπασμωδικό ποίημα. Για παράδειγμα, πάνω από την είσοδο του Τσαμπ Αρκέιντ αναβοσβήνει η φράση ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ, μια δήλωση που πάντα μου προκαλεί χαρά, ιδιαίτερα όταν σκέφτομαι το εναλλακτικό ενδεχόμενο. Λιγότερο χαρμόσυνη αλλά πιο βαδυστόχαστη είναι η επιγραφή στη βιτρίνα ενός στεγνω-καθαριστηρίου. Γράφει απλώς ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ/ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ/ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ, εννοώντας ότι το κατάστημα προσφέρει και μεταποιήσεις ρούχων, αλλά πάντα μου θυμίζει τον Τέρενς Μακένα –όχι μόνο επειδή ο Τέρενς Μακένα είναι η μεγαλύτερη αυθεντία στις βιω-ματικές πλευρές των νοο-μεταλλακτικών φυτών, ή επειδή οι δια-λέξεις και τα εργαστήριά του έχουν μεταλλάξει τη δική μου σκέ-ψη, αλλά επειδή ο Τέρενς, περισσότερο ίσως από οποιονδήποτε άλλον στην κουλτούρα μας, έχει την ικανότητα να στενεύει τη μέ-ση του παντελονιού της αντίληψης και να ανεβάξει τον ποδόγυρο της πραγματικότητας.

Λόγιος, θεωρητικός, εξερευνητής, ονειροπόλος, πρωτοπόρος, φανατικός και γητευτής, πέρα από οντολογικός ράφτης, ο Μακέ-να συνδυάζει μια εμβριδή αν και συγκλονιστικά πρωτότυπη αντί-ληψη της ιστορίας με μια γνήσια οραματική προσέγγιση του αν-θρώπινου πεπρωμένου. Το αποτέλεσμα είναι ένας κυκλώνας α-νορδόδοξων ιδεών που μπορεί να ανυψώσει οποιονδήποτε σχε-

δόν εγκέφαλο από το γνωστικό του Κάνσας. Όταν όμως ο Τυ-φώνας Τέρενς αφήσει πάλι το μυαλό σου να πατήσει στη γη, ανα-καλύπτεις ότι πατάς σε στέρεο έδαφος. Γιατί οι θεωρίες και οι ει-κασίες του Μακένα δεν είναι φτιαγμένες στο ΟΖ, αλλά αντίθετα έχουν τις ρίζες τους σ' έναν δοκιμασμένο πραγματισμό με ηλικία χιλιάδων ετών. Πολλές από τις ιδέες του μας καταπλήσσουν όχι επειδή είναι τόσο καινούργιες, αλλά επειδή έχουν ξεχαστεί εδώ και τόσο πολύ καιρό.

Όπως υποδηλώνει ο τίτλος αυτής της συλλογής, *Η Αρχαϊκή Αναβίωση*, ο Μακένα έχει βρει ένα κλειδί για το μέλλον σκαλίζο-ντας το σωρό της κοπριάς του παρελθόντος. (Εδώ ταιριάζει απόλυ-τα να αναφέρουμε ότι στις κοπριές των αγελάδων συχνά φυτρών-νουν ψυχενεργά μανιτάρια.) Στη διάρκεια της ευρωπαϊκής Ανα-γέννησης, οι επιστήμονες, οι καλλιτέχνες και οι φωτισμένοι πολί-τες στράφηκαν σ' έναν πολύ παλαιότερο ελληνικό πολιτισμό για να πάρουν τις σπίδες και να ανάψουν την υπέροχη νέα φωτιά τους. Σε πολλά σημεία αυτής της συλλογής δοκιμών και συζητή-σεων, ο Μακένα μας παρακινεί να γυρίσουμε πίσω –πολύ πολύ πί-σω–, στον παλαιολιθικό σαμανισμό, για να βρούμε τις τεχνικές που μπορεί όχι μόνο να εξασφαλίσουν την επιβίωσή μας, αλλά και να μας βοηθήσουν να δημιουργήσουμε μια νέα χρυσή εποχή: βασικά, *τη* χρυσή εποχή, αυτή προς την οποία κινείται η πλοκή όλης της ανθρώπινης ιστορίας.

Ο Μακένα δεν θεωρεί τον εαυτό του σαμάν, αν και έχει μα-θητεύσει κοντά σε σαμάν (και έχει πει τα ισχυρά τους φίλτρα) στην Ασία και τον Αμαζόνιο. Λέει όμως ότι προσπαθεί «να εξε-ρευνήσει την πραγματικότητα με σαμανικό πνεύμα και σαμανικά μέσα». Πραγματικά, το κρόταλο του σαμάν ηχεί υπνωτικά σε όλα τα δοκίμια και τις διαλέξεις του, αν και μερικές φορές σκεπάζεται από τον βόμβο των UFO, γιατί η φαντασία (και η γνώση) του Μα-κένα καλύπτει όλο το φάσμα από τη ζούγκλα μέχρι τον υπερχώ-ρο, και μόνο ένας μπούφος θα σκεφτόταν ποτέ να τον χαρακτη-ρίσει ρετρό.

Επιτρέψτε μου να ρίξω μερικές σταγόνες εσάνς του Τέρενς στο

μπολ με το παντς, για να πάρουμε ένα δείγμα της γεύσης και να χαρτογραφήσουμε τους κυματισμούς στην επιφάνεια:

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΜΟΥ για το τελικό ανθρώπινο μέλλον είναι μια προσπάθεια να εξωτερικευθεί η ψυχή και να εσωτερικευθεί το σώμα, ώστε η εξωτερική ψυχή να υπάρχει ως ένας υπεραγώγιμος φακός μεταγλωσσικού υλικού που παράγεται έξω από το σώμα του καθένα μας σε μια κρίσιμη συμβολή στη διάρκεια του ψυχεδελικού μας μπαρ μίτζβα.

*

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ με τον Χριστιανισμό είναι ότι είναι μακράν η πιο αντιδραστική δύναμη στην ανθρώπινη ιστορία –τόσο μακράν, που δεν ξέρω καν τι είναι στη δεύτερη θέση. Και πιστεύω ότι η καταστροφή του παγανισμού ήταν ίσως η μεγαλύτερη ζημιά που έχει γίνει ποτέ στην εξέλιξη του ανθρώπινου ψυχισμού. Η καταπίεση της «μαγείας» είναι στην πραγματικότητα η καταπίεση της βοτανολογικής γνώσης...

*

ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΩ ότι ο κόσμος αποτελείται από κουάρκ ή από ηλεκτρομαγνητικά κύματα, ή από αστέρια ή από πλανήτες ή από οποιοδήποτε από αυτά τα πράγματα. Πιστεύω ότι ο κόσμος αποτελείται από τη γλώσσα.

*

ΑΝ ΤΑ ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΙΟΓΟΝΑ λειτουργούν ως εξωφερομόνες, τότε η δυναμική συμβιωτική σχέση ανάμεσα στο πρωτεύον δηλαστικό και το παραισθησιογόνο φυτό είναι στην πραγματικότητα μια μεταφορά πληροφοριών από το ένα είδος στο άλλο.

*

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ είναι ένα πεδίο από κώδικες, και γι' αυτό το πρόβλημα των UFO είναι ένα πρόβλημα γραμματικής –σαν ένα αιωρούμενο σωματίδιο στην τετραδιάστατη γλώσσα που δημιουργεί πραγματικότητα. Διαφεύγει από τις απλές προσεγγίσεις επειδή η φύση της είναι κατά κάποιον τρόπο ενσωματωμένη στον ίδιο το μηχανισμό της επιστημονικής γνώσης.

*

ΟΡΓΩΣΑ την Ινδία και δεν μπόρεσα να πείσω τον εαυτό μου ότι [ο μυστικισμός της] δεν είναι ένα είδος απάτης ή ότι είναι πιο πραγματικός από τις καταστάσεις που χειρίζονται και επηρεάζουν οι διάφορες σχολές ψυχοθεραπείας της Νέας Εποχής. Στον Αμαζόνιο όμως... μεταφέρεσαι σε κόσμους που είναι συγκλονιστικά διαφορετικοί... [αλλά] πιο πραγματικοί από το πραγματικό.

Αυτές οι μικρές γουλιές από το φλασκό του Μακένα, σερβιρισμένες εκτός νοσηματικού πλαισίου και απογυμνωμένες από τις συνηθισμένες του αστείες γαρνιτούρες, είναι, παρ' όλα αυτά, μεθυστικές και, για μένα, ψυχοδρεπτικές. Σε μεγαλύτερες γουλιές, το ρόφημά του μπορεί να θεραπεύσει ακόμη και τα έλκη από τα οποία αιμορραγεί ο σύγχρονος κόσμος.

Τα προβλήματά μας σήμερα είναι πιο πολύπλοκα και πιο απειλητικά από κάθε άλλη στιγμή στην ιστορία. Δυστυχώς, δεν μπορούμε καν να αρχίσουμε να τα λύνουμε, γιατί ο προσανατολισμός μας μέσα στην πραγματικότητα είναι πιο χαμηλός από την πίεση αίματος ενός χιονάνθρωπου. Κοιτάζουμε αλλήθωρα την ύπαρξη μέσα από χοντρά πέπλα προσωπικής και κοινωνικής άγνοιας, σκεπασμένα από ακόμη πιο αδιαφανή στρώματα παραπληροφόρη-

σης, που τόσο ευγενικά μας παρέχουν το κράτος, η εκκλησία και οι μεγάλες επιχειρήσεις (που συχνά είναι ένα και το αυτό). Η διαφορά ανάμεσα σ' εμάς και την Έλεν Κέλερ ήταν ότι αυτή ήξερε ότι είναι κουφή και τυφλή.

Τα βαθιά προβλήματα χρειάζονται ριζοσπαστικές λύσεις. Οι συμβατικοί πολιτικοί είναι πολύ χοντροκέφαλοι για να συλλάβουν ριζοσπαστικές λύσεις και πολύ μικρόψυχοι για να τις εφαρμόσουν αν μπορούσαν, ενώ οι πολιτικοί επαναστάτες, όσο καλοπροαίρετοι κι αν είναι, τελικά έχουν να προσφέρουν μόνο αιματοχυσία, μετά την οποία ακολουθεί ένας ακόμη γύρος καταπίεσης.

Για να αλλάξουμε αληθινά τις συνθήκες, πρέπει να αλλάξουμε τον εαυτό μας –φιλοσοφικά, ψυχολογικά και, ίσως, βιολογικά. Το πρώτο βήμα σε αυτές τις ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ/ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ/ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ θα συνίσταται κυρίως στο να σκίσουμε τα πέπλα για να μπορέσουμε να δούμε τον εαυτό μας ως εκείνον τον μυστηριώδη Άλλο που κατά πάσα πιθανότητα είμαστε τώρα και μπορεί να ήμαστε πάντα στο παρελθόν. Ο Τέρενς ο Ράφτης έχει το πιο κοφτερό ψαλίδι στην πόλη. Και είναι ανοιχτός Κυριακές και γιορτές. Αφού σκιστούν τα πέπλα, ο καθένας από μας μπορεί επιτέλους να αρχίσει να ασχολείται με την αυτοκατευθυνόμενη μεταλλαξιογένεσή του.

Με τη δική του μοναδικά εγκόσμια μορφή εσχατολογικής ευφορίας, ο Τέρενς Μακένα μας καλεί σε μια Ημέρα Κρίσης με την οποία μπορούμε να ζήσουμε. Φροντίστε να είστε εκεί, αλλιώς θα τετραγωνιστείτε.

Πρόλογος στο βιβλίο *Η Αρχαϊκή Αναβίωση*, HarperCollins, 1992

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όταν ο Τέρενς Μακένα πέθανε από όγκο στον εγκέφαλο το 2000 (μία σκληρή ειρωνεία αν λάβει κανείς υπόψη του την εκπληκτική εμβέλεια και ζωντάνια του εγκεφαλικού του εξοπλισμού), η νεκρολογία του στους *Νιου Γιορκ Τάιμς* έγραφε ότι τριγύριζε προβλέποντας «το τέλος του κόσμου». Αυτό είναι τελείως λάθος. Εκείνο για το οποίο μι-

λούσε ο Τέρενς τόσο πειστικά και αισιόδοξα ήταν ένα πιθανό τέλος της ιστορίας, του χρονικού μας υποδείγματος –και το τέλος ενός παγκόσμιου συστήματος είναι κάτι πολύ διαφορετικό από το τέλος του κόσμου. Αυτό δείχνει ότι η «αντικειμενική εφημερίδα» των Ηνωμένων Πολιτειών δεν μπορεί πάντα να ξεχωρίσει ποια είναι τα αντικειμενικά δεδομένα, ιδιαίτερα όταν έχει να κάνει με θέματα που ανδίζουν έξω από τον γκριζό-τειχο κήπο της πολιτισμικής ορθοδοξίας.

λιεργητές πυγολαμπίδων! Ο Τόμας Πίντσον κρατά και με τα δυο χέρια την κεραυνομηχανή.

Bookforum, 2005

Τόμας Πίντσον

ΑΝ ΚΑΙ ΜΕ ΥΠΝΩΤΙΖΕΙ με τα χρωματιστά φώτα που ρίχνει πάνω στα σκοτεινά νερά της ιστορίας –από τον τρόπο που φωτίζει έναν σκοτεινό ωκεανό από συνωμοσίες, ακρότητες, καραγκιοζιλίκια και απόκρυφα, κάνοντάς τον να αστράφτει προς κάθε κατεύθυνση– εκείνο που βρίσκω τελικά πιο συνταρακτικό και εμπνευσμένο στον Τόμας Πίντσον είναι κάτι πολύ πιο απλό φαινομενικά. Είναι τα ουσιαστικά που επιλέγει.

Τα ρήματα, τα επιρρήματα και τα επίθετά του είναι κι αυτά γοητευτικά, αλλά ο Πίντσον είναι πιο εντυπωσιακός όταν βάζει το χέρι του μέσα σ' έναν πελώριο κάδο γεμάτο από συστρεφόμενες λέξεις και καταφέρνει με κάποιον άγνωστο τρόπο να βγάζει ένα ουσιαστικό που είναι φρέσκο και απρόσμενο, αλλά απόλυτα ταιριαστό. Για παράδειγμα, στο *Μείσον & Ντίξον* βάζει τον αιδεσιμότατο Τσερικόουκ (ένα υπέροχο όνομα!) να σκουπίζει τον πισινό του με «μια χούφτα τριφύλλι». Ένας κατώτερος συγγραφέας μπορεί να συμβιβάζοταν με λέξεις όπως «χόρτα» ή «φύλλα» ή «άχυρο», αλλά καμιά από τις οποίες δεν θα φώτιζε τη σκηνή όπως τη φωτίζει το *τριφύλλι*. Είναι κάτι μικροεπιλογές σαν αυτή, επιλογές που δεν αντιλαμβάνεται ο μεσαίος αναγνώστης παρά μόνο υποσυνείδητα, που κουβαλούν το βάρος της ιδιοφυΐας.

Ο Μαρκ Τουέιν είχε εκφέρει τη γνώμη ότι η διαφορά ανάμεσα στην τέλεια λέξη και μια λέξη που είναι απλώς επαρκής μοιάζει με τη διαφορά ανάμεσα στην αστραπή και την πυγολαμπίδα. Τότε λοιπόν, παραμέρισε, Δία! Χωθείτε στα κελάρια σας, εσείς καλ-

Ντέμπρα Γουίνγκερ

ΠΕΡΠΑΤΑ ΣΕ ΤΕΝΤΩΜΕΝΟ ΣΧΟΙΝΙ ανάμεσα στη φωτιά και το μέλι, ανάμεσα στο θειάφι και τα ρόδα, ανάμεσα στο σαρκασμό και τη συμπαράσταση, ανάμεσα στο μονόλιθο και την καθρεφτόμπαλα της ντισκοτέκ, ανάμεσα στο τρίχινο πουκάμισο του ασκητή και τη χαβανέζικη φούστα χούλα, ανάμεσα στην τρομερή κόρη και την χαζομαμά, ανάμεσα στο κορίτσι της διπλανής πόρτας (σε κάπως άγρια και ασυγκράτητη έκδοση) και τη διεθνή ντίβα (με δημοκρατικά συναισθήματα). Και τώρα, μετά το γάμο, τη μητρότητα και ένα σχετικά μεγάλο διάλειμμα από το Χόλιγουντ, περπατά μια άγνωστη γραμμή ανάμεσα στη φήμη και την αφάνεια. Περπατά εν μέσω τριγμών στο διάδρομο της δημόσιας μνήμης.

Όσοι έχουν ακούσει τη φωνή της σπάνια την ξεχνούν – μια φωνή που ακούγεται σαν να την έχουν στραγγίσει από τα σεντόνια του μήνα του μέλιτος της Μπακόλ και του Μπόγκι και μετά να την έχουν καταβρέξει με τη μάνικα με μπράντι από δαμάσκηνα. Ή το γέλιο της – που ακούγεται σαν να το έχει βγάλει από την κύστη καγκουρό αυστραλός ιθαγενής με μουσικό ταλέντο. Οι άντρες τη θυμούνται καβάλα στο μηχανικό ταύρο στο *Urban Cowboy* και φαντασιώνουν να βρίσκονταν στη δέση του. Οι γυναίκες θυμούνται την πληγωμένη ευάλωτη ερμηνεία της στο *Terms of Endearment* και βγάζουν υγρούς στεναγμούς ταύτισης.

Γνωστοί και παπαράτσι, όταν ακούγεται το όνομά της, θυμούνται την αγορίστικη περπατησιά α λα Χοκ Φιν, το αλυσοπρίονο της έντασής της και ένα πνεύμα διαμετρήματος Αλγκονκουίν. Όμως,

εκείνο στο οποίο εστιάζουν οι περίεργοι χρονικογράφοι των διασημοτήτων είναι τα εξηταεννιάρια που υποτίθεται ότι σχημάτιζε παγοδρομώντας στη μια λίμνη μετά την άλλη πάνω στον λεπτό πάγο της ζωής.

Αρχίζοντας γύρω στα δεκάξι, όταν μπήκε στον Ισραηλινό στρατό και μετά λιποτάκτησε για να πάει να ζήσει αλήτικη ζωή στο Παρίσι, είναι αλήθεια ότι αυτή η κοπέλα από το Κλίβελαντ έκανε πολλές τρέλες, αλλά είναι συζητήσιμο αν ήταν όντως πιο φασαριόζα από άλλους ή απλώς είχε μεγαλύτερη φαντασία. Και μολονότι αυτό τον καιρό δεν κάθεται σπίτι της πλέκοντας εσάρπες προσευχής, έχει περάσει πολύς καιρός αφότου χόρεψε βάλς με το διάβολο πάνω σε σπασμένο κιγκλίδωμα ή έψαξε για πολύτιμα πετράδια μέσα στο χιόνι των Άνδεων. Παρ' όλα αυτά, είναι δύσκολο να βγει κανείς από το καλούπι όπου τον έχουν αρχειοθετήσει, ακόμη και αν δεν έχει υπογράψει συμφωνητικό μίσθωσης, και τώρα, καθώς αρχίζει πάλι η κινηματογραφική της καριέρα, οι αναμνήσεις των μέσων ενημέρωσης από την εποχή που ήταν μια αναιδής ταραχοποιός (εκείνοι που επιμένουν να επιδιώκουν την τελειότητα δεν δημιουργούν πάντα φασαρίες σ' εκείνους που πολύ εύκολα συμβιβάζονται με τη μετριότητα;) επισκιάζουν την ευρύτερη εικόνα μιας γυναίκας που οι πολυπλοκότητές της είναι εξίσου τεράστιες με τα ταλέντα της.

Όσο για τις προσωπικές μου αναμνήσεις...

Την πρώτη φορά που γνώρισα την Ντέμπρα Γουίνγκερ, το σκάσαμε αυθόρμητα από μια βαρετή επιχειρηματική σύσκεψη στο Χόλιγουντ για να καταφύγουμε σ' ένα μισοσκοτεινό καταγώγιο στη Σάντα Μόνικα, όπου προκαλέσαμε διαταραχή επαναλαμβανόμενης κίνησης στον μπάρμαν από το ασταμάτητο ξαναγέμισμα των ποτηριών της τεκίλας. Αργότερα εκείνη τη μέρα, όπως θυμάμαι, δανειστήκαμε ένα ξυραφάκι από το κιτ του μπάρμαν, κόψαμε τους αντίχειρές μας, και ανταλλάξαμε αίμα κάτω από το φως του τζουκμποξ, για να δεθούμε έτσι σαν αδέρφια ενώ χορεύαμε (παράνομα) ακούγοντας μπλουζ και καπνίζοντας πούρα Αβάνας. Από τέτοιο υλικό γίνονται οι αναμνήσεις.

Τώρα, εννιά χρόνια αργότερα, και δυο-τρία χιλιόμετρα νοτιοανατολικά, καθόμαστε σ' ένα θεραπευτικό κέντρο που λέγεται I Love Juicy,* πίνοντας χυμό καρότου και ζουληγμένο σπανάκι, σαν δυο ξεδοντιασμένα κουνέλια που έχουν πέσει με τα μούτρα στη χλωροφύλλη, και το μόνο πράγμα που ματώνει είναι τα παντζάρια στο μπλέντερ.

Δεν είναι μυστικό ότι η αποτοξίνωση, η αποκατάσταση και η αυταπάρνηση έχουν γίνει το σήμα κατατεθέν της Αμερικής του '90, αλλά θέλω να πιστεύω ότι οι δυο μας ούτε υποκύψαμε σε έναν ασκητισμό της μόδας ούτε προσηλυτιστήκαμε ξαφνικά από τον πουριτανισμό. Προτιμώ να πιστεύω ότι γλεντάμε με τον Μπαγκς Μπάνι αντί με τον Χοσέ Κουέρβο επειδή προσωρινά λειτουργούμε κάπως κάτω από την κορυφή των οργανικών μας δυνατοτήτων.

Πάνω από έξι μήνες τώρα, δέχομαι κεραυνοβόλες επιθέσεις από έναν μυστηριώδη ιό που άρπαξα σ' ένα προσκύνημα στο Τιμπουκτού, ενώ η Γουίνγκερ ταλαιπωρείται από ένα περιβαλλοντικό άσθμα που έπαθε σ' ένα γύρισμα στις γεμάτες σκόνη περιοχές του Δυτικού Τέξας.

Έτσι άρρωστοι και οι δυο, κρατάμε κοτσάνια σέλινο σαν φανταστικά πούρα, ενώ κοιτάμε ανήσυχα το κασετόφωνο στο τραπέζι δίπλα στα ψυγείακια με τα λάχανα. Ο Ντέιβιντ Χίρσεϊ, λαμπρός συντάκτης και σταθερός φαν της Γουίνγκερ (αυτός δεν θα ξεχάσει ποτέ) με έπεισε να πάρω συνέντευξη από αυτή την ονειρική γυναίκα για το *Esquire*, για να τη ρωτήσω για την πρόσφατη επιστροφή της στη σκηνή.

Δεν έχουμε συνηθίσει μια τέτοια τυπική επικοινωνία, όπως δεν έχουμε συνηθίσει τα μαρουλοποτά του I Love Juicy, αλλά αφού είπαμε να το κάνουμε θα το κάνουμε, έτσι, μετά από πολύ δισταγμό, σβήνω το σέλινό μου σ' ένα τασάκι κι ανοίγω το κασετόφωνο.

«Δεν είναι δίκαιο», αρχίζω. «Πώς είναι δυνατόν ένας πάνσοφος και πανάγαθος Θεός να φορτώσει αυτόν το λαχανοχυμό με

* Αγαπώ τους Χυμούς, παραφθορά του «I Love Lucy», τίτλου παλιάς σειράς εκπομπών με την Λουσίλ Μπολ. (Σ.τ.Μ.)

χιλιάδες βιταμίνες και να μη βάλει ούτε μία στην τεκίλα;»

Αιρόμενη ως συνήδως στο ύψος των περιστάσεων, η Γουίνγκερ μου αστράφτει εκείνο το γνωστό χαμόγελο της μάγισσας και λέει, «Α, υπάρχουν θρεπτικά συστατικά στην τεκίλα, Τόμι. Φτάνει να φας το σκουλήκι».

Esquire, 1993

ΙΣΤΟΡΙΕΣ,
ΠΟΙΗΜΑΤΑ
&
ΣΤΙΧΟΙ

Τρίδυμες

Πήγα στο σπίτι του Σατανά.
Το γραμματοκιβώτιό του ήταν βαμμένο μαύρο.
Ένας στόλος από κοκαλοθραύστες
ήταν παρκαρισμένος στο δρόμο.
Τα αγκάθια στις τριανταφυλλιές του
ήταν μακρύτερα από μαχαίρια.
Και εξήντα έξι κοκόρια σκάλιζαν
στην μπροστινή αυλή, με τα φτερνιστήρια τους
να σιγοκαΐνε σαν φτηνά πούρα.

Πήγα στο σπίτι του Σατανά.
Υποτίθεται ότι θα ήταν πάρτι της Άμγουεϊ.
Ήθελα ένα από κείνα
τα σκληρά σαν την κόλαση μαχαίρια για το κρέας.
Εκείνα που δεν καταλαβαίνουν τη διαφορά
ανάμεσα στο αφράτο κέικ της μαμάς
και ένα κομμάτι κοκαΐνη.

Πήγα στο σπίτι του Σατανά.
Ένιωθα αταίριαστος λιγάκι.
Αλλά οι δίδυμες κόρες του γρήγορα με καθυσέχασαν.
Δοκίμασαν αστεία καπέλα για μένα,
μου έδειξαν κοσμήματα,
χόρεψαν γύρω από την καρέκλα μου.
Διάβασαν το μέλλον μου
σ' ένα μπουλ με στάχτες,
μ' άφησαν να χαϊδέψω τα Ντόμπερμάν τους,
και να βλέπω ενώ ξέπλεναν τα ροζ εσώρουχά τους.

Πέρασα από το σπίτι του Σατανά,
 Απλώς έτυχε να είμαι στη γειτονιά.
 Ο Σατανάς κατέβηκε κάτω με μπουφάν Ρέιντερς.
 Η αύρα του ήταν σαν καμένο λάστιχο,
 αλλά το χαμόγελό του μπορούσε να ζωγραφίσει την ανατολή
 πάνω σε τοίχο καρβουνιάρικου.
 «Βλέπω ότι γνώρισες την Επιδυμία
 και την Εκπλήρωση», μου είπε,
 γυαλίζοντας το μονόκλ του με
 ένα κουρέλι πιτσιλισμένο αίματα.
 «Η Μεταμέλεια φτιάχνει καφέ στην κουζίνα».

Το όνειρο του τροχού της γλώσσας

Αρχαία οστά ξωτικών
 σιγοβράζουν στη βροχή,
 Άγγελοι με μέγεθος δροσόφιλας
 πετούν γύρω από μια σβουινιά του βούδα,
 Αστρικοί χάρτες χαραγμένοι με κραγιόν
 πάνω στους λασπότοιχους των πόλεων του όπιου.

Εικόνες σαν αυτές,
 Σκηνές σαν αυτές...

Οι κόκκινοι νάνοι της κόλασης
 προκαλούν τους φίλους της Σούζι
 σε μια μάχη με χιονόμπαλες

Ή

Στη σπηλιά πίσω από τον καταρράκτη
 ο βασιλιάς των μυρμηγκιών γλείφει την κλειτορίδα
 της κοιμισμένης ανθρωπολόγου....

που υπάρχουν μόνο στο χαρτί
 είναι ακόμη πιο σημαντικές
 από σημαίες, βίβλους, χρυσάφι,
 όπλα και υπολήψεις.

Έτσι

πετάξετε την πανοπλία των ακρωνύμων που φοράτε,
 τα στρώματα της αριθμητικής σας βάτας
 και
 ελάτε να λουστείτε μαζί μου,
 ελάτε να γλιστρήσετε δίπλα μου γυμνοί
 μέσα στο κόσμο την αχνιστή κηρήθρα
 των λέξεων.

Κατς 28

Το φάντασμα έφτασε μέσα σε μια βενζινάκατο από νέον
μεταφέροντας ένα φορτίο
από ινδικές καρύδες και διαμάντια.

*

Από τη βεράντα του ελαιοσιακού ξενοδοχείου
το είδαμε να έρχεται:
ένα περιοδικό καμπούκι που το εκδίδει ένας τυφώνας.

*

Η πλήρη του με την κλοουνοκεφαλή πριόνιζε τον αφρό στα δύο
κάνοντας βούδες φτιαγμένους με κραγιόνια να τρέχουν
πάνω από το λόφο με σακιά γυρίνους στην πλάτη τους.

*

Ένα χοντρό παλιό τροπικό ραδιόφωνο
διέκοψε τις ειδήσεις για να ανακοινώσει
ότι έγινε βασιλιάς των ζυυφίων του νερού.

*

Βλέποντάς το να μετατρέπει κρασί σε γάλα από βιζόν,
σεντόνια σε σάντουιτς από χιόνι,
φантаστήκαμε ότι πρέπει να είναι κουρδιστό παιχνίδι
σχεδιασμένο από τρελό επιστήμονα
για να φωτίζει το μακράϊωνο συνοφρύωμα του χρόνου.

Αλλά...

τελικά

δεν ήταν παρά η παλιά ερωμένη μου
και το καινούργιο αφεντικό σου,
η σελήνη.

Τρία χαϊκού

Καφέ αράχνη που κρέμεται
Από ένα μόνο νήμα.
Πάνω κάτω, πάνω κάτω:
Γιο-γιο Ζεν.

Έχτισαν τις φωλιές τους
στις καμινάδες της καρδιάς μου,
εκείνα τα χελιδόνια που έχασες.

Όπου κι αν πηγαίνει,
Εκείνο το φάντασμα είναι πάντα πίσω της:
Α, περίγραμμα του σλιπ!

Πορδομαξιλαρένια σονάτα του σεληνόφωτος

ΛΕΝΕ ΟΤΙ Η ΝΕΑΡΗ ΜΑΓΙΣΣΑ που ζει δίπλα στη στροφή του ποταμού έχει μια πορδή μέσα σ' ένα μπουκάλι.

Είναι δηλητηριώδης πορδή, πράσινη σαν λάχανο, δυνατή σαν πιστολιά· και αφού δύσει η σελήνη ή πριν ανατείλει, η καλύβα της φωτίζεται από τη χλωμή αποπνικτική της λάμψη. Για ένα διάστημα οι περαστικοί νόμιζαν ότι έχει τηλεόραση.

Φυσικά, δεν φυτρώνει καμιά κεραία από την αχυροσκεπή της, δεν υπάρχει δορυφορικός δίσκος που να δεσπόζει πάνω από τη στοίβα με τα ξύλα στην αυλή της, και μπορείτε να φανταστείτε καμιά εταιρεία καλωδιακής να απλώνει καλώδια στο βάλτο και στο δάσος για να μπορεί η μάγισσα να βλέπει το Αποκρυφιστικό Κανάλι; Άλλωστε, πώς θα πλήρωνε; Με τα μανιτάρια που έχει στο καλάθι της, με τα μαύρα κεριά που φτιάχνει από λίπος σφήκας, με το κρασί από μπελαντόνα; Μ' εκείνο το τσέλο που γρατσουνάει μ' ένα ανθρώπινο κόκαλο;

Θα μπορούσε, βέβαια, να πληρώσει με το κορμί της: το κορμί της το έχουν θαυμάσει πολλοί ψαράδες που έτυχε να τη δουν να περπατάει στο ορμητικό ρεύμα φορώντας σορτς από δέρμα βουτηχτάρας. Αλλά κανένας άντρας δεν αγόρασε ποτέ το κορμί της, και μόνο ένας είχε το κουράγιο να το πάρει δωρεάν.

Αυτός ο τύπος έχει φύγει τώρα. Λένε ότι το έσκασε γυρίζοντας στη Νότια Αμερική και την παράτησε στην τύχη της. Α, αλλά αυ-

τή τον κρατά ακόμη στο χέρι, να είστε σίγουροι γι' αυτό. Η μάγισσα τον έχει αγκιστρωμένο αυτόν τον σκασιάρχη Ρωμαίο. Έχει υφάνει τρίχες του μουστακιού του σε μια μικροσκοπική δηλιά. Έχει την απρόσεκτη πορδή του μέσα σ' ένα μπουκάλι δίπλα στη στόφα.

II

ΓΥΡΝΑ ΕΝΑ ΒΟΥΥΝΟ ανάποδα κι έχεις μια γυναίκα. Γύρνα μια γυναίκα ανάποδα κι έχεις μια κοιλάδα. Γύρνα μια κοιλάδα ανάποδα και έχεις λαϊκή μουσική.

Τον παλιό καιρό, οι άντρες στο χωριό μας έπαιζαν τρομπόνι. Μερικοί καλύτερα από άλλους, προφανώς, αλλά οι περισσότεροι ήξεραν να παίζουν. Μόνο οι άντρες, δυστυχώς. Οι γυναίκες χόρευαν. Αυτό ήταν το τοπικό έθιμο. Αυτή η συνήθεια έχει χαθεί σχεδόν, αν και μέχρι σήμερα είναι γνωστό ότι μερικά ασπρομάλλικα χούφταλα κρύβουν τρομπόνια κάτω από τα κρεβάτια τους στο γηροκομείο. Απαγορεύεται αυστηρά αυτό, αλλά αργά τις καλοκαιρινές νύχτες, μερικές φορές ακούς νοσταλγικές αν και λαχανιασμένες μελωδίες από τρομπόνι να βγαίνουν από παράθυρα του τρίτου ορόφου, και βλέπεις γριές –μόνο τις σιλουέτες τους– στο δεύτερο όροφο να χορεύουν με πρησμένα πόδια σε χνουδωτές παντόφλες ή να γυρίζουν ρυθμικά σε κύκλους με τα αναπηρικά τους καροτσάκια.

Όπως είπαμε όμως, οι μουσικές μας παραδόσεις έχουν εξαφανιστεί σχεδόν. Σήμερα, ο κόσμος ακούει μουσική από σιντί ή από τα Εφ Εμ στο ραδιόφωνο. Ποιος έχει χρόνο πια να μάθει όργανο; Μόνο η νεαρή μάγισσα δίπλα στη στροφή του ποταμού, που γρατζουνάει το τσέλο της με μια ανθρώπινη κνήμη, βγάζοντας ήχους σαν το νευρικό σύστημα του Στίβεν Κινγκ πιασμένο σε ποντικοπαγίδα.

Όταν το γάλα ξινίζει πριν βγει από το μαστάρι της αγελάδας ή το στάρι αρχίζει να βρομάει στα χωράφια· όταν οι εργάτες κάβουν απεργία στο εργοστάσιο που βγάζει λαχανοτουρσί ή στη βιά-

ση διηπειρωτικών πυραύλων ή στο νέο εργοστάσιο των μικροτσιπ πιο κάτω στο δρόμο· όταν τα υπόγεια πλημμυρίζουν, λάγνες νιόπαντρες παθαίνουν ημικρανία πηγαίνοντας για ύπνο, σκυλιά ξυπνούν ουρλιάζοντας στη μέση της νύχτας, ή τα παράσιτα στην τηλεόραση μοιάζουν σαν να παλεύουν με βενζινάκατο μέσα σε καυτό γράσο από κορνφλέικς, ο κόσμος εδώ γύρω λέει, «Η μάγισσα παίζει το τσέλο της πάλι».

Γύρνα τη λαϊκή μουσική ανάποδα κι έχεις μυθολογία. Γύρνα τη μυθολογία ανάποδα κι έχεις ιστορία. Γύρνα την ιστορία ανάποδα κι έχεις θρησκεία, δημοσιογραφία, υστερία και αναποφασιστικότητα.

III

Ο ΗΛΙΟΣ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ ΤΟΥ μετέτρεψε το ποτάμι σ' ένα μικρό κόκκινο σχολείο. Έτσι οι βάτραχοι, παρακινημένοι, πιάνουν δουλειά κλίνοντας ρήματα. Η μάγισσα έχει αναλάβει την αριθμητική.

Διείρεσε έναν τρυποκάρυδο με την τετραγωνική ρίζα ενός τηλεφωνικού στύλου.

Πολλαπλασίασε το φως στα μάτια μιας αλεπούς με τον αριθμό των διαλυτικών που έχει ένα Häagen-Dazs.

Πρόσδεσε μια φωλιά ψαροφάγου στο Εθνικό Ακαθάριστο Προϊόν.

Υπολόγισε το λόγο γοητείας-πάθους στο επιθανάτιο τραγούδι μιας λυχνοκαφαλισμένης πεταλούδας της νύχτας.

Αφαίρεσε μια μολόχα από έναν βάλτο, ένα μурμήγκι από έναν εθνικό ύμνο, έναν βούδα από μια κονσέρβα ροδάκινα γεμάτη τρύπες από σφαίρες.

IV

ΕΝΑΣ ΛΕΥΚΟΣ ΠΛΑΣΤΙΚΟΣ ΚΟΥΒΑΣ σ' ένα χιονισμένο χωράφι. Ένας

σουγιάς από αγριόχηνες να χαράζει το σκοτεινό όνομα του Θεού στον ουρανό. Ένας άνεμος που πάλλεται αλλά είναι σιωπηλός. Περιτυλίγματα από καραμέλες σιωπηλά κολλημένα πάνω στα σύρματα ενός φράχτη. Ελάφια σιωπηλά κάτω από τις επτάφωτες λυχίες της ορθωμένης απ' τον τρόπο περούκας τους. Μέλισσες σιωπηλές μέσα στο κερί της επιστημονικής τους φαντασίας. Ένα σιωπηλό δοξάρι από μπλε καπνό ανεβοκατεβαίνει στη στραβή καμινάδα πάνω από την καλύβα της νεαρής μάγισσας.

Το τηλεοπτικό συνεργείο φτάνει στο χωριό μας ένα κύο ήσυχο κυριακάτικο απόγευμα. Μέχρι το βράδυ, οι πάντες εκτός από τα προχωρημένα περιστατικά στο γηροκομείο ξέρουν ότι έφτασαν στην πόλη. Στο πρόγευμα του Εμπορικού Επιμελητηρίου το πρωί της Δευτέρας, που οργανώθηκε εσπευσμένα για να συστήσουν τα βιντεοπρόσωπα στους πολίτες, η αίθουσα χορού ξεχειλίζει κόσμο. Όπως είναι φυσικό, εμείς οι χωρικοί νομίζουμε ότι το συνεργείο έχει έρθει για να τραβήξει τις νέες βιομηχανίες για τις οποίες είμαστε δικαιολογημένα τόσο περήφανοι. Ο σκηνοθέτης είναι πολύ διπλωματικός όταν μας εξηγεί ότι οι βάσεις διηπειρωτικών πυραύλων και τα εργοστάσια μικροτσιπ δεν είναι τίποτα σπουδαίο –έχει γεμίσει ο τόπος από δαύτα.

«Γυρίζουμε ένα ντοκιμαντέρ για τα αέρια», εξηγεί ο σκηνοθέτης. Το ακροατήριο ακούει μαγεμένο.

«Ένας φυσιολογικός άνθρωπος αποβάλλει αέρια δεκατέσσερις φορές τη μέρα κατά μέσο όρο», συνεχίζει. Ακούγονται γενικά μурμουρητά. Πολύ λίγοι θα μπορούσαν να υποψιαστούν ότι αυτός ο αριθμός είναι τόσο ψηλός.

«Μιλάμε για όλους τους ανθρώπους, από μωρά με πάνες μέχρι δικηγόρους με κοστούμι και γιλέκο. Ο μηχανικός φουσκώνει τη λιγδωμένη του φόρμα, η διάσημη ηθοποιός του κινηματογράφου «κάνει προυτς» μέσα από μετάξι –και τα ρίχνει στην καμινάδα ή στο ιρλανδικό της λυκόσκυλο. "Κακό σκυλί!"

»Μπορείτε, λοιπόν, να κάνετε τους υπολογισμούς μόνοι σας. Μιλάμε για ογδόντα τέσσερα δισεκατομμύρια αποβολές αερίων καθημερινά, σε όλο τον κόσμο, τον ένα χρόνο μετά τον άλλο. Και

αυτό είναι μόνο για τους ανθρώπους. Τα ζώα έχουν κι αυτά αέρια, επομένως το λυκόσκυλο της ηθοποιού δεν είναι υπεράνω υποψίας. Τέλος πάντων. Μπορούμε να εξηγήσουμε αρκετά καλά τι είναι η πορδή: ένα αέριο που αποτελείται κυρίως από υδρόθειο και διάφορες ποσότητες μεθανίου. Και από πού προέρχεται: παράγεται στον πεπτικό σωλήνα από τροφικά απόβλητα των βακτηριδίων και αποβάλλεται από τον πρωκτό. Πού καταλήγει όμως;»

Οι χωρικοί κοιτάζονται μεταξύ τους, κουνάνε τα κεφάλια τους. Όχι, δεν ξέρουν.

«Δεν θα σας κουράσω σήμερα με περιβαλλοντικά θέματα, αν και σίγουρα μπορείτε να φανταστείτε ένα στρώμα πορδών στην ανώτερη ατμόσφαιρα να καταστρέφει το όζον. Αυτό θα καλύψουμε στην ταινία μας. Εκείνο που θέλω να μοιραστώ μαζί σας είναι οι δυσκολίες που έχουμε αντιμετωπίσει στις προσπάθειές μας να φωτογραφίσουμε το φευγαλέο φάντασμα του παντελονιού, αυτό το αόρατο και ζημιάτικο τζίνι».

Ο σκηνοθέτης (ένας όμορφος άντρας που φοράει τζιν μπουφάν και καπνίζει πίπα) εξηγεί ότι οι προσπάθειες φασματογραφικής φωτογράφισης, αν και επιστημονικά ενδιαφέρουσες, δεν έδωσαν εικόνες που να είναι ευκρινείς ή οπτικά εντυπωσιακές ώστε να κρατήσουν την προσοχή ενός απλού θεατή. Και τα γραφικά σε κομπιούτερ έδειχναν ανόητα και ψεύτικα. Συνεχίζει εξηγώντας ότι αυτός και το προσωπικό του έδωσαν σ' ένα μοντέλο ποπκόρν, μπίρα και φασόλια, και μετά κατέβασαν τον πισινό της μέσα σ' έναν κάδο με σιρόπι. Εκείνοι από μας που μόλις είχαμε φάει τηγανίτες για πρωινό χαμογελάσαμε νευρικά.

«Πήραμε μερικές υπέροχες φουσαλίδες», λέει ο σκηνοθέτης, «αλλά μια φουσαλίδα με αέριο δεν είναι πορδή αυτή καθαυτή.

»Το Σάββατο, μάθαμε από αξιόπιστη πηγή ότι κάποιος σε αυτή την κοινότητα, ή κάποιος που ζει εδώ κοντά, έχει καταφέρει να παγιδέψει έναν πρωκτικό κομήτη και να τον διατηρήσει άδικο. Ήμαστε δύσπιστοι, φυσικά, και έχουμε προδεσμίες, αλλά από την άλλη ενθουσιαστήκαμε επίσης και καθώς ήμαστε και λιγάκι απελπισμένοι, τα παρατήσαμε όλα, μια παρορμητική κίνηση, και ήρ-

δαμε αμέσως εδώ. Και τώρα ζητάμε τη βοήθειά σας. Υπάρχει αυτός ο άνθρωπος, και αυτή η διατηρημένη αναθυμίαση; Μας είπαν ότι πρόκειται για μια νεαρή μάγισσα...»

«*Νεαρή μάγισσα!*» φωνάζει το ακροατήριο σαν ένας άνθρωπος. Και μετά το επαναλαμβάνουν –«Μάγισσα»– ενθουσιασμένοι.

* * *

Όσο για το τι συμβαίνει μετά, εμφανίζονται δυο τάσεις στο χωριό. Βασικά, το χωριό χωρίζεται σε δυο αντιμαχόμενα στρατόπεδα. Καταλήξαμε να αναφερόμαστε στις δυο αντίθετες φατρίες με τις ονομασίες «Κανάλι Α» και «Κανάλι Β». Να οι εκδοχές της καθεμιάς.

Κανάλι Α

Περνάει μια βδομάδα. Το τηλεοπτικό συνεργείο δεν επιστρέφει από το ποτάμι. Ο σερίφης και οι βοηθοί του υποψιάζονται εγκληματική ενέργεια και ξεκινούν διασχίζοντας το άφυλλο δάσος και τους παγωμένους βάλτους.

Η νεαρή μάγισσα έχει εξαφανιστεί. Το ίδιο και ο σκηνοθέτης και η εικονολήπτρια. Βρίσκουν μόνο τον ηχολήπτη να κάθεται σε έναν κομμένο κορμό δέντρου μ' ένα έκφυλο θόλωμα στα μάτια. Όταν τον ρωτούν πού είναι οι άλλοι, ο ηχολήπτης μουρμουρίζει, «Η τρύπα στο τυρί». Ξανά και ξανά, «Τρύπα στο τυρί. Τρύπα στο τυρί». Μέχρι που τον πηγαίνουν σ' ένα άσυλο. (Κάποιος έξυπνος στο κατάντημα ζωοτροφών είπε ότι κανονικά πρέπει να τον στεφθούν σε ελβετικό άσυλο.)

Οχτώ μήνες αργότερα, στο Νησί της Στραβής Γωνίας, ένας χρυσοθήρας βρίσκει τρεις σκελετούς παράξενα μπλεγμένους μεταξύ τους. Μέσα στο κρανίο του καθενός κροταλίζει σαν ένα διάφανο βελανίδι από νεφρίτη μια τέλεια αποκρυσταλλωμένη πορδή.

Κανάλι Β

Η νεαρή μάγισσα γίνεται μεγάλη επιτυχία στο PBS. Εκατομμύρια τη βλέπουν να παίζει το τσέλο της δίπλα σε μια φωτιά, με μια κουκουβάγια καθισμένη στον ώμο. Το πρόγραμμα δεν έχει καμιά σχέση με το θέμα των αερίων, αλλά είναι φανερό ότι ο σκηνοθέτης είναι μαγεμένος μαζί της.

Έχει ένα δεύτερο μπουκάλι με πορδή στο κομοδίνο της τώρα.

Και σ' όλη την πόλη μας έχει βελτιωθεί σημαντικά η τηλεοπτική λήψη.

Κόντα

Ίσως θα πρέπει να σημειώσουμε ότι κάποια στιγμή μέσα σε αυτό το διάστημα, και συγκεκριμένα στην Επέτειο Ανεξαρτησίας της Αργεντινής, ένας διαβόητος πλειόμποϊ έπεσε και σκοτώθηκε από ένα από τα πολυάριθμα επίχρυσα μπαλκόνια του διαμερίσματός του στο Μπουένος Άιρες. Σύμφωνα με την τρέχουσα ερωμένη του, έχασε την ισορροπία του ενώ προσπαθούσε να πιάσει μ' ένα καπέλο γκάουτσο μια πολύ γρήγορη πράσινη σπίδα που ξέφυγε από μια επίδειξη πυροτεχνημάτων στην πλατεία. «*Es mío!*» φώναξε καθώς έπεφτε στο κενό. *Είναι δική μου.*

*Μετά τη Χτεσινή Σύγκρουση:
Μια Ανθολογία Αβάντ-Γκον, Penguin Books, 1995*

Η προέλευση των πούρων

Το πρωί μετά τη σεληνιακή έκλειψη,
ξύπνησε νιώθοντας παράξενα,
έκανε μασάζ στην κοιλιά της με σταγόνες τυφώνα,
έτριψε τα βλέφαρά της με σάλτσα μπάρμπεκιου,
φόρεσε ένα κολιέ από κόκαλα αλιγάτορα
και κατέβηκε κάτω στην Καραϊβική
όπου, οκλαδόν μέσα σ' ένα κανό μπαχαρικών,
γέννησε μια πράσινη μπανάνα.

«Δεν είναι δικιά μου!» γρύλισε ο άντρας της,
και πέταξε το μωρό στη θάλασσα
στο δρόμο ενός μαρακούντα,
που το άρπαξε σαν δόλωμα
τη στιγμή που ο αλχημικός ζίπο της αστραπής
προκαλούσε ανάφλεξη στην ακίδα του βρέφους.

Μεταμορφωμένο τώρα σε τετρόδοντα,
το μαρακούντα έκλεβε την παράσταση από τις φωτιές
καθώς περνούσε φουσκώνοντας από την παραλία
με αργές παλαβές τροχιές,
νωθρό, αρρενωπό,
αναπνέοντας σαν μαφιόζος
–περιμένοντας μια βροχή από κονιάκ.

Ινδιάνοι των ξύλων

Δεν τους βλέπεις ποτέ πραγματικά
και δεν έχει μείνει τίποτα πίσω τους
για να εντοπιστεί στα εργαστήρια
του DNA.

Κι εκείνο το χνάρι κάτω από το παράθυρό σου
όπου τη νύχτα είδες τη σκιά
μιας σκιάς μιας σκιάς πάνω στο τζάμι;
Απλώς ένας ερωδιός με κουτσό πόδι
ή κάποιο σκιάχτρο που το 'σκασε
για να ψάξει για αγάπη.

Όταν η κουκουβάγια ξαφνικά παγώνει
στο κλαδί της πάνω στο έλατο,
με τα μικρά αφτιά της ορθωμένα σαν νάτσο
που περιμένουν το τυρί,
κι εσύ θα αφουγκραστείς καλά
αλλά θ' ακούσεις μόνο ένα γρατζούνισμα,
ένα γδάρσιμο κι ένα τρίξιμο
από τον άνεμο που θέλει να διαρρήξει
την κλειδωμένη σου πόρτα.

Λένε ότι είναι μια φυλή ερημίτες
(πού ξανακούστηκε τέτοιο πράγμα;),
καθηγητές από το πανεπιστήμιο
της λάσπης.

Ταραξίες σε αρχαία μονοπάτια
κατεβαίνουν λάθρα από τους λόφους,
με φωλιές πουλιών για μοκασίνια,
ζώα σκοτωμένα στο δρόμο για τοτέμ,
σπασμένα κλαδιά σαν σπασμένα φωνήεντα
να σχηματίζουν το όνομά τους.

Ενώ η ανθρωπολογία προσεύχεται να 'ρθει
 η μέρα και να φέρει ένα τέλος στις νύχτες
 που της είναι αδύνατο να εξηγήσει,
 εσύ δεν μπορείς να μη ρωτήσεις «Πού είναι αυτοί,
 τότε, και διαφέρουν σε τίποτα
 από τη βροχή;»
 Ε λοιπόν, δείχνουν ένα ενδιαφέρον
 Για όλα εκείνα που κι εσένα ενδιαφέρουν
 Όταν υποψιάζεσαι ότι δεν είναι κανείς
 τριγύρω.

Και για κάποιο λόγο ξέρεις ότι είναι εκεί έξω
 πέρα από την εμβέλεια της λάμπας στη βεράντα,
 μέσα στα βάτα,
 μέσα στα δάμνα του φράχτη,
 ή έξω πίσω από τη στοίβα με τα ξύλα
 όπου σίγουρα δείχνουν
 να νιώθουν σαν στο σπίτι τους.
 Τους φαντάζεσαι τραχείς και λυγερούς,
 Τους φαντάζεσαι σκισμένους και ξερούς
 Τους φαντάζεσαι σαν σκούπες μαγισσών
 που ζωντανέψαν.
 Αλλά όπως κι αν τους φαντάζεσαι,
 όσο κι αν αστειεύεσαι ότι είναι φίλοι σου,
 δεν μπορείς να συλλάβεις την ουσία
 του ξύλου.

Το καζίνο των Ινδιάνων των Ξύλων
 είναι μέσα στο κρανίο σου
 –και έχεις χάσει ήδη.

Σπιτίσιο γιατρικό

Χτες βράδυ
 αποπειραθήκαμε
 μια μεταμόσχευση
 χνουδιού
 αλλά
 ο αφαλός της
 το
 απέρριψε.

Σεληνόφως

Ο ΓΕΡΟ-ΛΥΚΟΣ ΑΝΕΒΗΚΕ ΣΤΟ ΛΟΦΟ κρατώντας μια μικρή ροζ καρδιά στα δόντια του. Ένα σχήμα εμφανίστηκε στο χιόνι –ένα μονοπάτι από τα χνάρια του και την ουρά του και σταγόνες αίμα σε χρώμα καραμέλας– και αυτό το σχήμα μπορούσες να το διαβάσεις σαν να ήταν παραμύθι, αν και η νύχτα ήταν πολύ κρύα για νεράιδες.

Πίσω από ένα κύμα από σύννεφα πετάχτηκε το φεγγάρι σαν σανίδα του σερφ. Ο λύκος έριξε μια προσεχτική ματιά δεξιά κι αριστερά, άφησε το θησαυρό του σ' έναν πεσμένο κορμό δέντρου, ύψωσε το ρύγχος προς τον ουρανό, και μέσα από τα αλεξίπτωτα της ίδιας του της παγωμένης ανάσας, έβγαλε ένα αργόσυρτο ουρλιαχτό σαν σειράνα σε ασθενοφόρο 6.000 ετών.

Ξαφνικά η σελήνη του απάντησε με ένα δικό της ουρλιαχτό.

Για πολλή ώρα ο λύκος είχε μείνει τόσο ακίνητος που θα μπορούσες να τον πάρεις για ομοίωμα από χαρτόνι σε είσοδο κινηματογράφου (η συνέχεια του *Χορεύοντας με τους Λύκους*, από τη μεριά του λύκου). Οι τρίχες της ψωριασμένης γούνας του ήταν όρθιες σαν στρατιωτάκια. Τα μάτια του έγιναν ραδιενεργά. Η ανάσα του δεν φαινόταν πια. Το κουτσό πόδι του τον πονούσε. Άδελά του κατούρησε στο χιόνι, δίνοντας ένα νέο και ίσως όχι τόσο ευτυχισμένο τέλος στο παραμύθι που ήταν γραμμένο προηγουμένως εκεί. Ο γερο-λύκος περίμενε.

Όσο για τη σελήνη, ήταν κι αυτή ακίνητη, ακουμπώντας στην κορυφή ενός σύννεφου σαν βουτυρωμένο τηγάνι μέσα στο οποίο τηγανίζει το αυγό του ο Βίνσεντ Βαν Γκογκ.

Σιγά-σιγά η σεληνιακή σιωπή καθισούχασε το λύκο, γιατί αν και ο ίδιος, όπως και οι πρόγονοί του πριν από αυτόν, είχε περάσει τη ζωή του απευθύνοντας πάντα το ουρλιαχτό του στην πανσέληνο, ποτέ του, ακόμη και όταν ήταν κουτάβι, δεν περίμενε ούτε επιθυμούσε απάντηση. Αν υπήρχε κάποια απάντηση, ακουγόταν μέσα στο αίμα του, στο υγρό της σπονδυλικής του στήλης, στο λυκοχυμό του κορμιού του, όχι στα αφτιά. Οι λύκοι είναι αυτοί που ουρλιάζουν. Η σελήνη, για τα ζώα όπως και για τους ανθρώπους, θεωρείται βουβή.

Ήταν όμως; Μήπως όλα αυτά τα χρόνια περίμενε απλώς υπομονετικά την κατάλληλη στιγμή για να ακουστεί;

Ο λύκος προσπαδούσε τόσο έντονα να αντιληφθεί τι μπορεί να ήταν αυτό που έλυσε επιτέλους τη γλώσσα της σελήνης, ώστε σχεδόν δεν αντιλήφθηκε τη μικρή στριγγή φωνή που ακούστηκε μερικά μόνο εκατοστά από τη μύτη του.

«Λοιπόν», είπε η μικρή καρδιά, που στο μεταξύ είχε αρχίσει απαρατήρητη να χτυπάει πάλι, φουσκώνοντας σαν αυτο-διογκούμενη τσιχλόφουσκα, «τώρα που πήρες τα νέα, δεν νομίζεις ότι θα 'πρεπε να με γυρίσεις στο στήθος απ' όπου με άρπαξες;»

Αν και πεινασμένος και απορημένος, και παρόλο που η συνείδησή του ήταν τόσο καθαρή από ενοχές όσο το λουκάνικο μιας καλόγριας από μουστάρδα, ο γερο-λύκος συμμορφώθηκε κουρασμένα. Κατέβηκε κουτσαίνοντας τη βουνοπλαγιά, πέρασε κάτω από την κλειδωμένη πύλη του χωριού, ανέβηκε σ' ένα σωρό χιόνι και πέρασε αθόρυβα για δεύτερη φορά εκείνο το βράδυ από ένα μισάνοιχτο παράθυρο παιδικού δωματίου.

Και το επόμενο πρωί η βάφτισή μου έγινε κανονικά σύμφωνα με το πρόγραμμα.

Αλόχα Νούι

Μαγνητισμένη από τα ανθισμένα φώτα
της Χονολουλού,
η γιγάντια επιβατική νυχτοπεταλούδα
πετάει για χίλια μίλια,
αψηφώντας αφρούς τυφώνων και καπνούς ηφαιστείων,
ναύτες που την πυροβολούν για πλάκα,
μπαράκουντα που πηδούν για να της δαγκώσουν τον κώλο·
μέχρι που, επιτέλους,
με τις κεραίες κουρέλι και τα φτερά της αρμυρά,
μπαίνει σε σύντομη οργασμική τροχιά
γύρω από την ινδική καρύδα
των 500 bat:
εργένης σ' ένα γάμο
που η νύφη δεν γνώρισε ποτέ.

Είστε έτοιμοι για τα
νέα αρώματα των πόλεων;

(τίτλος σε ιταλικό περιοδικό μόδας)

ΝΑΙ, ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΙ ΟΤΙ ΕΙΜΑΙ ΕΤΟΙΜΟΣ, αλλά ακούστε:

Το άρωμα είναι μια μεταμπίεση. Από το Μεσαίωνα φοράμε μάσκες από φρούτα και λουλούδια για να κρύψουμε από τον εαυτό μας την κρεάτινη ουσία της ανθρωπίνης φύσης μας. Εκτιμούμε τη σεξουαλική έλξη του ρόδου, την ωριμότητα του πορτοκαλιού, περισσότερο απ' όσο τιμούμε τη δική μας ώριμη σαρκικότητα.

Σήμερα θέλουμε να αρωματίσουμε και τις πόλεις μας. Να αντικαταστήσουμε τις τσουχτερές αναθυμιάσεις του διαταραγμένου ύπνου των απολιθωματικών καυσίμων με το άρωμα κήπων και περιβολιών. Όμως, οι άνθρωποι δεν είναι ούτε μέλισσες ούτε άνθη. Αν θέλουμε σώνει και καλά να περάσουμε μια οσφρητική κουκούλα πάνω από το αστικό μας περιβάλλον, ας έχει αυτή η κουκούλα διαφορετική φύση.

Θέλω να ταξιδέψω μ' ένα τρένο που μυρίζει χιονονιφάδες.

Θέλω να καθίσω σε καφενεία που μυρίζουν σαν κομήτες.

Θέλω να κοιμηθώ σε ξενοδοχεία που μυρίζουν σαν τις φερόμενες κοριτσιών δεκάξι χρονών.

Κάτω από την πίεση των βημάτων μου, θέλω οι δρόμοι να εκπέμπουν ακριβώς την οσμή που έχει ένα διαμαντένιο περιδέραιο.

Θέλω οι εφημερίδες που διαβάζω να μυρίζουν σαν βιολιά α-

φημένα σε ενεχυροδανειστήρια από άστεγους που κλαίνει την Πα-
ραμονή των Χριστουγέννων.

Θέλω να κουβαλάω βαλίτσες που μυρίζουν σαν τους νευρώ-
νες του εγκεφάλου του Αϊνστάιν.

Θέλω τα αέρια μιας πόλης να μυρίζουν σαν τις χρυσαφένιες
τρίχες στην κοιλιά των θεών.

Και όταν κοιτάζω μια εικόνα της σελήνης στην τηλεόραση, θέ-
λω να μυρίζω, από απόσταση 239.000 μιλίων, το άρωμα της
φρέσκιας μοτσαρέλας.

Μπαρόβιος αστροναύτης

(τραγούδι κάντρι)

Με παράτησε η γυναίκα μου πριν από καιρό,
κι ευτυχώς που έχει φύγει.
Το λαρύγγι μου απ' το κάπνισμα τα 'φτυσε κι αυτό,
το τραγούδι σας το λέω με το ζόρι.

Αλλά χτες βράδυ είχε φώτα παράξενα ο ουρανός,
απ' την ταραχή έμεινα σχεδόν ξερός,
μου 'δωσαν όμως τη δύναμη να συνεχίσω.

Τ' αμάξι μου δεν έχει φρένα και σασμάν,
συνήθως μ' οτοστόπ τη βγάζω.
Τώρα άφησα τη δουλειά του μοκετά
και λιγάκι σαν αλήτης νιώθω.

Τον ιπτάμενο δίσκο όμως σαν σκεφτώ
κι όσα θα μας δώσει για καλό,
σαν ταμπούρλο χτυπάει η καρδιά μου.

Λένε πως είμαι ένας χίπης γερασμένος,
ένας χαμένος ακαμάτης κι άλλα ακόμα.
Αλλά εγώ είμαι ένας μοναχικός
απ' τη Σιδώνα, της Αριζόνα,
που 'ναι το κέντρο στου σύμπαντος τη ρόδα.

Σ' ένα μπαρ κοντά στο Φοίνιξ ήταν μια ξανδιά
νόμισα πως βρήκα μια γυναίκα ν' αγαπάω.
Αλλά γέλασε μαζί μου κι ανέβηκα σε γέφυρα ψηλά,
Για να με σπρώξει το ουίσκι στα νερά να πάω...

...γιατί ένας καουμπούι χωρίς φράγκα και δουλειά
δεν μπορεί να ψήσει τις γυναίκες
ότι οι φίλοι του στη γη κάνουν κουμάντο από ψηλά.

(απαγγελία)

Όλος ο κόσμος ουρλιάζει σαν σκυλί,
και η ζωή έχει γίνει παλαβή.
Ας έρθει το διαστημόπλοιο να με βρει,
πριν πνιγώ σ' αυτή την άκαρδη βροχή.
Ακούστε όμως, μου ήρθε ειδοποίηση,
θα κατεβούν μου είπαν και την έκανα λαχείο,
στης Αριζόνας τη Σιδώνα
θα 'ρθουν τα αστρόπλοια.
Και θα πούμε στον πόνο μας αντίο.

Λένε πως είμαι ένας χίπης γερασμένος,
ένας χαμένος ακαμάτης κι άλλα ακόμα.
Αλλά εγώ είμαι ένας μοναχικός
απ' τη Σιδώνα, της Αριζόνα,
που 'ναι το κέντρο στου σύμπαντος τη ρόδα.

Κρεολή ντεμπιτάντ

Στης μισ Κροκόδειλου
πήγε τη Σχολή,
έμαθε να περπατάει ανάποδα,
να γδέρνει μαύρη γάτα με τα δόντια.

Σε λίγο ήξερε να χορεύει με
νεκρούς πειρατές,
να μαγειρεύει τέλειο γκάμπο,
να τηλεφωνεί στο φεγγάρι με αντίστροφη χρέωση.

Αλλά χρειάστηκαν είκοσι τρεις γιατροί για να
την μπαλώσουν
όταν φίλησε εκείνο το Φίδι.

Δάσκαλος Μπο Λινγκ

Βουτώντας τα δάχτυλά του
 σαν νύχια ποντικού
 μέσα στο στρογγυλό μαύρο τυρί
 (Ω φεγγάρι που κάνει τροχιά γύρω από το Μιλγουόκι!)
 το σηκώνει πάνω
 στην ατραπό
 στο Τάο
 στον κέρινο δρόμο
 που στο τέλος του περιμένει
 ανάμεσα σε κεραυνούς
 τους δέκα βούδες.

Πρόσκληση

Η πρόσκληση για
 το μπαρ μίτζβα του Ταρζάν
 γραμμένη με χυμό καρυδιών
 και τυλιγμένη σ' ένα φύλλο

Έφτασε στο γραμματοκιβώτιό μου
 μ' ένα οργανικό θρόισμα,
 μυρίζοντας κοπριά χιμπατζήδων
 αλλά με την υπόσχεση της φιέστας

Και φέρνοντας στο νου αμέσως
 καυτά πηδηχτά οράματα:
 Τα μαλλιά του κανίβαλου
 και τον ιδρώτα του θηρίου

Η καρδιά μου δεν είναι κανίς

(τραγούδι κάντρι)

Η αγάπη μου σε κοιτά καθώς κοιμάσαι απ' το παράθυρο
δεν την ακούς την πόρτα σου να γρατζουνά;
Η αγάπη μου ουρλιάζει στην πανσέληνο,
δεν είναι για πούλημα σε μαγαζιά.

Η αγάπη μου είναι άγρια, δεν παίρνει από εκπαίδευση
κόλπα να κάνει για δική σου διασκέδαση
το λουρί και το στεφάνι μην ψάχνεις να βρεις:
η καρδιά μου δεν είναι κανίς.

Η αγάπη μου είναι άγρια, δεσποινίς,
σε δειλούς και σε παιδιά δε θα τη βρεις,
είναι καυτή, όχι αθώα κι αβλαβής,
μην της φέρεσαι σαν να 'ναι κανίς.

Μπορείς να εκπαιδεύσεις το κουτάβι και τη γάτα σου
ή και κουνέλια άμα θέλεις με το ζόρι.
Άλλοι σκουπίζουνε τις μπότες στο χαλάκι σου,
μα η αγάπη έχει συνήθειες κακές και δεν τις κόβει.

Το πάθος στις σκιές πάει και κρύβεται,
βγαίνει κρυφά και σε δαγκώνει πριν το δεις.
Στα πίσω πόδια εκλιπαρώντας δεν σηκώνεται:
Η καρδιά μου δεν είναι κανίς.

Η αγάπη μου είναι άγρια, δεσποινίς,
σε δειλούς και σε παιδιά δε θα τη βρεις,
είναι γλυκιά, μα υποστάθμης χαμηλής,
μην την πάρεις για κανίς.

Η αγάπη τρέχει λεύτερη σαν λύκος ή κοπρίτης,
δεν ψάχνει αφέντη να της περάσει το λουρί της,
γι' αυτό μην της δένεις κορδελίτσες στο λαιμό
γιατί θα ψάχνεις να τη βρεις μες στον μπουχό.
Μ' αρέσει η φάτσα σου, μ' αρέσει η μυρωδιά σου
Δικό σου θέλω να μ' έχεις στην καρδιά σου,
μη μου πετάς εμένα κόκαλα στην άκρη της αυλής.
Η καρδιά μου δεν είναι κανίς.

Η αγάπη μου είναι άγρια, δεσποινίς,
σε δειλούς και σε παιδιά δε θα τη βρεις,
είναι καυτή, όχι αθώα κι αβλαβής,
μην της φέρεσαι σαν να 'ναι κανίς.

(απαγγελία)

*Δεν είναι σκυλάκι σαλονιού.
Δε φοράει κολάρο με μπιζού.
Μη διανοηθείς να τη βγάλεις «Λουλού».*

Δυτικά του Σατόρι

Το χαλάκι του διαλογισμού
 Είναι το άλογο του γιόγκι:
 Ντέι μικρή μου γιόγκα,
 Πρέπει να φτάσω στο
 Ελ Σβησμένο Κερί
 Πριν τη δύση
 ύση
 ύση
 ύση
 ύση.

Τζόκερ

Ανάμεσα στον άσο και το τριάρι
 ανάμεσα στο βλέπω και το πάσο
 ανάμεσα στο καπέλο και το ραβδί
 σκληρά και βρόμικα στο Βέγκας
 ή μέσα στο μεταξωτό μανίκι ενός ταχυδακτυλουργού,
 το κόκκινο δυάρι περιμένει.

Γεννημένο στο ζώδιο των Διδύμων
 τη Μέρα της Μαρμότας στο Μπάντεν Μπάντεν,
 διπολικός διπλός πράκτορας
 πολύ παλαβός για έναν μόνο κόσμο:
 δυο καρδιές χτυπούν
 σ' ένα χλωμό στήθος,
 διαμάντια με χρώμα ρουμπινιού να κρέμονται
 από τα αφτιά του Διαβόλου,
 ευκλείδειες ντομάτες,
 παζλ από μπουρεκάκια,
 ο Ρασπούτιν και ο κλώνος του
 με βελούδινα κοστούμια
 μηχανορραφούν για ν' ανατρέψουν ένα βασιλικό οίκο,
 με τους όρχεις του Αγίου Βαλεντίνου να λικνίζονται
 ανεπαίσθητα στους άστατους ρυθμούς
 του τυχαίου:
 ο συνετός παίχτης ξέρει
 ότι δεν υπάρχουν απλά σχήματα λόγου.

Αν ένα βράδυ ένα ζευγάρι
 κόκκινα μάτια
 κοιτάζουν ολόγεια τα δικά σου,
 θυμήσου:
 κανένα χαρτί δεν κερδίζει

μέχρι να τολμήσεις να το δείξεις,
 και Αυτός που έκανε το κόκκινο δυάρι
 τζόκερ
 ξέρει και τα δυο μυστικά σου ονόματα.

Ολάνοιχτα

Ξεκολλώντας τον τραπεζίτη
 από τη ρίζα του μέσα σε ούλα μαύρα από τις φλούδες
 των δέντρων,
 ο οδοντίατρος της ιεραποστολής πήγε να τον πετάξει
 μέσα σ' έναν κουβά με βρομόνερα—
 αλλά ο σαμάν τον έπιασε,
 τον καθάρισε από το ίδιο του το αίμα γλείφοντάς τον
 με αγάπη,
 τον γυάλισε μ' ένα πιθήκου-μωρό,
 του 'φτιαξε ένα ξύλινο κλουβί
 και τον έβαλε δίπλα στο στύλο των ονείρων
 στο κέντρο του χωριού.

Το επόμενο πρωί χαράματα
 το δόντι άρχισε να τραγουδάει
 με μια γλυκιά μικρή φωνή α λα Γκλόρια Εστεφάν,
 ξυπνώντας τον ιεραπόστολο
 πού, μόνιμα ζαλισμένος από τα πάντα γύρω του
 σε ακτίνα εκατό μιλίων,
 γύρισε στην πρώτη σελίδα του άκαμπτου υμνολογίου του
 και προσπάθησε να τραγουδήσει κι αυτός μαζί του.

Δυο για το μικρό μου γιο

I

Αν ο Φρανκενστάιν έχει ντομάτες στην αυλή
 Και ο Δράκουλας φασόλια στο σακί
 Αν ο Λυκάνθρωπος φυτεύει τα κρουτόν
 Που βάζει στις σαλάτες ο Κινγκ-Κονγκ
 Αν το Πλάσμα από τη Μαύρη Λίμνη
 Τρώει καρότα, μπιζέλια και ταχίνι,
 Αν ο Γκοτζίλα τις πατάτες ξεφλουδίζει
 Για τον Χυλό που τρώει το Τέρας και μουγκρίζει
 Αν ο Βέγκο το Γιγάντιο Κουνουπίδι
 Κόσμο τρώει ώσπου να πεις απίδι,
 Τότε εσύ, γιε μου, πού κολλάς
 Και το φαί σου δεν θέλεις να το φας;

II

Ο Χιονάνθρωπος ζει μακριά
 Στα Ιμαλάια ψηλά.
 Το χιόνι πέφτει εκεί σαν κομφετί
 Και όταν πάει κάποιος να τον βρει
 Δένονται κόμπος τα σχοινιά του σαν σπαγκέτι,
 Και μολονότι ψάχνουν τώρα πολλά έτη
 Κανείς δεν βρήκε ακόμη αυτό το γέτι.

Οι Πύργοι του Σαιντ Ιγκνάτζ

Μια περίληψη σεναρίου για ταινία

Ο ΦΡΕΝΤΙ ΜΑΝΧΑΤΑΝ ΕΙΝΑΙ ροκ σταρ μετρίου μεγέθους –έχει ταλέντο διαστάσεων αστεροειδούς και εγώ διαστάσεων σουπερνόβα. Ο μάνατζέρ του μόλις τον πληροφόρησε ότι θα γράψει το καινούργιο άλμπουμ του στη Νέα Υόρκη αμέσως μετά τα Χριστούγεννα (τα τέλη του φθινοπώρου έχουν απλωθεί σαν παγερό φύλλο πάνω στην Αμερική), και ο Φρέντι είναι πυρ και μανία. Η Νέα Υόρκη τον Ιανουάριο είναι πιο κρύα και από πόδι πιγκουίνου. Εντάξει, εντάξει, στο Λος Άντζελες τότε. Όχι! Ο Φρέντι θέλει στην Καραϊβική. Ο Έλτον Τζον ηχογραφεί στην Καραϊβική. Ο Στινγκ ηχογραφεί στην Καραϊβική, η Καραϊβική κάνει για τον Μικ Τζάγκερ, πρέπει να κάνει λοιπόν και για τον Φρέντι Μανχάταν. Αγανακτισμένος ο μάνατζερ τού λέει ότι θα δει τι μπορεί να κάνει.

Στο μεταξύ στη Μινεάπολη, ο Χάουαρντ, καθηγητής ιστορίας σε γυμνάσιο, επισκέπτεται έναν πρώην συνάδελφό του, κάποιον Νιούτον Μπεκ. Ο Νιούτον είναι καθηγητής βιολογίας, τριάντα ενός ετών, και άφησε έγκυο μία από τις μαθήτρές του. Παρόλο που την παντρεύτηκε, τον απέλυσαν. Η νεαρή κυρία Μπεκ γέννησε δυο δίδυμους γιους, που τώρα είναι έξι μηνών περίπου. Τα δίδυμα είναι από διαφορετικό ωάριο –μοιάζουν όσο δυο κανονικά αδέλφια– και ο Νιούτον εξηγεί στον Χάουαρντ σε ποια σημεία δια-

φέρουν το ένα από το άλλο. Η Χέιντι Μπεκ φαίνεται να μην ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τα δίδυμα Μπεκ, για τον άντρα της και για τον επισκέπτη του. Χορεύει μόνη της μ' ένα τραγούδι του Φρέντι Μανχάταν.

Ο Φρέντι, στη Νέα Υόρκη, βλέπει τον καιρό στην τηλεόραση. «Άρχισε να χιονίζει κιόλας στη γαμημένη τη Μινεάπολη», λέει με ξινισμένο ύφος.

Καθώς χαράζει η επόμενη μέρα, τα δίδυμα αρχίζουν να εκνευρίζονται. Ο Νιούτον σηκώνεται και τους ζεσταίνει το γάλα. Είναι ακόμη νωρίς όταν τελειώνει το τάισμα, έτσι ξαπλώνει πάλι στο κρεβάτι με την έφηβη γυναίκα του και αρχίζει ένα προκαταρκτικό ερωτικό παιχνίδι βιομηχανικής ισχύος. Η Χέιντι ισχυρίζεται ότι νυστάζει. Ο Νιούτον γυρίζει από την άλλη και κοιτάζει μέσα από το στόρι. Το βράδυ έχει πέσει ένα αραιό χιόνι, το πρώτο της σεζόν. «Τουλάχιστον θα έχω κάτι καινούργιο να κάνω στη δουλειά σήμερα», λέει.

Ο Νιούτον δουλεύει τώρα ξεναγός στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας των Δίδυμων Πόλεων. Μια μέρα σαν τη σημερινή, μέσα στα πλαίσια της τουρνέ Θαύματα του Σύμπαντος, θα συγκεντρώσει φρέσκες χιονονιφάδες και θα τις προβάλλει σε μια οθόνη για να δείξει την περίπλοκη ομορφιά της κρυσταλλικής δομής τους και την άπειρη ποικιλία της φύσης: «Από όλες τις τρισεκατομμύρια τρισεκατομμυρίων χιονονιφάδες που έχουν πέσει πάνω στη γη, δεν υπάρχουν ούτε δυο που να είναι ίδιες».

Ο μάνατζερ του Φρέντι μιλάει στο τηλέφωνο με το στούντιο ηχογράφησης στην Καραϊβική, μαλώνοντας για το χρόνο ενοικίασης. «Ο Φρέντι δεν μπορεί να πληρώσει αυτά που πληρώνει ο Έλτον Τζον. Δεν διακινεί τόσο προϊόν όσο ο Έλτον. Μην του το πεις αυτό όμως».

Λίγο πριν από την τελευταία τουρνέ της μέρας, ο Νιούτον τηλεφωνεί στη Χέιντι. Αυτή παραπονιέται ότι τα δίδυμα δεν λένε να κοιμηθούν για μεσημέρι. «Πώς είναι δυνατό να κοιμηθούν με τη μουσική τόσο δυνατά;» τη ρωτά αυτός, αναφερόμενος στην εκκωφαντική μουσική από ένα πρόσφατο σιντί του Φρέντι Μανχά-

ταν. Για άλλη μια φορά συγκεντρώνει και προβάλλει χιονονιφάδες. «Από όλες τις τρισεκατομμύρια τρισεκατομμυρίων χιονονιφάδες...» Οι επισκέπτες γελούν. Νομίζουν ότι είναι αστείο. Ο Νιούτον χρειάζεται λίγο χρόνο για να εστιάσει και να αντιληφθεί ότι δύο από τις χιονονιφάδες που έχει προβάλει είναι τελείως πανομοιότυπες! Σχεδόν λιποθυμάει από κατάπληξη.

Η ζωή του Νιούτον αλλάζει δραματικά. Γρήγορα του γίνεται έμμονη ιδέα το τι συνεπάγεται ύπαρξη των πανομοιότυπων χιονονιφάδων (τις οποίες κατάφερε να φωτογραφίσει πάνω που άρχιζαν να λιώνουν). Ενώ η Χέιντι κάνει εξάσκηση στην κιθάρα, ο Νιούτον μελετά τις φωτογραφίες των χιονονιφάδων, εξετάζει χιλιάδες νέες χιονονιφάδες, διαλογίζεται πάνω στο νόημα όλων αυτών –αυτό σημαίνει ότι ορισμένοι νόμοι της φύσης που πριν ήταν απαραβίαστοι τώρα αμφισβητούνται, ή είναι απλώς μια εκπληκτική σύμπτωση χωρίς πλανητική ή κοσμική σημασία;– και στενοχωριέται γιατί η επιστημονική κοινότητα και το κοινό δεν έχουν ενθουσιαστεί από την ανακάλυψη όσο αυτός. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί της Μινεάπολης του δίνουν μερικά λεπτά, αλλά το ενδιαφέρον γρήγορα σβήνει και οι σοβαροί επιστήμονες αντιμετωπίζουν τις φωτογραφίες σαν να είναι απάτη.

Αυτή η εμμονή του Νιούτον του δημιουργεί προβλήματα στη δουλειά του. Και περισσότερα προβλήματα από το συνηθισμένο στα σπίτι. Η Χέιντι τώρα πιστεύει ότι δεν είναι απλώς γέρος αλλά και τρελός από πάνω. Μετά όμως φτάνει ένα τηλεγράφημα από τον εκδότη και αρχισυντάκτη του *Γουίκλι Γουόρλντ Ινκουάιρερ*, που του προσφέρει 300 δολάρια για τα αποκλειστικά δικαιώματα των φωτογραφιών των χιονονιφάδων. Η Χέιντι του λέει να ζητήσει 500. Ο Χάουαρντ (ο καθηγητής της ιστορίας) τον συμβουλεύει να μην τις πουλήσει. Ο Νιούτον αποφασίζει να πάει ο ίδιος τη φωτογραφία στα γραφεία της *ΓΓΓ* στο Μαϊάμι για να πείσει το συντάκτη να δημοσιεύσει ένα μεγάλο άρθρο. Η δημοσιότητα σ' ένα έντυπο κακής ποιότητας είναι καλύτερη από το να μην έχει καμιά δημοσιότητα. Αδειάζει τα μωρουδιακά από τη θήκη της κιθάρας της Χέιντι και ρίχνει μέσα μια αλλαξιά εσώρουχα και τις φω-

τογραφίες. Αγοράζει ένα εισιτήριο λεωφορείου για το Μαϊάμι.

Στο νησί του Σαιντ Ιγκνάτζ ο Φρέντι ηχογραφεί το άλμπουμ του. Στις τέσσερις το πρωί γίνεται ένα διάλειμμα στο στούντιο και ο Φρέντι βγαίνει έξω στο φεγγαρόφωτο για να καπνίσει. Δυο μαύροι με άγρια εμφάνιση Ράστα βγαίνουν από τη ζούγκλα, τον εξουδετερώνουν και τον παίρνουν μαζί τους.

Νωρίς το άλλο πρωί, ο Φρέιτερ και η Κούκι, η γυναίκα με την οποία συζεί, ξυπνούν από μια τρομερή φασαρία. Ο Φρέιτερ είναι ένας μεσόκοπος λευκός Αμερικανός, ένας μπρατσωμένος φαλακρός γίγαντας με τατουάζ ναυτικού και κόκκινο μούσι. Η Κούκι είναι μια χαριτωμένη νεαρή μαύρη. Με θολωμένο μάτι από τη νύστα, ο Φρέιτερ βγαίνει μισοτρεκλίζοντας από τη γραφική καλύβα του για να δει τι συμβαίνει. Στην άλλη άκρη του ξέφωτου, στην εξίσου γραφική καλύβα όπου ζει ο Ζούμπα, η γυναίκα του Ζούμπα, η Λερουαγιέτ, και ο αδελφός του, ο Μπρούδα (το μέρος είναι βαθιά μέσα στους λόφους και δεν ζει κανείς άλλος εκεί σε ακτίνα δέκα χιλιομέτρων), έχουν αλυσοδέσει τον Φρέντι σ' έναν πάσσαλο στην αυλή. Του έχουν δώσει μια φτηνή μικροσκοπική ηλεκτρική κιθάρα (συνδεδεμένη με μια μπαταρία αυτοκινήτου) και του έχουν πει να παίζει.

Ο Φρέντι διαμαρτύρεται και γκρινιάζει, όχι τόσο πολύ για την αναγκαστική παράσταση όσο για την ποιότητα της κιθάρας. Ο Φρέιτερ κοιτάζει άναυδος τη σκηνή. Ο Ζούμπα έχει ένα άγριο πλατύ θριαμβευτικό χαμόγελο.

Και οι δυο καλύβες έχουν μια ασυνήθιστα ψηλή, αυτοσχέδια εκκεντρική κεραία. Οι κεραίες φαίνονται να έχουν κατασκευαστεί σε στάδια από ό,τι υλικό (κυρίως παλιοσίδερα) υπήρχε διαθέσιμο όταν έγινε η κάθε προσθήκη. Αυτοί οι δίδυμοι πύργοι έχουν ύψος γύρω στα δώδεκα μέτρα ο καθένας και είναι μάλλον αλλόκοτοι. Η Κούκι κοιτάζει από τον Φρέιτερ στους πύργους, από κει στον Φρέντι και μετά πάλι στον Φρέιτερ. Φαίνεται να ανησυχεί για κάτι.

Φτάνοντας στα γραφεία της *Γουίκλι Γουόρλντ Ινκουάιρερ* στο Μαϊάμι, ο Νιούτον βρίσκει το μεγιστάνα των εκδόσεων που του έστειλε το τηλεγράφημα, τον Ντέσμοντ Χίνκλεϊ Τζούνιορ, καθώς

φεύγει. Ο Χίνκλεϊ Τζούνιορ (επιμένει ιδιαίτερα στο Τζούνιορ— αν τον αποκαλέσεις κύριο Χίνκλεϊ, σε διορθώνει: «Κύριε Χίνκλεϊ Τζούνιορ») έχει πάρει μια πληροφορία ότι κάτι συνέβη στον Φρέντι Μανχάταν στο νησί του Σαιντ Ιγκνάτζ και φεύγει για κει με την ελπίδα να βγάλει λαβράκι. Ο Νιούτον αρνείται να του δώσει τις φωτογραφίες των χιονονιφάδων χωρίς να μιλήσουν. Ο Χίνκλεϊ Τζούνιορ βιάζεται και του προτείνει να τον ακούσει πάνω στο τζετ του, έτσι ο Νιούτον τον ακολουθεί στην Καραϊβική.

Σκαρφαλωμένος ψηλά, ο Φρέιτερ αυξάνει το ύψος της κεραίας του. Κάθε τόσο κοιτάζει κάτω τον Ζούμπα, αλλά αυτός τον αγνοεί. Στέκεται με αυτάρεσκο ύφος και τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος και απολαμβάνει την υποχρεωτική συναυλία του Φρέντι. Ο Φρέιτερ φωνάζει κάτω στην Κούκι να ανεβάσει την ένταση της μουσικής στο ραδιόφωνο, αλλά είναι ήδη τέρμα και δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα με τη ζωντανή παράσταση του Φρέντι. Ο Φρέιτερ είναι πυρ και μανία και η Κούκι φαίνεται ανήσυχη.

Στο δωμάτιο του ξενοδοχείου του ο Χίνκλεϊ Τζούνιορ είναι στο τηλέφωνο και υπαγορεύει την είδηση για την απαγωγή του Φρέντι Μανχάταν. Δίνει εντολή στους υφισταμένους του πως μόλις δημοσιεύσουν την είδηση, θα ανακοινώσουν αμέσως ότι ο Χίνκλεϊ Τζούνιορ οργάνωσε αποστολή διάσωσης της οποίας ηγείται ο ίδιος. Θα φύγει τα χαράματα. Στο μεταξύ, εκείνο το ψώνιο με τις χιονονιφάδες, ο Νιούτον Μπεκ, παρακολουθεί το στούντιο και θα ειδοποιήσει αμέσως την εφημερίδα αν οι απαγωγείς ζητήσουν λύτρα.

Στο κρυφό ξέφωτο, οι φόβοι της Κούκι έχουν γίνει πραγματικότητα. Ο Φρέιτερ έφυγε τη νύχτα με το μπιτς-μπάγκι. Τώρα σταματάει μ' ένα στρίγκλισμα μπροστά στην καλύβα και αδειάζει κάτω το έπαθλό του: τον Νιούτον. Ο θρίαμβός του γίνεται γρήγορα ταπείνωση όταν ο Νιούτον, αφού πρώτα επιμένει ότι δεν είναι ροκ σταρ, μετά το αποδεικνύει ανοίγοντας τη θήκη της κιθάρας του.

«Είναι χιόνι», λέει ο Νιούτον. «Ξέρεις τι είναι το χιόνι;» Στην αρχή νομίζουν ότι μιλάει για κοκαΐνη και αρχίζουν να τον τσαλακώνουν. Όταν γίνεται φανερό ότι δεν έχει ούτε μουσικό όργανο

ούτε ναρκωτικά, αλλά απλώς μερικές βαρετές φωτογραφίες, ο Ζούμπα και ο Μπρούδα γελάνε πολύ σε βάρος του Φρέιτερ. Ο Φρέιτερ φεύγει τσαντισμένος και ο Νιούτον αφηγείται την ιστορία του στους υπόλοιπους, μαζί και στον Φρέντι. (Εδώ μαθαίνουμε τις λεπτομέρειες της σχέσης του Νιούτον με τη Χέιντι.) Η Κούκι τον ακούει πιο προσεχτικά απ' όλους. Τα μάτια της φωτίζονται όταν ακούει για τα δίδυμα. Αφού φεύγουν οι άλλοι, αυτή μένει.

Η Κούκι εξηγεί στον Νιούτον τον τρελό ανταγωνισμό που υπάρχει ανάμεσα στον Φρέιτερ και τον Ζούμπα, που εκδηλώνεται κυρίως με τους πύργους για τις κεραίες: κάθε φορά που προσθέτει κάτι ο Ζούμπα, ο Φρέιτερ προσθέτει κι αυτός στον δικό του (αρχικά, ήθελαν απλώς να δουν ποιος θα έχει την καλύτερη λήψη από σταθμούς ροκ του Μαϊάμι, αλλά τώρα το πράγμα έχει προχωρήσει πολύ πέρα από τη λειτουργία και έχει μπει στην καθαρή μορφή). Πρόσφατα, η Λερουαγιέτ έμεινε έγκυος, έτσι ο Φρέιτερ, μέσα στο πνεύμα του ανταγωνισμού, προσπαθεί απελπισμένα να αφήσει έγκυο την Κούκι.

Καλά όλα αυτά, αλλά εκείνο που ενδιαφέρει τον Νιούτον είναι να λύσει το μυστήριο των πανομοιότυπων χιονονιφάδων, και τώρα έχει βρεθεί αλυσοδεμένος σ' έναν πάσσαλο στο απομονωμένο εσωτερικό ενός οπισθοδρομικού νησιού, και δεν μπορεί να κάνει τίποτα για την εκπληκτική ανακάλυψή του. Όμως, ακόμη και αν ήταν ελεύθερος και βρισκόταν στον πολιτισμένο κόσμο, δεν θα μπορούσε να λύσει το μυστήριο, αφού η επιστήμη προτίμησε να αγνοήσει την ανακάλυψή του και να αρνηθεί τις συνέπειές της. Η Κούκι τον ακούει με προσοχή. Μετά, καθώς σηκώνεται για να μπει μέσα (όπου ο Φρέιτερ τη φωνάζει θρηγώνοντας), του λέει σιγά, «Ξέρω κάποιον που μπορεί να σε βοηθήσει».

Αργά εκείνη τη νύχτα, η Κούκι βγαίνει έξω και ελευθερώνει τον Νιούτον. Με το φως το φεγγαριού, τον οδηγεί βαθιά στη ζούγκλα. Μετά από μεγάλη πεζοπορία, φτάνουν σ' ένα σημείο από όπου βλέπουν από κάτω μια καλύβα δίπλα σ' έναν καταρράκτη. «Πριν κατεβείς εκεί κάτω, θα κάνεις κάτι για μένα, κύριε Δίδυμο-φτιάχτη». Ο Νιούτον αντιστέκεται, της λέει ότι δεν ξέρει τίποτα για

το πώς γίνονται τα δίδυμα, ότι ήταν μια σύμπτωση της φύσης. Η Κούκι τον αποπλανεί, όμως, και ακολουθεί μια σύντομη αλλά δραστήρια συνουσία κάτω από ένα δέντρο μάνγκο.

Μετά η Κούκι τον πηγαίνει στην καλύβα, όπου χτυπούν και τους ανοίγει μια γυναίκα που φοράει χοντρές χάντρες και απανωτά στρώματα λαμπερό κόκκινο κραγιόν και καπνίζει ένα μεγάλο πούρο. Ένας μαύρος κόκορας είναι καθισμένος στο χέρι της κι αυτή τον χαιδεύει.

Η Κούκι αφήνει τον Νιούτον με τη μητέρα της. Μέσα στην καλύβα της Μάμα Λο δεσπόζει ένας περίτεχνος μικρός ναός, στο κέντρο το οποίου υπάρχουν απαίσιες εικόνες του Ιησού και της Παναγίας. Η Μάμα Λο βάζει τον Νιούτον να τραβήξει τζούρα από το πούρο της. Αυτός ζαλίζεται. Η Μάμα Λο δένει μ' ένα κοντό κορδόνι τον κόκορα στον αστράγαλο του Νιούτον. Όταν αυτός γυρίζει και κοιτάζει, βλέπει ότι οι εικόνες του Ιησού και της Παναγίας δεν υπάρχουν πια, και στη θέση τους είναι οι φωτογραφίες των πανομοιότυπων χιονονιφάδων. Η Μάμα Λο του δίνει πάλι το πούρο.

Στο μεταξύ, ο Ντέσμοντ Χίνκλεϊ Τζούνιор και η ετερόκλητη ομάδα διάσωσης που έχει φτιάξει από τουρίστες, μουσικούς ροκ και ντόπιους μαύρους αστυνομικούς έχουν ξεσηκώσει τους κατοίκους ενός ορεινού χωριού και, κραδαίνοντας άλμπουμ του Φρέντι Μανχάταν, τους κάνουν ερωτήσεις αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Οι χωρικοί είναι σκυθρωποί και αμίλητοι. Δεν βγάζουν άχνα. Ο Λάιονελ, ο αστυνομικός που είναι ο βασικός βοηθός του Χίνκλεϊ Τζούνιор, δηλώνει ότι υπεύθυνος για την απαγωγή πρέπει να είναι σίγουρα ο Ζούμπα. Σύμφωνα με τον Λάιονελ, ο Ζούμπα, που είναι λαϊκός ήρωας στην περιοχή, και ο αδελφός του ζουν –δείχνει σ' ένα χάρτη– βαθιά μέσα στην κοιλάδα ανάμεσα στα δίδυμα ηφαίστεια. [ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το νησί του Μοντσερά, όπου βρίσκεται το στούντιο ηχογραφήσεων του Τζορτζ Μάρτιν, έχει όντως δυο δίδυμα ηφαίστεια.] Απέχει μόνο είκοσι πέντε χιλιόμετρα από το χωριό. «Θα φτάσουμε αμέσως», ενθαρρύνει τους ανθρώπους του ο Χίνκλεϊ Τζούνιор. Όταν όμως γυρίζουν στα δυο αυτοκίνητά τους,

βρίσκουν τα λάστιχα σκιασμένα. Πρέπει να περπατήσουν.

«Εκείνο που θέλω να μάθω», εξηγεί ο Νιούτον στη Μάμα Λο, «είναι αν το φαινόμενο των χιονονιφάδων είναι σημάδι ότι η Γη πρόκειται να μπει σε μια νέα φάση εξελικτικής ανάπτυξης, μια φάση στην οποία πολλές παραδοσιακές αυταπόδεικτες επιστημονικές αλήθειες θα ξεπεραστούν, ή απλώς κάναμε λάθος εξ αρχής στις άκαμπτες παραδοχές μας για τη δομή της πραγματικότητας». Η Μάμα Λο του λέει να το βουλώσει και να απολαύσει το πούρο. Μια αμυδρή γαλάζια λάμψη έχει αρχίσει να εκπέμπεται από το ναό.

Στο ξέφωτο, ο Φρέιτερ ανακαλύπτει ότι η Κούκι ελευθέρωσε τον Νιούτον. «Τι σημασία έχει;» τον ρωτάει η Κούκι. «Έτσι κι αλλιώς δεν ήξερε να παίζει μουσική». «Ο Ζούμπα έχει έναν άχρηστο τύπο», λέει ο Φρέιτερ. «Εγώ δεν έχω άχρηστο τύπο. Θα ήταν ο άχρηστος τύπος μου». «Κοίτα», του λέει η Κούκι, «δεν ήταν ο τύπος σου». Γυρίζει από την άλλη μεριά, χαμογελάει μόνη της και βάζει τα χέρια πάνω στην κοιλιά της. «Και δεν είναι τόσο άχρηστος».

Στο μεταξύ ο Φρέντι εκλιπαρεί, διαμαρτύρεται και απειλεί. Μέχρι που ο Ζούμπα κατεβάζει μια μαχαίρα μερικά εκατοστά από τη μύτη του. Τότε ο Φρέντι τραγουδάει και παίζει. Ο Ζούμπα χαμογελάει ικανοποιημένος. Ο Μπρούδα τον συνοδεύει παίζοντας μπόνγκος. Αυτή η ρουτίνα επαναλαμβάνεται όλη τη μέρα.

Η ομάδα διάσωσης του Χίνκλεϊ Τζούνιор ιδρώνει και λαχανιάζει ανεβαίνοντας τον απότομο δρόμο της ζούγκλας. Ο αρχηγός τους έχει χάσει λίγο τη φόρα του.

Το παράξενο γαλάζιο φως έχει τυλίξει όλη την καλύβα της Μάμα Λο. Ο Νιούτον σφαδάζει πάνω σε μια ψάθα στο πάτωμα. Τα μάτια του είναι κλειστά. Βογκάει, σπαρταράει.

Κάμποσα μέτρα χιόνι έχουν σκεπάσει τη Μινεάπολη. Με το άλμπουμ του Φρέντι Μανχάταν να παίζει στο στέρεο, μια μελαγχολική Χέιντι κοιτάζει από το παράθυρο. Στο βάθος, μια μικρή φιγούρα προχωρεί με άλματα πάνω στο χιονισμένο αστικό τοπίο. Καθώς πλησιάζει, βλέπουμε ότι η φιγούρα είναι ο Νιούτον. Είναι δεμένος με σχοινί πάνω σ' ένα γιγάντιο πόδι κοτόπουλου σαν να είναι δεμένος σε κατάρτι. Δεν υπάρχει το υπόλοιπο κοτόπουλο,

μόνο το πόδι. Το πόδι προχωρεί πηδώντας μέσα στο χιόνι προς το σπίτι. Τα δίδυμα αρχίζουν να κλαίνε μέσα στην κούνια τους. Η Χέιντι τα παίρνει αγκαλιά, τα τυλίγει καλά και τα παίρνει έξω. Ενώ στέκονται μέσα στο χιόνι, το πόδι του κοτόπουλου κάνει έναν πηδηχτό κύκλο γύρω τους. Ο Νιούτον στέλνει φιλιά και στους τρεις. Τα δίδυμα χαμογελούν και βγάζουν μικρές φωνές χαράς. Η Χέιντι στέλνει κι αυτή με μισή καρδιά φιλιά στον Νιούτον. Μετά το πόδι του κοτόπουλου τον μεταφέρει μακριά και εξαφανίζεται πέρα από το χλωμό ορίζοντα.

Στα περίπτερα όλης της Αμερικής, η *Γουίκλι Γουόρλντ Ινκουάιρερ* αποκαλύπτει την είδηση της απαγωγής του Φρέντι. Την αναμεταδίδει η δικτυακή τηλεόραση. Ακούγεται η λέξη «τρομοκράτες». Ο Νταν Ράδερ ανακοινώνει λίγο αμήχανα ότι ο εκδότης σκανδαλοθηρικών εντύπων Ντέσμοντ Χίνκλεϊ Τζούνιор ηγείται μιας ομάδας διάσωσης που αναζητά τον Φρέντι στο εσωτερικό του Σαιντ Ιγκνάτζ.

Και έτσι είναι. Αλλά όχι χωρίς δυσκολίες. Ο Χίνκλεϊ Τζούνιор και ο Λάιονελ, βρόμικοι, ιδρωμένοι και κουρασμένοι, κοιτάζουν ο ένας τον άλλο. Συμφωνούν ότι πρέπει να έχουν χαθεί.

Τα πράγματα είναι ήσυχα στο ξέφωτο. Ο Φρέντι παίζει απαλά τη γελοία κιθάρα που του έχουν δώσει. Ο Μπρούδα χτυπάει κι αυτός το μπόνγκος πολύ σιγά. Ο Ζούμπα φιλοσοφεί. Οι λευκοί και οι μαύροι είναι σαν δίδυμα αδέρφια, λέει. Από διαφορετικό ωάριο, όχι γνήσιοι δίδυμοι. Μοιάζουν από μερικές πλευρές, αλλά υπάρχουν και πολλές διαφορές. Σαν τους δίδυμους της Αγίας Γραφής, τον Ιακώβ και τον Ησαΐ, τους χωρίζουν ανισότητες και είναι γραφτό τους να ζουν χωρία.

Ενώ μιλά ο Ζούμπα, ο Φρέιτερ φτάνει στο ξέφωτο με το μπιτς-μπάγκι. Πήγε στο στούντιο ηχογραφήσεων κι έκλεψε την προσωπική κιθάρα του Φρέντι. «Το τσεκούρι μου!» αναφωνεί ο Φρέντι. Πετάει τη φτηνή κιθάρα κάτω και αγκαλιάζει το αγαπημένο του όργανο. Ο Ζούμπα αδιαφορεί για όλα αυτά. Συνεχίζει το μονόλογό του. Οι δίδυμες ψυχές των μαύρων και των λευκών, των πλούσιων και των φτωχών, των σοσιαλιστών και των καπιτα-

στών, δεν μπορούν ποτέ να ενωθούν, λέει ο Ζούμπα. Κάνει μια παύση. «Εκτός, ίσως, από τη μουσική».

Η Μάμα Λο τραγουδάει στον Νιούτον. Ταυτόχρονα κουνάει μπρος-πίσω μπροστά στα θολωμένα μάτια του ένα τирμπουσόν δεμένο στην άκρη ενός σπάγκου. Μπρος-πίσω, σαν εκκρεμές. Το βλέμμα του Νιούτον ακολουθεί τη σπείρα του τирμπουσόν, την ακολουθεί προς τα κάτω, προς τα κάτω...

Με τον Νιούτον δεμένο ακόμη πάνω του, το γιγάντιο πόδι του κοτόπουλου ανεβαίνει πηδώντας την πλαγιά του πρώτου ηφαιστείου. Πηδάει πάνω από το χέλος και πέφτει στον κρατήρα. Μέσα στο ηφαίστειο, η μουσική είναι πολύ δυνατή. Πάνω σ' ένα γέισωμα στέκεται η Θεά. Είναι περίλαμπρη, όμορφη, γήινη και αιθέρια μαζί. Στα χέρια του έχει ένα ζευγάρι ζάρια. Η Θεά κουνάει τα ζάρια και τα ρίχνει. Τα ζάρια έχουν φυσιολογικό μέγεθος όταν φεύγουν από το χέρι της, αλλά όταν πέφτουν στον πυθμένα του ηφαιστείου είναι τεράστια. Το ένα ζάρι προσγειώνεται μπροστά στο πόδι του κοτόπουλου. Ο Νιούτον τον κοιτάζει, βλέπει ότι είναι ένα 2. Το δεύτερο ζάρι κυλά και σταματά δίπλα του. Αυτό δείχνει 3.

Καθώς κοιτάζει ο Νιούτον, οι δυο βούλες στο πρώτο ζάρι δίνουν τη θέση τους στα πρόσωπα των δίδυμων αγοριών. Γυρίζει στο δεύτερο ζάρι και βλέπει τις βούλες του ν' αλλάζουν και να γίνονται τρία πρόσωπα. Είναι τρία κορίτσια μιγάδες. Το καθένα έχει μια κορδέλα με διαφορετικό χρώμα στα μαλλιά του. Τα τρία κύρια χρώματα.

Ξαφνικά το πόδι του κοτόπουλου πηδάει μέσα σ' ένα υπόγειο πέραςμα. Καθώς προχωρεί στο διάδρομο από λάβα (η αρχέγονη σούπα κοχλάζει και πιτσιλάει τον Νιούτον· είναι κόκκινη και μοιάζει σε ύποπτο βαθμό με σάλτσα μπάρμπεκιου), το πλάνο αλλάζει σε μια εναέρια όψη των δυο ηφαιστείων. Ακούγεται ένα μουγκρητό και ένα σύννεφο καπνού και ατμού εκτοξεύεται από το δεύτερο ηφαίστειο. Ξαφνικά πετάγεται μέσα από το σύννεφο ο Νιούτον πάνω στο πόδι του κοτόπουλου, το οποίο όμως τώρα είναι ψημένο μπούτι και στάζει σάλτσα μπάρμπεκιου. Ο Νιούτον έχει τώ-

ρα μια πανοραμική θέα του νησιού και του δίδυμων ηφαιστείων.

Μπροστά στο ναό, ο Νιούτον σηκώνει ξαφνικά το κεφάλι του. Συνέρχεται. Κοιτάζει μπερδεμένος τη Μάμα Λο. Η προσοχή του στρέφεται στο ναό. Εκεί που ήταν οι φωτογραφίες των χιονοφιλάδων βλέπει τώρα το πρόσωπο της Θεάς. Η Θεά χαμογελάει και μιλά, απευθυνόμενη κατευθείαν στον Νιούτον. «Τα ζάρια κυλάνε πάντα», του λέει.

Ο Νιούτον γυρίζει στη Μάμα Λο έτοιμος να μιλήσει, όταν κάποιος σπάνε την πόρτα της καλύβας και ορμάει μέσα ο Χίνκλεϊ Τζούνιор με το απόσπασμά του. «Σώθηκες!» φωνάζει ο Χίνκλεϊ Τζούνιор στον Νιούτον. Και μετά γυρίζει στη Μάμα Λο και της φωνάζει, «Όχι ύποπτες κινήσεις! Στο όνομα της *Γουίκλι Γουόρλντ Ινκουάρερ* και των ελεύθερων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, συλλαμβάνεσαι!»

Μια βίαιη τροπική καταιγίδα έχει σκεπάσει το ξέφωτο. Για να αποφύγουν τη νεροποντή, ο Ζούμπα, ο Μπρούδα, η Λερουαγιέτ και ο Φρέντι (χωρίς τις αλυσίδες) έχουν μπει στην καλύβα του Ζούμπα και ξεκουράζονται καπνίζοντας μαριχουάνα. Ο Φρέιτερ όμως έχει ανεβεί στην κορυφή της κεραίας του, όπου συνδέει τη λατρευτή και πανάκριβη κιθάρα του Φρέντι στην κορυφή. Όταν το βλέπει αυτό ο Φρέντι, βγαίνει έξω στην καταιγίδα, χοροπηδάει πάνω-κάτω και ουρλιάζει. Η Κούκι στέκεται απελπισμένη στη βροχή και φωνάζει στον Φρέιτερ να κατεβεί. «Πρέπει να τον νικήσω», γρυλίζει ο Φρέντι. «Μωρό μου, θα τον νικήσουμε έτσι κι αλλιώς», του λέει η Κούκι τρίβοντας την κοιλιά της.

Ένας κεραυνός χτυπάει τον πύργο του Ζούμπα και μετά διασχίζει το ξέφωτο και ενώνει στιγμιαία τους δίδυμους πύργους με ένα βολταικό τόξο. Ο Φρέιτερ δέχεται ένα τράνταγμα που τον πετάει κάτω από ψηλά.

Στη Μινεάπολη η Χέιντι βλέπει τηλεόραση. Ο παρουσιαστής λέει ότι οι οπαδοί του Φρέντι έχουν μαζευτεί στο Μαϊάμι και κάνουν αγρυπνία. Η Χέιντι λέει στα δίδυμα, «Μακάρι να είχαμε πάει στο Μαϊάμι με τον παράξενο γερο-πατέρα σας».

Όταν φτάνει στο ξέφωτο η ομάδα του Χίνκλεϊ Τζούνιор μαζί

με τον Νιούτον, η βροχή μόλις έχει σταματήσει. Ο Φρέιτερ κείται αναίσθητος στο υγρό έδαφος. Ο Ζούμπα και ο Φρέντι προσπαθούν να τον συνεφέρουν. Ο Νιούτον προσφέρεται να πάει στο πολιτισμένο μέρος του νησιού και να φέρει έναν γιατρό. Μπαίνει στο μπιτς-μπάγκι και φεύγει. Σ' ένα σημείο διακρίνει από μακριά τον καταρράκτη και την καλύβα της Μάμα Λο. Κόβει ταχύτητα και σχεδόν σταματά, τελικά όμως ξεκινάει πάλι και απομακρύνεται.

Μερικές μέρες αργότερα, ένα τζετ προσγειώνεται στο Μαϊάμι. Από μέσα βγαίνει ο Φρέντι Μανχάταν. Τον περιμένουν όλα τα μέσα ενημέρωσης, καθώς και αρκετές εκατοντάδες οπαδοί του που ζητωκραυγάζουν. Μερικοί κρατούν ένα τεράστιο πανό που λέει: ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΕΣ, ΦΡΕΝΤΙ! Ανάμεσα στους οπαδούς είναι και η Χέιντι. Αφήνει τα δίδυμα σ' ένα καρότσι και πλησιάζει για να αγγίξει τον Φρέντι. Ακαριαία δημιουργείται κάτι ανάμεσά τους. Ο Φρέντι την κοιτάζει από πάνω μέχρι κάτω και σχεδόν ακούμε το χημικό σπινθηρισμό ανάμεσά τους.

Ο Νιούτον, που έχει κατεβεί από το αεροπλάνο μετά τον Φρέντι (και μετά τον Χίνκλεϊ Τζούνιορ που τώρα μονοπωλεί τα μέσα ενημέρωσης), παίρνει τα δίδυμα και απομακρύνεται αργά κρατώντας τα αγκαλιά. Η Χέιντι γυρίζει, τον βλέπει, διστάζει, αλλά μετά χώνεται πάλι στην αγκαλιά του Φρέντι.

Περνάει σχεδόν ένας χρόνος. Είναι αρχές του χειμώνα στην Μινεάπολη. Ο Νιούτον οδηγεί μέσα στο χιόνι. Πηγαίνει σ' έναν παιδικό σταθμό, όπου αφήνει τα δίδυμα. Μετά συνεχίζει για τη δουλειά του. Στο μουσείο τον περιμένει ένα γράμμα με σφραγίδα του Σαιντ Ιγκνάτζ. Πηγαίνοντας στη θέση του στο μουσείο, το ανοίγει. Βγάζει από μέσα δυο φωτογραφίες. Περιπατώντας κοιτάζει την πρώτη. Δείχνει τον Ζούμπα και τη Λερουαγιέτ. Έχουν ένα αγοράκι.

Καθώς ο Νιούτον αρχίζει τη διάλεξη, βλέπουμε τη δεύτερη φωτογραφία, που την έχει κολλήσει με σελοτέιπ πάνω στον προβολέα. Δείχνει την Κούκι και τον Φρέιτερ (ο Φρέιτερ έχει ξύλινο πόδι τώρα και κάνει το σήμα της νίκης) κρατούν τρίδυμα: τρία κοριτσάκια μιγάδες, που το καθένα έχει μια κορδέλα με διαφορετικό χρώμα στα μαλλιά.

«Από όλες τις τρισεκατομμύρια τρισεκατομμυρίων χιονονιφάδες που έχουν πέσει στην Γη, οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι...»

Ο Νιούτον σταματά. Κοιτάζει τη φωτογραφία με τις τρίδυμες κόρες του. Προβάλλει ένα νέο σεντ χιονονιφάδων στην οδόνη και συνεχίζει. «...οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν ούτε δύο που να είναι ίδιες. Όπως ξέρουμε, όμως, παιδιά, τα ζάρια κυλάνε πάντα». Μετά γυρίζει γεμάτος προσδοκία να εξετάσει την οδόνη.

Περιοδικό *Ergo!*, 1990

ΣΚΕΨΕΙΣ
&
ΚΡΙΤΙΚΕΣ

Ενάντια στη βαρύτητα

Γράψιμο, Σοφία & το Θρυλικό Κλαμπ Τζέμινι

I

ΠΑΕΙ ΠΟΛΥΣ ΚΑΙΡΟΣ από την τελευταία φορά που σκέφτηκα να αυτοκτονήσω. Βασικά, δεν νομίζω ότι είχα θεωρήσει ποτέ μια πιθανή λύση το πλήκτρο του σωματικού DELETE. Και όμως, να που τώρα παρέπαια πάνω σε μια γέφυρα ψηλά πάνω από τα στρειδοφώτιστα απόνερα του κόλπου Πάτζετ και σκεφτόμουν να κλείσω τους γήινους λογαριασμούς μου μ' ένα άλμα κι ένα πλατς.

Γιατί; Η αισθηματική ζωή μου δεν θα μπορούσε να είναι πιο γλυκιά, η υγεία μου ήταν σχεδόν ρόδινη, το γράψιμο πήγαινε καλά, τα οικονομικά μου ήταν ικανοποιητικά και, μολονότι η παράσταση φρίκης που έδινε η κυβέρνηση υπό την καθοδήγηση της φιλάργυρης αίρεσης των εταιρικών βρικολάκων μπορεί να ήταν αρκετή για να με οδηγήσει στο ποτό (μια διαδρομή που σπάνια είμαι απρόθυμος να κάνω), δεν υπάρχει η πολιτική απατεωνιά που θα μπορούσε να με οδηγήσει στην αυτοκτονία. Όχι, η αλήθεια είναι ότι εκείνο που με παρακίνησε να εκτελέσω την κεβορκιανή βουτιά στο βάλτο της Στύγας ήταν ένα διήγημα που μόλις είχα διαβάσει σ' ένα παλιό τεύχος του *Νιου Γιόρκερ*.

Το διήγημα, που (κατά ειρωνεία της τύχης) είχε τον τίτλο *Διασκέδαση με Προβλήματα*, ήταν γραμμένο από τον Ρόμπερτ Στόουν, και μπορείτε να είστε σίγουροι ότι δεν ήταν η πρόζα του Στόουν

που εξασθένησε τη θέλησή μου για ζωή: ο άνθρωπος είναι ένας μάστορας της τεχνικής που μερικές φορές με αφήνει ξερό από θαυμασμό με τις επιλογές του στα ρήματα και τα επίθετα. Είναι ένας τεχνίτης αφηγητής και είχε σφυρηλατήσει ένα εύρωστο έργο –αλλά, μα το Τσερνόμπιλ, παραείναι ζοφερός! Όπως φαίνεται, ο Στόουν πιστεύει ότι η ανθρωπίνη κατάσταση είναι μια αξιολύπητα ασταθής και ανατριχιαστική διεφθαρμένη υπόθεση, και για να είμαι ειλικρινής, σε αυτό το στάδιο της εξελικτικής μας ανάπτυξης δεν υπάρχουν πολλά δεδομένα που να τον διαψεύδουν. Παρ' όλα αυτά, πάντα θεωρούσα τον εαυτό μου ένα από εκείνα τα ελεύθερα πνεύματα που αρνούνται να επιτρέψουν στην αναξιοπρεπή διαγωγή και τις αποβλακωμένες διαθέσεις της ανθρωπότητας να επισκιάσουν την ευρύτερη οπτική τους ή να τους χαλάσουν το κέφι. Εκείνη τη μέρα όμως, η αφηγηματική ικανότητα του Στόουν ήταν τέτοια που μου μετέδωσε (αβάσιμα, δέχομαι τώρα) τη μελαγχολία και απαισιοδοξία του.

Για να είμαι δίκαιος, δεν φταίει μόνο ο Στόουν γι' αυτό. Εδώ και πολλά χρόνια οι αδηφάγες αναγνωστικές μου συνήθειες με οδηγούν στη μια απωθητική γωνία μετά την άλλη, υγρά αδιέξοδα γεμάτα δακρυσμένα ημερολόγια, άδεια μπουκάλια με χάπια, φουσκωμένους χαρτοφύλακες, προδομένους όρκους, μονότονες φράσεις, νοσηρά κοινωνιολογικά δείγματα, και τα (αξιαγάπητα;) κόκαλα διαμελισμένων παιδιών: τα συντρίμια μιας λογοτεχνικής σκηνής που, με αρκετές αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, είναι εξίσου διασκηδαστική μ' ένα δεματικό πάρκο των Ταλιμπάν και εξίσου ηθικά εξυψωτική με την πρωινή προσευχή στο Μοτέλ Μπέιτς. Το *Διασκεδάση με τα Προβλήματα* ήταν απλώς η τελευταία σταγόνα, το καρβουνασμένο κερασάκι πάνω σ' ένα παγωτό από τρελή αγελάδα.

Έτσι, ποιος ξέρει πώς μπορεί να είχαν εξελιχθεί τα πράγματα εκείνο το σκυθρωπό απόγευμα αν ξαφνικά, καθώς φλερτάριζα με την αυτοεξόντωση, δεν άκουγα νοερά έναν συγκεκριμένο ήχο: τον ήχο, όσο απίστευτο κι αν σας φανεί, μιας γάτας που νιαούριζε κάπου μακριά. Έναν ήχο που με μετέφερε ακαριαία μακριά από το δέλεαρ των μοιραίων νερών, μακριά από τις τοξικές μολύνσεις

της νοσηρής λογοτεχνίας, σ' ένα μέρος –ένα υπαρκτό μέρος, αν και το έχω επισκεφθεί μόνο στη φαντασία μου– που λέγεται Θρυλικό Κλαμπ Τζέμινι.

II

ΤΟ ΘΡΥΛΙΚΟ ΚΛΑΜΠ ΤΖΕΜΙΝΙ. Πού είναι, τέλος πάντων; Στο Μέμφις μάλλον. Ή στο Χιούστον. Όχι, βασικά νομίζω ότι μπορεί να είναι ένα από τα ιδεολογικά ανεπιβάρυντα χαρακτηριστικά της Ουάσινγκτον. Όπως και να 'χει το πράγμα, πριν από μερικά χρόνια ένας κριτικός μουσικής του *Βίλατζ Βόις* έκανε ένα προσκύνημα σε αυτό το καπνομολυσμένο τσιμεντένιο και χωρίς παράθυρα μαγαζί, όποια κι αν είναι η ακριβής θέση του, και όταν τον σύστησαν σε μερικούς από τους υπερήλικες μουσικούς που έπαιζαν στο Θρυλικό Κλαμπ Τζέμινι από αμνημονεύτων χρόνων, ο προσκυνητής έπαθε τέτοια έξαψη ώστε έχασε στιγμιαία το κοσμοπολίτικο κουλ του.

«Δεν μπορώ να το πιστέψω», γράφει ο ίδιος ότι αναφώνησε ενθουσιασμένος, «ότι μιλάω στον άνθρωπο που γάβγιζε στην ηχογράφηση του "Κυνηγόσκυλου" από την Μπιγκ Μάμα Θόρντον!»

«Ναι», απάντησε ο γερο-μουσικός. «Στην αρχή έκανα νιάου, αλλά δεν τους άρεσε, το βρήκαν πολύ προχωρημένο».

Εντάξει, μπορεί να γίνομαι υπερβολικά φαντασιόπληκτος, αλλά έχω λόγους να υποψιάζομαι ότι ήταν ακριβώς μια ηχώ αυτής της ζουμερής ομολογίας, όσο αταίριαστη κι αν φαίνεται, που με δέλεασε να κατέβω από τη γέφυρα των καμικάζι. Ξέρω πάντως ότι το θυμάμαι συχνά όταν κοιτάζω τους ετήσιους καταλόγους με τα Πούλιτζερ, τα βραβεία Μπούκερ ή τα Εθνικά Βραβεία Βιβλίων· ή όταν κάποια ερώτηση σε μια συνέντευξη με αναγκάζει να επανεξετάσω την προσωπική μου λογοτεχνική αισθητική· ή όταν μιλάω με ενθουσιώδεις φοιτητές σ' εκείνα τα πανεπιστημιακά προγράμματα δημιουργικής συγγραφής, όπου το επιβεβλημένο, αν και εξευγενι-

σμένο, γάβγισμα προωθείται ενεργά, ενώ κάθε αιλουροειδής παρέμβαση οδηγείται στην ευθανασία με συνοπτικές διαδικασίες.

Φαντάζομαι ότι υπάρχει κάποια εγκυρότητα στην ακαδημαϊκή προσέγγιση, γιατί, όπως θα βεβαίωνε και ο ακομπανιαδόρος της Μπιγκ Μάμα, η κουλτούρα μας απλούστατα έχει πολύ μεγαλύτερη ζήτηση για το προβλέψιμο γαβ-γαβ παρά για το απρόσμενο νιαούρισμα: το ορθόδοξο γάβγισμα πληρώνει το νοίκι. Σ' έναν κόσμο όπου τα δόγματα αλληλοτρώγονται σκυλίσια, μερικοί καθηγητές, συντάκτες και κριτικοί μπορεί να είναι αρκετά «προχωρημένοι» για να ανεχθούν ένα ανατρεπτικό νιάου, ένα εκκεντρικό γουργούρισμα πότε-πότε, αλλά ξέρουν πολύ καλά ποια μοίρα περιμένει εκείνους που παράγουν –ή που εγκρίνουν– μυστηριώδη ξεκάρφωτα νιαουρίσματα όταν το ζητούμενο είναι σαφώς τα οικεία γαβγίσματα και γρυλίσματα.

Να εξηγήσω πως όταν αναφέρομαι στο «νιαούρισμα» εδώ, στην πραγματικότητα μιλώ για την ανθρωπίνη τάση προς το κέφι και το παιχνίδι, μια τάση που πολύ συχνά υποβιβάζεται και καταπιέζεται στον ενήλικο πληθυσμό, ιδιαίτερα όταν εκδηλώνεται με αντισυμβατικό τρόπο ή σε ανάρμοστο πλαίσιο. Το να γαβγίσεις στο τέλος ενός τραγουδιού που λέγεται «Κυνηγόσκυλο» είναι μια παρέμβαση όσο «παιχνιδιάρικη» χρειάζεται για να προκαλέσει μια υποψία συμβατικής τέρψης, αλλά ο Φρεντ (νομίζω έτσι έλεγαν τον μουσικό), δέλοντας να νιαουρίσει αντί να γαβγίσει, διέυρυνε τα όρια και ανέβασε το στοίχημα, το ανέβασε σ' ένα πιο «προχωρημένο» επίπεδο ίσως, σ' ένα πιο ασεβές επίπεδο αναμφισβήτητα. Από μια άποψη, ο γερο-Φρεντ έδειχνε μια μικροσκοπική σπίθα από αυτό που οι Θιβετανοί ονομάζουν «τρελή σοφία», υιοθετώντας για μια γυμνή στιγμή τον αρχετυπικό ρόλο του ιερού ανόητου.

Φυσικά, το γεγονός ότι ο Φρεντ θα αρνιόταν τέτοιες μυστηριώδεις φιλοδοξίες, το γεγονός ότι μπορεί απλώς να ήταν λιώμα στη μαστούρα εκείνη την ώρα, δεν έχει καμιά σημασία.

Δεν έχει επίσης σημασία ότι το σαχλαμάρισμα του Φρεντ στο στούντιο ηχογράφησης δεν έχει πραγματικό βάθος, ότι αν και ήταν εκκεντρικά εύθυμο, δεν ήταν σοβαρά εύθυμο. Εκείνο που

έχει σημασία είναι να αναγνωρίσουμε ότι η εύθυμη και παιχνιδιάρικη διάθεση, ως φιλοσοφική στάση, μπορεί να είναι πολύ σοβαρή. Και επί πλέον, ότι διαθέτει μια αλάνθαστη ικανότητα να προκαλεί διάθεση γελοιοποίησης και εχθρότητα σ' εκείνους ανάμεσα μας που λαχταρούν τη βεβαιότητα, το σεβασμό και την αυτοσυγκράτηση.

Το γεγονός ότι η παιχνιδιάρικη ευθυμία –ένα είδος θεϊκής παιχνιδιάρικης ευθυμίας που έχει σκοπό να ελαφρύνει το υπαρξιακό βάρος του ανθρώπου και να προαγάγει αυτό που ο Τζόζεφ Κάμπελ ονόμαζε «έκσταση του να είσαι ζωντανός»– βρίσκεται κοντά στον πυρήνα του Ζεν, του Ταοϊσμού, του Σουφισμού και της Τάντρα διαφεύγει από τους περισσότερους δυτικούς, τόσο τους απλούς δνητούς όσο και τους διανοούμενους. Ακόμη και οι λόγιοι που αναγνωρίζουν το εύθυμο υπόβαθρο αυτών των σχολών το αντιμετωπίζουν με συγκατάβαση και ασέβεια, αδιαφορώντας για το γεγονός ότι πρόκειται για μια κοσμοαντίληψη στην οποία κατέληξαν αυτές οι κουλτούρες μετά από χιλιετίες εξαντλητικής μελέτης, βαθιού διαλογισμού, ασταμάτητης παρατήρησης και έντονης διαμάχης.

Πείτε σε συντάκτη των *Νιου Γιορκ Τάιμς Ριβιού οφ Μπουκς** ότι ο διβετιανός ηγούμενος Τσόγκιαμ Τρούνγκπα έβρεχε τους μαθητές του με νεροπίστολα όταν γίνονταν πολύ σοβαροί στο διαλογισμό τους ή ότι το σπίτι του πιο σεβαστού νίντζα της Ιαπωνίας είναι γεμάτο με αναμνηστικά Μίκι Μάους, και θα δείτε ένα ειρωνικό μειδίαμα διαστάσεων βουβού κινηματογράφου. Αυτοί οι τύποι, όπως και εκείνος ο μουχλιασμένος πατριάρχης στην Αγία Γραφή, όταν γίνουν άντρες (ή γυναίκες), «αφήνουν παράμερα τα παιδιάστικα πράγματα», που σημαίνει ότι σφραγίζουν με το σκληρό γκρίζο βουλοκέρι του φόβου και του στόμφου εκείνη την πλευρά της ύπαρξής τους που κάποτε ήταν συντονισμένη με τον θαυμασμό για τον κόσμο.

Επειδή οι σύγχρονοι διανοούμενοι έχουν εγκαταλείψει εκείνο το μέρος της ανθρωπίνης φύσης που είναι εν δυνάμει το πιο υπερ-

* Παράρτημα των *Νιου Γιορκ Τάιμς* με κριτικές βιβλίων. (Σ.τ.Μ.)

βατικό, δεν είναι παράξενο που απορρίπτουν την ευθυμία και το παιχνίδι –ιδιαίτερα όταν τολμά να εμφανίζεται στη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία ή την τέχνη– ως επιπόλαιες ή εκκεντρικές εκδηλώσεις. Οι άνθρωποι που φορούν παπιγιόν κάθε μέρα στη δουλειά τους (ας κάνουμε μια εξαίρεση για τους σερβιτόρους και τον Πι-γουί Χέρμαν), οι άνθρωποι που τα όνειρά τους έχουν καπελωθεί είτε από τις ρηχές φιλοδοξίες της αγοράς είτε από τα γκριζα κλισέ της μαρξιστικής ρεαλπολιτικής, αυτοί οι άνθρωποι δεν είναι ικανοί να διακρίνουν το εύθυμο και το ανέμελο από το ελαφρύ και ασήμαντο. Ένας Θεός ξέρει τι συγχυσμένοι κεραυνοί μπορεί να μπουμπουνίσουν στα ιγμόρειά τους αν συναντήσουν μια έννοια όπως η «τρελή σοφία».

Η τρελή σοφία, φυσικά, είναι το αντίθετο της συμβατικής σοφίας. Είναι σοφία που σκόπιμα κολυμπά κόντρα στο ρεύμα για να μην παρασυρθεί από το αναισθητικό κύμα του μπουρζουάδικου συμβιβασμού, σοφία που χλευάζει τα ταμπού για να υπονομεύσει τη δύναμή τους· σοφία που εξελίσσεται όταν ο άνθρωπος, ενώ αρνείται να εκτρέψει το βλέμμα του από τα δεινά και τις αδικίες του κόσμου, επιμένει να επιλέγει τη χαρά ό,τι κι αν συμβαίνει· σοφία που αγκαλιάζει το ρίσκο και αποφεύγει την ασφάλεια, σοφία που ανατρέπει τη νεύρωση διακωμωδώντας την, σοφία εκείνων που ούτε επιδιώκουν την εξουσία ούτε υποτάσσονται πρόθυμα σ' αυτήν.

Περιέργως, ένα από τα πιο εντυπωσιακά παραδείγματα τρελής σοφίας σε όλη τη δυτική λογοτεχνία εμφανίζεται σ' ένα πεζό φτηνό αστυνομικό μυθιστόρημα του Τζόζεφ Γουάμπο. *Η Μαύρη Μπίλια* έχει τόσο άψυχο ύφος, που θα μπορούσε να είναι τυπωμένο με ταχυτυπώγιο, αλλά η νεκρική ακαμψία της πράξης του ζωντανεύει προσωρινά από κάποιες διάσπαρτες σκηνές που θα προσπαθήσω να τις συνοψίσω (αν και έχουν περάσει δεκαετίες από του διάβασα το βιβλίο).

Από όσο θυμάμαι, ένας σχετικά άπειρος αστυφύλακας της Αστυνομίας του Λος Άντζελες παίρνει μετάθεση για το τμήμα ηθών. Δεν προλαβαίνει να παρουσιαστεί για υπηρεσία και τον ενημερώνουν για μια παράξενη λοταρία. Μαθαίνει ότι υπάρχει

μια ανεπιθύμητη περιπολία, μια περιοχή της πόλης όπου δεν δέλει να πάει κανένας αστυνομικός. Είναι εξαθλιωμένη, βρόμικη, εκρηκτική, τρομερά επικίνδυνη, γεμάτη αυτοσχέδια πεδία βολής και σκοτεινά δρομάκια, και ούτε ένα μαγαζί με ντόνατς πουθενά. Η αντίδραση των αστυνομικών ήταν τόσο μεγάλη όταν τους ανέδetan αυτή την περιπολία, ώστε ο αρχηγός του τμήματος να έχει επινοήσει μια λοταρία για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Στην αρχή κάθε βραδινής βάρδιας βγάζει μια σακούλα με μπίλιες. Όλες οι μπίλιες είναι λευκές εκτός από μία. Ένας-ένας οι αστυνομικοί βάζουν το χέρι στη σακούλα και τραβούν τη μοίρα τους. Ο άτυχος που θα τραβήξει τη μοναδική μαύρη μπίλια πρέπει να σφίξει τα δόντια και να κατεβεί στην κόλαση εκείνο το βράδυ.

Η λοταρία με τις μπίλιες δημιουργεί μεγάλη ένταση, στην οποία υποκύπτει γρήγορα και ο καινούργιος αστυνομικός. Απλά και μόνο το να πας στο τμήμα για τη βάρδια σου σου προκαλεί διπλάσιο στρες από το συνηθισμένο. Στο αστυνομικό τμήμα επικρατεί αρνητική διάθεση, και η ευθυμία και η συντροφικότητα είναι σπάνια φαινόμενα.

Ο καινούργιος αστυνομικός τραβάει τη μαύρη μπίλια δυο-τρεις φορές και βλέπει ότι η ζώνη που τρέμουν όλοι είναι βίαιη και απωθητική όπως του την έχουν περιγράψει. Όμως, όχι μόνο επιβιώνει εκεί, αλλά διαπιστώνει ότι μπορεί να ανεχτεί αυτή την περιπολία αρκετά καλά αλλάζοντας τη στάση του απέναντί της, θεωρώντας τη λιγότερο σαν μια συμφορά και περισσότερο σαν μια ιδιαίτερη ευκαιρία να ξεφύγει από τη ρουτίνα και την επανάληψη, κάτι που καταφέρνει με τη σκέψη ότι πρόκειται για μια ασυνήθιστη εμπειρία που είναι διαδεσμιμη σε ελάχιστους ανθρώπους πάνω στον πλανήτη. Σιγά-σιγά, το άγχος του αρχίζει να φεύγει.

Ένα βράδυ σοκάρει τους συντρόφους του αδειάζοντας τη σακούλα και διαλέγοντας σκόπιμα τη μαύρη μπίλια. Το επόμενο βράδυ κάνει πάλι το ίδιο. Και από τότε, απλώς μπαίνει στο τμήμα και ζητάει ήρεμα τη μαύρη μπίλια. Δεν τον τρώει πια το άγχος μήπως χάσει στη λοταρία. Ελέγχει ο ίδιος τη μοίρα του, ανεξάρτητα από τις πιθανές θετικές ή αρνητικές συνέπειες.

Η δοκιμασία τώρα έχει μεταμορφωθεί σε περιπέτεια, το στρες σε έξαψη. Ο μεταμορφωτής μεταμορφώνεται και ο ίδιος. Η νευρική του δίνει τη θέση της πρώτα σε μια ασυγκράτητη έξαψη, και μετά σε μια βουδιστική ηρεμία. Επί πλέον, η τόλμη του, η ανεμελιά του, η γαλήνη του είναι μεταδοτικές. Το αρχηγείο του τμήματος ηδών σιγά-σιγά ηρεμεί. Απελευθερωμένο πια, ανοίγεται στη ζωή.

Και αυτό, αδέρφια, αν και ο Γουάμπο μάλλον δεν θα το έλεγε έτσι, είναι η τρελή σοφία σε δράση.

Ομολογουμένως, όταν ο αστυνομικός ιδιοποιήθηκε τη μαύρη μπίλια, όταν έκανε δικό του τον άτυχο κλήρο και έφτασε έτσι στην υπέρβαση, έδωσε τον εαυτό του σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Αυτό είναι φυσικό. Μόνο ένας κουφιοκέφαλος θα πίστευε ότι ο αριστερός δρόμος είναι ασφαλής δρόμος.

Αν και η σοβαρή παιχνιδιάρικη διάθεση είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για να εξημερώσουμε το φόβο και τον πόνο, αυτό δεν σημαίνει ότι περνάμε μπροστά από το νεκροταφείο σφυρίζοντας αδιάφορα ή νιαουρίζοντας αδιάφορα. Όχι, αυτός που την ασκεί, περνά νιαουρίζοντας από την είσοδο του νεκροταφείου και φτάνει νιαουρίζοντας μέχρι τον ίδιο του τον τάφο. Όταν ο Όσκαρ Γουάιλντ πεθαίνοντας έδειξε, όπως λένε, την κακόγουστη ταπετσαρία στο δωμάτιο του φτηνού παρισινού ξενοδοχείου και δήλωσε, «Η αυτή θα φύγει ή εγώ», έδειχνε κάτι άλλο πέρα από το λαμπρό του πνεύμα. Και ο Φρόιντ δεν σφύριζε αδιάφορα το «Εντελβάις» όταν έγραψε ότι το χιούμορ μπροστά στην κρεμάλα δείχνει «μεγαλείο ψυχής».

Τα καλαμπούρια των θανατοποινιτών ή των ετοιμοθάνατων ασθενών υπερέχουν εντυπωσιακά από τα αστεία των τηλεοπτικών σειρών, για παράδειγμα, χάρη στην εκπληκτική και ασυμβίβαστη άρνησή τους να υποκύψουν στην απελπισία ακόμη και στην πιο κρίσιμη στιγμή της ζωής. Ο άνθρωπος που αστειεύεται κατάμουτρα στον εκτελεστή του μπορεί να θανατωθεί αλλά δεν μπορεί ποτέ να νικηθεί.

Όταν ένας ετοιμοθάνατος σεβάσμιος δάσκαλος του Ζεν, ακούγοντας φωνές από σκίους έξω από το παράθυρό του, ανακάθι-

σε στο κρεβάτι του και είπε, «Όστε αυτό ήταν λοιπόν!», τα τελευταία λόγια του ξεπέρασαν εκείνα του Γουάιλντ σε παιχνιδιάρικη σπουδαιότητα, καθώς αποτελούν ένα είδος κοάν, μια αινιγματική πρόσκληση να ξανασκεφτούμε το νόημα της ύπαρξης. Τέτοια περιστατικά θυμίζουν στους εύστροφους ότι συχνά υπάρχει μια λεπτή γραμμή ανάμεσα στο κωμικό και το κοσμικό και ότι σε αυτό το σύνορο μπορεί να βρίσκεται η είσοδος προς την ψυχική αναγέννηση.

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι πίστευαν πως όταν πεθαίνει κάποιος, οι θεοί βάζουν την καρδιά του στον ένα δίσκο μιας ζυγαριάς. Στον άλλο δίσκο υπάρχει ένα φτερό. Αν η ζυγαριά γείρει, αν η καρδιά του νεκρού είναι πιο βαριά από το φτερό, τότε δεν του επιτρέπουν να μπει στον κάτω κόσμο. Μόνο εκείνοι που έχουν ελαφριά καρδιά θεωρούνται αρκετά προχωρημένοι για να τους αξίζει η αθανασία.

Σε μια κουλτούρα σαν τη δική μας, όπου επικρατεί η τυραννία της βραδύνοιας, μπορούμε να περιμένουμε ότι η ιντελιγκέντσια θα απορρίψει το αιγυπτιακό ζύγισμα της καρδιάς θεωρώντας το γραφική δεισιδαιμονία, θα απορρίψει την φλυαρία των σκίουρων θεωρώντας την ανοησίες κάποιου εκκεντρικού ασιάτη γκουρού. Ωραία. Τι έχουν να πουν όμως για την ευρωπαϊκή και αμερικανική παράδοση του Κατεργάρη, τι έχουν να πουν για το Κογιότ και το Κοράκι και τον Λόκι και τον Ερμή και τις κοινά αποδεκτές βλασφημίες που εκτόξευε η πριγκίπισσα παλιάτσος στα Σατουρνάλια; Και εδώ που τα λέμε, τι έχουν να πουν για το Νταντά, τον Ντισάν και την παταφυσική του Αλφρέντ Ζαρού; Τι έχουν να πουν για το Γαργαντούα και το Φίνεγκανς Γουέικ, τον Τζον Κέιτζ και τον Ερίκ Σατί, τον Γκούρτζιεφ και τον Ρόμπερτ Άντον Γουίλσον, τον Φρανκ Ζάπα και τον Αντόνιο Γκαουντί; Τι έχουν να πουν για τον Κάρλος Καστανέντα, τον Πικάσο και τους αλχημιστές της Πράγας; Για τον Άλεν Γκίνσμπουργκ και τον Ρ. Ν. Λεγγκ, τον Ραχσάν Ρόλαντ Κερκ και τον Λιούις Κάρολ, τον Αλεξάντερ Κάλντερ και τον Ίταλο Καλβίνο, τον Χένρι Μίλερ, την Πίπι τη Φακιδομύτη, τον Αντρέι Κοντρέσκου, τον Ισμαήλ Ριντ, τον Άλαν Ρούντολφ, τον Μάρκ Τουέιν και τους φαρσέρ του ηλεκτρικού Κουλ-Έιντ; Τι έχουν να πουν για τις ύπουλες ειρωνικές ανατρεπτικές στιγμές του Νίτσε (ναι, του

Νίτσει!), και τι έχουν να πουν για τον Σαίξπηρ, για όνομα του Θεού, τον μεγα-βάρδο, στου οποίου τα θεατρικά έργα, συμπεριλαμβανομένων των τραγωδιών, έχουν ταξινομηθεί τρεις χιλιάδες επαληθευμένα λογοπαίγνια, μερικά από τα οποία τα διαβάξεις και σου σηκώνεται η τρίχα;

Προφανώς, αν και η τρελή σοφία μπορεί να εκτιμάται περισσότερο στην Ασία, κάποια ψήγματα σημαντικής παιχνιδιάρικης ευθυμίας αστράφτουν από καιρό εδώ κι εκεί στο βαρύ σιδερένιο στέμμα της δυτικής παράδοσης. (Ο ισπανός ποιητής Χουάν Ραμόν Χιμένεθ είχε συμβουλέψει, «Αν σου δώσουν χαρτί με ρίγες, γράψε από την άλλη».) Το ερώτημα είναι, πότε θα είμαστε αρκετά «προχωρημένοι» (σ' ευχαριστώ, Φρεντ) για να αντιληφθούμε ότι αυτά τα αστραποβολήματα δεν προέρχονται από απλά στρας ή από άχρηστα μπιχλιμπίδια; Πότε θα εξελιχθούν αρκετά οι διανοούμενοί μας –που σε πολλές περιπτώσεις είναι ευρυμαθείς και εξαιρετικά ταλαντούχοι– ώστε να αποδώσουν στο κέφι και την ευθυμία έστω και ένα μικρό κλάσμα του σεβασμού· που αποδίδουν τόσο πλουσιοπάροχα στη βαρύτητα, τη σοβαρότητα και την κακοτυχία;

Ο Νόρμαν Ν. Χόλαντ έδωσε ένα παρόμοιο ερώτημα στο βιβλίο του *Γέλιο: Μια Ψυχολογία του Χιούμορ*, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η κωμωδία θεωρείται κατώτερη από την τραγωδία κυρίως λόγω της κοινωνικής επικράτησης μιας ναρκισσιστικής παθολογίας. Με άλλα λόγια, εκείνοι που θεωρούν πολύ σπουδαίο τον εαυτό τους για να γελάσουν με την ίδια τους τη συχνά γελοία συμπεριφορά επενδύουν στη σοβαρότητα επειδή υποστηρίζει τις ψευδαισθήσεις μεγαλείου με τις οποίες ζουν. Σύμφωνα με τον καθηγητή Ντόναλντ Κούσπιτ, πολλοί δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς τέτοιες ψευδαισθήσεις.

«Ο καπιταλισμός», έγραψε ο Κούσπιτ, «ενθαρρύνει τον παθολογικά μεγαλομανή εαυτό, επειδή ενθαρρύνει την επιδεικτική κατανάλωση αποκτημάτων που συμβολίζουν τη μεγαλομανία του». Θα πρόσθετα ότι η άκαμπτη τυφλή αφοσίωση σε μια συγκεκριμένη θρησκευτική ή πολιτική παράταξη είναι με τον ίδιο τρόπο σύμπτωμα παθολογίας.

Η ειρωνεία εδώ είναι ότι αυτός ο ίδιος κακοήθης ναρκισσισμός που αποκαλύπτεται μέσα από τη μεμφιμοιρία, την αλαζονεία, την πλεονεξία, τη μνησικακία, το άγχος, την αυστηρότητα, τον αμυντικό κυνισμό και την επιθετική φιλοδοξία, κρατά τελικά τους μεταίодоξους έξω από τον παράδεισό τους. Ανάμεσα στους εγωκεντρικούς κλασιάρηδες, η απελπισία είναι εθιστική σαν την ηρωίνη και πιο δημοφιλής από το σεξ, για τον απλό λόγο πως όταν κάποιος είναι δυστυχισμένος έχει τη δικαιολογία να ασχολείται σπένχεται με τον εαυτό του. Η μιζέρια γίνεται ένα είδος συναισθηματικού αυνανισμού. Η κατάθλιψη, όταν εκτονώνεται στους άλλους, γίνεται ένα όπλο. Για κείνους που είναι διατεθειμένοι να μειώσουν και να διαμορφώσουν το εγώ τους, να το υποτάξουν γελώντας –ή νιαουρίζοντας– ο επίγειος παράδεισος είναι μια σαφής δυνατότητα.

III

ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟ να έχουμε τα προηγούμενα υπόψη μας όταν προσπαθούμε να κατανοήσουμε την αγανάκτηση με την οποία το κατεστημένο της Ανατολικής Ακτής υποδέχεται τα έργα που τολμούν να είναι αστεία και σοβαρά ταυτόχρονα. Το αριστερό μονοπάτι διατρέχει περιοχές στις οποίες δύσκολα μπορούν να βαδίσουν οι γκουρού των παπιγιόν. Οι χάρτες τους είναι ανακριβείς και φοράνε λάθος παπούτσια. Οπότε, χι χο, χι χο, πάνε κατευθείαν στον οίκο των συμφορών.

Δεν χρειάζεται να πάρει κανείς ερευνητική επιχορήγηση για να εξακριβώσει ότι τα περισσότερα λογοτεχνικά έργα της εποχής μας που εκδιδάζονται από τους κριτικούς ασχολούνται με τον καρκίνο, το διαζύγιο, το βιασμό, το ρατσισμό, τη σχιζοφρένεια, το φόνο, την εγκατάλειψη, τον εθισμό και την κακοποίηση. Όλα αυτά, δυστυχώς, έχουν μεγάλη εξάπλωση στην κοινωνία μας και πρέπει να εξετάζονται από τη λογοτεχνία. Όμως, αν τα παρελαύνεις στο ένα βιβλίο μετά το άλλο, στη μια σελίδα μετά την άλλη, χωρίς τη με-

τασχηματιστική μαγεία του χιούμορ και της φαντασίας –και πολύ περισσότερο χωρίς μια αναλαμπή ανώτερης συνειδητότητας–, το μόνο που καταφέρνεις είναι να εμποδίζεις την πρόοδο της λογοτεχνίας και της ανθρωπίνης κατανόησης.

Κάτω στη Λατινική Αμερική, γράφουν επίσης για προβληματικούς γάμους και αρρώστιες (καθώς και για μια κυβερνητική κτηνωδία, της οποίας εμείς στις ΗΠΑ μέχρι τώρα έχουμε πάρει μόνο μια γεύση). Η μεγάλη διαφορά, όμως, είναι ότι οι συγγραφείς της Λατινικής Αμερικής, ακόμη και όταν εξετάζουν τις δύσκολες και πεζές πλευρές της καθημερινής ζωής, επικαλούνται ταυτόχρονα τη σφαίρα των ονείρων, τη σφαίρα των πνευμάτων, τη σφαίρα του μύθου, τη σφαίρα της φύσης, τον άψυχο κόσμο και το βαθύτερο ψυχολογικό κόσμο. Αναγνωρίζοντας ότι ο κοινωνικός ρεαλισμός δεν είναι παρά ένα στρώμα ενός πολυεπίπεδου κέικ, περιλαμβάνοντας το ανεξήγητο και το κωμικό στις νατουραλιστικές τους αφηγήσεις, οι επονομαζόμενοι μαγικοί ρεαλιστές όχι μόνο υφαίνουν μια ευρύτερη και πιο περιεκτική ταπετσαρία, αλλά και προκαλούν στον αναγνώστη μια πυρετώδη αγαλλίαση αντί για την εξουθενωτική εξάντληση που πολύ συχνά νιώθει κανείς τελειώνοντας ακόμη και το πιο καλογραμμένο δικό μας βιβλίο.

Μπορούμε πραγματικά να είμαστε περήφανοι για μια λογοτεχνία που το συσσωρευτικό της αποτέλεσμα είναι να στέλνει τον αναγνώστη στη γέφυρα τραγουδώντας το «Καληνύχτα, Ιρέν»;

Ο Φρόιντ είχε πει ότι «το χιούμορ είναι η άρνηση του πόνου». Όπως το αντιλαμβάνομαι αυτό, δεν υπονοούσε ότι οι χιουμορίστες ανάμεσά μας αρνούνται την ύπαρξη του πόνου –όλοι μας υποφέρουμε στον ένα ή τον άλλο βαθμό– αλλά μάλλον ότι οπλισμένοι με μια εύθυμη παιχνιδιάρικη στάση, μια κωμική ευαισθησία, μπορούμε να μην αφήσουμε τον πόνο να κυριαρχήσει στη ζωή μας, μπορούμε να μην αγοράσουμε μετοχές στην εταιρεία. Διοχέτευσε αυτό το χιούμορ που αψηφά τον πόνο σε μια σελίδα, πρόσδεσε μια δόση αντίληψη Ζεν για να το στηρίξει, και πολύ γρήγορα η ζωή έχει κάποια βάσιμη δικαιολογία για να μιμείται την τέχνη.

Δεν θέλω να παρεξηγηθώ εδώ: δεν λέω ότι ένα μυθιστόρημα

πρέπει να είναι οδηγός παγκόσμιας ευτυχίας, όπως δεν πρέπει να είναι ένα αυτο-επιδεικτικό ημερολόγιο του προσωπικού πόνου του συγγραφέα. Και όλοι θα συμφωνήσουν, νομίζω, ότι το έγκλημα είναι πιο συναρπαστικό θέμα από τη νομοταγή συμπεριφορά, η δυσλειτουργία είναι πιο ενδιαφέρουσα από τη σταθερότητα, ένα δύσκολο διαζύγιο είναι πιο σκανδαλιστικό από έναν ήρεμο γάμο. Χωρίς συγκρούσεις, και η λογοτεχνία και η ζωή μπορεί να γίνουν ανιαρές. Θα πρέπει όμως γι' αυτόν το λόγο ο σοβαρός συγγραφέας να μην εξερευνήσει και να εκθειάσει τις απολαύσεις, τα θαύματα, τα μυστήρια και τις χαρές του κόσμου;

(Μπορεί όλη αυτή η νευρωτική, κυνική, κλαψιάρικη λογοτεχνία να μην είναι τίποτα παραπάνω από το παλιό ρητό της σχολικής αίθουσας, «Γράψε αυτό που ξέρεις», που επιστρέφει για να μας στοιχειώσει σαν ένα φάντασμα από κιμωλία. Αν αυτό που ξέρεις καλύτερα είναι το ανγκστ, η εκπαίδευσή σου σου επιβάλλει να μη σπαταλάς χρόνο προσπαθώντας να δημιουργήσεις ζωντανούς χαρακτήρες ή να περιγράψεις τις συνθήκες από τη μεριά του δρόμου που έχει λιακάδα.)

Όπως και να έχει το πράγμα, πιστεύω ότι το εμπνευσμένο παιχνίδι (ακόμη και όταν είναι παράτολμο, ενοχλητικό ή χυδαίο) ενισχύει μάλλον παρά μειώνει τη διανοητική ακρίβεια και την πνευματική εκπλήρωση, και ότι στα μάτια των θεών ο λιγομίλητος ήρωας και το δακρύβρεκτο δύμα συχνά είναι κατώτεροι από τον κοκκινομύτη κλόουν –αλλά είναι δύσκολο να πουλήσεις τέτοιες ιδέες σε τύπους που έχουν τον Ε. Μ. Φόρστερ στο κομοδίνο τους και ένα μπουκέτο ξερούς νάρκισσους χαμένους στον κύκλο τους. Ας μην ανησυχούμε όμως. Εφόσον οι λέξεις και οι ιδέες υπάρχουν, θα βρίσκονται μερικοί απροσάρμοστοι που θα παίζουν μαζί τους μ' ένα πνεύμα *approfondement* –αν μπορώ να δανειστώ αυτή την υπέροχη γαλλική λέξη που μεταφράζεται περίπου ως «παίζοντας άνετα στα βαθιά»– και με αυτό τον τρόπο θα πραγματώνουν πότε-πότε την πεποίθηση του Κάφκα ότι «ένα μυθιστόρημα πρέπει να είναι ένα τσεκούρι για τις παγωμένες θάλασσες γύρω μας».

Παραδέχομαι ότι μια εύθυμη παιχνιδιάρικη διάθεση διβετανικού διαμετρήματος μπορεί να μην αντιπροσωπεύει το μοναδικό παγοσπαστικό τσεκούρι στη λογοτεχνική μας εργαλειοθήκη. Αν υπάρχουν εναλλακτικά μέσα εξίσου προσιτά, εξίσου αποτελεσματικά, εξίσου ισχυρά, εύστροφα και αναζωογονητικά, τότε οπωσδήποτε ακονίστε τα και χτυπήστε με αυτά τον εχθρό. Μέχρι να τα δω στην πράξη όμως, θα συνεχίσω να υποστηρίζω ότι στο γράψιμο, μια σύντηξη πλακατζίδικης ασιατικής σοφίας, εξωδιαστατικής λατινοαμερικάνικης μαγείας και μαχητικής βορειοαμερικάνικης ποιητικής ενεργητικότητας και στιλ (όσο εξωτική και αν φαίνεται αυτή η ιδέα σε μερικούς) μπορεί να είναι η μεγαλύτερη ελπίδα μας για ν' ανοίξουμε δρόμους μέσα από τους καρδιο-αναισθητοποιητικούς, ψυχο-συρρικνωτικούς, πνευματο-αποπνικτικούς ωκεανούς του παγετού. Έχουμε μια προικισμένη και ευσυνείδητη λογοτεχνική τάξη. Δεν θα ήταν σκέτο γατίσιο νιαούρισμα η τάξη αυτή να γίνει επίσης φωτισμένη και εύθυμη;

Harper's, 2004

Μέχρι να μας χωρίσει το γέυμα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ, είναι επικίνδυνο να γράφεις για σεξ, γιατί, αν γράψεις αρκετά καλά, αρκετά παραστατικά, αρκετά ζωντανά, κάνεις τον αναγνώστη να θέλει να αφήσει το βιβλίο και να πάει για πηδύμα. Το να γράφεις για το φαγητό είναι επικίνδυνο για τον ίδιο λόγο, μόνο που, φυσικά, κινδυνεύεις να στείλεις τους αναγνώστες σου στο τραπέζι αντί στο κρεβάτι.

Επειδή χρειάζεται μεγαλύτερη αποφασιστικότητα για να το σκάσεις ξαφνικά από μια αίδουσα κινηματογράφου από όση για να παρατήσεις ένα βιβλίο, ο κινηματογραφιστής σε γενικές γραμμές είναι απρόσβλητος από τους κινδύνους μιας υπερδιέγερσης των ορέξεων των μαγεμένων θεατών, αν και τα επακόλουθα ορισμένων ταινιών μπορεί να είναι πολύ ενδιαφέροντα. Το *Ταμπούο*, για παράδειγμα, μπορεί να ήταν η πιο συγκρουσιογόνα ταινία που έχει παραχθεί ποτέ, γιατί στο τέλος της, τουλάχιστον το ενενήντα τοις εκατό των ζευγαριών ανάμεσα στους θεατές βρίσκονται σε τρομερό δίλημμα για το ποιο από τα δυο να τρέξουν και να κάνουν πρώτα: το να φάνε ή να πηδηχτούν.

Στην προσωπική μου ζωή, προσπαθώ να δίνω ένα δίκαιο και αμερόληπτο μερίδιο προσοχής στις απολαύσεις όλων των αισθήσεων. Στα μυθιστορήματά μου, όμως, είναι διαφορετικό θέμα. Επικίνδυνο ή όχι, μου είναι απλούστατα αδύνατο να αντισταθώ στον πειρασμό να γράψω για σεξ. Από την άλλη μεριά, αν εξαιρέσουμε μερικούς στίχους για τα κινέζικα τηγανητά λαχανικά και τη γρανίτα μπανάνα στο *Μισοκοιμισμένοι μες στις Βατραχοπιτζάμες*

μας, και μια επάξια ωδή στη μαγιονέζα στη *Βίλα Ινκόγκνιτο* (που δεν είναι ακριβώς τα φαγητά που μπορούν να ενεργοποιήσουν τους σιελογόνους αδένες ενός τυπικού οπαδού της υψηλής κουζίνας), προτιμούσα να αφήνω τη μαγειρική μυθιστορία στα σκορδομυρωμένα χέρια τέτοιων δασκάλων του γευστικού δράματος όπως ο Τζιμ Χάρισον και ο Τόμας Μακ Γκουέιν. Αν οι σελίδες των μυθιστορημάτων μου είναι ποτέ υγρές, κατά πάσα πιθανότητα αυτό οφείλεται σε μια ουσία διαφορετική από το σάλιο.

Όταν πριν από μερικά χρόνια μια συντάκτρια με πληροφόρησε ότι κάνει μια ανθολογία στην οποία επιλεγμένες διασημότητες θα μιλούν για το πιο αγαπημένο φαγητό τους, αρνήθηκα να συνεισφέρω –και όχι μόνο επειδή μου είναι αδύνατο να δω τον εαυτό μου ως «διασημότητα» χωρίς να βάλω τα γέλια. Πρέπει να ομολογήσω, όμως, ότι σκέφτηκα σοβαρά το θέμα για μια-δυο μέρες. Και πρόσφατα, αφού ένας φίλος μου μου έθεσε το ερώτημα (πρέπει να ήταν μαστουρωμένος, ο άτιμος), «Αν ήσουν θανατοποινίτης, τι θα ζητούσες για το τελευταίο σου γεύμα;», ασχολήθηκα περισσότερο με το θέμα. Και το σκέφτομαι ακόμη...

Ε, λοιπόν, το καλύτερο πράγμα που έχω βάλει ποτέ στο στόμα μου –ή μάλλον όχι, επιτρέψτε μου να το επαναδιατυπώσω αυτό– το καλύτερο φαγητό που έχω βάλει ποτέ στο στόμα μου ήταν το μους φουά γκρα με καστανή σάλτσα από μανιτάρια μορέλ που είχα την τύχη να δοκιμάσω σ' ένα ανατριχιαστικά σπάταλο γεύμα στο Λ' Αμπρουαζί, έναν από τους μόνιμους διεκδικητές του πρωταθλήματος βαρέων βαρών ανάμεσα στα παρισινά εστιατόρια. Στη δεύτερη θέση θα έβαζα τις αρνίσιες γλώσσες βινεγκρέτ στο Μπάμπο στην Νέα Υόρκη.

Επιτρέψτε μου να πω εδώ ότι αφού είδα κάποιες φορές περιστασιακά και με καχυποψία, αν όχι αηδία, αυτές τις λαστιχοειδείς, γκριζοροζ πουτίγκες που κείτονται σαν ξασπρισμένα έμβρυα δελφινιών στα ψυγεία ορισμένων χασάπικων, πήρα όρκο πριν από πολύν καιρό ότι τα χείλια μου δεν θα επιτρέψουν ποτέ να μπει στο στόμα μου οποιοδήποτε γλωσσικό όργανο που δεν είναι γερά ριζωμένο στη στοματική κοιλότητα ενός ζωντανού ανθρώπινου δη-

λυκού. Όμως, αυτά που έβλεπα στα ψυγεία των μαγαζιών ήταν βοδινές γλώσσες, και οι αρνίσιες γλώσσες βινεγκρέτ ήταν η σπενσιαλιτέ του Μάριο Μπατάλι. Πώς θα με έπαιρνε στα σοβαρά ο Μάριο, αυτό το τζάμπο τζίνι της γαστρονομίας, αν αρνιόμουν έστω και να δοκιμάσω την αγαπημένη του κρεασιόν; Τώρα πάντως μπορώ να δηλώσω ότι σε χρώμα και υφή οι αρνίσιες γλώσσες μοιάζουν με τις αγελαδινές όσο μοιάζουν και με τις γλώσσες των παπουτσιών. Από πλευράς γεύσης, το πιάτο αποδείχτηκε παράδεισος χωρίς αστερίσκο, και έμενα έκθαμβος κάθε φορά που το δοκίμαζα στη μισή ντουζίνα φορές που έφαγα στο Μπάμπο. Αλλά ξεφεύγω από το θέμα μας.

Το να γράψω για τα σπαράγγια, όπως έκανα εν συντομία στο *Αγριεμένοι Ανάπηροι Επιστρέφουν από Ζεστά Κλίματα*, ήταν εύκολο γιατί μπορούσα να αναφερθώ με ποιητικότητα αλλά και ακρίβεια στο σχήμα και το χρώμα του λαχανικού, καθώς και για τη μοναδική «άνανθη» θέση του στην κατά τ' άλλα λουλουδάτη οικογένεια των λειριοειδών. Συνετά πράττοντας απέφυγα έστω και να αναφέρω τη γεύση των σπαραγγιών, γιατί είναι σχεδόν αδύνατο να μιλήσεις για τη γεύση ενός πράγματος χωρίς να την παρομοιάσεις με τη γεύση κάποιου άλλου πράγματος –γί' αυτόν το λόγο είμαστε όλοι καταδικασμένοι να ακούσουμε το κλισέ «Δοκίμασέ το, έχει μια γεύση σαν κοτόπουλο» χίλιες φορές μέχρι να πεθάνουμε. Και με τα πολύπλοκα πιάτα σαν αυτά τα δυο που προανέφερα, κάθε μακροσκελής συζήτηση για τη μορφή και την απόχρωση θα ήταν άσχετη.

Έτσι δεν έγραψα ποτέ για τις αρνίσιες γλώσσες βινεγκρέτ (με μανιτάρια και μ' ένα αυγό ποσέ από πάνω), ούτε για το μους φουά γκρα με καστανή σάλτσα από μανιτάρια μορέλ, ούτε και σκοπεύω να το κάνω. Όσο για το να ζητήσω μία ή και τις δυο αυτές λιχουδιές σαν τελευταίο μου γεύμα, ας είμαστε σοβαροί: δεν υπάρχει διευθυντής φυλακών που να έχει τόσο κατανόηση –και πολύ περισσότερο τόσο εκλεπτυσμό– ώστε να στείλει στο Παρίσι ή στο Μανχάταν για να φέρουν αρνίσιες γλώσσες βινεγκρέτ ή μους φουά γκρα σε καστανή σάλτσα από μανιτάρια μορέλ, για να

μπορέσει κάποιος βδελυρός κατάδικος να εκτοξευτεί στο Υπερπέ-
ραν μ' έναν μακάριο ουρανίσκο και ένα εκστατικό χαμόγελο.

Δεν υπάρχει πρόβλημα όμως. Και δεν υπάρχει πρόβλημα επει-
δή αν σχεδίαζα το θανατοποινίτικο μενού μου, κανένα από τα
προαναφερθέντα πιάτα της υψηλής μαγειρικής, όσο αξέχαστα και
νόστιμα κι αν ξέρω ότι είναι, δεν θα ήταν στην κορυφή του κατα-
λόγου των επιθυμιών μου. Θα τα απέκλεια ακόμη και αν δεν
υπήρχε θέμα χρημάτων και πρακτικής μεταφοράς τους, ακόμη και
αν δεν ένιωθα τύψεις για τις καημένες τις χήνες και τα αρνάκια.
Η αλήθεια είναι ότι το φαγητό που θα προτιμούσα όντως για τε-
λευταίο μου κέρασμα είναι κάτι πιο σπιτίσιο και συνηθισμένο –αν
και όχι εντελώς παραδοσιακό από την άποψη των τελευταίων γευ-
μάτων. (Σύμφωνα με στατιστικές, η εντράδα εξόδου που ζητούν
πιο συχνά οι καταδικασμένοι σε θάνατο είναι οι τηγανητές γαρί-
δες, μια επιλογή που δεν είναι αναγκαστικά καταδικαστέα, με τη
διαφορά ότι οι τηγανητές γαρίδες που μπορεί να είναι διαθέσιμες
σε ακτίνα 50 χιλιομέτρων από μια φυλακή μέγιστης ασφάλειας,
με εξαίρεση το παραλιακό Σαν Κουέντιν, κατά πάσα πιθανότητα
θα αποτελείται από στρώματα λιπαρής ζύμης που θα φασκιώνουν
αδύνατες, χλωμές, άγευστες γαρίδες, κατεψυγμένες για τόσο πο-
λύν καιρό που σίγουρα δεν θα έχουν ζυγώσει σε ωκεανό από τό-
τε που ο Ζακ Κουστό ήταν στο γυμνάσιο.)

Προσωπικά είμαι παιδί των Απαλαχίων που μεγάλωσα με πο-
λέντα και φύλλα γογγυλιών, αλλά που, παρακινημένο περισσότε-
ρο από ακατάσχετη περιέργεια και από το χαρακτηριστικό στομά-
χι του Καρκίνου παρά από κάποια φιλόδοξη επιθυμία για ανοδι-
κή κινητικότητα, αργότερα ανέπτυξα μια εκτίμηση για την καλή
κουζίνα. Ορισμένα φαγητά από τα παιδικά μου χρόνια μου αρέ-
σουν ακόμη όμως, και σας διαβεβαιώ ότι η προτίμηση αυτή έχει
ελάχιστη ή και καμιά σχέση με τη νοσταλγία. Οι περισσότεροι ει-
λικρινείς επικούρειοι θα παραδεχτούν ότι υπάρχουν κάποια σχετι-
κά απλά πιάτα που σε όλη τους τη ζωή χτυπούν το στοματικό τους
γκονγκ τόσο αποτελεσματικά και τους παρέχουν τέτοια αδιάλειπτη
απόλαυση και ικανοποίηση, που στο τέλος (το κυριολεκτικό τέλος)

δεν μπορούν παρά να επιλέξουν αυτά τα αγαπημένα τους πιάτα
αντί για τις δελεαστικές προσφορές από τις περίφημες κουζίνες
του Μπερνάρ Πασό ή του Μάριο Μπατάλι. Και γι' αυτό ακριβώς
θα έλεγα στο λακέ των φυλακών να φέρει στο κελί μου τα παρα-
κάτω αντικείμενα:

α) Αλάτι και πιπέρι.

β) Μια φρέσκια μαλακή φραντζόλα ψωμί Γουόντερ Μπρεντ.
(Σπάνια θυμάμαι κάποια μεγάλη εταιρεία στις προσευχές μου, τε-
λευταία όμως ζητώ από τον Θεό να βοηθήσει την Κοντινένταλ
Μπέικιν Κόμπανι να αποφύγει τη χρεοκοπία, καθώς ανησυχώ ότι
εκείνο το εύθυμο περιτύλιγμα με τα κεφάλτα κόκκινα κίτρινα και
μπλε μπαλόνια του μπορεί να εξαφανιστεί για πάντα από τα ράφια
των μπακάλικων. Εντάξει, ξέρω ότι υπάρχουν άφθονα σπουδαία
μικρά αρτοποιεία [σκεφτείτε την ευρωπαϊκή μητέρα γη], που πα-
ράγουν ψωμιά σκληρά, αρωματικά, πυκνά και θρεπτικά, αλλά
όταν μπαίνει θέμα κατασκευής συγκεκριμένων σάντουιτς –τόνος
και κίμτσι, για παράδειγμα, ή τραγανό Σπαμ– το Γουόντερ Μπρεντ
[σκεφτείτε τσιρλίντερ που ζει σε πάρκο με τροχόσπιτα] είναι ανα-
ντικατάστατο. Ποιος νοιάζεται αν το ψωμί χτίζει δυνατό σώμα με
δώδεκα διαφορετικούς τρόπους ή με δεκαοχτώ διαφορετικούς
τρόπους ή με κανέναν απολύτως τρόπο; Ως πλατφόρμα στήριξης
–τόσο εύπλαστο, τόσο απορροφητικό, τόσο απλό, τόσο αισθη-
σιακό, τόσο έτοιμο– για τα πιο συναισθηματικά μας αλείμματα και
γεμίσεις το Γουόντερ Μπρεντ είναι ένα φυσικό αφύσικο θαύμα.)

γ) Δύο ώριμες κόκκινες ντομάτες. (Ανάλογα με την εποχή και
τη θέση της υποθετικής μου φυλάκισης, εδώ μπορεί να υπάρχει
πρόβλημα. Πρόσφατα παραβρέθηκα με μεγάλες προσδοκίες στο
Φεστιβάλ Ντομάτας Παλμέτο κοντά στο Μπράντεντον της Φλόρι-
ντα, για να ανακαλύψω εκεί ότι όλες οι ντομάτες της έκθεσης,
από την πρώτη μέχρι την τελευταία, ήταν αρκετά πράσινες για να
τις πάρεις για τον αριστερό όρχη του Χαλκ. Έχει γίνει εθνικό τα-
μπού να αφήνουν τις ντομάτες να ωριμάσουν στα χωράφια, και
όταν βλέπεις στο σουπερμάρκετ μια επιγραφή που διαφημίζει
«ντομάτες ωριμασμένες στο φυτό», ξέρεις ότι έχεις μπροστά σου

ένα ψέμα τόσο κατάφωρο που θα έκανε και το Πεντάγωνο να κοκκινίσει. Μια ντομάτα, για να αξίζει το όνομά της, πρέπει να ωριμάσει αργά και ολοκληρωτικά στη διάρκεια ενός πολύ ζεστού και υγρού καλοκαιριού. Επί πλέον, όπως συμβαίνει και με τα σταφύλια και τον καπνό, το έδαφος πρέπει να είναι χημικά τέλειο. Χάρη στην παγκόσμια υπερθέρμανση, οι θερμοκρασίες στις βορειοδυτικές πολιτείες της ακτής του Ειρηνικού είναι πιο ψηλές τα τελευταία χρόνια τον Αύγουστο, αλλά οι ντόπιες ντομάτες, ακόμη και όταν τις αφήνουν να ωριμάσουν στον κήπο, εξακολουθούν να έχουν μια γεύση σαν βρεγμένο Κλινέξ. Υπάρχουν και εκείνες που μεγαλώνουν σε θερμοκήπια, αλλά η σχέση τους με μια γνήσια ντομάτα από την Κομιτεία Χάνοβερ της Βιρτζίνια ή από το αγροτικό Νιου Τζέρσεϊ είναι παρόμοια με τη σχέση που έχουν οι σαρδέλες κονσέρβα με το φρεσκοπισσμένο σολομό. Μπορώ μόνο να ελπίσω ότι, μαθαίνοντας την επικείμενη εκτέλεσή μου, οι Καλοί Σαμαρείτες του Κολοράντο θα συγκινηθούν και θα μου στείλουν μια ώριμη ντομάτα από το περιβόλι στην πίσω αυλή τους –και αν συμβαίνει να έχουν φιλικές σχέσεις με τον Χάντερ Σ. Τόμπσον, ίσως να τον πείσουν να της κάνει μια ένεση με κατιτί προηγούμεως. Ο Χάντερ θα καταλάβει τι εννοώ και, πιστέψτε με, δεν θα επηρεάσει τη γεύση της ντομάτας.)*

δ) Ένα μαχαίρι. (Εντάξει, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα επιτρέψουν να μπει μαχαίρι στο κελί ενός θανατοποινίτη: Μπορεί να γρατσουνιστώ κατά λάθος, ή αλλιώς να απειλήσω τον ιερέα που θα έρδει να με παρηγορήσει με τα πνευματικά αντίστοιχα των διαφημίσεων για «ντομάτες ωριμασμένες στο φυτό». Θα πρέπει να πείσω έναν δεσμοφύλακα να κάνει αυτός το κόψιμο στο γραφείο του.)

ε) Ένα βάζο μαγιονέζα Μπεστ Φουντς. (Είτε επινοήθηκε από τον προσωπικό σεφ του δούκα του Ρισελιέ, είτε από ένα κοπάδι

* Όταν έγραφα αυτές τις γραμμές, ο Τόμπσον ζούσε και ήταν μια χαρά. Τώρα, με το θλιβερό θάνατό του, ξεθώριασε ακόμη περισσότερο το χρώμα από την αμερικανική σκηνή. Πού είναι σήμερα οι άνθρωποι που η ζωή τους δεν είναι μπέζ, πού είναι οι συγγραφείς που το στίλ τους δεν είναι γκριζο; (Σ.τ.Σ.)

νύμφες που είχαν δεξιωθεί πεινασμένους σάτυρους σε κάποιο αλπικό ξέφωτο, η προέλευση της μαγιονέζας είναι σαφώς γαλλική, και γι' αυτόν το λόγο υποκλίνομαι τρις κάθε πρωί ανελλιπώς προς την κατεύθυνση του Πύργου του Άιφελ. Το ψυγείο μου περιέχει αυτήν τη στιγμή δυο βάζα μαγιονέζα αγορασμένα στη Γαλλία. Έχει επίσης βάζα, μπουκάλια και σωληνάρια με μαγιονέζα από την Ισπανία, το Μεξικό, τη Γερμανία, τη Νορβηγία και την Πολωνία. Υπάρχουν οχτώ ποικιλίες από την Ιαπωνία, ανάμεσά τους με γεύση τυρί, με γεύση καλαμπόκι, με γεύση γουάσαμπι και, η καλύτερη, μάρκα Κιουπάι κανονική. Οι Γιαπωνέζοι έχουν ερωτευτεί τόσο πολύ αυτήν τη δυτική επινόηση –υφή μεταξένια σαν κιμονό, η γεύση της τόσο συγκαλυμμένη όσο και η γεύση του Ζεν– ώστε σήμερα έχουν μια λέξη για τους μαγιονεζομανείς: *μαγιόρα*. Παραγγείλτε μια πίτσα Ντόμινο στην αστική Ιαπωνία και θα σας έρδει αυτόματα με γαρνιτούρα μαγιονέζα. Πώς να μην τη γουστάρεις! Ίσως θα ήπρεπε να αρχίσω να υποκλίνομαι προς τον Πύργο του Τόκιο. Ανεξάρτητα απ' αυτό όμως, η καλύτερη μαγιονέζα στον κόσμο συμβαίνει να είναι... η αμερικάνικη της Μπεστ Φουντς [ή Χέλμανς, όπως είναι γνωστή ανατολικά των Βραχωδών Ορέων], ένας ισχυρισμός που έχει επαληθευτεί επανειλημμένα σε τυφλές δοκιμές που στήνουμε εγώ και μερικοί φίλοι μαγιόρα στην κουζίνα μου κάθε Ιούλιο. Και δεν υπάρχει τίποτα το σοβινιστικό σ' αυτή την επιλογή: είμαστε ικανοί να καρφισώσουμε την μπλε κορδέλα ακόμη και στη μαγιονέζα της Αλ Κάιντα αν είναι η καλύτερη. Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι ακόμη και ένα ημιξελιγμένο ανθρώπινο πλάσμα θα απαιτούσε να του σερβίρουν Μπεστ Φουντς στο τελευταίο του γεύμα, και εκείνοι οι κακόγουστοι φυλακισμένοι που θα προτιμούσαν να φάνε Μίρακλ Χουίπ κατά πάσα πιθανότητα είναι άξιοι της μοίρας τους. Απορρίπτεται η χάρη!)

Τώρα είναι προφανές –έτσι δεν είναι;– πού οδηγούν αυτές οι επιλεκτικές αγορές. Κάπου βαθιά μέσα στα χαλύβδινα έντερα ενός φρικτού ιδρύματος, είμαι έτοιμος να απλώσω μισή ντουζίνα φέτες Γουόντερ Μπρεντ, φέτες αφράτες και λευκές σαν σύννεφα. Μετά χρησιμοποιώντας την οδοντόβουρτσά μου ή το δάχτυλό μου στη

δέση του απαγορευμένου μαχαιριού, θα απλώσω Μπεστ Φουντς και στις έξι εκτεθειμένες επιφάνειες, φροντίζοντας να αλείψω την αυγο-αμβροσία από άκρη σε άκρη, από κρούστα σε κρούστα, γιατί αν δεν το κάνεις αυτό, ατιμάξεις την τέχνη της σάντουιτσοπαρασκευής. Μείνετε ήσυχοι, συνάδελφοι ειδήμονες, ένας παρατηρητής θα με έβλεπε να σκεπάζω ολόκληρη τη φέτα, και να τη σκεπάζω μ' ένα υπεράφθονο και παχύ στρώμα.

Μπορεί να ρωτήσετε ίσως, «Τομ, είναι ασφαλές αυτό; Να το δοκιμάσουμε στο σπίτι;» Ε, λοιπόν, το μόνο που μπορώ να πω είναι πως όταν εγώ, ένας ισόβιος καταναλωτής μαγιονέζας σε γαργαντουικές ποσότητες, έκανα αγγειογράφημα το 1999, οι γιατροί είπαν ότι έχω της αρτηρίες δωδεκάχρονου παιδιού. (Φυσικά, δεν είπαν *ποιανού* δωδεκάχρονου παιδιού. Φαντάζομαι μπορεί να εννοούσαν και εκείνο το διπλόφαρδο γουρουνάκι που κλάνει στο κάθισμα μπροστά σας κάθε φορά που πηγαίνετε σε απογευματινή παράσταση το Σάββατο.)

Όπως και να 'χει το πράγμα, αφού το θείο ντρέσιν σοβατιστεί σε μια ευχάριστη ηδονιστική έκταση και πάχος, θα κάνω ένα βήμα πίσω για μια στιγμή και θα δαυμάσω τη γυαλάδα του, την κολλώδη ημιρευστότητά του, την αθωότητα και την παρακμή και την ξανθή μπριζιτ-μπαρντοϊκή ομορφιά του. Αλίμονο, όμως, το μεγάλο ρολόι τρέχει. Θα πρέπει να προχωρήσω και να προσθέσω τις ακτινοβόλες μικρές στρογγυλές φέτες της ντομάτας (στρογγυλές και κόκκινες σαν τους φακούς σε γυαλιά πυγολαμπίδας), μοιράζοντάς τις σε επαρκείς αριθμούς στα τρία από τα μαγιοναρισμένα επίπεδα. Αφού γίνει κι αυτό, θα ρίξω μια πρέζα πιπέρι και μπόλικο αλάτι (μην ξεχνάτε, έχω καθαρές αρτηρίες). Τέλος, θα απλώσω τις φέτες της σκεπής, και με την παλάμη του χεριού θα ασκήσω αρκετή πίεση ώστε τα συστατικά να κολλήσουν μεταξύ τους, σχηματίζοντας ένα συνεκτικό όλο, κάπως ισοπεδωμένα, λοξά και συγχωνευμένα, σπογγοειδή στην αφή, γαλήνια στο μάτι, δλεαστικά στη δαγκωματιά, εξασφαλισμένα από τυχόν τσαπατσούλικη απώλεια περιεχομένου.

Βουαλά! Αυτό που βλέπετε τώρα, αυτό που δεν μπορείτε παρά

να λιμπιστείτε, είναι τρία νεογέννητα παραδείγματα ενός από τα πιο ανεπιτήδευτα αλλά δαυμαστά παρασκευάσματα της πολιτισμένης ανθρωπότητας: ο πένης βασιλιάς των γευμάτων, ο ναΐφ, του οποίου η φαινομενικά πρωτόγονη ιδιοφυΐα υποτιμάται τόσο από λεπτεπίλεπτους καναπεδακοφάγους όσο και από άντρες βαριούς κι ασήκωτους που τρέφονται με κρέας και πατάτες· το σεμνό αλλά πάντα θαρραλέο... ΣΑΝΤΟΥΙΤΣ ΝΤΟΜΑΤΑ!

Μια γενναία μικρή σχεδία σε μια δάλασσα μαγειρικής σύγχυσης, το δυο κούπα γυρισμένο τα μέσα έξω, τζόκερ στη φθαρμένη τράπουλα των θερινών γευμάτων, κιούπι με ρουμπίνια στο τέλος ενός ξασπρισμένου ουράνιου τόξου, το σάντουιτς ντομάτα είναι μαλακό και τρυφηλό, υπόγλυκο και ξινό, ανέμελο, προσιτό, αναίσχυντα λιπαρό και απατηλά πλουσιοπάροχο.

Φαγητό της παρηγοριάς, θα πείτε; Δεκτόν, είναι παρήγορο, αν και όχι με εκείνη ακριβώς την αίσθηση του τύπου «μου λείπει η μαμά μου», με την οποία για μερικούς μπορεί να είναι παρήγορο ένα μολ με καλά παλιομοδίτικα μακαρόνια με τυρί. Βασικά, ελάχιστα από τα σημερινά παιδιά δεν θα γκρίνιαζαν σαν πάπια καρτούν αν τους έβαζες ένα σάντουιτς ντομάτα στο δίσκο με το φαγητό για την τηλεόραση. Όχι, το σωστά φτιαγμένο σάντουιτς ντομάτα υποδηλώνει μια ποιότητα πέρα από την ενήλικη χρονο-οπισθοδρόμηση ή την παιδική ικανοποίηση.

Για μένα –και ίσως για σας επίσης– υπάρχουν ιδιαίτερα φαγητά που έχουν την ικανότητα να συνδέουν κυριολεκτικά τους γευστικούς κάλυκες με την ψυχή· φαγητά από τα οποία δεν θα κουράζονταν ποτέ ούτε η γλώσσα ούτε η ψυχή μου, ακόμη κι αν τα έτρωγα κάθε μέρα της ζωής μου –και σε ό,τι αφορά το σάντουιτς ντομάτα, αυτό κάνω σχεδόν.

Έτσι είναι απόλυτα ταιριαστό με την περίπτωση το γεγονός ότι, με έναν συνδυασμό από βαθιά ευλάβεια και υψηλή τέρψη, καταναλώνω ένα τρίο από τέτοια σάντουιτς ενώ περιμένω τις σκιές που θα πέσουν σε λίγο πάνω στην κλειδωμένη πόρτα μου.

Και να που έφτασαν αυτές οι ενάρετες αρχές, λακωνικές και πρακτικές, δεν μου δίνουν καλά-καλά το χρόνο να σκουπίσω το

λιγδωμένο στόμα μου με το μανίκι πριν με οδηγήσουν έξω από το κελί μου, σ' έναν διάδρομο κίτρινο στην απόχρωση του κάτουρου, και από κει σ' εκείνο το καθαρό, καλοφωτισμένο μέρος όπου θα δολοφονηθώ νόμιμα από το κράτος.

Μολονότι αυτές τις στιγμές που έχουν προγραμματιστεί να είναι οι τελευταίες μου έχω απολαύσει ξανά μία από τις πιο ευχάριστες απολαύσεις της ζωής, δεν θα ισχυριστώ αβάσιμα ότι είμαι ολοκληρωτικά γαλήνιος. Ακόμη και τα σάντουιτς ντομάτα έχουν τους περιορισμούς τους. Με άφησαν χορτασμένο, αλλά στην τωρινή μου κατάσταση όχι ιδιαίτερα ήρεμο. Όμως ούτε είμαι επιθετικός. Και σίγουρα δεν έχω παραιτηθεί στη μοίρα μου.

Δεν έχω παραιτηθεί γιατί, βλέπετε, έχω ένα σχέδιο. Δεν έχω παραιτηθεί γιατί αυτή η φαντασίωση είναι δική μου, σε τελική ανάλυση, και με την προϋπόθεση να είναι δραματικά σωστή, πρέπει να επιμείνω σ' ένα ευτυχισμένο τέλος.

Μπαμ! Τι ήταν αυτό; Μια τρομερή έκρηξη διαπερνά ξαφνικά το κτίριο, πετώντας με στο πάτωμα σαν επιστολή στον Άι-Βασίλη. Καθώς πέφτουν χαλάσματα γύρω μου, οι φρουροί μου κι εγώ είμαστε πεσμένοι κάτω, αυτοί είναι εμβρόντητοι, εγώ κοιτάζω αλαφιασμένα μέσα από το στροβιλιζόμενο σύννεφο της σκόνης μέχρι που βλέπω σε κοντινή απόσταση να μου γνέφουν τα φώτα της αυγής.

Ματωμένος, λερωμένος, κουτσός, διασχίζω τα ερείπια πηδώντας στο ένα πόδι σαν φλαμίνγκο σε αγώνα δρόμου με σακιά. Με απρόσμενη ταχύτητα βγαίνω στην αυλή. Ο πύργος των φρουρών έχει πέσει, και στον τοίχο της φυλακής υπάρχει μια τρύπα τόσο φαρδιά που χωράει μια ολόκληρη ώρα εταιρικής απληστίας, αφήνοντας χώρο και για όλες τις αναβολές στράτευσης του Ντικ Τσέ-νιϊ. Ουάου! Οι φίλοι μου στο Αντιστασιακό Κίνημα Τρελών Επισημώνων ξέρουν να ενορχηστρώνουν μια απόδραση από φυλακή!

Στον έρημο δρόμο έξω από τα τείχη της φυλακής, περιμένει η Ναόμι Βατς με μια μαύρη Φεράρι, μαρσάροντας τη μηχανή σαν βελούδινο αλυσοπρίονο. Μπαίνω μέσα, δίνω στη Ναόμι ένα φιλί, αυτή βάζει ταχύτητα, και φεύγουμε πύραυλος για το Μεξικό τρέχοντας με 180 χιλιόμετρα την ώρα. Μεξικό. Ο καλός μας γεί-

τονας στο νότο. Μεξικό, όπου σήμερα το ψωμί για τοστ πουλιέται παντού, όπου η μαγιονέζα με γεύση λάιμ είναι *μούι μπουένο*, και όπου οι ντομάτες –αν δεν κοπούν πρόωρα και δεν τις έχουν λούσει με σαμπουάν ζιζανιοκτόνου– είναι και πολύ *μούι μπουένο* οι άτιμες.

Τι είναι τέχνη και αν ξέρουμε τι είναι τέχνη, τι είναι πολιτική;

«Όποιος μεταδίδει στους εν δυστυχία αδελφούς του την κρυφή λαμπρότητα των ονείρων του, επενεργεί πάνω στην κοινωνία γύρω του σαν ένα διαλυτικό, και κάνει όλους εκείνους που τον καταλαβαίνουν, συχνά χωρίς να το συνειδητοποιούν, παράνομους και αντάρτες».

Πierre Quillard

ΤΟ ΠΙΟ ΧΡΗΣΙΜΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ είναι το γεγονός ότι δεν είναι χρήσιμη.

Ετοιμάζεστε να γυρίσετε κιόλας σελίδα; Μια στιγμή. Εννοώ ότι υπάρχει μια θέση –μια σημαντική θέση, εδώ που τα λέμε– μέσα στον τόσο πρακτικό κόσμο μας για το μη πρακτικό και το μη ουσιώδες, και ότι η τέχνη καταλαμβάνει αυτήν τη θέση πιο επάξια από οτιδήποτε άλλο. Την καταλαμβάνει με τέτοιο κύρος και με τόσο εμπνευσμένα –αν και δονκιχωτικά– αποτελέσματα, που βρίσκουμε τον εαυτό μας στην αντιφατική θέση να είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε ότι το μη ουσιώδες μπορεί να είναι πολύ ουσιώδες, αν όχι για οποιονδήποτε άλλο λόγο τότε επειδή ένα περιβάλλον που συρρικνώνεται μόνο στα ουσιώδη είναι ένα απάνθρωπο περιβάλλον στο οποίο μόνο παράσιτα μπορεί να ευδοκμήσουν.

Προχωρώντας ένα ακόμη βήμα ίσως, ας διακηρύξουμε ότι η τέχνη δεν έχει μεγαλύτερο εχθρό από εκείνους τους καλλιτέχνες που επιτρέπουν στην τέχνη τους να εξυπηρετεί κοινωνικοπολιτικά

θέματα ή ιδανικά. Με αυτό τον τρόπο, όχι μόνο παραβιάζουν τη δεμελιώδη κυριαρχία της τέχνης, αλλά και απαρνούνται εκείνη την ανεξαρτησία της από τη λειτουργικότητα που την έκανε εξ αρχής τέχνη (σε αντιπαράθεση με τα δημιουργήματα της χειροτεχνίας ή την προπαγάνδα). Στον πυρήνα κάθε γνήσιας αισθητικής αντίδρασης βρίσκονται τα αισθητήρια ερεθίσματα που δεν έχουν ορδολογική εφαρμογή, είτε υλική είτε ψυχολογική, αλλά παρ' όλα αυτά καταφέρνουν με κάποιον τρόπο να εμπλουτίζουν τη ζωή μας.

Η αντίληψη ότι η τέχνη πρέπει να αποτελεί μέσο ορατής κοινωνικής βελτίωσης είναι καλβινιστική, και το έργο που καθοδηγείται από αυτή την αρχή είναι κατά βάθος πουριτανικό, ακόμη και όταν το περιεχόμενό του είναι σεξουαλικό.

Προφανώς, η τέχνη δεν υπάρχει εν κενώ. Σαν ένα ζώο σε κοράλ, είναι ενσωματωμένη σ' έναν τεράστιο κυματοειδή ύφαλο οικονομίας, πολιτικής, θρησκείας, ψυχαγωγίας και κοινωνικών κινήματων του ενός ή του άλλου είδους. Όμως, όσο είμαστε μαγεμένοι από την τέχνη, ανυψωνόμαστε από το πεζό επίπεδο και αποκτούμε προσωρινή βίζα για μια λιγότερο συνηδισμένη διάσταση, όπου το υπαρξιακό μας βάρος αίρεται στιγμιαία και σερφάρουμε ένα κύμα καθαρής αντιληπτικής απόλαυσης. Και τι είναι η τέχνη, σε τελική ανάλυση, παρά ένα όχημα για την εξύψωση των αντιληπτικών (δηλαδή, αισθητικών) αξιών;

Αυτό δεν σημαίνει ότι ένα έργο τέχνης δεν μπορεί να εκφράσει και άλλες πρόσθετες αξίες, αξίες με διανοητικό ή και συναισθηματικό βάρος. Όμως, αν είναι πραγματικά τέχνη, τότε αυτές οι αξίες θα παίζουν δευτερεύοντα ρόλο. Οπωσδήποτε μπορεί να επαινούμε ένα έργο τέχνης για τις πολιτισμικές του ενοράσεις, για την προσοδευτική αντίληψη που εκφράζει και τη θαρραλέα θέση που παίρνει, αλλά αν το τιμήσουμε με το χαρακτηρισμό «τέχνη» όταν ο αισθητικός του αντίκτυπος δεν είναι το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του, πέφτουμε στην βάρβαρη παγίδα της κακής ποιότητας σημασιολογίας και της εσφαλμένης έμφασης.

Μια και μιλάμε για σημασιολογία, ας σταματήσουμε για μια δυο εκνευριστικές στιγμές και ας ορίσουμε τους όρους. Ρωτήστε

τους περισσότερους ανθρώπους τι σημαίνει η λέξη «αισθητική» και θα απαντήσουν χωρίς δισταγμό, «ομορφιά». Λυπάμαι, φίλοι μου, δεν είναι έτσι τα πράγματα. Η ομορφιά είναι συχνά μια κύρια παραγωγική δύναμη στην αισθητική, τόσο για τον καλλιτέχνη όσο και για το κοινό του –αλλά η ομορφιά δεν είναι απαραίτητο συστατικό σ' ένα αισθητικό εγχείρημα ούτε και το προσδιορίζει με οποιονδήποτε τρόπο. Στην αισθητική, η ομορφιά και η ασχήμια είναι σχετικοί όροι, και το κατά πόσο θα αποδοθεί η πρώτη ή η δεύτερη σ' ένα έργο συχνά είναι θέμα γούστου και μόνο.

Η αισθητική, όπως και η ηθική, η λογική, η θεολογία, η επιστημολογία, η μετάφυσική κ.λπ., είναι ένας κλάδος της φιλοσοφίας. Σε αυτή την περίπτωση, ένας κλάδος που ασχολείται με τις ικανότητες αισθητήριας αντίληψης του ανθρώπου· πιο συγκεκριμένα, με το πώς προσπαθούμε να κατανοήσουμε και να αξιολογήσουμε τα εξωτερικά φαινόμενα που καταγράφονται από τα μάτια και τα αφτιά μας. Όταν η σύνθεση που τέρπει, συγκινεί, δέλγει ή προκαλεί τα αισθητήρια όργανά μας έχει δημιουργηθεί γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό, την ονομάζουμε *τέχνη*.

Η καλλιτεχνική δημιουργία είναι ένα μυστηριώδες εγχείρημα για το οποίο ελάχιστα πράγματα μπορούμε να πούμε που να μην είναι παραπλανητικά. Η προσπάθεια να προσδιορίσουμε την τέχνη, να την κλειδώσουμε μέσα στο ανάερο ντουλάπι του αυστηρού ορισμού, είναι άξεστη ή και ολοκληρωτική ακόμηση. Όμως, αν δεν έχουμε μια κάποια συναίνεση για το τι είναι τέχνη, αν δεν την αξιολογήσουμε με ορισμένες αισθητικές παραμέτρους, όσο ελαστικές και πλατιές κι αν είναι, δεν μπορούμε να τη διεκδικήσουμε ως θέμα. Στα τέλη του εικοστού αιώνα ήταν της μόδας η δήλωση, «Δικέ μου, τα πάντα είναι τέχνη». Αυτή η βολική αντίληψη είναι αόριστη όσο και περιεκτική, αλλά αν τα πάντα είναι τέχνη, τότε, δικέ μου, τίποτα δεν είναι τέχνη. Αν δεν υπάρχει μια ξεχωριστή κατηγορία ανθρωπίνης παραγωγής που να μπορεί να αναγνωριστεί ως «τέχνη», τότε δεν θα είμαστε πια σε θέση να συζητούμε την τέχνη, και πολύ περισσότερο να την απομονώνουμε σε μια έκδοση ή να την κρίνουμε με κριτήρια αρτιότητας. Η τέχνη δεν

θα ξεχωρίζει από τα κατασκευασμένα σκουπίδια, κάτω από το βάρος των οποίων ο φλοιός της γης (και πιθανόν η συλλογική ψυχή) σιγά-σιγά ραγίζει, βουλιάζει, πυορροεί.

* * *

Η πολιτική είναι κι αυτή ένα κάπως νεφελώδες θέμα. Έχει οριστεί ως «η τέχνη (σικ) του συμβιβασμού», αγνοώντας το γεγονός ότι οι καλλιτέχνες ιστορικά ήταν από τα λιγότερο συμβιβασμένα άτομα, ή ότι, αν και τα περισσότερα πανεπιστήμια προσφέρουν σπουδές πολιτικής επιστήμης, κανένα από όσο γνωρίζω δεν διδάσκει πολιτική τέχνη.

Προσωπικά, ορίζω την πολιτική ως τη «φιλοδοξία του ατόμου να διαχειρίζεται περιουσιακά στοιχεία και να παίρνει αποφάσεις για τους άλλους». Η πολιτική, με άλλα λόγια, είναι μια οργανωμένη και δημόσια δεσπισμένη μεγέθυνση της βρεφικής μανίας να κάνει κανείς πάντα το δικό του.

Αλλά ας μην τρώμε από το πιάτο του κυνικού. Οπωσδήποτε, το ενενήντα τοις εκατό των πολιτικών του πλανήτη έχουν ένα και μοναδικό αταλάντευτο στόχο: να αποκτήσουν δύναμη, να τη διατηρήσουν με κάθε θυσία και να δρέψουν τις ανταμοιβές. Όμως υπάρχει επίσης πολιτική σκέψη και πολιτική δράση που είναι αλτρουιστική και ανθρωπιστική, απαλλαγμένη από το ναρκισσισμό και την πλεονεξία (προσωρινά τουλάχιστον: η πιο αληθινή από τις αυταπόδεικτες αλήθειες είναι αυτή που λέει ότι αργά ή γρήγορα η εξουσία διαφθείρει). Υπάρχουν πολιτικά προγράμματα που υποστηρίζουν το φιλειρηνισμό, τα πολιτικά δικαιώματα, την υγιεινολογική περιθαλψη και την προστασία του περιβάλλοντος, και αυτά τα προγράμματα αξίζουν την υποστήριξη και το σεβασμό μας. Εκείνο που δεν αξίζουν είναι να τους επιτρέπουμε να σφετερίζονται την τέχνη μας χωρίς καμιά αντίδραση.

Οι κοινωνικο-πολιτικές δηλώσεις, όσο αξιέπαινες και όσο σημαντικές κι αν είναι, μπορεί να κάνουν τον λιγότερο κριτικό πα-

ρατηρητή να παραβλέψει το γεγονός ότι η τέχνη που μεταδίδει αυτές τις δηλώσεις είναι συχνά αδέξια, παράγωγη και κοινότοπη. Όταν δεχόμαστε την κακή τέχνη επειδή είναι καλή πολιτική, σκοτώνουμε τον κύκνο για να ταΐσουμε τα κοτόπουλα.

Εκείνοι που θα διαφωνούσαν με τη θέση μου ότι η τέχνη και η πολιτική ακολουθούν παράλληλους δρόμους και σπάνια συναντιούνται, αναπόφευκτα μου αναφέρουν για παράδειγμα την *Γκουέρνικα* του Πικάσο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτό το μνημειώδες αριστούργημα του 1937 ήταν άμεσο αποτέλεσμα της αποστροφής του Πικάσο για τον πρωτοφανή μαζικό βομβαρδισμό ενός χωριού (συνηθισμένη στρατιωτική τακτική στις μέρες μας, δυστυχώς), ή ότι ο πίνακας αποτελούσε μια παθιασμένη διαμαρτυρία κατά του πολέμου γενικά (ο οποίος είναι πολύ συχνά το τέλος της πολιτικής τροχιάς). Όμως, αν ο Πικάσο είχε επιτρέψει στα εξημμένα συναισθήματά του να υπερνικήσουν τις ριζοσπαστικές ζωγραφικές αρχές του, αν είχε δημιουργήσει μια παραδοσιακή, κυριολεκτική, πεζή απεικόνιση της στρατιωτικής φρικαλεότητας αντί για αυτό τον ασυγκράτητο αριστοτεχνικό χείμαρρο κυβιστικής επιπόνησης, μπορείτε να είστε σίγουροι ότι σήμερα, 70 χρόνια αργότερα, οι επσκέπτες του μουσείου δεν θα στέκονταν μπροστά του με δέος.

Εκείνο που μας συγκινεί τελικά στην *Γκουέρνικα* είναι το απρόσμενο φάσμα των μονοχρωματικών χρωμάτων, οι δυναμικές γραμμές της, οι συνταρακτικές ανατομικές μετατοπίσεις, οι αλλόκοτες μεταμορφώσεις, οι συγκλονιστικοί κατακερματισμοί και εκείνα τα ακατέργαστα μυστηριώδη σύμβολα που πάλλονται με τέτοια ισχύ μέσα στον ψυχισμό μας, έστω και αν δεν μπορούσαμε ποτέ να τα κατανοήσουμε πλήρως με τον ορθολογικό μας νου.

Η *Γκουέρνικα* πετυχαίνει πολιτικά επειδή πρώτα και κύρια πετυχαίνει αισθητικά. Οι αναμνήσεις του ισπανικού φασισμού που μπορεί να ξυπνούσε κάποτε έχουν επισκιαστεί εδώ και πολύ καιρό από την εκρηκτική ζωογόνα δύναμη με την οποία αποδομεί τη μορφή και την κατανέμει στο επίπεδο της εικόνας. Παρά τις βάσεις της βδελυρότητας και της φρίκης, είναι κυρίως μια οπτική εμπειρία.

Λόγω του τρόπου με τον οποίο λέμε «ναι» στη ζωή –και έτσι

αυτόματα λέμε «όχι» σ' εκείνες τις ιδέες και τις πράξεις που απειλούν τη ζωή ή την περιορίζουν–, από μια άποψη τα ροδαλά γυμνά του Ρενουάρ, οι αμοιβάδες που χορεύουν στα έργα του Κάλντερ και οι αστεία ανέκφραστες κονσέρβες του Γουόρχολ (για να διαλέξω τρία μόνο παραδείγματα) καταδικάζουν την κτηνωδία όσο την καταδικάζει και η *Γκουέρνικα* του Πικάσο. Εφόσον ερμηνεύονται ως αντιπολεμικές δηλώσεις, δεν είναι επομένως πολιτικές; Αν το δούμε από αυτή την άποψη, είναι. Όμως στα έργα του Ρενουάρ, του Κάλντερ και του Γουόρχολ, σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στην *Γκουέρνικα*, οι πολιτικές συνεπαγωγές είναι αδιόρατες, αμφιλεγόμενες και, το κυριότερο, δευτερεύουσες έναντι των αισθητικών. Αυτό τα κάνει τέχνη.

Και η τέχνη, όπως ο έρωτας, είναι αυτή που κάνει τον κόσμο πάντα φρέσκο και καινούργιο. Όμως αυτή η αναζωογόνηση δεν μπορεί να θεωρηθεί σκοπός της τέχνης. Η τέχνη αναζωογονεί ακριβώς επειδή δεν έχει κανένα σκοπό παρά μόνο να απασχολήσει τις αισθήσεις μας. Το απελευθερωτικό σοκ της εμπνευσμένης μη χρησιμότητας.

Μόρις Λούις: άδειο και γεμάτο

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ της ΜακΛουχανοποίησης είναι ότι μια πόλη «δεύτερης κατηγορίας» όπως το Σιάτλ μπορεί να καλλιεργήσει μια ευαισθησία αρκετά φωτισμένη ώστε να οργανώσει, να ταξινομήσει και να πραγματοποιήσει μια μεγάλη έκθεση των έργων του Μόρις Λούις, ενώ ταυτόχρονα –χάρη στον επαρχιωτισμό που εξακολουθεί να υπάρχει εδώ παρά την νέα παγκόσμια συνένωση– μπορεί να μας δώσει την ευκαιρία να δούμε τον Λούις με μια νέα προοπτική.

Το Συμβούλιο Σύγχρονης Τέχνης του Σιάτλ αντιστάθηκε συνεπώς στην παρόρμηση να αποπειραθεί μια αναδρομική έκθεση του Λούις και προτίμησε να περιοριστεί σε δυο περιόδους της καριέρας του καλλιτέχνη (τα έργα που είναι γνωστά με τις ονομασίες «πέπλα» και «αναπεπταμένα»), μια απόφαση που όχι μόνο ήταν ρεαλιστική αλλά και επέτρεψε μια πιο μελετημένη εκτίμηση του ταλέντου του Λούις από εκείνη που θα μας έδινε μια λιγότερο συγκεντρωμένη δειγματοληψία και από τις τέσσερις κύριες περιόδους του. Κατά πρώτο, υπάρχει μεγαλύτερη καλλιτεχνική ποικιλία μέσα στη σειρά των πέπλων και τη σειρά των αναπεπταμένων από εκείνη που βλέπουμε στα έργα του που είναι γνωστά με τις ονομασίες «άνθη» και «ραβδώσεις». Επί πλέον, ο συνδυασμός των πέπλων και των αναπεπταμένων έδειξε με εντυπωσιακό τρόπο τα εκπληκτικά δημιουργικά άλματα που έχει κάνει ο Λούις –τα πέπλα και τα αναπεπταμένα ουσιαστικά είναι εικαστικά αντίθετα.

Στα πέπλα, αιθέριοι Νιαγάρες ολοκληρωμένων χρωματικών

σχηματισμών πλημμυρίζουν τους μεγάλους καμβάδες απ' άκρη σ' άκρη· τα αναπεπταμένα, ανεξάρτητες ακανόνιστες ταινίες αδιαφανούς χρώματος στοιβάζονται στις άκρες των εξίσου μεγάλων καμβάδων, αφήνοντας στο εσωτερικό αχανείς εκτάσεις επιφάνειας που έχουν περίπου το ίδιο μέγεθος και σχήμα με την εικόνα του πέπλου –αλλά είναι κενές.

Τέλος, αφού η εξειδίκευση του στόχου του επέτρεψε στο Συμβούλιο να τονίσει την ποιότητα μάλλον παρά την ποσότητα –από τα 22 τεράστια έργα της έκθεσης, τουλάχιστον 15 αντιπροσωπεύουν τον Λούις στο αποκορύφωμα της τέχνης του–, μπόρεσε να δανειστεί από το ίδρυμα Λούις αρκετά σημαντικά έργα που δεν έχουν εμφανιστεί ως τώρα σε έκθεση.

Ανάμεσα στους πρωτοεμφανιζόμενους πίνακες είναι το Ταυ, μια σημαντική παραλλαγή του αναπεπταμένου μοτίβου. Το Ταυ μπορεί να θεωρηθεί μια εξαιρετικά μεγεθυμένη λεπτομέρεια ενός σχηματισμού κεκλιμένων ταινιών από ένα πιο τυπικό αναπεπταμένο. Μεγεθυσμένες, οι ταινίες (ή τα ρυάκια) –που κυλούν διαγώνια από τη μια άκρη του καμβά στην άλλη (και, κατά συνεπαγωγή, ως το άπειρο)–, παίρνουν μια δυσοίωνη μορφή που εν μέρει μόνο μετριάζεται από την ηχηρή λαμπρότητα των χρωμάτων τους. Σε αυτές τις διαστάσεις, το να δει κανείς τις ταινίες με το συνεπή χρωματισμό τους ως ζωγραφική γίνεται ακόμη πιο δύσκολο από όσο όταν είχαν «φυσιολογικό» μέγεθος· πραγματικά, είναι αδύνατο για το μάτι να εδραιώσει οποιαδήποτε σχέση μ' έναν άνθρωπο δημιουργό.

Το Ταυ, από όσο γνωρίζω, είναι ο μοναδικός πίνακας στον οποίο ο ρομαντισμός του Λούις φαίνεται περισσότερο σαρδόνιος παρά καλοκάγαθος: η εγγύτητα μεγάλων ανεξάρτητων σχημάτων συνθέτει ένα οπτικό πεδίο που είναι καταθλιπτικό, ενώ τα επίπεδα των έργων του Λούις συνήθως μας αποπλανούν σχεδόν με τη δელταστικότητα τους.

Το Επικρεμάμενο, μια άλλη παραλλαγή, φαίνεται να είναι ένας μεταβατικός πίνακας που γεφυρώνει με επιτυχία την περίοδο των πέπλων με την περίοδο των ανθών. Οι χρωματικοί σχηματισμοί εί-

ναι πιο ευδιάκριτοι, πιο αποτοί σε σχέση με τα συνηθισμένα έργα της σειράς των πέπλων, αλλά είναι μονάδελφοι στο βαθμό που αντιστέκονται στην εδραίωση επιπέδων ή κυβιστικών αντιπαραθέσεων, μια κατάσταση που, όπως έχει επισημάνει ο Μάικλ Φράιντ, δημιούργησε προβλήματα σε μερικά από τα έργα των ανδρών.

Η έκθεση του Σιάτλ επέτρεψε μια μελέτη πάνω στον Λούις που δεν προσφέρεται εύκολα. Η καλλιτεχνική κοινότητα του Σιάτλ ούτε αγνοεί τις διεισδυτικές φορμαλιστικές αναλύσεις του Γκρίνμπεργκ και του Φράιντ για τα έργα του Λούις, ούτε είναι τόσο αφελής ώστε να πιστεύει ότι στη νεωτερικιστική ζωγραφική το περιεχόμενο μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από τη μορφή. Όμως, έχουμε αρκετή απόσταση από τα οχυρά της φορμαλιστικής κριτικής ώστε να μπορούμε –με άνεση– να επιτρέψουμε μια μεγαλύτερη από τη συνηθισμένη προτεραιότητα στις βιωματικές πτυχές του έργου του Λούις. Το γεγονός ότι ο Λούις είναι ένας οραματιστής ζωγράφος είναι αναμφισβήτητο. Όμως, αν μίλησε ποτέ για τη φύση των φιλοσοφικών του προτιμήσεων, οι φίλοι του έχουν παραμείνει αξιοσημείωτα σιωπηλοί πάνω στο θέμα. Θα μπορούσαμε όμως να διακρίνουμε αρκετούς τρόπους με τους οποίους το έργο του Λούις συστηματικά υπερβαίνει την ίδια του την υλικότητα –και ακόμη και την κυρίαρχη εικαστικότητά του– για να προσφέρει εμπειρίες που ο ακριβέστερος ίσως χαρακτηρισμός τους θα ήταν ότι είναι μεταφυσικές.

Τα πέπλα και τα αναπεπταμένα του Λούις, μαζί με ορισμένα έργα του Πόλοκ, του Ρόθκο, του Ράινχαρντ και του Ρόμπερτ Ίργουιν, προβάλλουν μια «εξωγήινη» παρουσία, σε αντιδιαστολή με το «θαλάσσιο επίπεδο» στο οποίο κινούνται τα περισσότερα έργα τέχνης. Αυτές οι περιγραφές δεν είναι τόσο εκκεντρικές όσο μπορεί να φαίνονται με την πρώτη ματιά.

Στο επίπεδο της θάλασσας, το βάρος και η βαρύτητα είναι πρακτικά δυο πανομοιότυπα μεγέθη. Με τον ίδιο τρόπο, στα περισσότερα ζωγραφικά έργα, το βάρος (μια συνθήκη της εικαστικής πυκνότητας που συνήθως καθορίζεται από τον πλούτο των χρωμάτων, την πληρότητα των όγκων ή τη μειωμένη φωτεινότητα) εί-

ναι επίσης αδιαχώριστο από τη βαρύτητα (μια συνθήκη εικαστικής δύναμης που συνήθως καθορίζεται από τις μεταβολές του ρυθμού, τη δυναμική του περιγράμματος ή την ισορροπία του επιπέδου –με λίγα λόγια, από εκείνα τα στοιχεία που δημιουργούν ένταση στο εικαστικό επίπεδο και στο μάτι του παρατηρητή). Στο εξωτερικό διάστημα, όμως, το βάρος και η βαρύτητα μπορούν να εμφανιστούν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, και συνήθως έτσι εμφανίζονται.

Σ' ένα ύψος 300 χιλιομέτρων, το βαρυτικό πεδίο στο οποίο κινείται ένας αστροναύτης έχει ακόμη το ενενήντα τοις εκατό της γήινης τιμής του, αλλά το βάρος του αστροναύτη είναι μηδενικό. Ο κυματισμός των ρυακιών στα αναπεπταμένα και οι φωτεινές ανταλλαγές χρωματικών σχηματισμών στα πέπλα ασκούν μια σχετικά βαθιά βαρυτική δύναμη από την οποία δεν απελευθερώνεται ποτέ το μάτι του παρατηρητή, αλλά παρά την κλίμακα του Λούις –και εν μέρει εξαιτίας της–, η ατμοσφαιρική θέση και η λεπτή ισορροπία των εντάσεων σε αυτές τις εικόνες είναι τέτοια ώστε να φαίνονται ότι δεν έχουν κανένα απολύτως βάρος.

Πριν από τα πέπλα και τα αναπεπταμένα, ο παρατηρητής βιώνει την αγαλλίαση που σχεδόν πάντα νιώθει ο άνθρωπος όταν κατορθώσει να πετάξει ελεύθερος από τη γη –μια αγαλλίαση που είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή, αλλά ξυπνά συνειδησιακές καταστάσεις οι οποίες είναι ουσιαστικά πνευματικές. Δεν είναι σύμπτωση το γεγονός ότι οι θεοί τόσοων πολλών διαφορετικών πολιτισμών ζούσαν στον ουρανό.

Ο χώρος στα πέπλα και τα αναπεπταμένα αντιπροσωπεύει μια πράξη χειρισμού με εμφανείς υπο-οπτικές προεκτάσεις. Στα αναπεπταμένα, ο Λούις παραμέρισε τα πέπλα· αφαίρεσε την πελώρια συνεχή εικόνα η οποία έκρυβε, έστω και διάφανα, το κέντρο των έργων του. Ο χώρος που αποκαλύφθηκε στη συνέχεια, αν και κενός, αποδείχτηκε απρόσμενα ότι δεν ήταν ούτε βαρετός ούτε νεκρός. Διέθετε όχι μόνο χρώμα και σχήμα, αλλά και μια χωρική παρουσία εξίσου έντονη τουλάχιστον με εκείνη των πέπλων. Ένα τέτοιο φαινόμενο θα μπορούσε να είναι ανάλογο με τις πολυάριθ-

μες αναφορές της μυστικιστικής λογοτεχνίας στην υπαρκτή ουσία του άμορφου που εξακολουθεί να υπάρχει όταν χαθεί η μορφή.

Επίσης, από μια ορισμένη προοπτική, η σειρά των ταινιών στα αναπεπταμένα μοιάζει με κύματα ή με ακτίνες που έχουν ανακλαστεί από μια περιοχή του χώρου η οποία έχει τέτοια ουσία ώστε να είναι αδιαπέραστη. Από μια άλλη προοπτική, οι ίδιες ταινίες μοιάζουν να αιωρούνται σαν σημαίες σ' έναν χώρο που είναι εντελώς νεφελώδης.

Και στις δυο περιπτώσεις, μεταφέρεται μια αίσθηση κενού με μια πραγματικότητα πρωτοφανή σε όλη την τέχνη. Και, όπως και στις περισσότερες ανατολικές φιλοσοφίες, είναι ένα κενό ταυτόχρονα γεμάτο και άδειο, τίποτα και τα πάντα.

ARTFORUM, Σεπτέμβριος 1967

Χαμένοι στη μετάφραση

ΕΚΕΙΝΟΙ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ που είναι εξοικειωμένοι με το έργο μου (μη σηκώνεστε όλοι μαζί) δεν θα εκπλαγούν αν μάθουν ότι ένα από τα ερωτήματα που μου κάνουν πιο συχνά είναι, «Πώς βγαίνουν τα βιβλία σου όταν μεταφράζονται σε ξένες γλώσσες;»

Για τους αναγνώστες που ενδιαφέρονται για τέτοια θέματα, δεν υπάρχει ίσως καλύτερη απάντηση από το παρακάτω παράδειγμα.

Πρώτα, να μερικές παράγραφοι από τον πρόλογο στο μυθιστόρημά μου *Το Άρωμα του Ονείρου*.

Το παντζάρι είναι το πιο έντονο ζαρζαβατικό. Το ραπανάκι, αναμφίβολα, είναι πιο καυστικό, αλλά η κάψα του είναι μια παγερή φωτιά, είναι η καούρα της δυσαρέσκειας, όχι η φλόγα του πάδους. Οι ντομάτες είναι αρκετά εύρωστες, κι όμως τις διαπερνάει ένα υπόγειο ρεύμα ελαφρότητας. Τα παντζάρια έχουν μια θανάσιμη σοβαρότητα.

Οι Σλάβοι παίρνουν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά από τις πατάτες, την υποβόσκουσα ανησυχία τους από τα ραπανάκια και τη σοβαρότητά τους από τα παντζάρια.

Το παντζάρι είναι το μελαγχολικό ζαρζαβατικό, το πιο πρόθυμο να υποφέρει. Δεν μπορείς να βγάλεις αίμα στίβοντας ένα γογγύλι...

Το παντζάρι είναι ο φονιάς που επιστρέφει στον τόπο του

εγκλήματος. Το παντζάρι είναι ό,τι ακριβώς συμβαίνει στο κεράσι όταν συνουσιάζεται μ' ένα καρότο. Το παντζάρι είναι ο αρχαίος πρόγονος του φθινοπωριάτικου φεγγαριού, γενειοφόρο, θαμμένο, αλλά όχι απολιθωμένο· είναι τα βαθυπράσινα πανιά της προσαραγμένης φεγγαρόβαρκας ραμμένα με ίνες αρχέγονου πρωτοπλάσματος· είναι το κορδόνι του χαρταετού που κάποτε συνέδεε τη Σελήνη με τη Γη· τώρα ένα λασπωμένο γατομούστακο που σκάβει απελπισμένα για ρουμπίνια.

Και τώρα μια κυριολεκτική «αντι-μετάφραση» στα αγγλικά των ίδιων παραγράφων όπως εμφανίζονται στη μετάφραση του βιβλίου στα τσέχικα.

Ανάμεσα σε όλα τα λαχανικά, το κόκκινο παντζάρι είναι το πιο παθιασμένο. Το ραπανάκι μπορεί να είναι πιο καυτό, αλλά η κάψα του εκτοξεύεται μέσα στο ψυχρό πλαίσιο του άγχους, όχι του πάθους. Οι ντομάτες μπορεί να είναι αρκετά δραστήριες, από την άλλη μεριά όμως είναι γνωστές για την απροσεξία τους. Το παντζάρι είναι θανάσιμα σοβαρό.

Τα ολαβικά έθνη ανέπτυξαν τα σωματικά τους χαρακτηριστικά χάρη στις πατάτες, την υποβόσκουσα ανησυχία τους από τα ραπανάκια και τη σοβαρότητα από το κόκκινο παντζάρι.

Το κόκκινο παντζάρι είναι ένα μελαγχολικό λαχανικό, πάντα έτοιμο να υποφέρει. Και από ένα λαχανικό σαν το γογγύλι δεν μπορείς να βγάλεις καθόλου αίμα...

Το κόκκινο παντζάρι είναι ένας δολοφόνος που επιστρέφει συνέχεια στο μέρος του εγκλήματος. Το κόκκινο παντζάρι προβλέπει τι θα συμβεί όταν ένα κεράσι καθαρίζει το καρότο. Το κόκκινο παντζάρι είναι ένας αρχαίος πρόγονος της πανσελήνου, με μούσι, θαμμένο και τελείως απολιθωμένο· των σκουροπράσινων πανιών της σεληνιακής βάρκας ραμμένων με στοιχειώδες πλάσμα· του σπάγκου του χαρταετού που κάποτε

έδενε μεταξύ τους τη Γη και τη Σελήνη, που μεταβάλλεται στο τέλος σε λασπωμένο μουστάκι που φρενιασμένα ψάχνει για ρουμπίνια.

Ο αναγνώστης μπορεί τώρα να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα. Προφανώς, όμως, μερικές μεταφράσεις είναι πιο ακριβείς από άλλες. Προβλήματα δημιουργούνται όταν ο αναίσθητος εκδότης πιέζει υπερβολικά το μεταφραστή, και αναγνώστες που μιλούν πολύ καλά και τις δυο γλώσσες μου έχουν πει ότι έχω μεταφραστεί στα ιταλικά με ελάχιστες απώλειες νοημάτων ή προθέσεων, αλλά ότι η μεξικανική μετάφραση του *Ακόμη και οι Καουμπόισες Μελαγχολούν* είναι τελείως «φτηνή», ένας χαρακτηρισμός που μάλλον δεν με δυσαρεστεί όσο θα έπρεπε.

Παρεμπιπτόντως, το *Αρωμα του Ονείρου* στα τσέχικα «αντι-μεταφράζεται» *Αρωμα του Τρελού Χορού*. Δεν είμαι σίγουρος ότι δεν προτιμώ αυτό τον τίτλο από τον δικό μου. Έτσι, αν και χάνονται πολλά στη μετάφραση, σε σπάνιες περιπτώσεις μπορεί επίσης κάτι να κερδηθεί.

Λίο Κένεϊ και η γεωμετρία των ονείρων

ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΕΧΟΥΜΕ ΕΔΩ εδώ είναι η καταγραφή της τριακονταετούς αναζήτησης ενός ανθρώπου για τον Εαυτό μέσα από την τέχνη.

Είναι κάτι τόσο έντονο και τόσο προσωπικό. Και επειδή πρόκειται για μια περιπέτεια της φαντασίας, επειδή για τον Λίο Κένεϊ η διαδικασία της δημιουργίας ορατών συνδέσεων ανάμεσα στον εαυτό του και το υπόλοιπο σύμπαν ήταν σχεδόν μια τελετουργία ή μια ιεροπραξία, επειδή η δουλειά του στην καλύτερη μορφή της δεν μοιάζει καν για Τέχνη, γίνεται έντονος ο πειρασμός (ιδιαίτερα αυτή την πλαδαρή στιγμή της πολιτισμικής μας ιστορίας) να δούμε την έκθεση του Κένεϊ πάνω σε μεταφυσική μάλλον παρά σε αισθητική βάση.

Ευτυχώς, όμως, οι τυπικές πλευρές των έργων του Κένεϊ είναι ισοδύναμες με το μέτρο της ψυχολογικής-φιλοσοφικής του αναζήτησης. Αν οι διαλογισμοί του πάνω σε μυστηριώδεις σχέσεις αγκαλιάζουν τη φυσική πράξη της τοποθέτησης του χρώματος πάνω σε χαρτί και ουσιαστικά την ξεπερνούν, δεν παύει να υπάρχει ολόκληρη μπροστά στα μάτια μας, σε όλη της την έκταση, εξωτερικευμένη και καθόλου εξασθενημένη μετά από μια σκληρή ανάλυση. Η ανθρωπίνη φαντασία αναζητούσε πάντα αφηρημένα σύμβολα με τα οποία να εκφραστεί. Δεν έχουμε παρά να επεκτείνουμε την αξιολόγηση του Κένεϊ μέχρι το ίδιο το τυπικό μέσο με το οποίο έχει εκδηλώσει αυτή την αναζήτηση για να φτάσουμε σε μια πλήρη βιωματική εκτίμηση των οραματικών φαινομένων που τη διαπνέουν και τη διαισθάνονται.

Πρώτα, ας χωρίσουμε το έργο ζωής του Κένεϊ ως εδώ σε δυο σώματα: εκείνο που έγινε πριν το 1962 και εκείνο που έγινε μετά. Στην πραγματικότητα, φυσικά, υπάρχουν αρκετές «περίοδοι» που αντιπροσωπεύονται από τα εξήντα οκτώ έργα αυτής της αναδρομικής έκθεσης, αλλά υιοθετώντας μια ευρύτερη οπτική γωνία, είναι φανερό ότι μια ευδιάκριτη οριοθέτηση ύφους συνέβη γύρω στο 1962, όταν ο καλλιτέχνης ήταν τριάντα επτά ετών και επανήλθε στην τέχνη του μετά από μια αρκετά μεγάλη απουσία, ενώ παράλληλα σκεπτόταν μια επιστροφή στις βορειοδυτικές πολιτείες του Ειρηνικού, όπου είχε γεννηθεί, από την Καλιφόρνια όπου ζούσε. Ο Φρόιντ στα έργα του δίνει έμφαση στις δοκιμασίες και τις δυσκολίες του πρώτου μισού του ανθρωπίνου κύκλου ζωής –εκείνες της βρεφικής και της εφηβικής ηλικίας. Ο Γιουνγκ, από την άλλη πλευρά, έχει τονίσει τις κρίσεις του δεύτερου μισού –όταν, για να προχωρήσουμε, ο ήλιος της ύπαρξής μας πρέπει να υποταχθεί στην προοπτική της δύσης. Έτσι, με κίνδυνο υπεραπλοώσεως, μπορούμε να πούμε ότι πριν το 1962 ο Λίο Κένεϊ ήταν φροϋδικός ζωγράφος, μετά το 1962, γιουνγκικός.

Αυτές οι κατηγορίες ακούγονται λιγότερο αυθαίρετες αν σημειώσουμε ότι οι «φροϋδικοί» πίνακες χαρακτηρίζονται έντονα από σουρεαλισμό, με το θεματικό υλικό και τις οπτικές τους τοποθετήσεις να αποτελούν μια μαρτυρία της σύνδεσης με εκείνο το γόνιμο υπόστρωμα της συνειδητότητας που ανακαλύφθηκε από τον Φρόιντ, στο οποίο σβήνεται η διάκριση ανάμεσα στην αισθητήρια και τη διανοητική λειτουργία του νου. Οι πίνακες τους οποίους θα ονομάσουμε «γιουνγκικούς» χρησιμοποιούν ένα πολύ πιο διευκρινισμένο, προσιτό και καθολικό σύνολο συμβόλων, που παρουσιάζονται μέσα σε μια ωκεάνια ατμόσφαιρα φωτεινότητας και ηρεμίας.

Μιλώντας για το θεματικό υλικό, οι «φροϋδικοί» πίνακες το περιέχουν σε άφθονες ποσότητες. Πρόκειται για μεταφορικό έργο, και στο κυριολεκτικό και στο συμβολικό επίπεδο. Ο κεντρικός σχηματισμός στο *Η Σύλληψη της Μαγείας*, του παλαιότερου έργου (1945) της έκθεσης είναι ένας ανθρωπίνος κορμός με διε-

σταλμένη μήτρα, από τον οποίο εκρέουν κάθε είδους φυσικές και ψυχικές δυνάμεις, και αποτελείται από μια ενορχηστρωμένη σύνδεση μακροκοσμικών και μικροκοσμικών παραστάσεων. Πολύ αργότερα, το 1961, ο ίδιος αυτός κορμός εμφανίζεται πάλι στο *Λείψανο στον Ήλιο*, αν και τώρα η έμφαση είναι στον όγκο μάλλον παρά στη γραμμή, στην αρχέτυπη μορφή παρά στις εσωτερικές ενέργειες.

Οι συμβολικές μορφές και τα αντικείμενα της «φροϋδικής» περιόδου είναι εξαιρετικά γραμμικά. Συχνά ο Κένεϊ συνδύαζε τη μελάνη με τις νερομπογιές (αν και υπάρχουν αρκετές εξαιρετικές ελαιογραφίες σε αυτή την έκθεση· ο Κένεϊ έχει την κλίση και τη φήμη του υδατογράφου, και έτσι θα τον εξετάσουμε). Η γραμμή του εδώ είναι ακριβής, έντονη, αρχιτεκτονική και οργανική μαζί, αλλά παλλόμενη ταυτόχρονα από αισθησιακότητα. Το χρώμα του είναι ήπιο και δευτερεύον, συχνά τίποτα παραπάνω από μια τονική άσκηση στα γκρίζα.

Αυτά τα έργα βρίσκονται κυριολεκτικά στο όριο του να αποτελούν αναγνωστικές αντί για οπτικές εμπειρίες. Ερμητικά, ρομαντικά, απίστευτα ενδοσκοπικά, είναι γεμάτα από τη μια άκρη ως την άλλη από εικόνες μέσα σε εικόνες, κεφάλια που ονειρεύονται άλλα κεφάλια, συναισθήματα και σκέψεις σχηματοποιημένα σε σύμβολα –με λίγα λόγια, είναι φορτωμένα με τις εγκεφαλικές εικασίες, τις φιλοσοφικές λαχτάρες και τα ερωτικά άγχη ενός λαμπρού νεαρού επαρχιώτη, που είχε απορρίψει κάθε μορφή τυπικής εκπαίδευσης, για να προχωρήσει στη συνέχεια μεθώντας με την ανάγνωση βιβλίων τέχνης. Σουρεαλιστική και συμβολική ποίηση, συλλογές μουσείων της Δυτικής Ακτής και τα τελετουργικά συνακόλουθα της Καθολικής Εκκλησίας, στην οποία πήγαινε μέχρι τις αρχές της εφηβικής του ηλικίας.

Σήμερα αυτή η ζωγραφική δεν είναι της μόδας και οι «φροϋδικοί» πίνακες του Κένεϊ φαίνονται ίσως εξεζητημένοι και θεατρικοί. Είναι επίσης τρομερά συγκινητικοί. Επί πλέον, η αγάπη, ή ακόμη και η εμμονή, της προσοχής που δίνει στις αινιγματικές αντιπαραθέσεις του, στις ημι-αναγεννησιακές προοπτικές του, στις

παραισθησιακές αναπτύξεις και στους κυματισμούς των επιπέδων, συχνά έδωσαν πίνακες πραγματικής ομορφιάς. Στο *Νυχτερινός Κολυμβητής II*, για παράδειγμα, ο συγχρονισμός των διάφορων εικαστικών στοιχείων είναι τόσο έξοχος ώστε να εξυψώνει το θεατή πέρα από τις παραμέτρους της εικονογραφίας.

Οι «φροϋδικοί» πίνακες του Κένεϊ –και, *σε απόσταξη*, το μετέπειτα έργο του επίσης– δείχνουν μια συνάφεια με (αν όχι ένας χρέος προς) τον Τζιόρτζιο ντε Κίρικο, τον Χένρι Μουρ, τον Μαξ Ερνστ και τον Σαλβαντόρ Νταλί του δόγματος της *Μαλακής Κατασκευής Με Βραστά Αυγά*· με το νεορομαντισμό και ίσως ακόμη με το συνθετικό κυβισμό. Είναι προτιμότερο να τον τοποθετούμε σ' ένα τέτοιο διεθνές πλαίσιο. Αν και η παρουσία του στο κατώφλι του Μαρκ Τόμπεϊ, του Γκι Άντερσον και ιδιαίτερα του Μόρις Γκρέιβς ήταν μια πηγή δύναμης και έμπνευσης γι' αυτόν, και ενώ μοιράζεται μερικά από τα γενικά χαρακτηριστικά αυτών των καλλιτεχνών, είναι παραπλανητικό να δούμε τον Κένεϊ ως ένα νεότερο αλλά γνήσιο μέλος της λεγόμενης «Βορειοδυτικής Σχολής». Δημιουργεί από μια διαισθητική και ατομική επιτακτική ανάγκη η οποία συνδέεται με πολλές εποχές και τομείς τέχνης.

Δεν είναι δύσκολο να βρούμε μια εξελικτική συνέχεια στο έργο του Κένεϊ. Οι φόρμες των πρώιμων έργων του αντικατοπτρίζονται στα όψιμα, και ο καλλιτέχνης διατηρεί τις φιλοσοφικές του τάσεις. Όμως, μετά από μια βαθιά μυστικιστική προσωπική εμπειρία το 1962, συμβαίνει ένας εξαγνισμός. Τα «φροϋδικά» έργα ξεγυμνώνονται από επείσακτες και εμφανώς μεταφορικές εικόνες· τα θέματα που τον απασχολούν διευκρινίζονται, απλοποιούνται, γίνονται αφηρημένα και τοποθετούνται στο κύριο ρεύμα του συλλογικού ασυνειδήτου. Στα «γιουνγκικά» έργα, ο Κένεϊ χρησιμοποιεί μερικά απλά αρχαία γεωμετρικά σχήματα σε παραλλαγή –πιο συχνά τον κύκλο και το τετράγωνο, με αυτήν τη σειρά.

Από όλα τα σύμβολα, ο κύκλος ή «τοπδο» είναι το πιο εμποτισμένο με νοήματα. Από τις απαρχές της προϊστορίας συμβολίζει τον ήλιο, η δύναμη του οποίου, σε κάποια από τις πολλές μεταμφοιές της, ρέει μέσα σε όλη την ύλη. Αντιπροσωπεύει επίσης τον

σπόρο και το κύτταρο, το κεφάλι, το φωτοστέφανο και την ηλιακή στεφάνη, σωματικές οπές, ζωδιακούς τροχούς, τη γη, το μάτι και το αυγό, τον αδιάσπαστο κύκλο της ζωής και τη συνέχεια της συνειδητότητας. Στα χέρια του Κένεϊ παραπέμπει μη συγκεκριμένα σε όλα αυτά τα πράγματα, καθώς και σ' εκείνο που οι Θιβητιανοί ονομάζουν «το μυστηριώδες χρυσό άνθος της ψυχής». Τα *tondo* του Κένεϊ είναι μαγικοί καθρέφτες που αντικειμενοποιούν τα υποκειμενικά.

Από πλευράς φόρμας, χρησιμοποιεί τον κύκλο με πιο πρακτικό τρόπο. Το στρογγυλό του σχήμα τραβά το μάτι του θεατή προς τα μέσα, προς έναν πυρήνα, όπου έρχεται αντιμέτωπο είτε μ' ένα πιο πεπερασμένο σύστημα κύκλων που του υποδεικνύουν ότι πρέπει να κοιτάξει ακόμη πιο βαθιά, ή με ακίδες, σπίδες ή αύρες, που ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούνται σε ομόκεντρη διάταξη ωθούν επίσης τον εικαστικό χώρο *προς τα έξω*, ενισχύοντας την ψευδαίσθηση της αχανούς έκτασης και φέρνοντας τις εσωτερικές φόρμες σε μια πιο επικοινωνιακή σχέση με τα άκρα της κορνίζας.

Το τετράγωνο έχει κι αυτό συμβολικές αποχρώσεις. Στην πρώτη ιστορία της Κίνας, συμβόλιζε τον κόσμο. Επίσης έχει εξυμνηθεί ως ιερή πύλη, και οι τέσσερις γωνίες του έχουν λειτουργήσει ως οπτικές μεταφορές για τον αέρα, τη γη, τη φωτιά και το νερό. Για τον Κένεϊ το τετράγωνο λειτουργεί κυρίως ως ένας περιέκτης. Περιορίζει και κατευθύνει τις ακτινοβολίες των κύκλων (παίζοντας έτσι τον κυρίαρχο, ή αρσενικό, ρόλο στον παθητικό, ή θηλυκό, ρόλο του κύκλου). Βοηθά επίσης να εξισορροπηθούν οι συνθέσεις του, επιτρέποντάς τους να ερμηνευτούν, σ' ένα επίπεδο, ως μελέτες συμμετρίας. Ο πλαστικός διάλογος ανάμεσα στα τετράγωνα και τους κύκλους (και σποραδικά ορθογώνια και ελλειψοειδή) ευθύνεται για το δυναμικό θέατρο των εντάσεων που εξουσιάζει τα πάντα μέσα στους πίνακες του Κένεϊ, ακόμη και τη συμμετρία.

Αυτό το εικαστικό δράμα αντικατοπτρίζει ένα πραγματικό δράμα που ξετυλίγεται κάπου «εκεί έξω» ή «εδώ μέσα», αλλά η φύση του δράματος δεν μπορεί να προσδιοριστεί συγκεκριμένα. Είναι

είτε πολύ μακροκοσμική είτε πολύ μικροκοσμική για να μπορέσει να εστιάσει τελείως σε αυτήν το μάτι του νου. Ο Κένεϊ παρουσιάζει ασάφειες, παράδοξα και διπρότητες —όλα στην προσπάθεια να δώσει γεωμετρική μορφή στις μυστηριώδεις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε όλα στο σύμπαν.

Ταυτόχρονα, με την αρχή της «γιουνγκικής» περιόδου, έχουμε την ανάδυση του Κένεϊ στο ρόλο του αριστοτέχνη και πρωτοπόρου χρωματουργού. Και η έκπληξη εδώ είναι ότι ενώ οι φόρμες του έχουν γίνει πιο καθολικές, η νεοανθισμένη παλέτα του είναι μοναδικά προσωπική.

Τα χρώματά του, ούτε οργανικά ούτε συνθετικά, προέρχονται ολοκληρωτικά από τη φαντασία του. Ενώ μερικοί από τους καλύτερους σύγχρονους ζωγράφους μας μας φέρνουν υποχρεωτικά αντιμέτωπους με το καθαρό χρώμα, το χρώμα του Κένεϊ αποπλανεί για να μας οδηγήσει σε μια συνάντηση με τον Κένεϊ. Αντί για κάτι που μας αφήνει έκθαμβους οπτικά, μας προσφέρει υποκειμενικούς φωτισμούς. Αν και η χρήση του χρώματος από τον Κένεϊ κάθε άλλο παρά πρωτόγονη είναι, φαίνεται αθώα και αληθινή.

Ο Κένεϊ είναι τονικός ζωγράφος. Σε οποιοδήποτε από τα έργα του μπορεί να βρείτε οικονομία χρωμάτων αλλά αφθονία τόνων. Μ' έναν λεπτό και αρμονικό τρόπο, αυτοί οι τόνοι τροποποιούν, μεταστρέφουν, εμπνέουν και ακυρώνουν ο ένας τον άλλο σε σημείο όπου δεν διακρίνουμε εύκολα ανεξάρτητα γενικά χρώματα, αλλά μάλλον βιώνουμε μια αχανή αύρα τόνων που διαμορφώνουν συνεχώς και ορχηστρικά ο ένας τον άλλο. Αυτό ισχύει, αν και συχνά υπάρχουν μεγάλες περιοχές μ' έναν μόνο τόνο. Το «ολοχρωματικό» εφέ του Κένεϊ οφείλεται, επομένως, όχι τόσο πολύ σε μια αφθονία κοντινών αντιπαραβαλλόμενων βαθμών φωτεινότητας, όσο σε μια προσεκτικά ελεγχόμενη συνολική λάμψη. Τα χρώματά του αναμειγνύονται όπως τα αέρια· και αλληλεπιδρούν όπως αλληλεπιδρά ο ατμός με το φως.

Το κύριο μέσο του Κένεϊ είναι το γκουάς, ένα υδατοδιαλυτό χρωστικό υλικό που το απλώνει σε υγρό χαρτί. Αυτή η τεχνική δίνει ένα απαλό, διάχυτο, σχεδόν θολό εφέ, το οποίο όμως, παρ'

όλα αυτά, είναι αδιαφανές. Αυτή η ανταλλαξιμότητα των ιδιοτήτων της επιφάνειας –από τη μια πλευρά διάφανο αμυδρό, από την άλλη απορροφητικό και πυκνό– δημιουργεί μια ψευδαίσθηση συμπαγούς υλικού και μεγάλου βάθους. Και παρά την απαλότητα του μέσου, η γκάμα του Κένεϊ είναι τέτοια ώστε να μπορεί να εντείνει τα χρώματα σε σημείο που να μοιάζουν ότι φθορίζουν.

Παρατηρήστε αυτά τα παράδοξα: το χρώμα του Κένεϊ είναι απαλό αλλά έντονο· το χρώμα του είναι δροσερό, αλλά λάμπει σαν να καίγεται· έχει υδατική βάση αλλά είναι αλκαλικό ξηρό· είναι άκαμπτο αλλά ταυτόχρονα εξαιρετικά αισθησιακό και μερικές φορές σχεδόν γλυκό.

Αν και μπορεί να χρησιμοποιήσει –και χρησιμοποιεί– πράσινα, καφέ και κίτρινα, οι αγαπημένες αποχρώσεις του Κένεϊ είναι τα κόκκινα και τα μπλε. Ποιου είδους κόκκινα και μπλε; Μίγματα αμάραντου και ορχιδέας, σταφυλιού και αστερία, ηλεκτρισμού και υπέρτασης. Μοιάζουν σαν αποχρώσεις ιδωμένες μέσα από τηλεσκόπια ή μικροσκόπια· χρώματα από ηλιακές κηλίδες, αστέρες νόβα, ιονισμένο σέλας και κρόνιους δακτύλιους· χρώματα από αρτηρίες, νευρικές ίνες, ιούς και αναπαραγωγικά κύτταρα. Μέσα στην ασάφειά τους, τα χρώματα του Κένεϊ είναι ταυτόχρονα οικεία και ξένα. Εμπνέουν ασυνείδητες διασυνδέσεις ανάμεσα σε οντότητες τόσο κοντινές όσο τα ίδια μας τα ζωτικά όργανα και τόσο μακρινές όσο τα μακρινότερα άστρα.

* * *

Αυτή η αναδρομική έκθεση απέχει πολύ από το να είναι μια οριστικοποιημένη δήλωση. Ο Κένεϊ, στα σαράντα οχτώ του, είναι μια χαρά και αφήνει υπαινιγμούς για νέες κατευθύνσεις. Σκεφτείτε το *Λίμνη Τζέμα*, ένα πρόσφατο έργο. Σε αυτό, ο καλλιτέχνης στρέφει την προσοχή του στο παραλληλόγραμμο και το αποτέλεσμα είναι λες και ο Γιόζεφ Άλμπερς αναδύθηκε επιτέλους από τα σκονισμένα σχεδιαστήρια του Μπαουχάουζ για να σοκαριστεί ξαφνικά από

νυχτερινές εκστάσεις: το τετράπλευρο φορτίζεται ποιητικά, μαρτυρώντας την αλληλεξάρτηση του πνεύματος και της ύλης στη φύση και την τέχνη. Και μαρτυρώντας την οπτική επινοητικότητα του Κένεϊ καθώς επιμένει στην αναζήτηση του Εαυτού, δηλαδή της ανώτερης συνειδητότητας.

Η ζωγραφική για τον Κένεϊ είναι μέρος μιας συνολικής διαδικασίας ζωής. Ζει και ζωγραφίζει όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα και αντιστέκεται σε κάθε παρόρμηση να ταξινομήσει ή να στερεοποιήσει. Σπάνια αρχίζει έναν πίνακα με κάποια ιδέα στο μυαλό. Μάλλον, όταν οι ψυχολογικές του αναταράξεις γίνουν ιδιαίτερα έντονες, ξέρεi ότι είναι ώρα να επιδοθεί στη σωματική τέχνη της εφαρμογής χρώματος στο χαρτί. Σε αντίθεση με τη διανοητικοποιημένη ζωγραφική που κυριαρχεί σήμερα, η μέθοδος του Κένεϊ είναι σχεδόν τελετουργική –μια έκφραση μυστηριωδών επιθυμιών, μια αποκρυστάλλωση ασαφών παρορμήσεων, μια διοχέτευση σκιών μέσα από ένα ευκλείδειο πλέγμα.

Λένε ότι ο Πλάτωνας είχε πει, «Ο Θεός γεωμετρεί». Θα ήταν δύσκολο να κατονομάσουμε έναν άλλο θνητό καλλιτέχνη σήμερα που να χρησιμοποιεί τη γεωμετρία για τέτοιους θείκους σκοπούς όπως ο Λίο Κένεϊ –και που την κάνει να μετρά πάνω στο επίπεδο της εικόνας.

Μουσείο Τέχνης του Σιάτλ, 1973

Η επιθυμία του αντικειμένου του

Σε μια κοινωνία που ουσιαστικά είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε να οργανώνει, να κατευθύνει και να ικανοποιεί μαζικές παρορμήσεις, τι υπάρχει για να εξυπηρετήσει τις σιωπηλές ζώνες του ανθρώπου ως ατόμου; Η θρησκεία; Η τέχνη; Η φύση; Όχι, η εκκλησία έχει μετατρέψει τη θρησκεία σε τυποποιημένο δημόσιο θέαμα, και το μουσείο έχει κάνει το ίδιο για την τέχνη. Το Γκραντ Κάνιον και οι Καταρράκτες του Νιαγάρα έχουν κοιταχτεί τόσο πολύ που έχουν ξεφτίσει, τους έχουν απομυζήσει τα τόσα πολλά αναίσθητα μάτια. Τι υπάρχει για να εξυπηρετήσει τις σιωπηλές ζώνες του ανθρώπου ως ατόμου; Ε, λοιπόν, τι θα λέγατε για ένα κρύο κόκαλο από κοτόπουλο πάνω σε χάρτινο πιάτο τα μεσάνυχτα, για ένα φανταχτερό κραγιόν που μακραίνει ή κονταίνει κατ' εντολήν σας, για μια φωλιά πλαστική εγκαταλειμμένη από ένα «πουλί» που δεν γνωρίσατε ποτέ, για ασβεστωμένα αλογοπέδα σταυρωμένα σαν τυχερούς σιδερένιους Χριστούς πάνω από μια μοναχική πόρτα καλύβας, για κάτι κάτω από ένα κάθισμα που το αγγίζετε με το παπούτσι σας στον κινηματογράφο, για φαγωμένα μολύβια, χαριτωμένα πιρούνια, χοντρά μικρά ραδιόφωνα, κουτιά από παπιγιόν και μπουρμπουλήθρες στο πλάι μιας μπανιέρας; Ναι, αυτά είναι τα πράγματα, αυτοί οι σπάγκοι των χαρταετών και τα μεταλλικά κουτιά από ελαιόλαδο και οι βελούδινες καρδιές γεμισμένες με τρίχες εφηβαίου, που σχηματίζουν το δεσμό ανάμεσα στην αυτιστική ψυχή και το βιωματικό κόσμο: το να δείχνει αυτά τα πράγματα κάτω από το αληθινό μυστηριώδες φως τους είναι ο σκοπός της σελήνης.

Τρυποκάρυδος (1980)

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΞΕΡΟΥΜΕ αν ο Κεν Κόρι διάβασε ποτέ τις πα-
ραπάνω γραμμές και, αν τις διάβασε, αν συμφώνησε τελείως μα-

ζί τους. Είναι βέβαιο, όμως, ότι θα τις καταλάβαινε. Η σχέση ανά-
μεσα στην ανθρωπότητα και τα επονομαζόμενα άψυχα αντικείμε-
να είναι συχνά πιο πολύπλοκη και αινιγματική από τη σύνδεση
ανάμεσα στην ανθρωπότητα και τη φύση. Μέσα στις μεταβαλλό-
μενες ψυχολογικές σκιές της οργανικής-ανόργανης κληματαριάς,
ο Κόρι καλλιεργούσε τα σταφύλια του και πατούσε το κρασί του.

Πολλοί από μας νιώθουμε παγιδευμένοι, καταδυναστευμένοι,
υπονομευμένοι από την περίσσεια των υλικών αγαθών που μας
περιβάλλουν και μερικές φορές μας πολιορκούν. Όμως, παρά την
εκφρασμένη πρόθεσή μας να απλοποιήσουμε την ύπαρξή μας, συ-
νεχίζουμε να συγκεντρώνουμε αντικείμενα όλων των χρήσεων και
μεγεθών –για να μας εξοικονομήσουν χρόνο, να ενισχύσουν την
κοινωνική μας θέση, να μας επεκτείνουν το εγώ ή να μας προ-
σφέρουν μια πλαστή προστασία από τον Δεκέμβρη του θανάτου
που πλησιάζει. Το ενδεχόμενο τα ίδια τα αντικείμενα να διαθέτουν
μια προσωπικότητα, μια ενέργεια, ένα πλέγμα νοήματος πέρα από
το πρακτικό, πέρα από το συμβολικό, πέρα από το τοτεμικό, πέρα
από το αισθητικό ακόμη, είναι μια ιδέα που συνήθως μας δια-
φεύγει. Προφανώς δεν διέφυγε από τον Κεν Κόρι.

Αν η τέχνη ασχολείται με τη φιλοσοφία της ζωής και οι χειρο-
τεχνικές κατασκευές με τη φιλοσοφία των υλικών, ο Κόρι –σαν μία
από εκείνες τις γλυκές ροζ χαζές φαλλικές σβηστήρες που δαύ-
μαζε– έσβησε τη γραμμή ανάμεσα στα δύο (όπως, ακριβώς, σ'
ένα πιο συγκεκριμένο επίπεδο, θόλωσε τα όρια ανάμεσα στο κα-
λαίσθητο και το απωθητικό).

Τα διακοσμητικά του έχουν χαρακτηριστεί «μικροσκοπικά γλυ-
πτά», αλλά αυτό δεν φαίνεται απόλυτα σωστό. Είναι πολύ θεα-
τρικά, πολύ αφηγηματικά, για να χωρέσουν σ' έναν φορμαλιστικό
ορισμό του γλυπτού. Θα ήταν πιο ακριβές να πούμε ότι είναι μι-
κροσκοπικά ταμπλό. Ένα δημιούργημα του Κόρι μπορεί να λει-
τουργήσει σαν καρφίτσα, τασάκι ή αγκράφα, αλλά εκείνο που έχει
δημιουργήσει ο ίδιος είναι ένα περιβάλλον σε μινιατούρα. Κατα-
σκεύαζε μικρούς κόσμους. Και σε αυτούς τους μικρούς κόσμους
έφτιαξε το μυστικό του σπίτι.

Αν τα αντικείμενα και οι εικόνες που κατασκεύαζε με τόση προσοχή και συνέλεγε με τόσο πάθος αντικατοπτρίζουν τις προσωπικές του προτιμήσεις, αποκαλύπτουν επίσης ταυτόχρονα τον κρυφό χαρακτήρα των ίδιων των πραγμάτων. Με άλλα λόγια, ο Κόρι δεν προίκιζε απλώς τα έργα του με χιούμορ, χυδαιότητα, ποίηση, ζωντάνια, ομορφιά και μυστήριο, είχε επίσης τον οραματισμό να αναγνωρίσει ότι αυτές οι ιδιότητες ενυπήρχαν στα «αντικειμενικά» υλικά από την αρχή.

Ο Κεν Κόρι, όπως και οι αρχαίοι, ζούσε σ' ένα θεϊκά ζωογονημένο σύμπαν –ζωογονημένο ακόμη και όταν ήταν στατικό και βουβό, θεϊκό ακόμη και όταν ήταν πλακατζίδικο και χυδαίο.

Τον μαγνήτιζαν τα παλιατζίδικα, οι πωλήσεις μεταχειρισμένων και τα καταστήματα σιδηρικών όπως μαγνητίζεται ένας μύστης από τη βουνοκορφή, ένας σάτυρος από τις νύμφες ή ένας μελισσοκόμος από την κυψέλη. Είναι φανερό ότι ο Κόρι χρειαζόταν το θέατρο των αντικειμένων. Και ίσως κι αυτό χρειαζόταν τον Κόρι.

Μουσείο Τέχνης Τακόμα, 1997

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γράψτε για ένα από τα αγαπημένα σας πράγματα

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΤΕΣ, το γράμμα *Z* δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα φωνητικά σημαντικό σύμβολο, ένα δευτερεύον στοιχείο της γραφής που μπορεί κανείς να το μάθει εύκολα, να το απομειώσει γρήγορα και να το χρησιμοποιεί σποραδικά στην πορεία της εγγράμματης ζωής του. Για τους κυνικούς το *Z* δεν είναι παρά ένα *S* μ' ένα παλούκι στον πεινό.

Εντάξει, είναι αλήθεια ότι κάθε λέξη που είναι άξια επανάληψης είναι μεγαλύτερη από το άθροισμα των στοιχείων που την αποτελούν· και το συγκεκριμένο λεξοστοιχείο, το *Z* –γωνιώδες, ενώ το *S* είναι καμπυλόγραμμο– μπορεί, από μια ορισμένη οπτική, να φαίνεται πρωκτικά καλωδιωμένο (αν και το *Z* είναι πολύ εκλεπτυσμένο για να σηκώσει ψηλά τα χέρια σαν το *Y* και να σκούζει υστερικά σαν να το τσίμπησαν).

Όμως, για εκείνους από μας που δεν είναι ούτε πεζοί ούτε πωρωμένοι, για εκείνους που έχουν επιλέξει οι Μοίρες για να παρακολουθούν αυτά τα πράγματα, το *Z* ασκεί μια επίδραση πάνω και πέρα από τη συμβολική του σημασία. Μια σημαντική παρουσία από μόνο του, είναι το πιο μακρινό και φευγαλέο από τα είκοσι έξι γλωσσικά μας άτομα· μια μυστηριώδης σκοτεινή φυσιογνωμία σε μια μάλλον αθώα κατά τα άλλα παράταξη αναγνώρισης υπόπτων, και ο πιο αεροδυναμικός μικρός κολυμβητής που έχει κολυπήσει ποτέ σ' ένα μπολ με αλφαβητική σούπα.

Δεν περνάει σχεδόν μέρα της ζωής μου που να μην παρενοχλώ την αλφαβητική μυρμηγκοφωλιά, και όμως κάθε φορά που

δακτυλογραφώ ή χειρογραφώ το γράμμα Z, νιώθω μια μυστική ανατριχίλα, ένα μικροσκοπικό ρίγος. Αυτό οφείλεται εν μέρει στη σχετική σπανιότητά του: το λεξικό μου αφιερώνει 99 σελίδες στις λέξεις που αρχίζουν από A, 138 σελίδες στο Π, αλλά μόνο 5 σελίδες σε λέξεις που αρχίζουν από Z. Και μετά είναι η εξωτικότητα του Z, γιατί, αν και αποτελεί συστατικό της αγγλικής γλώσσας, σου δίνει την εντύπωση ότι το έχουν φέρει από την Αφρική ή από την αρχαία Μέση Ανατολή του Ναβουχοδονόσορα. Τελικά, ίσως, αυτό είναι το πιο συναρπαστικό γνώρισμα του Z, η διπλή προβολή μιας αδιόρατης απειλής και μιας αισθητικής χάρης. Τα Z δεν είναι λεκτικά μυρμήγκια· είναι μέλισσες. Στιλάτες μέλισσες. Φονικές μέλισσες. Βουίζουν. Τσιμπούν.

Το Z είναι ένα γράμμα-πλαταγισμός από μαστίγιο, ένα γράμμα-οχιά που χτυπάει, ένας ανοιχτός σουγιάς πάντα έτοιμος να κόψει τα κορδόνια της σύμβασης ή να ξεφλουδίσει το ροδάκινο της λαγνείας.

Ένα Z είναι κοφτό, γρήγορο (δεν είναι σύμπτωση που οι κατασκευαστές αυτοκινήτων ονομάζουν τα πιο γρήγορα μοντέλα τους Z), αποκρυφιστικό, εκκεντρικό και πάντα αμυδρά απειλητικό –αν και η ίδια η κομπότητά του το διαχωρίζει από το κτηνώδες X, το γράμμα που συνδέεται παραδοσιακά με όλες τις μορφές εξαφάνισης και εξόντωσης. Αν το X κρατάει σιδερόβεργα, το Z κουβαλάει πιστόλι λείζερ. Zap! Αν το X είναι ο Μάικ Χάμερ, το Z είναι ο Τζέιμς Μποντ. (Για λόγους γνωστούς μόνο στους Βρετανούς, ένα Z 007 θα πρόφερε το όνομά του «ζεντ-μηδέν μηδέν εφτά», και όχι «ζι-μηδέν μηδέν εφτά».) Αν το X δείχνει το σημείο, το Z *αποφεύγει* το σημείο, γιατί είναι πολύ ρευστό, πολύ κοσμοπολίτικο, για να παραμείνει σ' ένα μέρος.

Σε αντίθεση τόσο μ' εκείνο το επιτηδευμένο, κάτισχνο, εγωκεντρικό σουπερμόντελ, το I, όσο και το O, τη φιλήδονη οργασμική μεγαλόκαρδη τσούλα, αν το Z ήταν γυναίκα, θα ήταν μια φαν φατάλ, το σύμφωνο που μας αρέσει να φοβόμαστε και φοβόμαστε να μας αρέσει.

Οι διασημότητες του αλφαβήτου είναι το M και το Z, τα γράμ-

ματα από τα οποία έχουν ονομαστεί φημισμένες ταινίες. Φυσικά, το V είχε κι αυτό το μυθιστόρημά του, αλλά μπορώ να σας βεβαιώσω από προσωπική πείρα ότι στη σημερινή κουλτούρα ένα μυθιστόρημα δεν έχει το αβαντάζ, και πολύ περισσότερο το αβάντζο, μιας ταινίας. Δεν είναι μια ένδειξη της θέσης και της δύναμης που έχει το Z ως σταρ το γεγονός ότι επιλέγεται πάντα να βγαίνει τελευταίο; Κι αυτό, παρόλο που όλη η δημοσιότητα πηγάνει στο F και τη γνωστή λέξη που αρχίζει απ' αυτό.

Να διαλέξω ένα γράμμα; Σίγουρα. Θα διαλέξω το Z. Η αγαπημένη μου χώρα, τουλάχιστον στα χαρτιά, είναι η Ζανζιβάρη. Η αγαπημένη μου θαλάσσια έκταση το Ζουίντερ Ζε. Οι ZZ Top είναι το αγαπημένο μου συγκρότημα, η ζυμολογία ο αγαπημένος μου επισημονικός κλάδος (μια και ασχολείται με τις ζυμώσεις των ποτών).

Αν η Ζα Ζα Γκαμπόρ παντρευόταν τον Φρανκ Ζάπα, θα είχε το πιο κουλ όνομα στον κόσμο –εκτός ίσως αν η Ζαζου Πιτς είχε παντρευτεί τον Τρίσταν Τζάρα. Όσο για μένα, το όνομά μου, Τόμας, είναι μια σύγχρονη, εξαγγοποιημένη μορφή του παλιού προβιβλικού ονόματος Ταμμούζ. Αρχικά, ο Ταμμούζ ήταν ένας μυθικός ήρωας που υπηρετούσε τη Θεά ταυτόχρονα ως εραστής, σύζυγος, αδελφός και γιος. Δώστε μου πίσω το Z μου και κανείς δεν ξέρει πού μπορώ να φτάσω.

Πριν φτάσω *οπουδήποτε*, όμως, επιτρέψτε μου να υψώσω ένα ζαρφ* με ζινφάντελ** στην πρώην βασιλική οικογένεια της Ρωσίας. Στον τζάρο, την τζαρίνα και όλα τα μικρά τζαρόπουλα! Όσο για κείνους που θα παραπονεθούν ότι παραπάει πια αυτό το τζέρτζελο με το Z, έχω να πω ένα πράγμα: καλύτερα ζεντόφιλος παρά παιδόφιλος.

Ζητήθηκε από το *Esquire*, 1996

* Μεταλλικό διακοσμημένο φλιτζάνι για καφέ στις χώρες της ανατολικής Μεσογείου. (Σ.τ.Μ.)

* Είδος κρασιού σαν το κλαρέ, που παράγεται κυρίως στην Καλιφόρνια. (Σ.τ.Μ.)

Πώς νιώδετε για την Αμερική;

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΧΩΡΑ 270 εκατομμυρίων ανθρώπων: τα 100 εκατομμύρια από αυτούς είναι γκάνγκστερ, άλλα 100 εκατομμύρια είναι απατεώνες, 50 εκατομμύρια είναι τελείως φρενοβλαβείς και όλοι μας, από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο, είμαστε κρυφά στη σόου μπίζνες. Δεν είναι υπέροχο; Θέλω να πω, πώς είναι δυνατό να μη διασκεδάζεις σε μια τέτοια χώρα; Θα μπορούσα να ζήσω κυριολεκτικά οπουδήποτε στον κόσμο κάνοντας τη δουλειά που κάνω, έτσι προφανώς ζω στην Αμερική από επιλογή –όχι για πατριωτικούς ή οικονομικούς λόγους απαραίτητα, αλλά επειδή η ζωή εδώ είναι τόσο *ενδιαφέρουσα*. Η Αμερική μπορεί να είναι η λιγότερο βαρετή χώρα στον κόσμο, και αυτό παρά το γεγονός ότι οι βλάκες της θρησκευτικής Δεξιάς και οι βλάκες της ακαδημαϊκής Αριστεράς (τα δυο πρόσωπα του γιάνγκικου πουριτανισμού) φαίνονται να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να δουν ποιος μπορεί να προωθήσει περισσότερο την υποχρεωτική ομογενοποίηση και τη θεσμοποιημένη μετριότητα. Δεν τα καταφέρνουν όμως. Στην Αμερική, η μόνιμα ασυγκράτητη, επίμονα αλλοπρόσαλλη, έντονα ατομικιστική, απρόσμενα καλοδιάθετη, επιδεικτική απατεωνίστικη αναμπουμπούλα είναι απλούστατα πιο δυνατή από όλους τους.

Anthem, Avon Books, 1997

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα παραπάνω γράφτηκαν αρκετά χρόνια πριν καταφέρει το

στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα πρώτα να πάρει και μετά να παγιώσει τον ολοκληρωτικό έλεγχο της αμερικανικής κυβέρνησης, ένα πραξικόπημα που θα είχε αποτύχει χωρίς την ενεργό βοήθεια ενός γοργά αυξανόμενου πληθυσμού από φοβισμένα μη σκεπτόμενα θύματα, «αληθινούς πιστούς» που τους έχουν αποβλακώσει και τους χειρίζονται κατά κωμικό σχεδόν τρόπο τα μέσα ενημέρωσης, η εκκλησία και το κράτος. Έστω. Έχει αποδειχθεί από καιρό ότι η ελευθερία είναι πολύ μεθυστικό ελιξήριο για τις μάζες της Αμερικής, εξασθενημένες και συγχυσμένες όπως είναι από τις αλληλοσυγκρουόμενες δεσμεύσεις απέναντι στην πουριτανική ηθική από τη μια πλευρά και την αχαλίνωτη απληστία από την άλλη. Μετά την πρόσφατη κατάληψη της κυβέρνησης, η κυρίαρχη εθνική μας τρέλα εκτοξεύεται σταθερά σε όλο και ψηλότερα επίπεδα: οι ευλαβείς ημι-εγγράμματοι στο συντηρητικό στρατόπεδο τρέμουν και ξεφωνίζουν, οι μορφωμένοι μάρτυρες στον προοδευτικό τομέα αγωνιούν και μαίνονται. Είναι φοβερό σόου, από κοσμική άποψη, αν και η απόλαυση του θεάματος αμβλύνεται από το χάος που προκαλείται στη φύση και από την αναπτυξιακή κακοποίηση που επιβάλλεται στα παιδιά. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας, όμως, ότι η κεντρική δυναμική της φυλής μας δεν ήταν ποτέ η σύγκρουση ανάμεσα στο καλό και το κακό, αλλά μάλλον ανάμεσα στη φώτιση και την άγνοια. Η άγνοια βγαίνει στους τίτλους των εντύπων, κερδίζει τα μετάλλια, καθορίζει τις τιμωρίες, στρίβει το νόμισμα, όμως μέσα στις μυστικές κρυψώνες της (και μερικές φορές και στη δημόσια σκηνή) η φώτιση συνεχίζει να αστράφτει αθόρυβα και η λάμψη της επισκιάζει όλη την περιστρεφόμενη καθρεφτόμπαλα στην ντισκοτέκ της ιστορίας. Μπορεί να έρδει η μέρα της, μπορεί και όχι, αλλά δεν έχει σημασία. Ο κόσμος όπως είναι! Η ζωή όπως είναι! Η φώτιση είναι από μόνη της ανταμοιβή.

Τι νομίζετε ότι είναι το συγγραφικό μπλοκάρισμα και
το είχατε ποτέ;

ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ αν υπάρχει αυτό που λένε «συγγραφικό μπλοκάρισμα». Υποψιάζομαι ότι αυτό που θέλουμε να ονομάζουμε έτσι είναι στην πραγματικότητα μια ανεπάρκεια κουράγιου ή μια ανεπάρκεια φαντασίας, ή και τα δύο.

Αν είσαι διατεθειμένος να ρισκάρεις, να διακινδυνεύσεις τη γελοιοποίηση και να διευρύνεις τα όρια και αν έχεις καταφέρει να διατηρήσεις τη φαντασία σου (την κυριότερη ιδιότητα που μπορεί να έχει ένας συγγραφέας, λιγάκι πιο σημαντική ακόμη και από την ακατάσχετη περιέργεια και την αίσθηση του χιούμορ), τότε μπορείς να διαλύσεις οποιοδήποτε επονομαζόμενο μπλοκάρισμα απλά και μόνο με το να φανταστείς ασυνήθιστες, αδιανόητες ως τώρα λύσεις, ή παίζοντας χωρίς αναστολές με τη γλώσσα. Με τη φαντασία και το παιχνίδι με τις λέξεις μπορείς να βγεις από οποιοδήποτε αδιέξοδο. Αυτό, φυσικά, με την προϋπόθεση να έχεις ταλέντο.

Ζητήθηκε από τους *Νιου Γιορκ Τάιμς*, 2002

Με ποιον μυθιστορηματικό χαρακτήρα
ταυτίζεστε περισσότερο;

ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΩ ΤΟΝ ΓΚΟΡΟΝΤΙ. Και, όχι, δεν προσπαδών να παραγγείλω τη σπεσιαλιτέ σε κάποιο ουγγαρέζικο εστιατόριο. Γκοροντί συμβαίνει να είναι το όνομα του μεσόκοπου χαρακτήρα που υποδύθηκε ο Ρισάρ Μπορινζέ στην *Ντίβα*, μια φαντεζί-αγκαθωτή ταινία του 1981 σε σενάριο και σκηνοθεσία του Ζαν-Ζακ Μπενέξ.

Ο Γκοροντί περνάει το μεγαλύτερο μέρος της μέρας καδισμένος σε μια μπανιέρα στη μέση μιας μεγάλης, ουσιαστικά άδειας παρισινής σοφίτας, καπνίζοντας πούρα και κάνοντας διαλογισμό πάνω στους κυματισμούς του γαλάζιου νερού σε μία από εκείνες τις πλαστικές μηχανές κυμάτων. Έχει μια έφηβη βιετναμέζα ερωμένη για την οποία νοιάζεται αλλά χωρίς να είναι καθόλου κτητικός μαζί της. Και στις σπάνιες περιπτώσεις που βγαίνει από τη σοφίτα, φοράει ωραία λευκά κοστούμια και οδηγεί μια υπέροχη λευκή Σιτροέν αντίκα. Οι νεαροί του φίλοι έχουν συνέχεια προβλήματα με γκάνγκστερ, κι αυτός τους βοηθά γρήγορα, αποτελεσματικά και δυναμικά, αλλά πάντα με μια αμυδρή ευθυμία και μ' εκείνο το είδος της χάρης που ποτέ δεν δαπανά ούτε ένα έργο ενέργειας παραπάνω από εκείνη που είναι απόλυτα απαραίτητη.

Γαλήνια απαλλαγμένος από προσκολλήσεις αλλά και σαρκαστικά συμπονετικός, ο Γκοροντί είναι η προσωποποίηση του κουλ, ο πιο ζεν χαρακτήρας στην ιστορία του σινεμά. Είναι το ιδανικό μου, και φυσικά θέλω να τη μιμηθώ σε όλα, ακόμη και στην μπα-

νιέρα και στα πούρα, αν και ξέρω ότι έχω πολύ δρόμο να κάνω. Βασικά, η δική μου ερωμένη επιμένει ότι ο μυθιστορηματικός χαρακτήρας στον οποίο μοιάζω περισσότερο δεν είναι ο Γκοροντί του Μπενέξ αλλά ο Τομ Σόγιερ του Τουέιν.

Ζητήθηκε από έναν εκδότη για να συμπεριληφθεί σε βιβλίο που δεν έχει εκδοθεί ακόμη.

Είναι υποχρεωμένος ο συγγραφέας να χρησιμοποιεί τα έργα του ως μέσο κοινωνικής βελτίωσης;

Η ΠΡΩΤΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ δεν είναι απέναντι στο δη-
ρίο με τις πολλές κοιλιές αλλά απέναντι στο δηρίο με τις πολλές
γλώσσες, δηλαδή όχι απέναντι στην Κοινωνία αλλά απέναντι στη
Γλώσσα. Όλοι έχουν κάποια συμφέροντα στη διαχείριση της Κοι-
νωνίας, αλλά η διαχείριση της Γλώσσας είναι η ειδική φροντίδα
του συγγραφέα. Και είναι μεγαλεπήβολο ζώο. Αν δεν υπήρχε
γλώσσα δεν θα υπήρχε Κοινωνία.

Αφού οι συγγραφείς εδραιώσουν τη βασική τους δέσμευση απέ-
ναντι στη Γλώσσα (και εκτεθούν στα τεράστια ρίσκα που απαιτεί
αυτή η σχέση), είναι πλέον ελεύθεροι να προαγάγουν την κοινω-
νική βελτίωση στο βαθμό που μπορεί να απαιτεί κάτι τέτοιο η συ-
νείδση ή η νεύρωσή τους. Επιτρέψτε μου όμως να σας πω αυτό:
η κοινωνική δράση στο πολιτικο-οικονομικό επίπεδο είναι ψιλο-
πράγματα.

Η μεγάλη ανθρωπινή περιπέτεια είναι η εξέλιξη της συνειδητό-
τητας. Είμαστε σε αυτήν τη ζωή για να διευρύνουμε την ψυχή, να
απελευθερώσουμε το πνεύμα και να φωτίσουμε τον εγκέφαλο.

Πόσοι συγγραφείς μυθιστορημάτων νομίζετε ότι είναι αφοσιω-
μένοι σε αυτή την προσπάθεια;

Ζητήθηκε από το *Fiction International*, 1984.

Γιατί ζείτε εκεί που ζείτε;

ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΕΔΩ για τον καιρό.

Εντάξει, βέβαια, είμαι επίσης εδώ για τα ηφαίστεια και το σολομό, και το συναρπαστικό ενδεχόμενο ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να εκραγούν τα ηφαίστεια και να κάνουν ζεματιστό το σολομό. Είμαι εδώ για τη σκουριά και τη μούχλα, για τα παπίσια πόδια και τις δίδυμες κορυφές, τις στικτές κουκουβάγιες και τις πρόστυχες αχιβάδες (οι ντόπιοι υποφέρουν από γεωπαπίσιο φθόνο), τα βατόμουρα και τη δημόσια τέχνη (ανάμεσά της και εκείνη την απειλητική τοιχογραφία που τα πορνολαγωνικά έδιωξαν από το Ολύμπια), για τις τελετουργίες του ινδιάνικου φεστιβάλ πότλατς και του εσπρέσο στο καροτσάκι, για τις γέφυρες που κωλοκάθονται συνέχεια μέσα στα νερά και τα φεριμπότ που διεμβολίζουν συνέχεια τους μώλους.

Είμαι εδώ επειδή παλιά ήταν εδώ οι Γουόμπλι, και μερικές φορές στη πλατεία Παϊονίρ βρίσκεις ακόμη γέρους αναρχικούς που γυαλίζει το μάτι τους να τραγουδούν τις ετοιμόρροπες μπαλάντες της συντροφικότητας και της επανάστασης. Είμαι εδώ επειδή κάποιος είπε κάποτε ότι το Σιάτλ είναι η «αμερικανική πρωτεύουσα για όσους θέλουν να κρυφτούν», μια μακρινή πόλη όπου έρχονταν για να εξαφανιστούν ολόκληρες γενιές από τους αποτυχημένους, τους μπουχτισμένους και τους εγκληματίες της χώρας. Πολύ πριν γίνει το Σιάτλ «η Αθήνα της Αμερικής» (*Νιου Γιορκ Τάιμς*), ήταν το Τιμπουκτού της Αμερικής.

Για να επανέλθω στη μουσική, είμαι εδώ επειδή το «Τεκίλα» εί-

ναι ο ανεπίσημος πολεμικός ύμνος του Πανεπιστημίου της Ουάσινγκτον και επειδή το «Λούι Λούι» κόντεψε να επιλεγεί για πολιτειακός ύμνος. Και υπάρχουν ακόμη κάποιες πιθανότητες να επιλεγεί, κάτι που δεν μπορείς να το πεις για τη Νότια Καρολίνα.

Είμαι εδώ για τα δάση (ό,τι έχει απομένει απ' αυτά), για τα καλύτερα βιβλιοπωλεία και τους καλύτερους κινηματογράφους του κόσμου. Για την έλλειψη τυπικότητας, την ανωνυμία, τη γενική έλλειψη στενοκέφαλης παράδοσης, και το γεγονός ότι εδώ και πουθενά αλλού η βρομιά συγχρωτίζεται στους μισοάθλιους δρόμους μ' έναν αδιόρατο αλλά διάχυτο μυστικισμό. Η ακτή του κόλπου Πάτζετ είναι το μέρος όπου οι ηλεκτρικές κιθάρες κάνουν τα πρώτα τους βήματα και παλιά χαϊκού πάνε για να πεθάνουν.

Είμαι εδώ για κείνα τα άγρια μικρά μανιτάρια που εκπέμπουν σε υπερβατικές συχνότητες· για τον Κέβιν Καλάμπρο, που αναμεταδίδει παιχνίδια των Σόνικς με πολυμάθεια και ζωντάνια στο σταθμό KJR· για τα χάμπουργκερ Ντικς Ντελούξ, για τους ετήσιους διαγωνισμούς κοπής κρέατος, για την αίδουσα των πούρων στο Ντόλτσες Λάτιν Μπιστρό, για τη Βραδιά Ράγκμπι τις Δευτέρες στην Ταβέρνα Μπλου Μουν, για τη βραδιά όπερας στην Ταβέρνα Μπλου Μουν (η οποία, παρεμπιπτόντως, είναι έτσι προγραμματισμένη ώστε να συμπίπτει με τη Βραδιά Ράγκμπι της Δευτέρας – μια κάπως δύσκολη αλληλοεπικάλυψη που ίσως δεν μπορέσει να εκτιμήσει πλήρως ο πελάτης που πηγαίνει εκεί για πρώτη φορά)· είμαι εδώ για τους ιπτάμενους δίσκους που έκαναν την πρώτη τους γήινη εμφάνιση κοντά στο Όρος Ρέινιερ.

Είμαι εδώ για τη Μάικροσοφτ αλλά όχι για την Γουεϊρχάουζερ. Είμαι εδώ για τη Στάρμπακς αλλά όχι για την Μπόινγκ. Είμαι σαφώς εδώ για την Αγορά του Πάικ Πλέις και σαφώς δεν είμαι εδώ για το Γουόλ-Μαρτ ή για τον κάθε λεχρίτη που ψωνίζει στο Γουόλ-Μαρτ. Είμαι εδώ για τις λευκές χήνες στις ρηχές ακτές αλλά όχι για τις βαθιές τσέπες της Πολιτειακής Βουλής. Είμαι εδώ για τις τουλίπες αλλά όχι για το Φεστιβάλ Τουλίπας (είναι λουλούδια, παιδιά, όχι εργαλεία μάρκετινγκ!). Είμαι εδώ για τη σχετική έλλειψη οικονομικής φιλοδοξίας (η οποία, αλίμονο, μπορεί να ευ-

δύνεται για μερικούς από τους πελάτες του Γουόλ-Μαρτ), για τον υψηλό πληθυσμό των φαλακρών αετών και για τις γυναίκες με τη γραφική νορβηγική μορφή λαγνείας. «Ναι, σίγουρα, μέσα είσαι».

Αλλά κυρίως, τελικά, και σε τελευταία ανάλυση, είμαι εδώ για τον καιρό.

Λόγω αυτού του καιρού, το δικό μας είναι ένα τοπίο σε κλίμα κα μινόρε, ένα περιγραμματοειδές σκίτσο όπου τα αντικείμενα, οργανικά και ανόργανα, δεν έχουν καλά προσδιορισμένα άκρα και τείνουν να λιώνουν και να ενώνονται μεταξύ τους δημιουργώντας ένα μόνιμο θολό εφέ, λες και ο Θεός, αφού δημιούργησε τη Βορειοδυτική Ουάσινγκτον, το μετάνιωσε και προσπάθησε μάταια να τη σβήσει. Το να ζεις εδώ δεν διαφέρει πολύ από το να ζεις μέσα σ' έναν κλασικό κινέζικο πίνακα πριν ακόμη οι έντονες πινελιές από ορυκτά χρώματα στεγνώσουν πάνω στο μετάξι –αν και, ανάλογα με το πόσο δαγκώνει ο παγερός αέρας, υπάρχουν φορές όπου μοιάζει περισσότερο με το να είσαι παγιδευμένος μέσα σε κακό κινέζικο εστιατόριο, ένα αμφίβολης ποιότητας καταγύγιο όπου απότομοι σερβιτόροι βροντούν ξυλαράκια φαγητού πάνω στον ορίζοντα, όπου η εξυπηρέτηση είναι πρόχειρη, τα νουντλς μουλιασμένα, οι ταπεσαρίες λίγο πράσινες και έχουν χυθεί κάτω μεγάλες ποσότητες τσαγιού· όμως μέσα σε κάθε κουλουράκι με χρησμούς υπάρχει ένας ποιητικός στίχος που δεν μπορείς να τον ξεχάσεις ποτέ. Και πάντα τα ποιήματα σχολιάζουν τον καιρό.

Μέσα στη βαθύτερη και σκοτεινότερη καρδιά του χειμώνα, όταν ο ουρανός μοιάζει για ολόκληρους μήνες με χαλασμένη παιδική τροφή μπανάνα και η ιλαρά της μάγισσας που οι μετεωρολόγοι ονομάζουν «ψιλόβροχο» έχει γίνει ένα χρόνιο γκρίζο εξάνθημα πάνω στο δέρμα της γης, ο κόσμος γύρω μου βουλιάζει σε ζοφερή μελαγχολία. Πολλοί παθαίνουν κατάθλιψη, μερικοί εμφανίζουν τάσεις αυτοκτονίας. Εγώ όμως, εγώ, γίνομαι πιο ευτυχισμένος με κάθε καινούργια καταιγίδα, με κάθε αύξηση πάχους στο στρώμα των τσαλακωμένων στρωματοσωρειτών. «Τι το καυτό έχει ο ήλιος;» ρωτάω. Οι ηλιαχτίδες μοιάζουν πολύ με τους τουρίστες:

τρυπώνουν εκεί που δεν έχουν καμιά δουλειά να τρυπώσουν, προάγουν το θόρυβο και τη βεβιασμένη δραστηριότητα, έχουν μια ψεύτικη ρηχή ευθυμία και χαζές κάμερες περασμένες στο λαιμό τους. Οι σταγόνες της βροχής, από την άλλη μεριά, εσωστρεφείς, πρωτόγονες, βουδιστικά κουλ, φέρονται σαν να είναι ντόπιοι. Που, φυσικά, είναι.

Η κρεβατοκάμαρά μου χωρίζεται από το κυρίως σπίτι, έτσι που πρέπει να βγαίνω έξω και να περνώ από ένα ψευτο-γιαπωνέζικο μονοπάτι από πλάκες για να πάω να κοιμηθώ τη νύχτα. Συχνά βρέχομαι πηγαίνοντας για ύπνο. Είναι μια ευλογία, ένα φιλί για καληνύχτα.

Ρομαντικό; Σίγουρα. Και δεν ντρέπομαι γι' αυτό. Αν η πραγματικότητα είναι θέμα οπτικής, τότε η ρομαντική αντίληψη του κόσμου είναι εξίσου έγκυρη με οποιαδήποτε άλλη –και έχει πολύ περισσότερες ανταμοιβές. Κάνει τη ζωή μια απρόβλεπτη περιπέτεια αντί για μια προβληματική εξίσωση. Η βροχή είναι το φυσικό στοιχείο του ρομαντισμού. Ένα έλατο που στάζει είναι εκατό φορές πιο σέξι από έναν ηλιοκαμένο φοίνικα, και πιο αρχέγονο και στοχαστικό επίσης. Ένα σταθερό ανεμόβροχο συνδέει μουσική για την ψυχή. Όχι μόνο τρέφει και ανανεώνει, επίσης καθαγιάζει και εξαγνίζει. Ψιθυρίζει σε μυστικές γλώσσες για την αρχέγονη ουσία των πραγμάτων.

Προφανώς, λοιπόν, το συνηθισμένο κλίμα του βορειοδυτικών πολιτειών του Ειρηνικού είναι τέλειο για έναν συγγραφέα. Είναι χουζουρλίτικο και ενδόμυχο. Μειώνοντας τους γύρω πειρασμούς (πώς είναι δυνατόν να πας να παίξεις στην παραλία ή να δουλέψεις στην αυλή;), σε στρέφει προς τα μέσα και σε συνδέει με αυτό που ο Γιουνγκ ονόμαζε «πυθμένα κάτω από τον πυθμένα», εκείνες τις βαθιές περιοχές του ασυνειδήτου στις οποίες πρέπει να κάνει σπηλαιολογία κάθε σοβαρός συγγραφέας. Ακριβώς πάνω από το γραφείο όπου γράφω, υπάρχει ένας φεγγίτης. Μέσα από αυτό το παράθυρο που το δέρνει η βροχή και το ξύνουν τα κλαδιά των δέντρων φτάνει η Μούσα μου, φέρνοντας μαζί της τους ρυθμούς και τις διακυμάνσεις των σύννεφων και του νερού, για να μη

μιλήσω για τον τελευταίο κατάλογο της Βικτόρια Σίκρετ και τα είκοσι τρία βοηθητικά ρήματα.

Περίεργως, δεν συμμερίζονται τις βροχερές προτιμήσεις μου όλοι οι ντόπιοι συγγραφείς. Χωρίς να αντιλαμβάνονται την ποίηση που χάνουν, πολλοί κακολογούν την ομίχλη εξίσου άσχημα με τους ηλιότροπους μη λογοτέχνες. Σφίγγουν τα χέρια στύβοντας τα υγρά τους γάντια και γκρινιάζουν για τη σήψη από την υγρασία, βλαστημούν το παρατεταμένο κατάβρεγμα, ισχυρίζονται ότι είναι πολύ αποθαρρημένοι για να γράψουν, ότι έχουν φαγούρα στα πόδια (πόδι αθλητή), ότι έχει διαρροή η στέγη τους, ότι βήχουν συνέχεια και ότι νιώθουν σαν να τους χωνεύει αργά-αργά ένα μεγάλο στρείδι.

Όμως η επόμενη μέρα με λιακάδα, ακόμη και αν έρδει μετά από βδομάδες, θα κάνει μια τέτοια ορεινή παρέλαση από παγόδες, παγωτά βανίλια, πιγούνια ηρώων και δάχτυλα θεών· θα απλώσει μια τέτοια παλέτα στα χρώματα του ηλιοβασιλέματος με Τζελ-Ο, καροτέλαιο, καμπαρέ και Κουλ-Ειντ· ένα τέτοιο θαλασσινό τοπίο από ανοιχτά νερά, νησιά σκεπασμένα με έλατα, πίδακες από φάλαινες και πανιά ιστιοπλοϊκών πιο πυκνά και από τρίγωνα σε βιβλίο γεωμετρίας, που όλες οι αναμνήσεις της υγρασίας εξατμίζονται και καταρρέουν σε μια φλόγα θαμπωμένης αμνησίας. «Παράδεισος!» θα τους ακούσεις να δηλώνουν καθώς τηλεφωνούν στο ταξιδιωτικό γραφείο για να ακυρώσουν τη μετακόμισή τους στην Αριζόνα.

Ξεγελούν τον εαυτό τους, φυσικά. Ο ουρανός μας μπορεί να αλλάξει από γαλάζιο σε μολυβί με το ανοιγόκλειμα του ματιού. Ανοιγόκλεισε άλλη μια φορά τα μάτια σου και ο καφές σου θα είναι αραιωμένος από τη βροχή. Και δεν έχω κανένα πρόβλημα μ' αυτό. Ευδοκιμώ εδώ με τη βεβαιότητα πως όσο στεγνοί κι αν είναι οι αδένες μου, όσο άνυδρες οι κοίτες των χειμάρρων, όσο μαραμμένα τα αγριόχορτα στο γκαζόν, είναι απλώς θέμα χρόνου μέχρι να γυρίσουν οι βροχές σπίτι τους.

Οι βροχές θα κατεβούν κλεφτά από τις πλαγιές του Σασκουάτς. Θα υψωθούν μαζί με τις χήνες από τους βάλτους και τα τέλ-

ματα. Η βροχή θα πέσει με ριπές, θα πέσει με τουλούμια, θα πέσει με καταρράχτες από φτηνά κοσμήματα Ζεν.

Και θα βρέξει έναν πυρετό. Και θα βρέξει μια δυσία. Και θα βρέξει μαγείες και κρόνια μάτια του τοτέμ.

Η βροχή θα πρωτογονοποιήσει τις πόλεις επιβραδύνοντας κάθε τροχό, ζωογονώντας κάθε χαντάκι, διαχέοντας το εμπορικό νέον σε μουντζουρωμένα άνθη εσωτεριστικής καλλιγραφίας. Η βροχή θα δραματοποιήσει το υπαίθρο, ράβοντας μαργαριτάρια σε κάθε ιστό, υφαίνοντας μετάξι γύρω από κάθε κούτσουρο, ξαναγράφοντας τη γραμμή του ορίζοντα μ' ένα άσχημα ξεφτισμένο πινέλο βουτηγμένο σε τσάι και υδράργυρο.

Και θα βρέξει έναν οиωνό. Και θα βρέξει μια ύπνωση. Και θα βρέξει μια κρίση. Και θα βρέξει κινδύνους και χλωμά αυγά του θηρίου.

Η βροχή θα πέφτει σαν καταρράχτης για μέρες ασταμάτητα. Θα γίνουν πλημμύρες. Πηγάδια θα γεμίσουν από πνιγμένα μυρμήγκια, υπόγεια από απολιθώματα. Μουσκλησμένοι παράφρονες θα περιπλανιούνται στις μουσκεμένες χερσονήσους. Η υγρασία θα γυαλίζει στο ράμφος του Κορακιού. Αρχαίοι σαμάνοι, ξυπνώντας με τη βροχή από εκεί που αναπαύονται σε ξερούς κορμούς δέντρων, θα χτυπούν τα αχιβαδίσια δόντια τους στα πλημμυρισμένα κατώφλια των βιντεοκλάμπ. Ποτάμια θα φουσκώσουν, βάλτοι θα κοχλάζουν. Ατμοί θα υψωθούν σε σύννεφα από χαντάκια γεμάτα με τρολ, ζορίζοντας υαλοκαθαριστήρες και μεταμφιέζοντας προθέσεις και χρυσές ασίδες. Το νερό θα κυλάει ρυάκι από μαρκίζες και ομπρέλες. Θα πάρει τα χρώματα των φωτεινών επιγραφών μπίρας και των προβολέων των αυτοκινήτων. Θα γυαλίζει στα νύχια νυχτόβιων ζώων.

Και θα βρέξει ένα ουρλιαχτό. Και θα βρέξει μια ωμότητα. Και θα βρέξει μια αταξία, και ανατριχιαστικούς συριγμούς από τα αρχαιότερο φίδι του κόσμου.

Η βροχή θα συρίζει στους δρόμους. Θα συρίζει γύρω από τις πλώρες των ψαράδικων. Θα συρίζει σε ηλεκτρικούς υποσταθμούς, στις άκρες των αναμμένων τσιγάρων και στις σκουπιδοφω-

τιές των κατατρεγμένων. Θρύλοι θα ξεπλυθούν από καθαγιασμένα νεκροταφεία, γκράφιτι θα τρέχουν στους τοίχους των δρόμων. Η βροχή θα φάει τα παλιά μονοπάτια του πολέμου, θα χύσει τα βατόμουρα, θα κάνει τα μανιτάρια να φουσκώσουν σαν φραντζόλες. Θα μεθύσει ποιητές και θα συνεφέρει αλκοολικούς, και θα γυαλίσει τα κέρατα των σαλιγκαριών.

Και θα βρέξει ένα θαύμα. Και θα βρέξει μια παρηγοριά. Και θα βρέξει μια αίσθηση λύτρωσης από τους φιλισταίους άρπαγες του κόσμου.

Ναι, είμαι εδώ για τον καιρό. Και όταν με κατεβάσουν τελικά σ' ένα λάκκο από υπέροχη λάσπη, μ' ένα μαξιλάρι από φτέρη και λάχανο κάτω από το κρανίο μου, θέλω η επιτύμβια επιγραφή μου να γράφει, ΕΒΡΕΧΕ ΣΤΗΝ ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΤΟΥ. ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΕΣΕΙ

Ζητήθηκε από τους επιμελητές του *Ακροβατώντας στο Δυτικό Δακτύλιο* (Sasquatch Books, 1994)

Ποια ήταν η πρώτη σας περιπέτεια στην ύπαιδρο;

ΑΡΧΙΣΑ ΝΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΑΙ για την ύπαιδρο αφού λήστεψα μια τράπεζα.

Είναι αλήθεια. Όταν ήμουν επτά χρονών, εγώ και ένας φίλος μου, ο Τζόνι Χολσχάουζερ, ληστέψαμε την τοπική τράπεζα. Και δεν μιλάμε στα αστεία. Το κάναμε τελείως σοβαρά. Μπήκαμε μέσα με τα πιστόλια μας, που έσκαγαν καφούλια αλλά έδειχναν αυθεντικά, και κάναμε ληστεία. Ήταν στις αρχές της δεκαετίας του '40, και το Μπλόουινγκ Ροκ της Βόρειας Καρολίνας, μια μικρή τουριστική κωμόπολη στα Απαλάχια, ήταν ακόμη βουλιαγμένη στη Μεγάλη Οικονομική Κρίση. Οι γονείς μας, αν και φτωχοί, δεν ήταν τσιγκούνηδες, αλλά εμείς θεωρήσαμε ότι μας αξίζουν περισσότερα λεφτά για καραμέλες, κόμικς και άλλα προεφηβικά εφόδια.

Εκείνες τις μέρες υπήρχε ένα πυροτέχνημα που το έλεγαν «τορπίλη». Οι τορπίλες, παρά το όνομά τους, ήταν στρογγυλές και έμοιαζαν με ξερές γκριζες μπάλες από τσίχλα ή καραμέλα. Όταν τις πετούσες σε σκληρή επιφάνεια, έσκαγαν με δυνατό κρότο, σαν μεγάλο βαρελότο. Ο Τζόνι κι εγώ δεν ξέραμε ότι οι ταμίες της τράπεζας του Μπλόουινγκ Ροκ είχαν τορπίλες πρόχειρες. Όταν ορμήσαμε μέσα και απαιτήσαμε λεφτά, μερικοί ταμίες άρχισαν να πετούν κρυφά τορπίλες στα μαρμάρινα δάπεδα και στους τοίχους.

Όπως ήταν φυσικό, νομίσαμε ότι μας πυροβολούν. Το βάλαμε στα πόδια πανικόβλητοι, τελείως σίγουροι ότι σφύριζαν σφαίρες πάνω από τα κεφάλια μας. Φτάσαμε τρέχοντας στην άκρη της

πόλης και συνεχίσαμε ανεβαίνοντας στους λόφους, όπου κρυφτήκαμε σίγουροι ότι γρήγορα θα μας κυνηγήσει η αστυνομία, ή ίσως ένα απόσπασμα από οπλισμένους άντρες.

Από πολλές απόψεις, εκείνη η μέρα που περάσαμε σαν φυγάδες αποδείχτηκε μία από τις ωραιότερες των παιδικών μας χρόνων. Πέσαμε με τα μούτρα στα μύρτιλα και τα τσαγιόμουρα (την πηγή της μοναδικής γεύσης του Πεπτο-Μπισμόλ). Κάποια στιγμή, καταφέραμε να πιάσουμε και ένα ψάρι πετώντας το έξω από το νερό στην όχθη ενός ρηχού ρυακιού. Δεν ήταν πάνω από δέκα πόντους μάκρος, όχι μεγαλύτερο από σαρδέλα, αλλά ανάψαμε μια μικρή φωτιά και το ψήσαμε χωρίς να κάνουμε τον κόπο να το καθαρίσουμε. Το φάγαμε με τα εντόσθια και το απολαύσαμε.

Στην περιοχή όπου κρυβόμαστε, υπήρχε ένας θεαματικός καταρράχτης. Αρκετοί μεγάλοι είχαν τραυματιστεί κάνοντας αναρρίχηση στον καταρράχτη Γκλεν Μπάρνεϊ, και οι φήμες έλεγαν ότι ένας είχε σκοτωθεί. Εκείνη τη μέρα, ο Τζόνι κι εγώ ανεβήκαμε τον Γκλεν Μπάρνεϊ χωρίς τον παραμικρό ενδοιασμό. (Αργότερα, εν αγνοία των γονιών μας και με τις ξαδέλφες μου να μας παρακολουθούν με φρίκη, θα τον ανεβαίναμε αρκετές φορές ακόμη.) Πάνω από τον καταρράχτη ανακαλύψαμε έναν δακτύλιο από ροδόδεντρα. Στο κέντρο του κύκλου τα βρύα ήταν μαλακά σαν παχύ νεοπλουτίστικο χαλί. Προστατευμένο από τους δάμνους και από μια μικρή σπηλιά, ήταν μια ιδανική κρυψώνα που θα τη χρησιμοποιούσαμε συχνά τα επόμενα χρόνια, αν και η ζωή μας ως φυγάδων κακοποιών ευτυχώς δεν κράτησε πολύ.

Τελικά σκοτείνιασε. Κουκουβάγιες άρχισαν να σκούζουν και απροσδιόριστα πράγματα να κάνουν απροσδιόριστους ήχους. Τρομοκρατημένοι και ξεπαγισμένοι, και έχοντας ξεχάσει πια τη γαστρονομική γοητεία των μούρων, χάσαμε το κουράγιο μας και, παρακάμπτοντας τον καταρράχτη, γυρίσαμε ντροπιασμένοι σπίτι μας. Η ιστορία της «ληστείας» μας κυκλοφορούσε όλο το απόγευμα στην πόλη, και προς τιμήν τους όλοι, ακόμη και οι ταμίες της τράπεζας και οι οικογένειές μας, μάλλον διασκέδασαν παρά δύμωσαν με αυτό που κάναμε.

Με τα χέρια χωρίς χειροπέδες, τα πόδια χωρίς αλυσίδες, τους λαιμούς χωρίς δηλιές, οι ληστές έφαγαν, έκαναν μπάνιο, άκουσαν μια αυστηρή διάλεξη και στάληκαν για ύπνο.

Μπορεί να είναι ή να μην είναι αλήθεια ότι το έγκλημα δεν αποδίδει, αλλά η μικρή μας κατεργαριά είχε ευτυχισμένο τέλος, η καλύτερη πλευρά του οποίου ήταν η γνωριμία με τη ζωή στη φύση. Από εκείνη τη μέρα περνούσα όσο περισσότερο χρόνο μπορούσα στο ύπαιθρο, βρίσκοντας εκεί μια εσωτερική θρέψη που άλλοι λέγεται ότι τη βρίσκουν στο τζαμί, στη συναγωγή, στην εκκλησία —ή στην τράπεζα.

Ζητήθηκε από το *Trips*, 1989

Εκφράζετε τις προσωπικές σας πολιτικές απόψεις
στα μυθιστορήματά σας;

ΔΕΔΟΜΕΝΟΥ ΟΤΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ήταν πάντα ένα από τα βασικά μου θέματα, φαντάζομαι ότι στα μυθιστορήματά μου υπάρχει ένα υπόγειο ρεύμα που μπορεί να ερμηνευτεί ως πολιτικό. Από την άλλη μεριά, δεν συμμορφώνεται με κανενός την κομματική γραμμή και σπάνια αναφέρεται σε συγκεκριμένα συμβάντα.

Η προσέγγισή μου ήταν να ενθαρρύνω τους αναγνώστες να αγκαλιάσουν την ζωή, με βάση την παραδοχή ότι όποιος λέει «ναι» στη ζωή, αυτόματα θα πει «όχι» σ' εκείνες τις δυνάμεις και τις πολιτικές που καταστρέφουν τη ζωή, την περιορίζουν, την κάνουν βαρετή ή δυστυχισμένη. Ως οπαδός, είμαι πιο κοντά στον Ζορμπά παρά στον Ραλφ Νάντερ.

Elliott Bay Books Newsletter, 2003

Πώς θα αξιολογούσατε τον Τζον Στάινμπεκ;

ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΘΑΥΜΑΖΩ ίσως περισσότερο στον Τζον Στάινμπεκ είναι ότι δεν έβαλε ποτέ υποθήκη τα στρέμματα της καρδιάς του για μια σουίτα σε κάποιο φιλντισένιο πύργο. Επιλέγοντας να ταξιδέψει ανάμεσα στους καταδυναστευμένους ονειροπόλους και όχι ανάμεσα στους κουστουμαρισμένους τενεκέδες του κατεστημένου, έδινε έναν νευρώδη αμερικανικό ρομαντισμό και ένα κομψό κλασικό πάθος στις ιστορίες που έλεγε για τις υποτιμημένες ζωές τους. Όποιος συγγραφέας δεν μπορεί να εμπνευστεί από αυτό, βάζει σε κίνδυνο την ίδια την καρδιά του.

Ζητήθηκε από το Κέντρο Μελετών Στάινμπεκ, του Πολιτειακού Πανεπιστημίου του Σαν Χοσέ, 2002.

Πείτε μας για το αγαπημένο σας αυτοκίνητο

ΟΤΑΝ ΒΓΗΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΝΤΡΑ μεταχειρισμένων οδηγώντας την πρώτη μου Κάντιλακ, ένιωσα ότι επιτέλους είχα μεγαλώσει. Αυτό το αμάξι ήταν «για μεγάλους», καμιά αμφιβολία. Δυστυχώς, το κράτησα μόνο ενενήντα μέρες.

Μη νομίζετε ότι μιλάω για κανένα εφηβικό καπρίτσιο. Αυτό έγινε το 1981 και οδηγούσα νόμιμα τόσα πολλά χρόνια, που μπορούσα να οδηγήσω και στον ύπνο μου. Αλλά το προηγούμενο αμάξι μου, ένα παλιό Μέρκιορι καμηριολέ βαμμένο με το χέρι, είχε έναν αέρα νεανικής επιπολαιότητας που δεν ταίριαζε ίσως σε έναν επιτυχημένο συγγραφέα.

Εκείνη η Κάντι όμως ήταν σοβαρό όχημα. Μιλάμε για μια μαρόν ΝτεΒίλ του '76, με εσωτερικό πολυτελείας στο χρώμα της σάλτσας από μύρτιλα που βλέπεις στα γεύματα του Ρεπουμπλικάνων. Χωρούσε ολόκληρη την ομάδα βόλεϊ όπου έπαιζα, τον εξοπλισμό μας, δυο-τρεις φιλενάδες και ένα καφάσι μπίρες. Ήταν αθόρυβο σαν καθεδρικός ναός και τσούλαγε τόσο ομαλά που νόμιζες ότι ταξιδεύει πάνω σε κρέμα Τουίνκι.

Το πρόβλημα ήταν ότι με έκανε να νιώθω σαν μεσόκοπος εβραίος οδοντίατρος. Φυσικά, δεν έχουν τίποτα κακό οι μεσόκοποι εβραίοι οδοντίατροι: κάνουν άφογες απονευρώσεις και είμαι σίγουρος ότι γίνονται εξαιρετικοί πατέρες, φίλοι και γείτονες. Όμως, αυτή η εικόνα μου ταίριαζε όσο και ένα σετ κακοφτιαγμένα σιδεράκια για τα δόντια –και δεν είχα πρόχειρο αέριο ιλαρότητας για αναισθητικό.

Όταν το επίπεδο της αμηχανίας μου έφτασε σε σημείο να γλιστρώ χαμηλά στο κάθισμα και να κρύβω το πρόσωπό μου όταν οδηγούσα, πήγα την Κάντιλακ σε μια αντιπροσωπεία Τζένεραλ Μότορς και ζήτησα να μου τη «φτιάξουν»: τροχοί με ακτίνες, ρίγες, κουκούλα. Αφελώς, φαντάζομαι, ήμουν αποφασισμένος να κάνω το αμάξι «κουλ». Επειδή έπρεπε να το αφήσω εκεί το βράδυ, ο αντιπρόσωπος προσφέρθηκε να μου δώσει ένα άλλο αμάξι για να κινούμαι. Ήταν διαβολικά έξυπνος, ο άτιμος, και με έστειλε σπίτι μου με μια καινούργια χρυσόμαυρη Καμάρο Z-28. Ουάου! Αδερφάκι μου! Πετάνε κότες στην αυλή! Δεν είχα πιλοτάρει ποτέ μου όχημα που έστω και να πλησιάζει αυτό το εργαλείο. Μετά από τριάντα μόλις γρήγορα χιλιόμετρα και οχτώ κλειστές στροφές, το είχα ερωτευτεί αθεράπευτα. Την επόμενη μέρα πήγα στην αντιπροσωπεία και αντάλλαξα την Κάντι με την Καμάρο.

Από τότε κυκλοφορώ πανευτυχής με τη Z. Η Καμάρο χωράει μόνο τη μισή ομάδα βόλεϊ και είναι σαν να ταξιδεύεις πάνω σε καραμέλες M&M με φιστίκια. Αλλά έχει μεγαλύτερη ανταπόκριση από τρεις νύφες του Ιουνίου και μια ντουζίνα δωροδοκημένους βουλευτές –και κανείς δεν μου ζητάει να του κάνω σφραγίσματα στα δόντια.

Ζητήθηκε από το *Road & Track*, Ιούνιος 1987.

Ποιο είναι το αγαπημένο σας μέρος στη φύση

ΤΟΝ ΠΑΛΙΟ ΚΑΙΡΟ, πριν γίνει η γη μια καναπεδόβια που κάθεσαι αραχτή και παρακολουθεί τη δράση σε άλλους γαλαξίες, είχε τάλεντο στις δραστικές γεωφυσικές καινοτομίες. Ανάμεσα στα λιγότερο γνωστά προϊόντα αυτής της δημιουργικής περιόδου του πλανήτη μας είναι μια σκόρπια ομάδα από «νησιά» συνδεδεμένα με τη στεριά, εντυπωσιακές καμπούρες από προπαγετωνικό ψαμμίτη (σκεπασμένες σήμερα από έλατα και άρβουτο) που υψώνονται από την προσχωσιγενή πεδιάδα στην οποία ζω στη βορειοδυτική πολιτεία της Ουάσινγκτον.

Παρά το τραχύ και σχεδόν ανάγωγα απότομο σχήμα τους, υπάρχει κάτι το θηλυκό στις καμπύλες του περιγράμματός τους που μου θυμίζει βυζιά Βαλκυρίας ή, εκείνες τις συχνές βροχερές μέρες που φορούν την ομίχλη σαν κιμονό, πουτίγκες της Δυναστείας Σουνγκ.

Ένα από τα μεγαλύτερα νησιά –που ονομάζεται απλώς «Ο Βράχος» από τους θαυμαστές του– είναι εν μέρει προσιτό με τετρακίνητο όχημα. Περπατώ τα τελευταία εκατό μέτρα περνώντας μέσα από ψηλά, σκοτεινά δέντρα, και στην κορυφή ανακαλύπτω ότι οι θεές της καμπούρας, ως συνήθως, έχουν απλώσει το πράσινο χαλί για μένα. Το έδαφος είναι στρωμένο με σπογγώδη βρύα, διάφορα χόρτα και φτέρες, και τόσα αγριολούλουδα που δεν θα προλάβαιναν οι κατοίκες της Χάιντι να τα φάνε ακόμη και σ' ένα δεκαπενθήμερο.

Όμως, μετά από μερικά μέτρα ακόμη, βρίσκομαι να στέκομαι

πάνω σε γυμνό ουσιαστικά ψαμμίτη, και αυτός ο ψαμμίτης σχηματίζει έναν γκρεμό τόσο ψηλό και απότομο, που θα ήταν τρομακτικός αν δεν ήταν τόσο όμορφος. Κουρνιασμένος σαν τον Πάνα στην κορυφή του μουσκεμένου βράχου, κοιτάζω από κάτω μου και βλέπω αετούς να πετούν, βλέπω μέσα σε φωλιές ψαραετών, βλέπω πάνω από μια καταπράσινη ακτινοβολία από βλάστηση και από μια κρυφή, σκεπασμένη από νούφαρα λίμνη, όπου την άνοιξη ένα τρισεκατομμύριο βατράχια κουτσομπολεύουν για τις αμοιβές του Κέρμιτ.

Όταν επισκέπτεσαι τον Βράχο, επισκέπτεσαι ένα φυσικό σύνορο, επικίνδυνο και παρήγορο μαζί, σκληρό και μαλακό, οικείο και μυστηριώδες. Και σαν το Γουόλντεν του Θωρό, ο Βράχος καθορίζει το όριο ανάμεσα στον πολιτισμό και την άγρια φύση, αφού απέχει μόνο είκοσι λεπτά με τζιπ από μια πολύβουη πόλη και δύο δευτερόλεπτα με ονειροπόληση από τη γέννηση του χρόνου.

Ζητήθηκε από το περιοδικό *LIFE*, 1987.

Ή, «Ακόμη κι ένα σαξόφωνο δεν θα μπορούσε να με βοηθήσει τώρα».

Ή, «Εδώ σπάνια μπερδεύουν το σαξόφωνο (σαξάφωνο; σαξόφωνο;) με το γιουκουλέλε (γιουκαλέλε; γιουκιλέλε; γιουκαλέλι;)».

Στείλτε μας ένα σουβενίρ από το δρόμο

Black Book, 2002

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ καθόμουν σ' ένα στραπατσαρισμένο γραφείο στο δωμάτιό μου, στη γραφική παλιά πτέρυγα του Παϊονίρ Ινν, στο Λαχάινα του Μάουι, όταν ανακάλυψα την ακόλουθη ραψωδία σκαλισμένη με στυλό στο μαλακό ξύλινο πυθμένα του συρταριού του γραφείου.

Σαξόφωνο

Σαξίφωνο

Σαξόφωνο

Σαξύφωνο

Σαξέφωνο

Σαξάφωνο

Προφανώς, κάποιος άγνωστος ταξιδιώτης –πιωμένος, μαστουρωμένος ή απλώς με χαλασμένο ορθογραφικό διορθωτή στο κομπιούτερ– έγραφε μια καρτποστάλ ή ένα γράμμα όταν έπεσε με τα μούτρα πάνω στο υπέροχο όργανο του Δρος Σαξ. Δεν έχω ιδέα πώς επιλύθηκε τελικά το πρόβλημα, αλλά αυτή η μπερδεμένη προσπάθεια μου φάνηκε σαν ένα μικρό ποίημα, μια ωδή στις προκλήσεις της γραπτής γλώσσας.

Κράτησα αυτό το «ποίημα» και πολλές φορές από τότε έχω φαντασιωθεί πώς μπορεί να ταίριαζε αυτή η λέξη στην επιστολή του άγνωστου ταξιδιώτη. Για παράδειγμα: «Όταν γυρίσω από τη Χαβάη, θα σε παίξω σαν σαξόφωνο».

Ποια είναι η λειτουργία μιας μεταφοράς;

ΑΝ, ΟΠΩΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΤΑΝ Ο ΜΑΚΕΝΑ, ο κόσμος αποτελείται στην πραγματικότητα από τη γλώσσα, τότε οι μεταφορές και οι παρομοιώσεις (και τα λογοπαίγνια, θα μπορούσα να προσθέσω) επεκτείνουν τις διαστάσεις και διευρύνουν τις δυνατότητες του κόσμου. Όταν είναι εφευρετικές και ουσιώδεις, μπορούν να ξυπνήσουν τον αναγνώστη, να τον κάνουν να αντιληφθεί, μέσα από την ελαστικότητα της διατύπωσης, ότι η πραγματικότητα –τόσο στις ιστορίες μας όσο και στην καθημερινή μας ζωή– είναι λιγότερο καθορισμένη από όσο ισχυρίζεται η παράδοση.

Οι μεταφορές έχουν την ικανότητα να ζεστάνουν μια σκηνή και να απαθανατίσουν μια εικόνα, να εξυψώσουν μια φράση πρόζας από το πεζό τέλμα του απλού μυθιστορηματικού ρεπορτάζ και να τη στεγάσουν στη φωτεινή κερήθρα του συλλογικού ψυχισμού. Μπορούν να στύψουν νόημα και από το πιο απίδανο γογγύλι.

Σε προσωπικό επίπεδο, κάποτε με ρώτησαν σε μια ανάγνωση βιβλίων μου σε βιβλιοπωλείο αν η αγάπη μου για τις μεταφορές δεν είναι απλώς ένα τέχνασμα. Απαντώντας, ρώτησα τον ερωτώμενο, «Ήταν οι μικρές κοφτές προτάσεις του Χεμινγκουέι ένα τέχνασμα; Ήταν οι μεγάλες μπερδεμένες φράσεις του Φόκνερ ένα τέχνασμα;» Και στις δυο περιπτώσεις, η απάντηση είναι ένα emphaticό όχι. Όταν ο Χεμινγκουέι και ο Φόκνερ μετασχημάτιζαν τις αντίστοιχες πραγματικότητές τους σε γλώσσα, αυτό που βλέπουμε στη σελίδα είναι μια απόδοση αυτών των πραγματικοτήτων με ένα ιδιαίτερο ύφος. Είναι ο τρόπος που αυτοί οι δυο συγγραφείς έβλε-

παν τον κόσμο. Ή, για την ακρίβεια,, είναι ο τρόπος με τον οποίο ήταν υποχρεωμένοι να παρουσιάζουν αυτά που έβλεπαν. Όπως και να έχει το πράγμα, επειδή με συναρπάζουν οι λέξεις, η μυθολογία και η μεταμόρφωση, δεν είναι καθόλου παράξενο που διαθλώ τη ζωή μέσα από τον πολυχρωματικό φακό της μεταφοράς και της παρομοίωσης.

Ομολογουμένως, τη βρίσκω απλά και μόνο παίζοντας με τη γλώσσα, αλλά προσπαθώ να μη δημιουργώ μεταφορές για χάρη των μεταφορών και ποτέ να μην τις διαμορφώνω απρόσεκτα ούτε να τις χρησιμοποιώ αυθαίρετα. Επιμένω όταν είναι δυνατόν να μην τις βάζω να ξεπηδούν από καταπακτές ή ντουλάπες, αλλά το ξάφνιασμα που προκαλούν φωνάζοντας «Έκπληξη!» να είναι σχετικό με το πλαίσιο μέσα στο οποίο παρουσιάζονται.

Τελικά, χρησιμοποιώ αυτά τα σχήματα λόγου για να εμβαδύνω την υποσυνείδητη κατανόηση του αναγνώστη για το πρόσωπο, το μέρος ή το αντικείμενο που περιγράφω. Αυτό, πάνω απ' οτιδήποτε άλλο, επικυρώνει το ρόλο τους ως ένα εξαιρετικά αποτελεσματικό λογοτεχνικό επινόημα. Αν μη τι άλλο, υπενθυμίζουν και στον αναγνώστη και στο συγγραφέα ότι η γλώσσα δεν είναι η σατινί, είναι το ίδιο το κέικ.

Ζητήθηκε από το *Inside Borders*, 2003.

Είστε ρεαλιστής;

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΦΕΛΙΝΙ, «Ο οραματιστής είναι ο μοναδικός αληθινός ρεαλιστής». Πριν απορρίψουμε αυτήν τη δήλωση ως παραλήρημα ενός... εδώ που τα λέμε, οραματιστή, θα πρέπει να σκεφτούμε το εξής:

Το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας στο σύμπαν συμβαίνει σε ταχύτητες είτε πολύ μεγάλες είτε πολύ μικρές για να μπορέσουν να τις αντιληφθούν οι φυσιολογικές ανθρώπινες αισθήσεις, και το μεγαλύτερο μέρος της ύλης στο σύμπαν εμφανίζεται σε ποσότητες είτε τόσο τεράστιες είτε τόσο μικροσκοπικές ώστε να μην μπορούμε να τις παρατηρήσουμε με ακρίβεια. Έχοντάς το αυτό υπόψη, δεν είναι λίγο αντιρεαλιστικό να μιλάμε για «ρεαλισμό»;

Εκείνο που ο Τομ Γουλφ και οι άλλοι υπέρμαχοι της νατουραλιστικής λογοτεχνίας θέλουν να μας κάνουν να δεχτούμε ως ρεαλιστικό περιεχόμενο είναι στην πραγματικότητα τα πρότυπα συμπεριφοράς ενός σμήνους εντόμων πάνω σ' ένα σκασμένο ροδάκινο σ' έναν κήπο με χιλιάδες διαφορετικές ποικιλίες παράξενων καρπών που απλώνονται πέρα από κάθε ορατό ορίζοντα. Εντάξει, δέχομαι ότι αυτά τα έντομα είναι πολύ ενδιαφέροντα, αλλά από την άποψη της «πραγματικότητας» δεν είναι σε τελική ανάλυση το μοναδικό παιχνίδι στην πόλη.

Αφού το επονομαζόμενο πλέγμα της πραγματικότητας έχει διατηρηθεί ιστορικά από λανθασμένες παραδοχές και λεκιάζεται συνεχώς από μυριάδες αποχρώσεις υποκειμενισμού, ο καθένας από μας τους φουκαράδες ανόητους που πιστεύουν ότι γράφουμε κά-

τι πραγματικό μπορεί στην πραγματικότητα να είμαστε εν αγνοία μας το αντικείμενο ενός απαίσιου κοσμικού αστείου.

Από την άλλη μεριά, υπάρχει μια αντίληψη των πραγμάτων που συμμερίζονται οι περισσότεροι μύστες και πολλοί θεωρητικοί φυσικοί και η οποία δέχεται ότι τα πάντα στο σύμπαν, μεγάλα και μικρά, είναι απλώς μια προβολή της συνειδητότητάς μας. Έτσι, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι όλοι οι συγγραφείς είναι ρεαλιστές –τόσο εκείνοι που ασχολούνται περισσότερο με τις αποφάσεις ενόρκων και δικαστηρίων ή με την ενηλικίωση στην αγροτική Νεμπράσκα, όσο και εκείνοι που γράφουν για τη μυστική ζωή των άψυχων αντικειμένων.

Ζητήθηκε από το *Contemporary Literature*, 2001.

Ποιο είναι το νόημα της ζωής;

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ να εξελισσόμαστε συνειδητά και σκόπιμα προς μια πιο σοφή, πιο απελευθερωμένη και πιο φωτεινή κατάσταση ύπαρξης· να επιστρέψουμε στην Εδέμ, να συμφιλιωθούμε με το φίδι και να στήσουμε τους υπολογιστές μας ανάμεσα σε άγριες μηλίες.

Κατά βάθος, όλοι ξέρουμε μάλλον ότι το πραγματικό μας έργο είναι κάποια μορφή μυστικιστικής εξέλιξης, μια συνένωση με τη θεότητα, με την αγάπη. Όμως καταπιέζουμε δραστικά αυτή την ιδέα γιατί, αν τη δεχτούμε, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι πολιτικές μας παλινδρομήσεις, τα θρησκευτικά μας δόγματα, οι κοινωνικές μας φιλοδοξίες και τα οικονομικά μας τερτίπια δεν είναι απλώς αντιπαραγωγικά αλλά ασήμαντα. Η αποστολή μας είναι να αποβάλουμε αυτές τις άσκοπες ενασχολήσεις και να επωμιστούμε πάλι το αρχέγονο φορτίο της ανεξάντλητης έκστασης. Ή, αν δεν γίνεται αυτό, να χτυπήσουμε μια καλή πίτσα με λεπτή ζύμη κι ένα ποτήρι δυνατή μπίρα.

Ζητήθηκε από το περιοδικό *LIFE*, 1991.

Σημείωμα του συγγραφέα

Ο αναγνώστης που ίσως πρόσεξε μικρές διαφορές ανάμεσα σε μερικά από τα κείμενα του βιβλίου και την αρχική μορφή με την οποία δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά στα διάφορα έντυπα μπορεί να είναι σίγουρος ότι υπάρχει μια απλή εξήγηση. Μερικά από τα πρωτότυπα άρθρα είχαν κλαδευτεί και περικοπεί, συνήθως για οικονομία χώρου, και εδώ έχω αποκαταστήσει αυτές τις περικοπές. Επί πλέον, ενώ τα ξαναδιάβαζα, είδα ότι σε μερικά σημεία είχα χρησιμοποιήσει λέξεις ή φράσεις για τις οποίες τώρα έβλεπα πιο ενδιαφέρουσες και αποτελεσματικές λύσεις. Τι μπορούσα να κάνω παρά να τα αλλάξω; Ο συγγραφέας που προσπερνά την ευκαιρία να ανανεώσει τη γλώσσα του δεν είναι ένας συγγραφέας που μπορείς να περιμένεις να τον βρεις στον Παράδεισο.

T. P.

«Όπως πάντα, ο λόγος του Ρόμπινς είναι αστείος, σοφός, προκλητικός, ερωτικός, λυρικός και ατίθασος. Οι παλιοί του αναγνώστες θα ενθουσιαστούν, οι καινούργιοι θα μείνουν κατάπληκτοι».

Γνωστός για τα κωμικοσοβαρά μυθιστορήματά του –«διανοουμενίστικα» και «αντιδιανοουμενίστικα» ταυτόχρονα– ο Τομ Ρόμπινς έχει εκδώσει και μερικά σύντομα κείμενα: ταξιδιωτικά άρθρα, δοκίμια και σχόλια για ηθοποιούς, μουσικούς, σεξοβόμβες και διανοητές, που έχουν δημοσιευτεί σε διάφορα περιοδικά, καθώς και μια σειρά, αδημοσίευτα τα περισσότερα, ποιήματα. Το Αγριόπαπιες Πετούν Ανάστροφα, μια πλούσια ανθολογία που συγκεντρώνεται για πρώτη φορά, αποτελεί μια σπάνια επισκόπηση της εκλεκτικής ευαισθησίας ενός συγγραφέα, που αυτοπεριγράφεται ως «ρομαντικός ηδονιστής του Ζεν» και «αδέσποτο σκυλί στις τραπεζαρίες της κουλούρας».

Αγριόπαπιες ΠΕΤΟΥΝ ΑΝΑΣΤΡΟΦΑ

Τα μικρά κείμενα του Ρόμπινς άλλοτε υμνούν το ροκ των Doors, άλλοτε αποπολιτικοποιούν την Γκουέρνικα του Πικάσο, άλλοτε θρηνούν για το ανγκστ της σύγχρονης λογοτεχνίας και άλλοτε τους τρέχουν τα σάλια για ένα σάντουιτς με ντομάτα ή ένα είδος γυναίκας, της «σερβιτόρας-ιδιοφυΐας». Συχνά έχουν τα χαρακτηριστικά που βρίσκουμε στα μυθιστορήματά του: ευφάνταστο πνεύμα, μια εύθυμη αναιδή αδιαφορία για τις συμβάσεις, έναν γλυκά πρόστυχο ερωτισμό, μυστικιστική και έντονα παρατηρητική ματιά και απέραντη αγάπη για τη γλώσσα.

Ο Τομ Ρόμπινς έχει γράψει οκτώ μυθιστορήματα. Όταν δεν ταξιδεύει, ζει στο Σιάτλ.

ISBN 960-521-171-8

9 789605 211714

www.aiolos.com.gr